BIBLIOTECA
MITROPOLIEI IAȘI
Fond
COTA II-7499
TP

ANTONIE PLĂMĂDEALĂ

Preotul în Biserică, în lume, acasă

Sibiu 1996

Coperta: DOINA DUMITRESCU

TIPARUL TIPOGRAFIEI EPARHIALE
SIBIU

Coperta tipărită la S.C. „MASIB" S.R.L. Sibiu

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALA
Mitropolitul Ardealului
Crișanei și Maramureșului

PREOTUL
ÎN BISERICĂ, ÎN LUME, ACASĂ

„Mai multe sînt valurile care înfrînează sufletul preotului, decît vînturile care înăbușă mările".
Sf. Ioan Gură de Aur

SIBIU
1996

2 54 = 1355.1

Dr. ANTONIE PLĂMĂDEALĂ
Mitropolitul Ardealului,
Crișanei și Maramureșului

PREOTUL
ÎN BISERICĂ, ÎN LUME, ACASĂ

„Mai multe sunt valurile care frământă sufletul preotului, decât vânturile care frământă marea".
Sf. Ioan Gură de Aur

BIBLIOTECA ECUMENICĂ
Dumitru Stăniloae

SIBIU

1996

NR. INV. 17.180
Mitropolia Moldovei și Bucovinei
Cota: II-7499

În loc de introducere

CAPITOLUL I

COMPORTAREA PREOTULUI — MIJLOC DE PASTORAȚIE ȘI DE APĂRARE A CREDINȚEI

Anumite secte îi asaltează din ce în ce mai mult pe credincioșii noștri, afectând și bunele raporturi pe care noi le-am dori între culte, călcând și legile țării, căci aceștia care nu respectă climatul de conviețuire pașnică sunt mai ales dintre cultele nerecunoscute. Și cei din cultele recunoscute calcă legea când se dedau la acțiuni prozelitiste, fie individuale, fie de campanie. Trebuie să recunoaștem însă că ei o fac mai ales acolo unde preoții noștri nu-și fac datoria, acolo unde preoții nu-și exercită conștiincios vocația și misiunea preoțească.

Cartea de față vrea să insiste, odată în plus, asupra comportării preoților în biserică, în lume, acasă, în spațiul parohiilor lor, dar și dincolo de acesta.

Din când în când citim în ziare despre unele isprăvi ale sectanților. Zicem în sinea noastră, dacă nu zicem și tare: *„Nu e despre noi, e despre sectanți"*. Din păcate mai apar și unele despre noi. Mai multe ne aduce poșta din partea unor credincioși îngrijorați de comportarea unor preoți. Nu trebuie să ne ascundem, ci să ne îndreptăm. Și nu cred că e cazul să minimalizăm aceste voci sosite din parohii. Sunt puține, e adevărat, dar ar fi bine să nu fie deloc.

Preotul e inima parohiei. Dacă o parohie se îmbolnăvește de inimă, e motiv de alarmă. Dacă în toate parohiile treburile ar merge bine, dar în câteva am avea probleme, nu putem face media și să spunem că în e-

parhie treburile merg *binişor*. Fiecare parohie e o individualitate aparte. Activitatea preoţilor trebuie să fie în fiecare parohie bună. Dacă într-o parohie activitatea preotului e foarte bună şi în cea vecină foarte rea, nu media între ele contează, ci faptul că într-una situaţia e foarte rea. Aceasta rămâne rea. Ba chiar, comparaţia cu cea bună o face şi mai rea.

Intenţia noastră e să îndreptăm astfel de situaţii. Cartea aceasta e menită să fie ca un ceas deşteptător. Am spus de mai multe ori: *un preot nu poate fi preot pe jumătate*. Ori e preot după rânduială, ori, de fapt nu e preot, dacă pe jumătate se comportă ca un laic şi, uneori, chiar ca un laic sub nivelul omeniei obişnuite.

Oricum, cartea aceasta se doreşte a fi pentru preoţi ca o oglindă, în care să se vadă aşa cum sunt pentru ca, la nevoie, să procedeze de urgenţă la o cosmetizare morală, urgentă şi esenţială, interioară şi exterioară.

Fiecare preot trebuie să ştie că o astfel de oglindă e alcătuită nu numai din aceste îndrumări.

Criteriul imediat care îi reflectă personalitatea şi activitatea misionară, autenticitatea şi chipul adevărat, este acea oglindă alcătuită din ochii tuturor credincioşilor săi. Aceşti ochi îi percep şi îi definesc personalitatea spirituală. Şi e vai de cei care nu trec acest examen. E vai şi de noi cei de la centrul eparhial, pentru că „fotografiile" produse de ochii credincioşilor, ni se trimit nouă, şi ni se cer măsuri de sancţionare a neregulilor. Nu ne simţim bine când privim asemenea fotografii (a se ceti reclamaţii), pentru că ele sunt şi parte din imaginea noastră a tuturor, din imaginea Bisericii în ochii lumii! De aici pornesc multe din criticile aduse Bisericii.

Iată de ce răspunderea preoţilor pentru imaginea Bisericii în lume este de cea mai mare importanţă.

Atenţie mare la comportare. Ziarele şi opinia publică nu ştiu să cruţe călcările de rânduială. Nu ne iartă nici Dumnezeu. Nu ne iartă nici necredincioşii, nici credincioşii. Necredincioşii pretind că toate călcările de rânduială de către preoţi, le confirmă necredinţa. Şi a lor şi a preoţilor. De aceea şi Sf. Scriptură spune: *vai de cel prin care vine sminteala!* Credincioşii se scandalizează pentru că, bănuiesc în călcătorii de rânduială, pe fariseii care una zic şi alta fac. Şi ei vor în fruntea

lor oameni ai lui Dumnezeu. *Preoţi adevăraţi*. Aceste cuvinte se întrebuinţează în absolut toate reclamaţiile care mi se trimit împotriva unor preoţi.

Aş vrea să avem toţi o comportare pe măsura autenticităţii credinţei noastre în valorile creştine. Eu sunt mâhnit, ori de câte ori sunt nevoit să trimit inspectorul eparhial în anchete. Sunt obligat să o fac, fiindcă oricărei reclamaţii trebuie să-i dăm curs — dacă e semnată. Nu deschid niciodată cu plăcere anchetele. Şi mă bucur ori de câte ori inspectorul îmi aduce cazuri spre clasare, spunându-mi: cutare nu s-a confirmat, sau, a fost ceva, dar s-au împăcat.

E bine să nu existe deloc asemenea dosare. Într-o conferinţă ţinută în faţa preoţilor din protopopiatul Sibiu în mai 1983 spuneam prevestitor: *„Temeţi-vă de ziua în care s-ar putea să ajungem în presă. Atunci ceva se va zdruncina, dacă nu ne vom schimba toţi ca unul, în bine. Fiţi atenţi cum vorbiţi, fiţi atenţi cum vă purtaţi"*. Şi iată că zilele acelea au sosit. Presa care ne ignora, acum ne pândeşte.

A venit zilele trecute la mine o femeie dintr-un protopopiat vecin şi mi-a spus: *„Fata mea este căsătorită cu cutare, preot. Înalt Prea Sfinţite, ăsta nu e preot. Vine beat, începe s-o bată pe fata mea, şi dacă eu intervin, ne înjură pe toţi"*. Auziţi, preot şi înjură! L-am chemat şi i-am zis: *„Părinte, cum de înjuri? Dumneata eşti preot!"* S-a bâlbâit cu un răspuns fără noimă. Bineînţeles că el îşi falsifica şi misiunea, şi falsifica şi creştinismul. În cele mai multe scrisori în care sunt reclamaţi unii preoţi, concluzia tuturor reclamanţilor e aceasta: *„Acesta nu e preot adevărat"*. Şi sunt rugat să-i scap de unii ca aceştia.

Ei bine, astfel de cazuri erau înainte exploatate de comunişti împotriva Bisericii, şi sunt exploatate şi astăzi de sectanţi în adunările lor, împotriva Ortodoxiei. Ei spun: *„Preotul cutare e bătăuş, beţiv, se ceartă cu credincioşii, se ceartă cu nevastă-sa"*. Dar nici credincioşii noştri nu rabdă asemenea preoţi. Credincioşii sunt astăzi mult mai exigenţi decât în trecut, şi sunt sensibili la astfel de fapte ale preotului. Pentru unii credincioşi acestea sunt suficiente pentru a-i face să se lepede de Biserică şi să treacă la secte.

Am atras atenţia în mod serios asupra acestor lucruri studenţilor noştri teologi, în deosebi la deschiderea anului şcolar 1982—1983. Textul a fost publicat în *„Îndrumătorul pe 1983"*. Îndrumări asemănătoare am adresat tuturor seriilor de studenţi şi tuturor preoţilor la Conferinţele preoţeşti.

Aş vrea să avem preoţi întregi, preoţi echilibraţi, să nu schimonosim calitatea noastră de preoţi. Să nu avem comportări care să jignească şi bunul simţ, şi pe credincioşii noştri.

Biserica e deschisă pentru toate vârstele. Să predicăm şi s-o facem cu înţelepciune, pentru toate vârstele.

Până acum toate informaţiile pe care le am din eparhie sunt bune. Preoţii ţin predici simple, pline de învăţăturile cele mai importante, şi o fac clar şi convingător. Trebuie să dăm credincioşilor noştri prin predică, măcar minimum-ul de învăţături teologice, ca să nu încapă pe mâna altora *„predicatori"*. Îi vor urma pe aceia, dacă vor asculta numai de la ei învăţătura creştină. Vor crede că a lor e cea adevărată. Dar să nu-i subestimăm, vorbindu-le mereu ca unor copii. Lumea s-a mai schimbat, s-a mai şcolit. Să ne păstrăm în ritmul capacităţii de înţelegere a tuturor.

Duminică, la Sf. Liturghie, predica poate fi tematică, în legătură cu textul zilei, din Sf. Evanghelie sau din Epistole, dar poate fi şi mai substanţială, exegetică, apologetică, aşa cum se cuvine pentru cei cu pregătire creştină şi cunoştinţe mai avansate.

Mai multe gânduri despre legătura cu credincioşii prin predică se vor găsi, desigur, în capitolul: *„Preotul şi predica"*. Şi atenţie mereu la ceea ce aşteaptă credincioşii de la preot.

Evident, nu întotdeauna toţi credincioşii îşi judecă preotul cu discernământ. Printre reclamanţi — când unii devin reclamanţi — se află şi rău intenţionaţi, mânaţi de veleităţi şi interese personale. Noi ştim să-i identificăm şi pe aceştia şi, întotdeauna, ne apărăm preoţii buni, dar năpăstuiţi pe nedrept.

Există şi cazuri când preotul, lipsit de tact, îşi face partizani dintr-o jumătate de parohie, şi duşmani din cealaltă jumătate. Desigur, în asemenea cazuri, creşte în primul rând preotul, dar greşesc şi cei care îl implică în astfel de împărţiri.

Pentru a se evita un anumit gen de împărţiri, Sfântul Sinod a hotărât ca preoţii să nu se amestece în politică şi, ar fi bine, ca toţi să înţeleagă acest lucru. Altfel, încetul cu încetul, preotul devine preot al partidului cutare, din parohie, iar din restul credincioşilor cu alte opinii politice, îşi va face duşmani. Preotul, ca şi cetăţean, are şi el dreptul la opinie şi la opţiuni politice, acest lucru e evident, dar să şi-l exercite numai în cabina de vot.

Îi îndemn pe credincioşi să fie înţelepţi. Să-şi apere preotul când văd şi apreciază că îşi face frumos datoria. Un preot sprijinit de credincioşi va face o misiune bună. Dar să nu se lase nimeni atras în partizanate bazate pe interese sau pe criterii nu întotdeauna corecte. Astfel de partizanate fac rău preoţilor. Ei îşi pierd măsura carectitudinii. Am avut un caz în care abuzând de încrederea credincioşilor un preot a risipit din averea Bisericii şi din banii lor, câteva zeci de milioane, pentru cauze străine de interesele parohiei. Ei bine, acest preot a săvârşit abuzul din interese personale, la adăpostul încrederii pe care i-au acordat-o credincioşii. Când aceştia s-au trezit, era prea târziu. Până atunci l-au sprijinit.

În cazul în speţă lucrurile au trebuit clarificate de autoritatea bisericească.

Preoţii trebuie să ştie că, au preoţie lucrătoare atâta vreme cât activitatea lor se înscrie în rânduiala bisericească şi în normele canonice de disciplină. Altfel, episcopul care le-a dat preoţia, poate să le-o şi ia. E un lucru pe care unii îl uită uneori. Toată slujirea preotului trebuie să fie mereu cu mandat din partea episcopului. Episcopul însuşi e supus rânduielilor Sfântului Sinod.

Preotul citeşte înainte de hirotonie o *„Declaraţie"*, în faţa întregului popor, care este şi care nu este în biserică, şi în faţa episcopului. Această *„Declaraţie"* e de fapt un jurământ, o promisiune şi un criteriu obligatoriu pentru intrarea şi rămânerea în preoţie. Preotul ar trebui să-şi recitească această *„Declaraţie"* cât mai des, ca să nu fie contracarată şi transformată mai apoi, când nu şi-o respectă, de către protestele credincioşilor manifestate prin *„Reclamaţii"!* Între *„Declaraţie"* şi *„Reclamaţie"* s-a petrecut o activitate infracţională, uneori morală, de multe ori şi materială.

Iată îndatorirea pe care și-o asumă fiecare preot, în mod solemn, cetind-o cu glas tare în fața episcopului și a credincioșilor, înainte de hirotonie:

DECLARAȚIE

„Eu, diaconul (aici își spune numele) candidat la preoție, declar în fața lui Dumnezeu și a (Înalt) Prea Sfințitului meu Părinte (aici se spune numele ierarhului) episcop (sau arhiepiscop) al (aici se spune numele episcopiei sau arhiepiscopiei) că, dorind a mă învrednici de darul preoției pentru biserica din parohia (aici se spune numele parohiei) din protopopiatul (aici se spune numele protopopiatului), declar că nu am alt gând decât de a lucra pentru mântuirea sufletească a turmei duhovnicești mie încredințată.

„Mai declar că îmi voi potrivi viața mea cu învățăturile Sfântului Apostol Pavel, care cere ca preotul să fie fără prihană, bărbat al unei singure femei, treaz, întreg la minte, cuviincios, primitor de oaspeți, îndemânatic a învăța pe alții, nebețiv, nedeprins să bată, nesfadnic, neiubitor de arginți, bun chivernisitor al casei lui; căci dacă cineva a sa casă nu știe să și-o orânduiască, cum va purta grijă de Biserica lui Dumnezeu? (I. Tim. 3, 2—5).

„Declar în sfârșit că întru toate voi fi supus și ascultător Chiriarhului (ierarhului) meu și tuturor rânduielilor privitoare la Biserică și cler ale Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, precum și legilor Statului".

„Așa să-mi ajute Dumnezeu"!

(urmează semnătura). Documentul se predă episcopului și acesta îl depune la dosarul celui care intră în preoție.

* * *

Credincioșii nu rabdă multă vreme abaterile preotului lor. Am fost tentat să scriu, *„dacă acestea se repetă"*. În fapt nu le rabdă deloc. Preotul nu are voie să se abată de la buna rânduială niciodată. Și când episcopul nu ia măsuri, protestele se îndreaptă și împotriva episcopului. E bine să se știe însă că episcopul, pentru mai buna încredințare asupra faptelor preoților, ale diaconilor și ale cântăreților, are la dispoziție un *Consistor bisericesc* (un tribunal) și, el predă cauzele ieșite din

comun, acestui tribunal. Organele eparhiale fac ancheta — nu episcopul — și apoi Consistoriul judecă (nu episcopul). Episcopului i se aduce sentința spre aprobare. Cel judecat și pedepsit poate face *Apel* la *Consistoriul central bisericesc*, la București. Hotărârea acestuia este inapelabilă. Uneori, când cel pedepsit face dovada îndreptării, poate apela la Sfântul Sinod, dar nu pentru rejudecare, ci pentru iertare. Sfântul Sinod are puteri depline dar, pentru a anula o sentință, trebuie să treacă mai mulți ani de penitență și, dovezile de îndreptare să fie evidente și acceptate de toți membrii Sfântului Sinod.

* * *

Cartea aceasta e menită și școlilor teologice, școlilor de cântăreți, seminariilor și facultăților. Nu e un manual, dar ar putea să fie. Un manual pentru educația pastorală a viitorilor clerici și a celor intrați în slujbă bisericească, în toate treptele. Nu exclud de la îndatorirea de a cunoaște toate aceste lucruri și cântăreții bisericești. Ca ajutoare ale preotului și ei sunt îndatorați la o anumită disciplină bisericească, fără de care nu pot fi și rămâne în cler. Ei trebuie să fie evlavioși, corecți, în ascultare față de preot și față de conducerea bisericească, aceea care i-a numit, acordându-le încredere și apreciindu-le cunoștințele și știința de a da răspunsurile la slujbele Bisericii.

În aceeași măsură, într-o inimă și un glas, în evlavie și bună cuviință, precum se cuvine unor slujitori ai Bisericii, trebuie să fie corecți și ascultători de ierarhie și paraclisierii, clopotarii și toți cei din slujba Bisericii, în orice răspundere s-ar afla.

Nimeni, de la preot până la cel mai mic slujitor al Bisericii, să nu uite că trebuie să fie pe măsura evlaviei poporului nostru credincios. Acesta are nevoie de Biserică. Are însă nevoie de o Biserică bine servită. Cu conștiință. Cu credință. Și cu dragoste.

Oamenii nu pot trăi fără Biserică. Fără religie nimic nu se explică, nimic nu se justifică. Nici lumea, nici viața. Fără religie viața e lipsită de orice sens. Religia îi dă sens. Și-i dă sensul cel adevărat. Religia are girul divin. Acesta vine de la Dumnezeu. Sensul cel adevărat ni l-a dat Mântuitorul Iisus Hristos, Dumnezeu coborât

din cer, ca să ne descopere adevărul: *„Eu pentru aceasta m-am născut și pentru aceasta am venit în lume, ca să mărturisesc adevărul. Tot cel ce-i din adevăr, ascultă glasul Meu"* (Ioan XVIII, 37). Adevărul e în Ortodoxie, Biserica cea rămasă neschimbată de la Hristos și de la Apostoli, până astăzi.

Numai cei care au apelat la religie, au putut dezlega sensul vieții. Cei care n-au putut face saltul de la rațiune la credință, au rămas condamnați la „amărăciune", cum mărturisește un mare scriitor și filosof modern, Emil Cioran, compatriotul și vecinul nostru din Rășinari care, și-a trăit amărăciunea la Paris. Un alt filozof contemporan, tot atât de elevat și tranșant în gândire, de altfel prieten cu Cioran, Petre Țuțea, mărturisea că fără revelație nu se poate ajunge la nici un sens. Înaintea lui o spusese de altfel chiar Mântuitorul: *„Fără Mine nu puteți face nimic"* (Ioan XV, 5).

În lume mai există necredință și necredincioși. Ateismul comandat era mai puțin eficient decât ateismul oamenilor liberi. Preotul trebuie să stea în ajutorul tuturor, cu pricepere și la nivelul fiecăruia.

Preotul e un generos. El e un făcător de bine, dacă se poate spune așa, de profesie. Preoția nu e profesiune, dar a fi de profesie făcător de bine, e un act de dăruire.

Preotul vrea ca toți să se mântuiască. El trebuie să-i învețe cum s-o facă. De aceea misiunea preoțească e mare și frumoasă. Preotul e sfătuitor și mântuitor. E fratele tuturor oamenilor. E cel de care oricine se poate sprijini. E prietenul, fratele și părintele tuturor.

Avem astfel de preoți? Avem. Și tocmai pentru a avea cât mai mulți de felul acesta, de fapt pe toți, am realizat această carte. Ea e alcătuită, e adunată din mai multe vorbiri ținute fie preoților, fie studenților teologi, de-a lungul anilor. Am socotit că ar fi folositoare și astăzi, aceste vorbiri adunate la un loc, pentru reîmprospătarea simțului misionar al preoților, adesea amenințat de rutină. Am crezut că-mi îndeplinesc o misiune pastorală esențială, insistând să avem preoți de calitate, de simțire duhovnicească, cu bună influență în popor.

Preoții sunt chemați să fie sfințitori ai vieții și învățători ai credinței. Și modele.

Studenții teologi trebuie să intre în preoție nu din rutină, ci cu convingerile bine conturate, cu toate marile probleme clarificate. Din ucenici, prin hirotonie devin învățători. Răspunderea e mare.

Toată viața preotului trebuie să fie o Liturghie. Cineva a găsit pentru aceasta o formulă foarte potrivită: viața și propovăduirea preotului să fie *„o Liturghie după Liturghie"*. Așa cum biserica e un loc sacru în mijlocul satului, sau într-un cartier de oraș, tot așa și preotul trebuie să fie un sacerdot, un om sfințit și sfințitor, oriunde s-ar afla. Sfinții Părinți tratează preoția cu mare respect, cu temere și cu sfială. Se vor găsi în acest volum câteva pagini despre aceasta.

Preotul să nu uite: trebuie să fie un om al rugăciunii, al meditației, o fereastră către Dumnezeu. Dacă rămâne lumesc, iese din starea de preoție. Preotul trebuie să fie milostiv, bun, iertător, să încurajeze, să îmbărbăteze, să fie *Părinte*, al tuturor, precum i se spune. El trebuie să confirme în permanență acest apelativ.

Credincioșii trebuie să privească la preot ca la o icoană.

Tinerii să vadă în preot pe cel mai mare învățător. Să afle de la dânsul ceea ce vor păstra toată viața în cugete. Acum preotul poate face educație și în școală. Să se folosească bine de acest privilegiu, obținut cu greu după revoluția din 1989.

În condiții grele, în cei aproape cincizeci de ani de ateism de stat, preoții și-au făcut datoria. Am ieșit din comunism cu aproape 90% din populația Țării ortodoxă. Așa ne spune ultimul recensământ din 1993.

Misiunea creștină trebuie continuată și în libertatea instaurată în 1989. După aproape jumătate de secol de propagandă antireligioasă, oficială, la revoluție s-a putut vedea că sufletele oamenilor au rămas curate. A fost emoționantă declarația ieșită din zeci de mii de piepturi în ziua revoluției: *„Există Dumnezeu! Există Dumnezeu"*. Poate că acesta a fost cel mai vibrant, mai adevărat și mai liber dintre toate sloganurile revoluției românești din decembrie 1989!

* * *

Textul care urmează nu este al meu. L-am primit de la un preot, părintele *Nicolae* Tănase din parohia

Valea Plopului jud. *Prahova*. Am socotit că e bine să-l reproduc, mai ales pentru faptul că e alcătuit de un preot. Bănuiesc că părintele Nicolae Tănase este autorul lui, el fiind un preot cu o deosebită activitate pastorală. Spun „bănuiesc", pentru că, din modestie, părintele nu l-a semnat. Dar P.C. Sa mi l-a trimis, tipărit pe o foaie volantă, galbenă. Când preoții știu asemenea lucruri, episcopul trebuie doar să le întărească!

Iată textul:

Ce trebuie să știm despre preot?

„Preotul este hirotonit de episcopul canonic al eparhiei respective, pentru o parohie dinainte hotărâtă. Înainte de hirotonie el trebuie să fie căsătorit canonic, cu o soție ortodoxă, evlavioasă. Iar dacă este preot celibatar, după hirotonie nu mai are voie să se căsătorească până la moarte. Preotul care se căsătorește după hirotonie, sau care divorțează de soție și se căsătorește a doua oară, nu mai poate fi preot toată viața, căci pierde harul preoției lucrătoare. În acest caz nu mai poate săvârși cele ale preoției și, mai ales, Sfânta Liturghie. Poate totuși sluji Biserica lui Hristos ca simplu funcționar de cancelarie. (Cazurile speciale sunt de competența episcopului, n.n.).

În parohia sa, preotul reprezintă pe episcop și pe Apostoli. De aceea mare este răspunderea și harul preotului slujitor. De el depinde cel mai mult mântuirea credincioșilor săi și întărirea ortodoxiei și a vieții duhovnicești în fiecare parohie. Însă și păstoriții săi trebuie să asculte în toate pe preotul lor, să colaboreze cu el, să se roage pentru el, să-l ajute în pastorație și să-i arate în toate supunere și dragoste. Căci un preot bun poate transforma duhovnicește o parohie și mântui mii și mii de suflete. Dar și credincioșii iubitori de Hristos, prin rugăciunea lor, pot schimba viața și sufletul preotului mai puțin bun. Fără o asemenea colaborare duhovnicească între preot și credincioși, Biserica Ortodoxă nu poate avea parohii fără secte și preoți cu adevărat devotați pentru Hristos.

Cum trebuie să fie un adevărat preot ortodox?

Preotul în parohia sa este apostolul parohiei în care este rânduit să slujească cele sfinte și să vestească Sfânta

Evanghelie. Sfinții Părinți spun că preoții se mântuiesc mult mai greu decât mirenii, chiar dacă au o viață pastorală curată. Mântuirea lor depinde, mai ales, de câte suflete au adus la pocăință și câte suflete au pierdut prin-sminteală, prin nepăsare și prin lipsă de învățătură. Căci zice Mântuitorul: „Oricui i s-a dat mult, mult se va cere de la el, și cui i s-a încredințat mult, mai mult i se va cere". **(Luca 12, 48).**

De aceea, un preot devotat pentru Hristos și pentru Biserică este o făclie nestinsă în sfeșnic. El trebuie să aibă o viață duhovnicească exemplară, să se tragă dintr-o familie de buni creștini și să aibă el însuși o familie model în parohie. Soția lui să fie evlavioasă, smerită, iubitoare de rugăciuni și prezentă regulat la slujbele bisericii. Să nască copii, nu să-i avorteze. Să fie ca o mamă duhovnicească pentru mame și copii, pentru văduve, bolnavi și pentru orfanii din parohie, și să se poarte întru toate cuviincios, cu cuvântul, cu fapta, și cu îmbrăcămintea.

Preotul este dator să aibă și o profundă pregătire teologică, ca să-i poată învăța dreapta credință pe enoriașii săi și să înlăture orice prozelitism sectar din parohie. Apoi să fie un om de rugăciune, căci cine nu iubește rugăciunea și Biserica, nu poate fi un preot bun. De asemenea să fie milostiv cu toți, neiubitor de averi, smerit, blând, împăciuitor, drept judecător și să locuiască în parohie.

Care sunt îndatoririle principale ale preotului de azi?

— Să săvârșească toate slujbele **și, mai ales, Sfânta Liturghie cu toată credința, cu frică de Dumnezeu și cu multă evlavie.**

— Să nu ceară plată pentru nici un fel de slujbe, **iar pentru cei săraci, pentru orfani și pentru bolnavi să slujească gratuit (mai ales când este salarizat în întregime, n.n.).**

— Să vină cel dintâi la biserică **și să iasă cel din urmă;**

— Să nu facă nici un fel de politică, **pentru că este în slujba lui Hristos și trebuie să-i iubească egal pe toți oamenii;**

— Să nu fie fricos pentru Dumnezeu și să fie un bun predicator, **un duhovnic înțelept și un adevărat părinte sufletesc pentru enoriași, căutând să-i dobândească pe toți;**

— Să fie milostiv, să ajute după putere **pe săraci și orfani si să adune fonduri speciale pentru acte de caritate;**

— Să facă obligatoriu ore de religie și catehizare cu copii, **cu tinerii, cu cei ce se căsătoresc și cu toți oamenii;**

— Să facă pelerinaje **cu credincioșii la sfintele moaște, la duhovnicii iscusiți din mânăstiri și în alte locuri ziditoare de suflet;**

— Să apere pe enoriași de secte, **de prozelitism, de beție, de desfrâu, de divorț, de avort și de tot felul de certuri și sminteli;**

— Să săvârșească regulat Sfânta Liturghie **duminica, în sărbători și sâmbăta, iar în ajun să facă obligatoriu Vecernia și Utrenia după rânduială, precum și Acatistul și Sfântul Maslu, vinerea sau miercurea;**

— Să pregătească din timp predica rânduită, **pe care s-o rostească cu evlavie în fața credincioșilor;**

— Să țină predici **și cuvinte duhovnicești la orice slujbe, adunări obștești și alte ocazii din parohie;**

— Să spovedească cu răbdare pe credincioși **ori de câte ori au nevoie și, mai ales, în cele patru posturi, însă individual și fără grabă, iar nu în comun, cum obișnuiesc unii preoți, știind că această practică este necanonică și anulează Taina Spovedaniei, iar omul rămâne cu păcatele nedezlegate;**

— Să împărtășească pe credincioși în mod canonic, **după vrednicie, de cel puțin șase ori pe an, iar pe copii, pe bolnavi, pe bătrâni și pe cei aleși, cel mai des o dată pe lună sau la 40 de zile. În cazuri excepționale, să urmeze porunca episcopului eparhiot. (Împărtășirea mai deasă, pentru cei drepți, spovediți și dezlegați cu acrivie, este posibilă dar să nu lezeze conștiința nimănui și să nu devină rutină n.n.);**

— Să facă regulat vizite pastorale în familii, **să asculte nevoile credincioșilor, să le procure cărți religioase bune și să-i ferească de citirea și posedarea cărților rele, sectare, ateiste, imorale, pornografice.**

— **O altă datorie majoră, capitală, a unui preot ortodox este** să aibă un duhovnic bun, **să se mărturisească**

adesea și să asculte întru toate cele canonice de episcopul locului și de duhovnic;

— Să locuiască permanent în parohie, **iar nu să fie navetist, ca orice funcționar, căci nici păstorii de oi nu-și lasă niciodată turma singură, ca s-o atace hoții și lupii;**

— Să poarte permanent ținută preoțească, **chiar în familie, căci este apostol și ostaș al lui Hristos până la moarte, iar nu funcționar;**

— Să nu-și adune avere pe pământ, **ci în cer, făcând multă milostenie la săraci, bolnavi, văduve, bătrâni și orfani;**

— Să organizeze o bogată bibliotecă parohială **la dispoziția tuturor enoriașilor, pentru a fi citită regulat;**

— Să formeze un comitet misionar, **pregătit dintre cei mai buni credincioși, pentru a-l ajuta la combaterea prozelitismului sectar;**

— Să facă slujbe în sobor, misionare, **cu cei mai buni preoți, predicatori și duhovnici de la mânăstiri, ca să poată menține unitatea ortodoxă și să mulțumească masa enoriașilor, pentru a neutraliza, astfel, orice fel de prozelitism. Să invite episcopul pentru slujbe arhierești;**

— Să organizeze o puternică activitate de caritate creștină **pentru cei bolnavi, bătrâni, săraci și orfani, și să-i îndemne pe toți enoriașii săi la iubire, împăcare și milă;**

— Să citească zilnic, acasă și la biserică **rugăciunile rânduite din Ceaslov și Psaltire, ca să fie model pentru toți credincioșii;**

— Să citească zilnic din Sf. Scriptură **și din operele Sfinților Părinți, pentru a putea hrăni și întări pe credincioși;**

— Să organizeze la biserică un frumos cor bisericesc, **unde să cânte toți credincioșii. Cântarea religioasă întărește mult credința în Dumnezeu și unitatea credincioșilor.**

* * *

Mai departe, pe aceeași foaie volantă, autorul propune un nou text pentru *„Declarația"* pe care o citește în biserică, înainte de hirotonie, candidatul la preoție. Textul acesta e mult mai larg decât cel pe care l-a alcătuit autoritatea bisericească și care a devenit tradițional. Cum textul acesta nu are un caracter sacru, el poate fi desigur

lărgit. Reproducem în cele ce urmează textul propus de părintele N. Tănase cu puține corecturi stilistice a greșelilor strecurate la tipar, nu atât pentru a fi preluat în *Slujba hirotoniei*, cât pentru că el sintetizează intențiile celui care intră în preoție, fie că le citește pe scurt, după textul consacrat, fie că le citește pe larg, după acest text. Socotim că este de folos să fie cunoscut și acesta pentru lectură și pentru înțelegerea și mai largă a obligațiilor ce și le asumă preotul la hirotonie. Îl reproducem în cele ce urmează:

Declarația sau jurământul pe care îl face în fața episcopului și a poporului in ziua hirotoniei, cel care se hirotonește:

Astăzi anul ..... luna ..... ziua ....., subsemnatul ..... (numele), în vârstă de ..... ani, sunt orânduit de P. S. episcop (cutare) să fiu hirotonit preot pe seama parohiei ..... din comuna ....., județul .....

Cu acest prilej declar și mărturisesc înaintea lui Dumnezeu, a P. S. Episcop ..... a Consiliului eparhial și a întregului popor adunat în această biserică, următoarele:

I. Studiile mele și pregătirea mea duhovnicească am făcut-o la Seminarul Teologic din ..... și la Facultatea de Teologie din ...... Mă voi conforma învățăturilor Sf. Scripturi și a Sf. Tradiții, adică învățăturilor Sfinților Părinți, pe care le-au dovedit cu sfințenia vieții lor și prin facerea de minuni. Am învățat predania slujbelor și canoanelor Bisericii, după care m-am călăuzit în viața mea de creștin până acum, și voi îndemna și pe alții să le păzească, știind că cine va păzi toată legea, dar va greși față de o singură poruncă, se face vinovat de călcarea a toată legea Domnului (Iacob II, 10).

II. Sunt căsătorit la prima mea cununie după pravilele Bisericii și legile României, cu soția mea care este fiica Domnului ....., din comuna ....., de religie creștină ortodoxă, și ea fiind la prima ei căsătorie. Încă înainte de logodnă i-am făcut cunoscut că eu voiesc să fiu slujitor al altarului și, această misiune a mea, îmi impune și mie și ei anumite restricții morale, mai as-

pre decât ale altor soții mirene și deci, este obligată să poarte jugul canoanelor ca soție de preot, trebuitor sufletului ei, iconomisindu-mi și mie ajutorul necesar misiunii prevăzute în canoanele apostolice (17, 18; VI Ec. III, 6, 13, 26; I Cor. 6, 16; I. Tim. 3, 28, Tit. I 6—9).

Conform acestor canoane ea se obligă să fie model de soție, gospodină și ajutătoare întru răspândirea cuvântului Evangheliei, prin viața ei exemplară și prin sfaturile pe care le va da femeilor cu care ea va veni în contact, ca ceea ce este părtașă la viața mea de preot. Atât cu cât și ea, ne vom sili să fim împlinitori ai cuvântului Evangheliei, nu numai ascultători ai lui, înșelându-ne singuri, precum învață Sfântul Apostol Iacob (I, 22).

III. În conformitate cu canoanele apostolice 25, IV, Ec. 4; VI, Ec. 3, IV. Neocez. 9, 10 și Sf. Vasile 3, 32, 51, 59, m-am studiat pe mine însumi și știu că un preot, în caz de văduvie, nu se mai poate căsători a doua oară și, clericul care va cădea în păcatul curviei, se caterisește definitiv, fiindcă nici curvarii, nici preacurvarii, și nici malahii, nici sodomiții și hoții, nici lacomii, nici bețivii, nici desfrânații, nici hrăpăreții Împărăția lui Dumnezeu nu o vor vedea, zice Sf. Ap. Pavel (I Cor. 6, 9—10).

IV. Mă voi conforma Canonului Gangra XV care mă obligă să cresc copiii în evlavie și moralitate și, la vremea cuvenită, să nu-i căsătoresc cu cei de altă credință (Cart. 21; VI Ec., 72; Laodiceea 10, 21), sau să nesocotesc slujbele și darurile Bisericii, căzând în osânda arhiereului Eli și a fiilor lui (I Regi, 2, 12—34); III, 13—14), ci voi crede învățăturilor Domnului Iisus Hristos (Matei 6, 24—34), după sfatul Sf. Ap. Pavel, care zice că, noi n-am adus nimic în lumea aceasta, și nici nu putem lua ceva din ea și astfel, dacă avem cu ce să ne hrănim și cu ce să ne îmbrăcăm, să fim mulțumiți (I Tim. 6, 7—8).

V. Încă din fragedă copilărie mi-am păstrat curată conștiința și credința mea ortodoxă. N-am vorbit cu ușurință despre adevărurile Ortodoxiei, nici n-am făcut acte de apostasie, lepădându-mă în glumă sau înadins de credința ortodoxă, nici prin viu grai, nici prin scris. M-am spovedit și făgăduiesc că mă voi spovedi regulat, conform canoanelor, știind că dacă voi ascunde ceva și se va dovedi mai pe urmă, pe lângă osânda judecății lui Dumnezeu, voi fi caterisit, așa cum învață canoanele 9, 10 și 11 ale Sinodului I Ec., Sf. Vasile 89, și Teofil 8.

VI. Întotdeauna voi fi treaz în conștiința mea de slujitor al misiunii preoțești, și nu voi lua asupra mea altă îndeletnicire lumească oprită de canoane, căci nimeni nu poate sluji la doi domni, conform canoanelor: Apost. 6, 81; 4 Ec. 3, 7; 7 Ec. 10; I—II, 11, știind că dacă voi păcătui, după cum spune Sf. Ap. Pavel, după ce am primit cunoștința adevărului, nu mai este nici o jertfă pentru iertarea păcatelor, ci doar așteptarea Înfricoșetoarei Judecăți, și focul cel veșnic care va arde pe cei nepocăiți (Evrei 10, 26—27).

VII. Voi combate învățăturile greșite și superstițiile, mă voi feri de jocurile de noroc, de beție și de fumat precum și de alte fapte vătămătoare vieții morale și aducătoare de sminteală pentru aproapele, așa cum învață canoanele: Apost. 42, 43, 54; VI Ec. 51.

Sfântul Apostol Pavel spune: „Mă port aspru cu trupul meu ca să-l țin în stăpânire, ca nu cumva altora propovăduind, eu însumi să fiu lepădat de Dumnezeu" **(I Cor. 9, 27).**

VIII. Mă oblig să port cu drag uniforma preoțească (VII Ec., 27), căci prin ea eu mărturisesc în public pe Hristos al cărui slujitor sunt. Voi respecta rânduielile bisericești și posturile din cursul anului, conform cu canoanele: Apost. 69; VI Ec. 56, căci prin post și rugăciune eu aduc jertfa trupului și sufletului meu, ca simbol că eu iubesc pe Dumnezeu.

IX. Voi căuta să rabd cu statornicia ispitele lumii puse în slujba păcatului, întărindu-mă din cuvintele Domnului care ne învață: „Fericiți veți fi când vă vor ocărî pe voi oamenii și vă vor prigoni, spunând tot felul de cuvinte rele împotriva voastră, pentru numele Meu" **(Matei V, 11).**

X. Pentru trebuințele sufletului meu și pentru a-mi împlini sarcina misiunii mele, potrivit cu învățătura Apostolului care zice: „Toată Scriptura este insuflată de Dumnezeu și de folos să învețe, să mustre, să îndrepte, să dea înțelepciune întru evlavie, pentru ca omul lui Dumnezeu să fie desăvârșit și cu totul destoinic în orice faptă bună" **(II Tim. 3, 16—17), mă voi sili să studiez necontenit Sf. Scriptură, învățăturile dogmatice și morale, pentru ca împărtășindu-mă din adevărurile duhului lor, să laud pe Dumnezeu, să ajut pe aproapele și să lucrez cu spor la mântuirea sufletului meu (Matei 28, 19; Apost. 58). În cadrul legilor morale și canonice, făgăduiesc că mă voi supune canonic P. S. Episcop . . . . . Sfântului Sinod și legilor statului.**

Așa să-mi ajute Dumnezeu."

* * *

Acest cuvânt introductiv la textele care alcătuiesc această carte și care insistă mult asupra comportării preotului în parohie și în viață, sper să le fie preoților de ajutor, ca și întreaga carte, și că toți vor înțelege că și *comportarea preotului e un mijloc important de apărare și propovăduire a credinței* și un instrument dintre cele mai importante pentru desfășurarea bunei lui misiuni preoțești.

CAPITOLUL II

„NU NESOCOTIȚI HARUL CARE ESTE ÎN VOI!"*

Conferința aceasta a fost programată de Sf. Sinod să aibă un caracter mai deosebit. S-a insistat asupra prezenței tuturor preoților și prezidării ei de către chiriarh. Avem îndrumarea să stăm de vorbă asupra unor lucruri care interesează buna desfășurare a vieții religioase din Biserica Ortodoxă Română. Să nu vă așteptați deci să vă spun lucruri prea noi. De fapt o să vă spun chiar lucruri în general cunoscute, deși nu-mi prea place să mă repet. Caut întotdeauna să descopăr vreo latură nouă, dacă nu o temă nouă, atunci când stau de vorbă cu preoții.

Problema pe care o vom aborda de data aceasta este aceea a disciplinei clerului. Au ajuns unele reclamații la Administrația Patriarhală și la Centrele eparhiale care descopăr iregularități de multe feluri, despre felul cum unii dintre preoții noștri înțeleg să-și facă, sau mai degrabă să nu-și facă datoria preoțească, ceea ce ne provoacă îngrijorări deosebite, cel puțin din câteva motive.

În primul rând din acela că o astfel de situație nu corespunde vocației preoțești. Nu corespunde îndatoririlor specifice misiunii preoțești în parohii. Trebuie așadar să încercăm să repunem în funcțiune, acolo unde lipsește, conștiința preoțească. Repet: acolo unde sunt semne că s-a deteriorat.

Vă spuneam adesea și am și scris despre acestea, că preotul este în societatea de astăzi — și nu numai la noi, ci peste tot în lume, — în atenția deosebită atât a

* Rostire liberă la Sibiu la Conferința preotească din 28 octombrie 1987, în fața preoților din protopopiatele Sibiu, Mediaș și Agnita. În alți termeni ea a fost prezentată și preoților din protopopiatele Brașov, Sf. Gheorghe, Rupea și Făgăraș. După înregistrare pe bandă de magnetofon.

credincioșilor, cât și a necredincioșilor, a societății în general. Preotului i se cere poate mai mult decât oricărei alte categorii de slujbași, de funcționari, dacă e să plasăm preoția, cel puțin pentru o clipă, în categoria profesiunilor. Insist însă, și de data aceasta, că preoția nu este profesiune. Este misiune. Ceea ce e cu totul altceva.

Poate că nici unei alte categorii de slujbași ai societății nu i se cere atâta cât i se cere preotului. Viața preotului este scrutată ca printr-un ochean care o apropie, care o face să fie văzută în amănunte. Fiindcă dacă unora li se cere abilitate profesională, dacă altora li se cer cunoștințe profesionale, experiență profesională, corectitudine profesională, preotului i se cere ceva mai mult, un lucru în plus, dar un lucru esențial, care îl deosebește totalmente de toți ceilalți. Preotului i se cere, în afară de a fi un om cu pregătire și cunoștințe teologice, să fie un om moral, un om al lui Dumnezeu. I se cere să fie ceea ce se pretinde că este, adică un reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ, un iconom al Tainelor dumnezeiești. Preotului i se cere, dacă cuvântul nu e prea îndrăzneț, să fie aproape ca Dumnezeu, adică precum spune un Sfânt Părinte, „*curat de răutate și curat de păcate*". Să exprime prin toate ale lui Harul care este în el, Harul despre care Sf. Ap. Pavel spune: „*Nu nesocoti harul care este întru tine!*" (I Tim. IV, 14).

Preotul, purtător de Har, trebuie să arate și să fie ca un purtător de Har. Nu i se cere aceasta nici profesorului laic, nici contabilului, nici directorului de uzină, dar preotului i se cere să iradieze în afară Harul care este întru el, și care i s-a dat la hirotonie. Și credincioșii, și necredincioșii de bună credință, cer ca acest Har să se reflecte prin tot ceea ce este, prin tot ceea ce face, prin tot ceea ce gândește preotul, prin toată comportarea lui. Să fie egal cu sine în orice împrejurare. Să fie același la altar, atunci când se concentrează și când reușește, poate, mai mult decât în alte împrejurări, să se apropie mai mult de Dumnezeu, și Harul să fie mai vizibil atunci în lucrarea lui, dar să rămână în el tot atât de vizibil și atunci când iese din biserică, de la slujbă.

Preotul trebuie să fie același în parohie, pe stradă, când pleacă din parohia lui în altă parte, când călătorește cu mașina, cu trenul, cu avionul, când se întâlnește cu cineva, când îl știe cineva că este preot și când nu-l știe că este preot. Căci totdeauna cineva îl știe! Și aceasta, dacă e să ne gândim numai la ochiul pământesc! În mod sigur însă ochiul lui Dumnezeu îl vede permanent, îl știe, îl cunoaște, îl urmărește, în orice împrejurare, în orice loc ar fi. Nu se poate ascunde nicăieri.

Preotul trebuie să fie *ca în Liturghie* în toată viața lui, și peste tot. Această comportare este cerută astăzi mai mult decât oricând. În primul rând de cei pe care preotul îi păstorește. Vor să-l știe pe preot în autenticitate și în sinceritate. Vor să știe că preotul lor nu este un impostor, că nu este doar purtător de haină și de chip preoțesc, dar e gol de Har și de sfințenie.

Această exigență are partea ei bună. În fond trebuie să fim bucuroși de atenția permanentă care se acordă fiecăruia din noi. Eu mă situez în rândul P. C. Voastre. Nu ar fi potrivit s-o fac pe moralistul de pe margine. E un îndemn ca să ne revenim, dacă am alunecat cumva pe alăturea de drumul drept, și să ne reînnoim permanent, în așa fel încât să corespundem Harului care ne-a fost dat la hirotonie, și celor care doresc să avem acest Har, spre a le fi împărtășit și lor.

În fond, exigența credincioșilor nu e altceva decât dorința lor sinceră de a se împărtăși de Har, adevărat, de binecuvântarea lui Dumnezeu, de atenția lui Dumnezeu, de grija lui Dumnezeu prin preotul lui Dumnezeu. Dar vor să se împărtășească de o lucrare autentică. Nu vor să fie înșelați. Fiindcă atunci când preotul nu corespunde cu ceea ce trebuie să fie un preot, ei au impresia, și pe bună dreptate, că sunt pur și simplu înșelați, că cineva își bate joc de ei, iar acel cineva este tocmai acela care trebuie să le inspire încredere, să-i trateze cu cinste și cu iubire, ca și Dumnezeu.

Credincioșii nu tolerează ceea ce lor li se pare că e o trădare a lui Dumnezeu și a lor. Uneori, asemenea cazuri devin prea vizibile. De aici a și pornit, de fapt, prezenta îngrijorare a noastră a tuturor. Deși, de fapt, nu din afară ar trebui să ne vină îndemnul la corectitu-

dine sfântă, ci, în primul rând, din noi înșine, din misiunea și conștiința noastră.

Uneori, la unii, atitudinea nepreoțească intră în obicei, în rutină, devine pe față altceva decât trebuie să fie. Nici măcar nu mai păstrează limita de pudoare necesară, aceea care lasă măcar o idee falsă de evlavie preoțească, o impresie că în dosul acestei perdele, a acestui chip de preot, totuși există ceva sfânt. Au ajuns, unii preoți, că nici măcar această pudoare n-o mai au și lasă să se vadă toată goliciunea sufletească în care se află. Ea e atât de transparentă, la unii, din fericire puțini, încât se vede de către toată lumea. Avem așa-ziși preoți care se complac în această situație. Se afirmă de-a dreptul ca niște preoți convenționali. Voi considerați-mă convențional preot, iar eu vă consider pe voi convențional păstoriții mei! E ca și cum și-ar invita credincioșii să joace împreună o comedie sinistră!

Poate că veți zice că exagerez. Aș dori să exagerez. Din păcate însă, unele asemenea cazuri există. Veți vedea, când vom trece să spunem lucrurile mai pe concret, că astfel de situații, din nenorocire, spre rușinea noastră, există. O astfel de situație, acolo unde există bine-înțeles că afectează Biserica. Biserica este și trebuie să rămână o instituție dumnezeiască, mandatară a lui Dumnezeu de a împlini un anumit rost pe pământ și în viața credincioșilor. Astfel de situații însă au urmări și în afară, nu numai în Biserică. Se mai adaugă la rușine și faptul că pe fundalul unor astfel de purtări înflorește prozelitismul sectar.

Mijloacele sectarilor sunt pe măsura multora dintre credincioși, adică simple. Apelează ei și la texte din Scriptură, pe care le contorsionează, cărora le fac o exegeză ad-hoc, ruptă de context; toate astea le știm foarte bine, suntem chiar pregătiți să răspundem la acest aspect al prozelitismului, ne-am pregătit și ne pregătim în continuare în privința aceasta, și aș putea să spun că rezultatele sunt bune, dar unii dintre noi sunt deficitari în modul cum își respectă preoția, prin purtarea lor.

Sectarul preocupat să facă prozeliți, îi arată credinciosului nostru anumite versete din Biblie și i le interpretează cum vrea el. Credinciosul nostru nu e întotdeauna interesat de felul cum tâlcuiește sectarul anu-

mite versete. Dar când îi spune: „Vezi bade ce face preotul vostru? Îl vezi cum se îmbată și trebuie scos de prin șanțuri? Dacă ar fi preot adevărat, așa ar face? Înseamnă că el nu crede în ceea ce spune. Vino la noi, să vezi credință adevărată. Noi ce spune Biblia, aceea facem". Poți să-i combați în astfel de situații? Nu-i mai poți combate. Omul căruia i se arată cu degetul un caz concret, zice: „Așa e, ai dreptate". Și e deajuns să se stabilească această premiză particulară. De la cazul concret al unei situații ca aceasta, poate unice, poate accidentale, sectarul trece imediat la generalizare. Nu mai spune că „părintele cutare" a fost văzut la cârciumă și a ieșit de acolo amețit. El zice: „Vezi ce fac popii?" Nu se mai oprește la cazul particular. Generalizează. Și iată cum rușinea și condamnarea vine dintr-odată asupra tuturor preoților.

Dar nu se oprește nici aici. Generalizarea face un pas mai departe: „Vezi ce face Biserica? Vezi ce face Ortodoxia? Dacă poate ajunge la astfel de situații înseamnă că ortodoxia nu e dreaptă. Înseamnă că și-a pierdut forța spirituală. E nevoie de o reînnoire. Ori, aceasta nu se poate face decât dacă vii la noi. Vei vedea că la noi e altfel". Și dacă îl presează cu astfel de argumente, vă puteți imagina că ele țin. Țin, fiindcă la astfel de argumente nu poate rezista nimeni. Faptele sunt fapte. Trebuie să ai o capacitate cu totul deosebită, de trecere peste astfel de lucruri, ca să nu ții seama de ele și să spui, de pildă, cum spunem noi, și argumentul nostru, mă rog, este frumos și este principial: „Greșește părintele cutare, dar Biserica rămâne sfântă. Greșește părintele, mai calcă în dreapta și în stânga, dar Harul din el este lucrător, că nu-i al lui, ci e al lui Dumnezeu".

Noi folosim adesea astfel de argumente, cu care ne justificăm unele din scăpările noastre. Dar în fața omului simplu e greu. Argumentarea de felul acesta nu ține. Omul simplu înțelege ceea ce vede. Ceea ce cade sub simțurile lui, e mai grăitor decât oricare principiu cu care ai vrea să ascunzi, să pui sub cenușă faptele, să nu se vadă.

Așa începe să prindă prozelitismul sectar. Așa încep să se înmulțească comunitățile lor. Cu credincioși de ai noștri. Căci ei nu recrutează dintre necredincioși.

Ba chiar recrutează dintre cei mai buni credincioși ai noștri, dintre cei mai zeloși. Dintre cei în căutare de autenticitate și duhovnicie. Din fericire la noi situația încă nu e alarmantă. Dar vorba aceea: „Când arde focul în vecini, pregătește apa".

Iată prin urmare de ce ne întâlnim și abordăm acum această temă. Vom vedea că una din cauze — sunt desigur mai multe — e tocmai aceea la care ne-am aștepta cel mai puțin: *comportarea preotului*. Analizând cauzele care provoacă succesul sectarilor, vorbeam la început de exigențele crescânde ale credincioșilor noștri față de comportarea preotului. Ei bine, nu numai eu, ci toți ierarhii membri ai Sfântului Sinod primim scrisori și reclamații împotriva unor preoți. Credincioșii au devenit cam scriitori în ultima vreme, memorandiști! Scriu reclamații. Dar ceea ce e mai important, e că la sfârșitul tuturor scrisorilor nu lipsește o propoziție: „Dacă nu luați nici o măsură, trecem la sectari". Invariabil. Amenință cu trecerea la sectari din cauza preotului. E cumplit. V-aș putea arăta multe asemenea scrisori. Cred că v-ați speria. Și eu mă speriu.

Din felul cum scriu, se vede însă ce idee superioară au credincioșii despre preoți și despre preoție. Din acest punct de vedere scrisorile lor mă bucură. Ei arată că au despre preot, despre Taina Preoției, despre rolul preoției, idei foarte înalte. Se vede din scrisorile lor că dacă preotul ar fi cum trebuie, ar avea în viața lor un rost și o influiență extraordinară, fiindcă ei sunt gata să primească această influență. Așa cum spuneam adineaori, și asta o știți și P. C. Voastre care vă confruntați cu asemenea situații, că, de obicei, nu cei mai răi dintre credincioși scriu, ci cei mai buni, adică zeloșii, aceia care umblă după autenticitate, aceia care cred în vocația preotului și în rostul religiei în viața lor. Dacă însă nu-și găsesc satisfacție în ea, și se văd trădați tocmai de instrumentul de misiune, atunci caută altă scăpare, se duc spre celelalte instrumente, marginale. Își schimbă credința nu pe una mai bună, ci din cauză că îi smintește preotul.

În astfel de cazuri trebuie să ne gândim la amenințarea Mântuitorului: „Vai de cei prin care vine sminteala" (Matei 18, 7). Și când sminteala vine tocmai prin cei prin care ar trebui să vină învățătura, e cu atât mai

grav! Răspunderea e cu atât mai cumplită. Preotul trebuie să fie lumină, preotul trebuie să fie exemplu. Puterea exemplului e extraordinară. Amintiți-vă de când eram la școală. Fiecare din noi își alegea în taina sufletului său un mic idol al lui, un model, într-un preot, într-un profesor, într-un predicator, într-un om mare a cărui biografie o citisem. Din cauza aceasta cărțile care cuprind biografii sau autobiografii de oameni deosebiți, de oameni celebri din istoria de orice fel, din istoria culturii, din istoria artei, din istoria religiilor, au așa de multă căutare. Pentru credincioșii unui sat, omul cel mare e preotul satului.

Modelul religios e îndeosebi căutat, cei cu viață ascetică de pildă, cei care au un dar deosebit al vorbirii. Știți toți cât de mult idealizează credincioșii pe un astfel de preot. Îi atribuie și ceea ce nu face. Eu am vorbit cu unii credincioși și credincioase care jurau că l-au văzut pe un asemenea preot zburând! Și acum să ne gândim la revers. Dacă un astfel de preot face la un moment dat dovada că n-a fost autentic, făcând fapte care dezmint tot ceea ce se crezuse despre el până atunci, ce fel de influență va mai avea el asupra credinciosului? Chipul lui se strică, se deteriorează. I se întunecă complectamente imaginea în conștiința celor care până atunci l-au avut ca pe un sfânt. Foarte mulți dintre credincioși în asemenea cazuri se smintesc — după un vechi cuvânt bisericesc. Se smintesc, și unii din ei ajung până la pierderea credinței. Ei spun: dacă preotul face așa ceva, atunci de ce să mai cred eu?

Iată de ce trebuie atenție mare la calitatea preotului ca model. Vă spuneam și altă dată: nu mai merge cu *„să faci ce zice popa, nu ce face popa"*. Credincioșii de azi vor ca ceea ce le spune preotul să autentifice prin purtarea lui. În parohii, în fața credincioșilor și prin tot ceea ce face. Amintiți-vă mai ales epistolele pastorale ale Sf. Pavel care spune: *„Faceți-vă pildă turmei voastre cu cuvântul, cu purtarea, cu dragostea, cu duhul, cu credința și cu curăția"* (I Tim. IV, 12). Dar ideea e comună în Noul Testament. Iat-o în epistolele Sf. Petru: *„Faceți-vă pildă turmei voastre"* (I Petru II, 21). În Epistola către Tit, Sfântul Pavel scrie: *„Dă-te pe tine însuți pildă de fapte bune, în toate privințele"* (Tit II, 7).

Mulți dintre preoți, mai ales dintre cei mai tineri, pentru că cu vârsta cei mai mulți se mai înțeleptesc, viața învățându-i să fie mai smeriți, după ce i-ai hirotonit, se duc în parohie și devin dintr-o dată domni. Se uită la credincioși, așa, de la un kilometru. Nu mai este nici unul „Dvs". Toți sunt „mă", „fă", nu-i primesc în casă să stea de vorbă cu ei, ci îi țin în tindă, la ușă, la poartă, și le vorbesc ca niște mari seniori. E drept, asta trece cu timpul — la cei care trece — dar cât e, nu e atitudine preoțească, de păstor sufletesc. De aceea Sf. Grigorie de Nazianz spune la moment dat: *„Preotul trebuie să se impună păstoriților săi, nu prin rangul său, ci prin virtutea sa"*.

Un preot care tratează de sus cu credincioșii săi, nu tratează precum cu niște fii, ci ca și cum credincioșii săi i-ar fi supuși, sclavi. *„Eu sunt preot! Ce știi tu? Eu știu cum trebuie făcut"*. Am scrisori, în care mi se descriu asemenea atitudini ale preoților și față de Consiliile parohiale. *„Voi semnați ceea ce hotărăsc eu. Ce știți voi? Nu vă pricepeți"*. Sunt tratați bieții oameni de parcă acum ar fi coborât de prin copaci! Iar Dumnealui, preotul vine de la studii înalte de la Sibiu! Deși și el a plecat tot de acolo, din satul pe care acum îl disprețuiește.

Să fie această atitudine una de preot adevărat? Sf. Ioan Gură de Aur, în celebra sa carte despre preoție, care ar trebui citită de fiecare dintre noi măcar odată pe an, ca să ne aducă aminte cine suntem și ce trebuie să știm despre preoție, observă dintr-o experiență pastorală pe care numai unul ca el a putut s-o aibe, că obștea păstoriților se uită la purtările păstorului ca la un model, și caută să se asemene cu el. Fiindcă modelul, cum vă spuneam și mai înainte, este contagios.

Eu personal mi-aduc aminte, din tinerețe, când eram student, că am avut un model. Voiam foarte mult să-i semăn. Îmi plăceau inflexiunile vocii lui în predică, și mă gândeam: parc-aș vrea și eu să realizez o astfel de inflexiune în voce când voi predica. Îmi plăcea și cum mergea. Îmi ziceam: Iată ce mers frumos, elegant, echilibrat. Ce bine ar fi să realizez și eu un astfel de mers corect, frumos, elegant!

Are mare dreptate deci Sf. Ioan Gură de Aur, când spune că păstoritul se uită la model și caută să se asemene cu el. Vedeți cât de mult Sf. Părinți din vechime s-au preocupat de aspectul vieții personale a preotului? Nu există unul din ei care să nu facă referință la acest aspect. Toți scriu despre preot și despre felul cum trebuie să fie. Preotul trebuie să fie bun la inimă, spune Sf. Policarp al Smirnei, în Epistola sa către Efeseni (cap. VI), să fie milostiv către toți, să întoarcă la calea cea dreaptă pe cei rătăciți, să cerceteze pe cei bolnavi, să fie cu milă față de văduve, față de orfani, față de cei lipsiți, să stea deoparte de orice iubire de argint. Iată ce portret minunat al preotului. Și ne aflăm în primele veacuri ale creștinismului!

Ce trebuie să facă preotul toată ziua? Din ce trebuie să-și alcătuiască misiunea? Bineînțeles, în afară de aceea de slujitor al Tainelor lui Dumnezeu, misiune care rămâne un lucru de căpetenie în raporturile cu credincioșii, în viața socială, în viața de toate zilele, preocuparea lui trebuie să fie aceea de a întoarce la calea dreaptă pe cei ce se rătăcesc, fie de la morală, fie de la dreapta credință. A început unul să calce strâmb, să-l întoarcă la calea cea dreaptă; să cerceteze pe bolnavi, pe orfani, pe toți cei în lipsă. Să fie generos.

Noi am cam acreditat — s-o spunem, că suntem între noi și nu spunem vrăjmașilor taina noastră — un chip al preotului cu mâna întinsă! Sunt unii cu gândul doar la cerut, doar la căpătat, doar la primit. Ne-am cam uitat de datoria de-a da și noi, de-a fi și noi milostivi. Propovăduim milostenia ca și când am dori-o numai față de noi! Și lucrul acesta îl facem și la nivel personal, și la nivel instituțional. Cred că dacă aș cere bugetele P. C. Voastre nu știu ce aș găsi înscris la capitolul „Ajutoare pentru cei în nevoi". Nu știu. Nu vreau să anticipez vreo apreciere negativă. N-am cercetat până acum în mod special acest capitol. Dar mă voi interesa.

Cred că acest capitol ar trebui să ocupe un loc ceva mai important în bugetele parohiilor noastre. Noi la Centrul mitropolitan îl avem. Nu există ședință a Permanenței sau a Consiliului eparhial, în care să nu distribuim sume destul de importante, zeci de mii, uneori

și sute de mii pentru ajutoare. Eu am căutat să promovez acest aspect la nivel central. Aș vrea ca fiecare dintre P. C. Voastre să fiți preocupați de aceasta. Oare nu știți că sectarii și pe această cale câștigă foarte mult? Aud că cineva e bolnav: a și sosit cu mașina la poarta lui. Îl iau și îl duc la spital. Câți dintre preoții noștri sunt cu mașinile lor, — că acum au mulți — la dispoziția bolnavilor din parohie? Ce frumos ar fi! Când s-a îmbolnăvit cineva, când are o urgență nevoie de intervenție rapidă, să se ducă preotul cu mașina la poartă, să-l ia și să-l ducă la spital. Cât de mult ar crește autoritatea unui astfel de preot în viața parohiei! Mai ales dacă o face azi, mâine, poimâine. Și să o facă din inimă, cu sentimentul că nu-și face decât datoria, nu pentru propagandă și pentru fală, sau din alte interese. Dar tare mă tem că la unii, singura relație dintre mașina lor și credincioși, e că le-o dă să le-o spele.

În *Învățătura celor 12 apostoli*, una din cele mai vechi cărți de credință și spiritualitate, care descrie viața creștină din Biserica primară, în cap. XV se dau îndrumări comunităților creștine: *„Alegeți-vă preoți și diaconi vrednici în Domnul. Bărbați blânzi și neiubitori de arginți, adevărați și încercați"*.

Bărbați blânzi! Și blândețea trebuie să facă parte din chipul unui preot. Preotul trebuie să vorbească cu blândețe credincioșilor săi. Nu să-i bruftuluiască. Nu să le vorbească acru, de sus, ca un deținător de articole de Cod penal bisericesc, cu care îi amenință în permanență. Am sesizări și despre astfel de atitudini.

Preotul trebuie să-l trateze pe credincios cu blândețe.

Dacă nu-l tratezi cu blândețe, cum o să mai vină credinciosul să-și spovedească păcatele la tine? N-o să vină. O să se teamă. O să se teamă că nu-l vei înțelege. Nu va avea încredere în înțelepciunea ta de preot. În felul acesta îl îndepărtezi de Biserică, în loc să-l apropii. Să fie *„bărbați adevărați și încercați"*, mai spune *„Învățătura celor 12 apostoli"* despre preoți. Adică păstori cu inimă de păstori, cu cunoștințe și experiență. Gata să se pună în situația fiecăruia și să-i găsească leacul, să-i dea sfatul, să-l mângâie cu înțelegere.

Revin la textul din I Tim. III, 14: *„Nu nesocoti Harul care este în tine"*. Să luăm aminte. În Vechiul Testament, în *Levitic* (X, 1 și 2), este un text în care se

vorbește despre cei doi fii ai lui Aaron. Erau fiii unei mari personalități religioase. Aveau oarecum dreptul să se prevaleze, ca fii ai lui Aaron, de o anumită autoritate în fața credincioșilor, în fața celorlalți. Aveau dreptul deci să nu se prea teamă de nimeni și de nimic. Totuși textul ne spune: *„Nabad și Abiud, fiii lui Aaron, au fost arși de vii pentru că au adus jertfă nevrednici fiind"*. Vedeți până unde se mergea în Vechiul Testament? Arși de vii pentru că au adus jertfă fiind nevrednici. Câți dintre noi ne prezentăm cu vrednicie atunci când aducem jertfă? Nu ne arde Dumnezeu, precum i-a ars pe aceștia în Vechiul Testament, dar cine știe dacă duhovnicește nu suntem arși!

Iată, P. C. părinți, câteva gânduri pe care am vrut să vi le spun. Să nu vă pierdeți însă răbdarea, și nici să vă puneți speranța în gândul că am terminat. Ceea ce v-am spus până acum a fost doar o introducere!

Aș dori să fiu cât mai convingător, să vă transmit în modul cel mai adecvat motivul pentru care Sfântul Sinod a hotărât să se organizeze această întâlnire cu toți preoții din țară, ca să ni se readucă în conștiință datoria pe care o avem de a fi preoți adevărați, preoți după rânduială. Vă spuneam adesea, și poate că nu m-ați crezut atunci, că vom ajunge să *nominalizăm cazurile de indisciplină*. Să le punem în discuția Bisericii. Am ajuns și ziua aceea. Dar eu voi mai fi încă răbdător.

Am în față un material îndrumător primit de la Sf. Sinod și, din loc în loc, după ce se vorbește de câte una din abaterile constatate în viața preotului, se dă îndrumarea: dați exemple din cadrul eparhiei. Sfântul Sinod a hotărât ca, de data aceasta, să fim mai concreți și să arătăm în fața P. C. Voastre, a tuturor, care sunt lucrurile care ne mâhnesc cel mai mult și care sunt lucrurile care provoacă proliferarea prozelitismului sectar și reușita lui în foarte multe cazuri. Dacă vă voi enumera aceste lucruri, rog foarte mult pe preoții buni să aibă răbdarea să mă asculte. Să nu se supere. Fiindcă pe drept spunem și acest lucru: marea majoritate a preoților din Biserica noastră sunt preoți buni. Sunt preoți care își fac frumos datoria. Sunt preoți care sunt lumina credincioșilor. Sunt preoți care sunt căutați cu credință, cu evlavie, de către credincioși, preoți care își fac zi și noapte datoria, care stau în mijlocul credin-

BIBLIOTECA Mitropolia Ardealului Sibiu

ciosilor, preoți de care credincioșii vorbesc foarte bine.

Avem și scrisori de la credincioși care, când aud că preotul lor vrea să se transfere, ne roagă: *„Nu ni-l luați pe părintele nostru"!* Astfel de scrisori, bineînțeles, sunt dintre acelea care ne bucură foarte mult. Ar trebui să le punem în ramă. Avem așadar preoți foarte buni și Sfântul Sinod le aduce cuvânt de mulțumire și de prețuire.

Avem preoți foarte instruiți. Să știți: suntem Biserica Ortodoxă din toată lumea creștină cu preoții cei mai instruiți. Duceți-vă în toată lumea grecească: nu veți găsi un preot instruit la nivelul preoților noștri. Poartă ei plete lungi, bărbi mari și culioane călugărești, dar s-au profilat prea mult pe cele din afară. Eu când m-am dus pentru prima oară în Grecia, mi se părea că întâlnesc la fiecare colț de stradă câte un călugăr. Erau preoți de mir. Acolo toți preoții de mir sunt obligați să poarte plete lungi, barbă în care să nu intre foarfeca, și culioane din acelea călugărești, cu margine, cum poartă la noi călugării. La dânșii călugării poartă culioane drepte.

La noi nu se face caz de așa ceva, că nu în aceasta stă preoția. Noi ne-am mai modernizat. Dar la noi nu e o noutate: în Transilvania, cele mai vechi imagini de preoți, le avem cu haine țărănești. Noi am avut însă dintotdeauna școli teologice bune, serioase, cum avem și astăzi, și preoții noștri ies foarte bine instruiți. N-avem decât să fim mulțumiți și să continuăm această bună tradiție culturală. Se știe că cei dintâi care au scris, care ne-au lăsat atâtea manuscrise, cei dintâi care au tipărit, cei dintâi care au înființat școli în istoria culturii noastre românești, au fost preoții. Eu însumi m-am străduit, prin toate cărțile pe care le-am scris, printre altele, să scot în evidență, cu deosebire, contribuția preoților la dezvoltarea culturii, la dezvoltarea limbii, și ați văzut cât de multe exemple am putut găsi. Dacă am elimina exemplele de clerici din cultura veche, nici nu știu cu ce ar mai rămâne istoria literaturii vechi românești!

Trebuie însă, să susținem și să continuăm această frumoasă tradiție de preoți cultivați, la nivelul dezvoltării culturii și civilizației vremii. Acest lucru îl și facem. De aceea Sfântul Sinod se preocupă permanent de

programele analitice pentru Seminarii și pentru Facultățile de Teologie.

Avem posibilitatea, din pricină că nu putem primi un număr prea mare de elevi sau de studenți, ca să nu creăm cumva șomeri teologi, depășind pierderile de 2% anual pe care le avem prin decese și prin pensionări, avem posibilitatea să facem selecții serioase dintre mulțimea numărului de candidați care se prezintă la examenele de admitere. Dacă am primi mai mulți, n-am avea parohii pentru ei. Găsesc ei un loc de muncă, dar nu pe măsura pregătirii lor și foarte adesea trebuie să se ducă la munci necalificate. Nu dorim acest lucru. Dar faptul că numărul este limitat, ne dă posibilitatea unei selecții de calitate. Acum, la urmă, s-au luat măsuri drastice în privința selecționării, în așa fel încât să nu poată intra decât cei cu adevărat dotați, cu preocupări reale religioase, cu convingeri religioase și reală vocație preoțească.

Avem preoți de înaltă ținută morală. Avem preoți cărora nu li se poate reproșa nimic, preoți cu o adevărată trăire duhovnicească, care, și la altar și în viața de toate zilele, sunt respectați de credincioși pentru că au o ținută preoțească permanentă. Oameni care respectă rânduielile tradiționale bisericești; oameni care păzesc unitatea credinței în comunitățile pe care le păstoresc.

Avem preoți care, sunt prezențe foarte active în viața parohiei lor, așa cum a fost preotul nostru dintotdeauna de-a lungul istoriei. Niciodată preotul nu s-a izolat de credincioșii lui. Un preot izolat de credincioși se marginalizează și nu-l mai caută nimeni. Preotul trebuie să fie prezent în viața credincioșilor, așa cum sunt ei, și să-i ia așa cum sunt ei, cu preocupările, cu nevoile lor. Nu poate să-i împartă în două, să spună că asta e partea mea, de care mă ocup eu, preotul, și cealaltă e partea de care se ocupă de pildă primarul. Credinciosul și cetățeanul sunt una, o unitate, un întreg. Preotul trebuie să se ocupe de el ca de un întreg. Să fie atent și la ceea ce cere de la el societatea dar, bineînțeles, să nu le uite nici pe cele ale lui Dumnezeu.

Preoții înțeleg acest lucru, și înțeleg că slujirea preoțească se desfășoară în lume. Trebuie să fim slujitori

ai lui Dumnezeu și ai oamenilor. Ai oamenilor din vremea noastră, a căror viață morală trebuie mereu îmbunătățită, bine îndrumată.

Noi avem rațiunile cele mai puternice s-o facem așa cum trebuie, s-o facem fără nici un compromis de conștiință, s-o facem cu sentimentul că ne facem cea mai adevărată dintre datoriile noastre, atunci când propovăduim viața care de Dumnezeu este creată. Pentru că preotul trebuie să spună și spune: viața e creată de Dumnezeu, de *„Domnul de viață Făcătorul"*, așa cum mărturisim în „Simbolul credinței". Și dacă e creată de Dumnezeu, n-are dreptul nimeni să atenteze asupra ei, n-are nimeni dreptul, decât Cel care a dat-o. Iată de ce Biserica nu este de acord cu întreruperea sarcinilor, cu avortul. Avortul e omucidere. Și, tot așa, Bisenica nu aprobă sinuciderea. De viață dispune numai Dumnezeu. Pentru același motiv Biserica respinge euthanasia, curmarea vieții în bolile incurabile. Biserica nu aprobă nici pedeapsa cu moartea.

Iată fundamente teoretice de cea mai înaltă valoare, pentru ca predica preotului, pentru ca învățăturile lui, pentru ca orientarea pe care o dă el să fie dintre cele mai eficiente. Să ne îndreptăm acum spre alt sector al activității preoților.

Preoții noștri și-au făcut datoria, și și-o fac în continuare, în apărarea Patrimoniului cultural național: repararea, restaurarea, buna păstrare a monumentelor bisericești. Cele mai multe monumente din țara noastră sunt bisericile zidite de voievozii noștri, de strămoșii noștri, icoanele, icoanele pe lemn, icoanele pe sticlă, cărțile vechi și alte obiecte de cult. Toate sunt astăzi bunuri de Patrimoniu național. Preoții, fie prin Centrele eparhiale, fie la parohii le-au colectat în locuri bine amenajate pentru apărarea lor. Cei care au biserici vechi, istorice, au de asemenea grijă de ele.

Preoții noștri sunt, cei mai mulți dintre ei, buni predicatori, pregătindu-și predica înainte, nu prezentându-se oricum în fața credincioșilor. Se predică la textele Scripturii. Se comentează frumos textele Scripturii, atât în înțelesul lor spiritual, și la trebuințele spirituale ale credincioșilor, cât și după trebuințele generale ale comunității și ale societății în mijlocul căreia trăim. Preotul nu face în astfel de cazuri altceva decât răspun-

de comandamentelor divine date dintru început. Se spun, în *Înțelepciunea lui Isus fiul lui Sirah,* cuvinte pe care am putea să le punem drept motto la orice carte de predici, sau să le dăm drept pildă preoților tineri în parohie: *„Pregătește cuvântul tău, și numai așa vorbește"*.

Pregătirea unei predici are un rost dublu. Nu numai acela de a o face înțeleasă de credincioși. Nu numai acela de a o aplica la viața credinciosului așa cum se cuvine. Pregătirea unei predici e și autoeducativă. Pregătirea unei predici este mijlocul prin care preotul, meditându-și-o, își reactualizează gândirea, credința, simțirile, își reactualizează în sufletul lui ceea ce are de spus credincioșilor. Și asta o face sâmbătă, vineri, joi, de când începe să-și pregătească, să-și gândească predica. Aceasta îl plasează într-un climat sufletesc deosebit, îl pregătește sufletește pentru momentul când, apărând în amvon, nu va ține o predică stearpă, ci o predică a sufletului lui. Credinciosul va simți că preotul vorbind, vibrează el însuși și, mai ales această vibrație, mai mult decât cuvintele, are influență decisivă asupra ascultătorilor.

Se zice că un episcop s-a dus în vizită pastorală la un preot. Știind preotul că vine episcopul, a început să facă unele pregătiri. A doua zi era Duminică. Episcopul, în mod firesc, a dorit să-l asculte cum vorbește credincioșilor, dar preotul n-a prea avut timp, sau nu și-a făcut timp din vreme, ca să-și pregătească predica. A doua zi episcopul l-a îmbiat: Prea Cucernice e vremea predicii. Vreau să aud și eu cum îți faci datoria predicatorială. Și a vorbit preotul reușind să scoată la capăt o predică completă. După ce a venit de la amvon în altar, episcopul l-a întrebat: Prea Cucernice, ia spune-mi cum ți-ai pregătit predica? — Prea Sfințite, dați-mi voie să fiu foarte, foarte sincer: n-am prea avut timp s-o pregătesc. Jumătate din predică am pregătit-o, partea întâia. Partea a doua am lăsat-o la inspirația Sf. Duh. „Foarte bine, părinte, i-a spus episcopul, dar vreau să-ți spun doar un singur lucru: Prea Cucernicia Ta ai vorbit mai bine decât Sfântul Duh!"

Nu trebuie să lăsăm nimic la improvizație. Sunt cazuri excepționale, în care o situație anume te surprinde, cum am pățit eu ieri la Făgăraș. Aveam conferință

cu preoții, și am crezut că la ora zece voi intra în sală, așa cum am intrat și aici astăzi la Sibiu, și când colo mă aștepta o biserică plină de credincioși. Părintele protopop anunțase credincioșii cu o Duminică înainte că voi veni la Făgăraș. Biserica plină. Preoții abia au avut loc printre credincioși. A trebuit să improvizez un cuvânt. Sunt și astfel de împrejurări, în care trebuie să improvizezi, și atunci trebuie să ai abilitatea de a te opri la lucruri pe care le știi foarte bine și pe care, rapid, ți le poți organiza în câteva puncte și, pe seama fiecărui punct, dezvolți cât poți pentru moment, cu asociațiile pe care, pe loc, poți să le operezi în mintea ta.

Dar, de obicei, predica trebuie meditată. Trebuie pregătită dinainte. Chiar atunci când pare că o improvizezi în fața credincioșilor, că o gândești în fața lor, și e adevărat că multe asociații îți vin în timp ce vorbești, dar chiar și atunci jaloanele trebuie să le ai fixate dinainte. Toți Sfinții Părinți au făcut așa. Dovada e că avem predicile lor scrise.

Predica trebuie să fie la text, nu trebuie să improvizăm plecând de la cine știe ce motive străine de textele Scripturii. Vă aduceți aminte: în Sinagoga din Nazaret, când a intrat Mântuitorul, s-a citit textul, și după aceea s-a așezat jos și a vorbit. Predica trebuie să fie la text. Și Sf. Apostol Pavel spune — căutați în cartea Faptelor Apostolilor (cap. XIII, v. 14 și urm.) — și veți vedea și acolo că s-a citit întâi textul Scripturii și după aceea, Pavel a fost invitat să comenteze textul. Sf. Iustin Martirul în *Apologia* sa spune același lucru.

De ce vă spun acest lucru? Nu la întâmplare. Pentru că, deși avem cei mai mulți dintre preoți pregătiți bine și care vorbesc clar, avem și cazuri în care preoții ies și încep să mustruluiască credincioșii din ușa sf. altar sau din amvon, ba că nu și-au plătit contribuția, ba că cutare e așa, că cutare l-a vorbit de rău etc., etc. Asta nu e predică. Preotul nu are voie să folosească amvonul pentru **astfel de lucruri. Predica** trebuie să cuprindă învățătură de credință, bazată întotdeauna pe învățătura dumnezeiască din Sf. Scriptură și Sf. Tradiție. Dar probabil acestea la care m-am referit mai înainte sunt cazuri foarte, foarte rare. Sunt rare, dar sunt. Aș putea chiar numi câteva, dar mă abțin.

Aș dori după cele spuse până acum să precizez că nu trebuie să credeți cumva că sus, la Sfântul Sinod, ar exista părerea că preoțimea noastră nu-și face datoria. Dimpotrivă. Imaginea generală și exactă este aceea că preoții noștri își fac foarte bine datoria. Aș vrea ca acest cuvânt să fie de prețuire și încurajare pentru toți, pentru ca și pe mai departe să dați dovada că respectați vocația preoțească și să fiți în mijlocul credincioșilor modele, exemple de urmat, lumină, oameni de sfat, de convorbiri duhovnicești, de orientare a credincioșilor atât în viața și problemele lor spirituale, cât și în problemele lor de toate zilele.

Din păcate, cu regret trebuie să vă spun că totuși există și cazuri negative. Nu știu ce cuvinte ar trebui să găsesc, care să nu se adreseze nici numai urechilor P. C. Voastre, nici numai minții P. C. Voastre, ci să se adreseze cumva unui loc profund din ființa P. C. Voastre, fiindcă problema este de mare gravitate. Și dacă până acum s-au tolerat multe cazuri de indisciplină, nu știu cât și până când vor putea fi tolerate. *Fiindcă preotul care nu e preot în întregime, nu mai poate fi preot.* Și aceasta v-am mai spus-o. Și nu voi înceta să vă spun mereu. Nu poți fi preot pe trei sferturi. Dacă una din porunci nu o respecți, e ca și cum nu le-ai respecta pe toate. E drept că se spune și invers, precum Fer. Augustin: *„Iubește și fă ce vrei"*. Adică dacă respecți o poruncă, e ca și cum le-ai respecta pe toate. Dar de care poruncă e vorba? Aceasta înseamnă să fii un suflet din care se revarsă iubirea. Și dacă iubești, în mod sigur nu vei face nici un păcat. Atunci vei fi bun, din toate punctele de vedere. Dacă această virtute o ai în toată deplinătatea ei, pe toate celelalte le ai.

Preotul care cade în nerespectarea poruncilor, își compromite pur și simplu preoția. Și-o compromite definitiv. Eu vă spun: Dacă ar fi ca Sfântul Sinod, sau ierarhii, să procedeze după măsura canoanelor și după învățătura despre preoți și despre preoție și s-o aplice, ar trebui ca toți preoții care cad într-una din culpele pe care le vom auzi în continuare, să fie invitați să-și caute alte rosturi. Fiindcă altfel nu se poate. Preotul devine în loc de factor pozitiv, tocmai el, factor negativ. O situație pe cât de absurdă, pe atât de intolerabilă. Și dacă până acum am tot încercat cu vorba bună, de acum vom încerca cu legea bisericească. E în interesul Bisericii și al credincioșilor. Nu ne mai putem permite anomalii care ne compromit în societatea de azi.

Iată ce cazuri anume s-au putut selecționa din multele reclamații care vin la Cancelaria Sf. Sinod. Și, ceea ce vă spuneam cândva că se va întâmpla, se va întâmpla chiar acum. Am prevăzut acest lucru, am atenționat toată preoțimea din eparhie la timp, că se va putea întâmpla așa, și iată că astăzi se va întâmpla. Vom aduce în fața P. C. Voastre numele și prenumele și parohia în care sunt nereguli, ca să se știe despre cine este vorba și de ce încălcări de disciplină bisericească, oprindu-ne desigur asupra celor care în mod mai grav au călcat unele din rânduielile preoțești. Următoarea etapă va fi probabil aceea a trimiterii lor nu numai în judecata Consistoriului bisericesc, ci și în fața judecății P. C. Voastre a tuturor. Îi vom chema aici în mijloc și-i vom supune judecății, ca la Sfânta Scriptură: Cheamă-l întâi și vorbește-i între patru ochi; ia după aceea pe cineva și dacă tot nu se îndreaptă spune-l comunității. Dacă nici atunci nu se îndreaptă, *„să-ți fie ție ca un păgân și vameș"* (Matei 18, 17).

Iertarea merge până la un loc. Eu am zis de multe ori că sunt mai înclinat să iert, decât să pedepsesc. Am zis: prefer să fiu judecat că sunt bun, decât că sunt rău, dar nu merge prea mult. Trebuie să-mi reconsider poziția, fiindcă e vorba de preoți, nu de oarecari indivizi. Eu pot să-l iert pe părintele cutare care are nu știu ce vină, dar ce fac cu cei câteva sute de credincioși pe care i-a smintit? Mă întreb: Am eu dreptul să-l iert? Îl iert, ca om, de șaptezeci de ori câte șapte, dar mai am eu dreptul să-l iert, din oficiul pe care-l am, în oficiul pe care-l are și el, și care nu face păcatul pentru el, ci, îl face în văzul și spre pierderea tuturor celor pe care îi păstorește? Cred că cei care m-au atenționat în privința aceasta, tot dintre preoții din eparhie, spre cinstea lor, au avut dreptate. De aceea am zis că următoarea etapă va fi chemarea celor ce vor persevera în rău la judecata P. C. Voastre, fiindcă am mare încredere în conștiințele P. C. Voastre.

Cei care-și compromit demnitatea lor, compromit demnitatea noastră preoțească. Demnitatea noastră e

pusă în situații delicate, în fața lumii. Am convingerea că îi veți judeca chiar mai aspru decât mine, și mai aspru decât Consistoriile eparhiale. Eu zic să nu ajungem la astfel de situații, dar întâlnirea de astăzi are menirea tocmai să prevină astfel de situații. Să zicem că această convorbire o să aducă un sfârșit la toate. Să putem zice: a fost în trecut. Să nu mai fie de azi înainte. Nu-i pedepsim pe cei care au căzut până acum sub rigorile canoanelor, dar să fie aceasta și un avertisment ca să nu se mai întâmple.

Avem cazuri, de pildă, de familii de preoți destrămate, în divorț, sau pe cale de a se destrăma, abandonări de soții, abandonări de copii, cazuri care duc la desfigurarea completă a preotului. Am stat de vorbă personal cu toți aceștia. Țin să vă spun că am fost foarte dezamăgit. Poate că nimic nu m-a dezamăgit vreodată mai mult, decât discuția cu unii din aceștia în cabinetul meu, nereușind, cu toate eforturile mele, să-i conving că trebuie să-și refacă, să-și îndrepte viața familială. Or, și acest lucru dă apă la moara prozelitismului sectar. Sectarul respectiv arată cu degetul: Vezi? Îl vezi pe preot? Îl vezi că nu se împacă cu preoteasa? Vezi că tot satul știe cutare și cutare lucru despre el? Vezi cum nu-și are grijă de copii?

Judecați acum împreună cu mine: Cum poate un astfel de preot să oficieze Taina Cununiei și, după aceea, să spună câteva cuvinte familiei care se încheagă prin binecuvântarea lu,? Cum o să poată preotul acesta să spună: Dragii mei, trăiți în bună înțelegere, trăiți în pace, iubiți-vă soțiile, precum spune Sf. Pavel: bărbați, iubiți-vă soțiile voastre (Col. 3, 19); femei, iubiți-vă bărbații voștri (Ef. 5, 22)? Cum o să spună el la Taina Cununiei astfel de lucruri? Cum o să spună: îngrijiți de copiii voștri, păstrați unitatea familiei? Cum o să spună? Ce autoritate morală, ce obraz o să aibă să spună astfel de lucruri? Ce credibilitate poate avea? Se va vedea că minte pur și simplu. Căci *„nimic nu este acoperit care să nu se descopere și ascuns care să nu se vădească"* (Matei 10, 26), se spune în Sf. Scriptură.

Satul, parohia, știe tot. Credincioșii nu sunt niște troglodiți care nu sunt în stare să judece. Și astfel preotul le va apare ca un oficiant oarecare, ca un organ formal, necesar pentru oficierea unei cununii, dar care d.p.d.v. spiritual va fi nul, iar prezența lui acolo va fi jenantă pentru toți. Toți îi vor zice, dacă nu în față, în orice caz vor gândi: Dacă în familia ta nu reușești să faci acest lucru, cum îndrăznești să-mi dai mie sfaturi? Oare nu fiecare preot a promis, atunci când a citit Declarația în fața episcopului la hirotonie, că *„va fi bărbat al unei singure femei, nebețiv, nebătăuș, bun chivernisitor, treaz în tot ceea ce face, căci dacă nu știe să-și chivernisească propria sa casă cum va putea fi povățuitor al altora"* (I Tim. 3). Ar trebui să vă re-trimitem tuturor acest text, cu semnătura proprie, ca să-l puneți în ramă în locul cel mai vizibil din casă. Să-l vadă soția, copiii și toți credincioșii.

Destrămarea familiei e unul din relele care se constată în viața unor preoți și căruia trebuie să-i punem repede capăt. Se știe, în astfel de cazuri apar urmări dintre cele mai ireparabile. Iar preotul cade din demnitatea de săvârșitor cel puțin al Tainei Cununiei. Și dacă preotul nu poate oficia așa cum trebuie una din taine, Taina Căsătoriei, sau a Spovedaniei, cum îl mai ții preot? Și cum mai săvârșește Sf. Liturghie trăind în dezordine matrimonială? În mod normal ar trebui să nu mai fie preot. Să fie rugat frumos, cu cuvânt bun, să-și caute alt rost.

Un astfel de preot nu va putea nici spovedi. Cine s-ar duce să se spovedească, într-o situație de aceasta, la un astfel de preot? Și dacă unii se duc, o fac pentru harul lui, dar disprețuindu-l pe el personal. Spovedania devine și ea un act formal. Fiindcă îmi închipui că nu au încrederea totală să-și spună păcatele în fața unui preot compromis. Fac, așa, un act formal, la modul general: *„Am păcătuit părinte"!* zice, și cu asta a terminat. Și preotul acceptă situația, pentru că nu are autoritatea morală să insiste, sau să sfătuiască. Dacă preotul e neserios, cum să aibă credinciosul încredere în el? O să vedem, în cazurile pe care le avem noi, cum vom proceda! Deocamdată atragem atenția. Dar aceasta nu va putea dura prea mult.

Știu, există și cazuri de destrămări de familii în care

preoții nu sunt vinovați. Știu că sunt cazuri în care soțiile lor sunt vinovate. Își părăsesc soții, se încurcă cine știe cu cine și de aici începe scandalul, încep neînțelegerile, reproșurile, până când în familie se instalează un mic iad.

Un iad în casa preotului! În el intră, nevinovați, și copiii. Se mai antrenează și satul sau cartierul, dacă e la oraș. Soțiile se poartă în așa fel, încât bietul preot nu mai poate răbda. În analiza acestor cazuri, vom ține seama de circumstanțele exacte în care se petrec lucrurile. Și în Sfânta Scriptură scrie, că pentru motiv de adulter este îngăduit divorțul. Dar nici în aceste cazuri preotul nu este absolvit cu totul. De ce n-a deschis ochii la căsătorie? De ce s-a lăsat atras de o femeie cu moralitate îndoielnică? Oricum, nu de aceștia care suferă din cauza soțiilor ne ocupăm acum. Pe aceștia i-am sfătui doar să încerce o misiune internă, în familie, de schimbare sufletească a lor.

Noi avem în vedere în special acele cazuri în care răspunderea cade pe preot, când el este cel care provoacă asemenea situații, prin comportarea lui. În asemenea cazuri, exigența noastră crește și devine maximă. Probabil vom fi nevoiți la un moment dat să găsim remedii radicale. Am chemat la mine câțiva dintre aceștia. Impresia cu care am rămas a fost că ei sunt de vină. Fiindcă după aceea le-am chemat și pe preotese. Unele mi-au spus limpede: Nu vreau să divorțez. El vrea. Eu m-am măritat să fiu preoteasă. El m-a scos din casă. I-am chemat apoi pe amândoi, împreună. Rezultatul a fost același. Le-am dat timp de gândire. În cazuri de acestea situația nu cere rezolvare rapidă.

Cei nevinovați însă să știe că vom avea toată înțelegerea. De aceea am vrut să nuanțez, ca să nu creadă preoții buni, care ajung într-o astfel de nenorocire, că îi considerăm vinovați și că vom proceda automat și cu nedreptate față de ei. Evident, nimeni nu va recunoaște că el e vinovat. Și aceasta e o problemă, dar avem Consistoriul eparhial. La nevoie vom utiliza Consistoriul pentru stabilirea adevărului. De îndrumări cu privire la selecția soțiilor ar trebui să se ocupe și Facultatea, și seminariile teologice.

A fi soție de preot nu e totuna cu a fi soția oricui. E o intrare în misiune. Mulți dintre studenții noștri nu

prea au experiență de viață, și se lasă prea ușor atrași de tinere care caută doar o căsătorie, și care se dovedesc după aceea a nu avea nimic comun cu misiunea preoțească a soțului. Nu înțeleg nimic din ea, pur și simplu. Le e gândul doar la găteli scumpe, la petreceri, la vacanțe, la mașini. Unele nici n-au intrat vreodată în biserică. Unele fete rămase nemăritate doresc să fie doamne măcar o lună, ca să nu rămână domnișoare bătrâne și, după ce și-au câștigat statutul de „doamnă" și e „fosta doamnă", se debarasează de soțul de care s-a servit doar ca de un instrument. Noi știm că sunt și asemenea cazuri. Vă pot asigura că le vom discerne pe toate așa cum trebuie.

Dar nu vom putea să înțelegem, atunci când cei care provoacă asemenea necazuri sunt chiar preoții, când preotul își lasă soția, când el își părăsește copiii. N-aș zice că avem multe cazuri în eparhia noastră dar, din nefericire, pe teritoriul Bisericii noastre există. Vom fi cu toată înțelegerea față de cei care nu sunt vinovați, dar cei care se știu vinovați, aceia ar trebui să mediteze mai profund asupra situației lor și să ia din vreme toate măsurile.

N-aș vrea să trec mai departe însă, înainte de a remarca și faptul că cele mai multe din soțiile preoților sunt adevărate preotese, se identifică cu misiunea soțului, îl ajută, îl sprijină, au case frumos închegate, cresc copii cuminți care devin oameni valoroși în societate. Cinste acestor femei sfinte care au știut ce fac atunci când au păsit pe calea căsătoriei cu un preot. Au văzut într-asta vocația lor. Două astfel de vocații dau rezultate duble.

Întorcându-mă la cei cu *probleme*, vreau să găsim, și să găsiți, modalitatea de a nu vă pune în pericol preoția.

O altă abatere care ne dă mult de lucru și de gândit și pe care n-o vom mai putea ierta, cu oricâte intervenții, cu oricâte promisiuni s-ar mai face: este vorba de cei care au căzut sau cad în continuare în patima beției.

Acesta e al doilea lucru asupra căruia vreau să mă opresc. Știți toți, că sunteți predicatori, câte alte patimi antrenează patima beției, fiindcă omul își pierde echi-

librul, își pierde capacitatea de a raționa normal, și atunci mai cade și în altele.

Dacă asemenea cazuri se repetă, acestea au în rândul credincioșilor urmări dezastruoase. Scad autoritatea preotului. Și dacă într-o parohie scade autoritatea preotului, chiar dacă după aceea vine unul foarte bun, îi va fi foarte greu să fie crezut, fiindcă i se va aplica și lui părerea pe care și-au format-o despre celălalt, și vor zice: Și acesta trebuie să fie tot cam așa! Dar dincolo de faptul că scade autoritatea preotului, se prejudiciază prestigiul Bisericii noastre.

Avem în eparhie și cazuri de neînțelegeri și conflicte între preoți care slujesc la același altar. N-au încetat nici după anchete. Am trimis și de două, și de trei ori anchete, și răbdarea noastră — să-mi fac autocritica — a fost prea mare. Cearta dintre preoți duce la cearta dintre Consiliile parohiale, duce la împărțirea credincioșilor în grupuri, grupulețe, unii de partea unuia, alții de partea celuilalt. Cearta separă credincioșii. Asta-i misiunea preotului? Să separe credincioșii? *Preotul care nu e părinte pentru toți credincioșii, nu e părinte.* Nu poți fi preot pentru o grupă de credincioși, iar de ceilalți să fii socotit diavol. Avem cazuri când cearta dintre preoți antrenează trecerea la secte.

Avem preoți care tratează cu credincioșii, cu Consiliile parohiale, de sus, evită să lămurească neînțelegerile sau neclaritățile, prin bună înțelegere, să dea seama de venituri și de cheltuieli, să știe toți membrii Consiliului parohial cum s-au adunat banii, cum s-au cheltuit, așa cum e rânduiala statutară. Și de aici ies neînțelegeri. Sunt preoți care pur și simplu nu vor să stea de vorbă cu Consiliul parohial. În primul rând nu e legal, nu e statutar, dar la nivelul preotului nu e nici onest să se facă lucruri din acestea. Nu e frumos pentru un preot să se poarte ca un stăpân. El e slujitor, așa cum citește în Evanghelie și cum credincioșii aud. Oare cum ascultă credincioșii asemenea texte, când au un preot arogant și infatuat?

Ajungem acum la o altă neregulă. E vorba de navetism. De așa-zisul navetism, pentru că de fapt nu e vorba de navetism. Navetiști există și la Mârșa, navetiști există și la nu știu care combinat de lângă Făgăraș, dar asta înseamnă că oamenii *fac naveta,* adică se

duc, sunt prezenți la locul de muncă și-și fac orele de serviciu. Asta ar fi navetism.

Dar noi avem cazuri mai grave, cazuri de absență din parohii. Avem un preot cu locuința la 120 de km de parohie. Câtă activitate misionară poate să desfășoare un asemenea preot de la distanță? Și chiar de la 50 sau 10 km. E același lucru. Știu că situația are aspecte și dificultăți materiale, dar nu vom putea rămâne la ceea ce suntem acum. S-ar putea ca într-o zi să fim obligați să luăm măsuri radicale. Nu-i vom caterisi, dar îi vom lipsi de parohii.

Trebuie să acordăm multă atenție acestei probleme, pentru că ea comportă răspunsuri nu numai spirituale, ci și sociale. Nu există muncitor sau funcționar în țara aceasta care, dacă a întârziat o oră, să nu i se taie ora din retribuție. Navetiștii nu întârzie un minut. Numai la noi, preotul — avem cazuri — se duce o dată pe săptămână, dacă-l cheamă cineva, dacă-l găsește la telefon, și se mai duce Duminica, așa, între două curse de autobuz sau două trenuri. Autobuzul ajunge la 10, iar la ora 12 pleacă. Deci trebuie să-și concentreze toate slujbele, în grabă, ca să nu scape autobuzul de întors în oraș.

Este imoral. E moral ca pentru câteva ore pe lună să primească o retribuție ca pentru o lună, și chiar mai mare decât are un funcționar sau un muncitor care stă în fabrică, sau la un birou, opt ore pe zi? Este imoral. Rog ca situația să fie tratată cu toată atenția.

Eu știu: sunt probleme. Soția nu vrea la țară, și-a cumpărat omul apartament la oraș, are copii pe care trebuie să-i dea la școală. Au mai fost și în trecut. Întotdeauna au fost cazuri de acestea. Știu. *Viața preoțească presupune însă sacrificii.* N-avem ce face. Dacă cineva ține neapărat să-i stea nevasta la oraș, să facă naveta el, odată pe săptămână, de la parohie la oraș, dar nu de la oraș la parohie, și încă în mod cu totul întâmplător.

Problema așa-zisului navetism, de fapt a lipsei din parohie, e o problemă gravă și urgentă. În urma acestei ședințe va trebui ca fiecare protopop care are asemenea cazuri, împreună cu părintele consilier bisericesc de resort, să alcătuiască fișe speciale personale, în care vor trebui să arate cine este cel în cauză, unde este

preot, dacă are casă parohială, dacă nu locuiește în parohie de ce nu locuiește în parohie. Acestea ar fi date informative, cu valoare orientativă pentru centrul eparhial.

Partea a doua a fișei va trebui să cuprindă soluția care s-a găsit, de comun acord cu cel în cauză, și care să motiveze plata în continuare a salariului, fie de la stat, fie din fondurile proprii sau de la F.C.M. Vă rog să luați măsuri, oricât ar fi de neplăcute, ca în parohiile respective să existe o condică de prezență, un pontaj, care să fie contrasemnat de epitrop și de un consilier. Nu se va ordonanța salariul niciunuia dintre acești preoți, fără această fișă de pontaj.

Cei în cauză să nu spere că, poate, se vor aranja cu epitropul, cu consilierul. Se vor aranja în prima lună, că i-a mai botezat un copil etc., se va aranja în a doua, în a treia mai puțin, începând cu a patra epitropul o să zică: „Stai părinte! Dumneata iei bani degeaba, pe semnătura mea! Eu pentru banii pe care-i câștig muncesc la câmp, la pădure, merg în fabrică în fiecare zi, băiatul meu lucrează. Ce crezi dumneata? Cât ai să poți lua, așa, bani pe degeaba, pe semnătura mea?" Așa că să nu spere cineva că „se aranjează". Nu. Nu va merge mult. Fiindcă oamenii au conștiință. În cele din urmă, după câteva luni de milă, te pun în comparație cu ei. Și nu vor fi de acord să plătească salariul pe degeaba. Și e onorabil pentru un preot să se preteze la astfel de aranjamente, la mila epitropului? Și mai e ceva: unde va mai fi autoritatea lui? Îl va conduce epitropul.

Eu supun acum analizei P. C. Voastre a tuturor: Cum e posibil, cum se justifică moral ca să încasezi un salariu fără să prestezi, ca toată lumea, 8 ore de muncă zilnică? Cum se justifică moral un preot care se duce în parohie doar de patru, de cinci, de șase, de opt ori pe lună, și încasează o retribuție mai mare decât a multor funcționari și muncitori? Vom fi luați cu dreptatea la rost. Ne va arăta lumea cu degetul. Ne vor da la ziar!

Cu toată înțelegerea pe care putem s-o avem pentru situația familiară a unor asemenea preoți, nu o vom mai putea tolera. Îmi aduc aminte de pe când eram elev, că nu se pomenea să fie parohie fără preot. Căci dacă

preotul nu locuiește acolo, parohia e fără preot. „Navetistul" nostru e un vizitator. Nu este preotul paroh al parohiei respective.

Lucrul acesta nu s-a mai pomenit de când lumea. Prin astfel de situații de fapt ni-i îndepărtăm pe credincioși. *Un preot care nu stă în parohie, încetul cu încetul favorizează moartea tradițiilor.* Dacă e acolo, omul îl cheamă la o sfeștanie, la un parastas, îl cheamă la o sfințire de casă, dacă e bolnav îl cheamă să-i citească o rugăciune. Dar dacă preotul nu este acolo, toate aceste tradiții se pierd. Degeaba se va mai duce după aceea un preot bun. Nu va mai putea să reactualizeze tradițiile. Se cunosc și cazuri unde, pur și simplu, credincioșii se adună singuri în biserici, sau prin case. Așa se nasc nucleele sectare. Dacă cumva au pe acolo o sectă constituită, sau în satul vecin, pericolul este și mai mare. Cred că nu este nevoie să mai insist!

Aș vrea doar să vă amintesc un lucru: Episcopul care dă harul, tot acela are dreptul să-l și ia. Evident, când harul nu e bine administrat.

Conferințele preoțești sunt rânduite de Biserică, pentru împrospătarea cunoștințelor preoțești. Nu au fost rânduite de Biserică așa, fără nici un rost. Își au fiecare dintre ele rostul lor, și fac parte și acestea din datoria preotului de a răspunde la această chemare a Bisericii, din când în când. La urma urmei, de câte ori? De două ori pe an. Unii nu-și găsesc timp nici pentru atâta. Dar de 12 ori pe an nu uită să vină la protopopiat să-și ia salariul! Și pe urmă, să știți că aceste Conferințe nu sunt o inovație impusă cuiva de circumstanțe de moment. Am să vă citesc un text: *„Noi alcătuim o corporație prin convingerea noastră religioasă, printr-o disciplină dumnezeiască și prin legatura unei nădejdi comune. Ne întâlnim și ținem adunări comune"*. Probabil că vă gândiți că acest text l-a scris cineva ieri, alaltăieri, sau Sf. Sinod al nostru. Dar să ascultăm textul mai departe: *„Ne rugăm pentru dăinuirea lumii, pentru pacea satelor, pentru întârzierea sfârșitului. Ne întrunim pentru cercetarea Scripturilor"*. E tocmai ceea ce facem noi: ne analizăm întreaga activitate preoțească în lumina învățăturilor Sf. Scripturi.

Când credeți că a fost scris textul acesta? Probabil n-o să vă amintiți. Vă spun eu. L-a scris Tertulian care

a murit la anul 240. Îl găsiți în *Apologeticum*, la cap. 39. Așa că ceea ce facem noi e în cea mai bună tradiție a vieții creștine.

În altă ordine de idei, deși nu prea avem cazuri în Eparhia noastră, ne-au fost trecute pe tabelul abaterilor și cazuri de inovații în cult. Dacă predica ni se cere să fie la text, deci la învățătura fundamentală din Sfânta Scriptură, atunci și slujba noastră trebuie să fie *la text*. De altfel, credincioșii noștri doresc ca slujba să fie cea tradițională. La noi există cultul cuvântului scris, a cuvântului „*din carte*", când e vorba de un text religios. La noi e altă mentalitate decât în Occident, unde au putut să schimbe Liturghia, au putut să aducă Sf. Masă în mijlocul bisericii, au putut să-și facă niște biserici în care dacă intri zici că te afli într-o hală! Eu am intrat odată într-o biserică din Liverpool și am crezut că am intrat într-un garaj. Fără exagerare. Cu atât mai mult cu cât intrând în biserică, vezi deschisă o pistă în spirală care duce chiar în garaj.

Acolo s-au putut opera astfel de schimbări, pentru că acolo creștinismul e mai mult cerebral, foarte puțin emotiv. Sunt unele grupări radicale, mai puritane, dar în general participarea lor la slujbe e o participare cerebrală. Ei vin la 5 fix la biserică, și la 6 fix au plecat. La 5 fără cinci, biserica e goală, la 5 fix este complectamente plină, iar la 6 și două minute este din nou complectamente goală. A venit, și-a făcut prezența fizică, cu sau fără nici o participare interioară, și a plecat. De aceea nici nu-l prea interesează ce fel de missă, sau ce fel de cult face preotul și nici că schimbă slujba de la o zi la alta. De cele mai multe ori alcătuiesc un cult ad-hoc. Și-l alcătuiește preotul fie cu o zi înainte, fie cu o jumătate de oră. Îl vezi că anunță: Vom cânta cântarea nr. cutare, după aceea o lectură, mai cântăm o cântare și gata, am încheiat. La noi credincioșii au păstrat atașamentul față de litera sfântă scrisă, față de textul sfânt.

Credinciosul nostru nu te iartă dacă faci slujba pe sărite. Am multe reclamații, că „*a venit părintele grăbit și a dat peste cap slujba; în loc să dureze o jumătate de oră, a durat 10 minute*". Credinciosul nostru vrea să se facă slujba așa cum scrie la carte. El are credința că acea slujbă e primită de Dumnezeu, care

e făcută în litera sfintei cărți. Din totdeauna a fost așa.

Să ne întoarcem din nou la Vechiul Testament, tot la fiii lui Aaron. Am găsit acolo un text foarte interesant, care se referă la inovații. Nici în spiritualitatea mozaică nu era permisă abaterea de la text. De altfel știți că ei consideră cuvintele Scripturii ca pe o revelație în fiecare cuvânt, și că în spatele fiecărui cuvânt, în cuvântul însuși, este ascuns Dumnezeu, pe care îl numesc Șechina. Povestind despre fiii lui Aaron, Nadab și Abiud, zice: „*Nadab și Abiud fiii lui Aaron au adus înaintea Domnului foc străin*" (Levitic 10, 1—2). În afara rânduielii. Deci au făcut o inovație în cult. Au fost arși de vii.

Noi n-o să ardem pe nimeni, dar e foarte bine să acordăm acestei probleme valoarea ei, să nu-i smintim pe credincioși. „*Vai de cel prin care vine sminteala*".

Mai este o hibă: pretinderea de taxe exagerate pentru unele servicii. Hotărârea Sf. Sinod e să nu se pretindă taxe deloc. Dau credincioșii, nu se refuză. În unele parohii mi se pare că s-au stabilit totuși niște taxe orientative. Vă rog să subliniați cuvântul *orientative*. Chiar dacă le-ați stabilit cu Consiliul parohial, sau cu Adunarea parohială, aceste taxe *sunt numai orientative*, nu obligatorii. Dacă credinciosul n-are, îi faci slujba fără nici o cerere de bani. Să știți că în toată lumea creștină, în toată lumea catolică și protestantă nu se percep taxe. Preotul e plătit cu o retribuție fixă, iar donațiile se dau Bisericii. Și preoții noștri din America fac tot așa. Au un contract cu parohia. Parohia își respectă contractul, îi dă suma de pe contract și atâta tot. Nu există nici măcar taxe orientative. Dar noi să ne păstrăm rânduielile noastre, așa cum au fost hotărâte de Sfântul Sinod. Taxele însă trebuie încasate cu chitanță. Adică să intre în bugetul parohiei.

Sigur că e altceva cu contribuția. Contribuția, membria față de Biserică, pe care o stabilește Adunarea generală, aceea trebuie încasată. Omul e membru al Bisericii, Biserica îi face servicii. Din această membrie își ridică preotul salariul, deoarece preoții și ceilalți slujitori ai Bisericii nu au salarii de la stat, ci doar o sumă simbolică. Din contribuții se mai fac reparații la biserică și tot ce mai este nevoie. Pentru alte taxe, pe care le dau credincioșii benevol, rânduiala

e ca și aceste donații să se înscrie în bugetul parohiei și să se taie chitanțe individuale. Știu că există și alte rânduieli. Credincioșii au început să le afle. Nici nu sunt secrete. Ei știu acuma că ceea ce dau, trebuie înregistrat. Unii au devenit foarte exigenți. Cer să fie înregistrate exact sumele pe care le dau. Ei știu că preotul are totuși un salariu, de la stat și din fondurile parohiei. Primim reclamații foarte multe, că părintele cutare nu înregistrează veniturile. Unii credincioși sunt mai largi la inimă. Zic: uite părinte, asta-i pentru înregistrare, și asta-i pentru dumneata. E o mică milă care ar trebui refuzată cu demnitate, dar ceea ce se dă pentru înregistrare, să fie înregistrat și, în orice caz, să nu se mai audă că se cer bani.

Am avut și reclamații în care s-a spus clar: Părintele mi-a spus că dacă nu-i dau o anumită sumă, lasă mortul în casă. Imaginați-vă P. C. Voastre! Mie nici nu-mi vine să cred că e posibil ca un preot să spună unui păstorit, credincios de-al lui, și încă în momentul în care omul e cel mai necăjit, că i-a murit soția, că i-a murit un copil, și tu vii atunci și zici: „Dacă nu-mi dai suma de, te las cu mortul în casă!". Aceasta ar fi lipsă totală de omenie. Cred însă că e vorba de cazuri total izolate.

V-aș ruga foarte mult, să faceți în așa fel încât asemenea lucruri să nu se mai audă. Nu ne fac cinste deloc. Se povestesc, oamenii povestesc. Oamenii se mai întâlnesc la o petrecere în familie, la o onomastică, mai vin din alte părți, le vin copiii de pe la orașe, care s-au așezat acolo ca ingineri, directori, unii au ajuns foarte mari și oamenii își spun: „Uite, preotul nostru, cutăruia i-a cerut atât! Nu se mai satură domnule! Au devenit niște lacomi!" Nu e cinste să auzim asemenea lucruri. Trebuie să schimbăm această imagine.

Preotul trebuie să intre în starea de demnitate originală, să se întoarcă la demnitatea preotului vechi. Cum spuneam, să fie egal în toate împrejurările, în biserică și în familie, și pe stradă, oriunde.

Vorbeam de destrămarea familiei. Îmi aduc aminte, că pe când eram copil, preotesele nici nu-i spuneau soțului „Gică", sau „Vasilică", sau „cutare"; îi spuneau: „părinte". Și când vorbea cu un credincios zicea: „*Părintele meu*". Cât respect însemna aceasta pentru preot, și cât se impunea el în fața credincioșilor lui, știind credincioșii că are o asemenea autoritate preoțească chiar în familia lui, cu soția, cu copiii lui, e de la sine înțeles. Și la biserică, preoteasa, când lua anafora, îi săruta mâna preotului. La noi, după informațiile pe care le am eu, lucrurile stau cam altfel. Aud că multe preotese nici nu prea calcă prin biserici. Mai duceți-vă preotesele la biserică prea cucernici părinți. Nu să facă tulburare, cum fac unele, ci să se roage împreună cu tot poporul. Dacă preoteasa și copiii preotului nu calcă prin biserică, atunci ce autoritate mai are părintele? Cum poate el fi preot pentru alții, dacă nu-i preot pentru propria lui casă? Vă aduc iarăși aminte de *Declarația* pe care ați citit-o la hirotonia întru preot.

Dar mai sunt cazuri și mai grave. Îmi pare rău că trebuie să merg într-un crescendo. Mai puține, e adevărat, de acestea, dar sunt. E vorba de preoții care cad sub incidența Codului penal civil, de stat. Am avut un preot care, primind daruri pentru biserică, scria pe chitanța pe care o elibera credinciosului: 850 iar pe chitanța de la cotor uita să-l mai pună pe 8 și rămânea 50, sau 230 pe chitanța care o lua credinciosul, 30 la cotor. Și cum, după cum se scrie în Scriptură, nimic din ce e ascuns nu rămâne nedescoperit, s-a descoperit și aceasta. În privința aceasta revizorii noștri administrativi trebuiau să fie mai atenți când s-a produs reclamația, trebuia să meargă imediat în parohie, să facă cel puțin prin sondaj câteva verificări. Fiindcă n-au făcut aceasta, cei care au făcut reclamația, văzând că nu se rezolvă de către organele noastre, au trimis reclamația poliției. Poliția s-a dus la fiecare din cei care au făcut astfel de donații și s-a adunat suma de 16 000 lei. A fost pedepsit preotul. Canonisit la mânăstire. A fost o pedeapsă blândă, pentru că am constatat cu declarații și cu dovezi, că nefericitul făcuse treaba asta, dar cheltuise banii în folosul bisericii. Nu și-i însușise. A putut face dovada cu materialele aflate în magazie, că toți acești bani i-a folosit în folosul bisericii.

Mă voi opri aici. Dar nu voi termina înainte de a aborda încă o problemă.

Câțiva dintre P. C. Voastre au ridicat problema lipsei de cântăreți bisericești. O cunoaștem și ne preocupă. Am încercat acum câțiva ani să organizăm școli de

cântăreți. Le-am și organizat. Am organizat experimental prima la Caransebeș și a doua la Craiova. Am avut însă surpriza să nu se înscrie nimeni. Pur și simplu. După ce am intervenit la autoritățile superioare pentru a ne aproba organizarea lor, și au fost cu toată înțelegerea, și le-am înființat, când a fost să le deschidem n-am avut cu cine le deschide.

Rolul cântărețului în biserică rămâne un rol important. El dă jumătate din frumusețea slujbei. Am hotărât acum în Sfântul Sinod să organizăm pregătiri la parohii, prin practică la strană. Așa că acolo unde nu aveți cântăreți, faceți în așa fel ca să găsiți pe cineva din sat, un tânăr sau chiar și mai în vârstă, nu contează, care să stea lângă strană, să facă o practică de 5 ani, să învețe rânduiala și cântarea, dați-i o adeverință și trimiteți-l la noi. Noi îl vom supune unui *examen de asimilare*. După o scurtă perioadă de școlarizare pe lângă un Seminar teologic, sau pe lângă Facultate, le vom da un „*Certificat de asimilare*", care echivalează cu Școala de cântăreți. Aceasta îi va da dreptul și la salarizare, deci la angajare în rândul clerului inferior al Bisericii.

Cei care aveți lipsă, pregătiți-vă oameni, fiindcă nu avem altă soluție. Am încercat o școală de cântăreți pe lângă Seminarii. N-a mers. Am avut acele așa-zise: „Școala de cântăreți și Seminarul teologic". Primii doi ani erau pentru Școala de cântăreți, următorii 3 erau pentru Seminar. Nici unul din cei care făceau primii doi ani nu voiau să rămână cântăreți. Toți, dar fără excepție, toți au dorit să treacă mai departe în ciclul seminarial. Așa se face că avem la ora actuală, la nivel de țară, un număr mare de vacanțe de cântăreți.

Acum aceasta depinde în primul rând de P. C. Voastre. Repet: în slujbele noastre cântărețul e un factor important. El poate să facă și cântare în comun, poate să mobilizeze prin aceasta credincioșii pe lângă biserică. Unde însă nu aveți cântăreți, căutați P. C. Voastre să vă ocupați de cântarea în comun, mai întâi un grup de femei, căci femeile vor fi gata întotdeauna să intre într-un astfel de grup vocal, și după ele se va lua toată biserica, și astfel se va putea introduce cântarea în comun, care va suplini lipsa cântărețului.

Dar, pe cât posibil, să vă pregătiți cântăreți. Acesta

va fi și în ajutorul P. C. Voastre, vă va lua una din grijile mari. Fără cântăreț nu se poate. Grupul vocal, cântarea în comun, sunt bune, dar cineva trebuie să vină la o înmormântare, la un botez, la un parastas. Nu te poți duce fără cântăreț, și dacă iei pe cineva improvizat, lumea începe să te judece. Ba că nu citește bine, ba că nu pronunță bine, ba că falsifică melodia ș.a.m.d.

La întrebarea: Dacă femeile pot fi admise la examenul de asimilare pentru cântăreți bisericești, răspunsul este: Da! În seria pe care am calificat-o de curând, am avut și femei. În lumea occidentală se vorbește astăzi mereu de rolul femeilor în Biserică. Noi nu avem astfel de probleme, fiindcă ele au fost întotdeauna aproape de Biserică. Și dacă vor să cânte la strană, cu atât mai bine. Vom putea arăta în întâlnirile internaționale că, iată, sunt admise în clerul inferior. Avem în privința aceasta și consensul Sfântului Sinod. Acum, în 1995, am înființat totuși o Școală de cântăreți la Făgăraș. Să vedem ce rezultate vom avea.

Vreau să vă mai spun ceva. Am avut în cadrul Sf. Sinod o discuție în legătură cu cântarea bisericească. S-a hotărât să se alcătuiască o colecție de cântece care se cântă în mod curent în biserici, care au intrat în conștiința și în tradiția creștinilor noștri ortodocși, pe care să le aranjăm pe note și să le trimitem la o Comisie centrală bisericească la București și pe care, aprobate, să le tipărim și să le generalizăm, sau măcar să le autorizăm acolo unde se practică. Repet: e vorba de cântece care se cântă deja și care au intrat în conștiința credincioșilor, fără să fie de inspirație sectară sau parabisericească, ci să fie cântece cu conținut ortodox, care să se poată cânta de tot poporul, de pildă la priceasnă.

Dacă aveți asemenea practici și experiențe în parohiile P. C. Voastre, v-aș ruga să le adunați, să le puneți pe note — apelați la părintele profesor de muzică de la Facultatea de Teologie, în așa fel încât să alcătuim o colecție pe care s-o trimitem la Comisia centrală ce va fi instituită la București sub îndrumarea Sfântului Sinod.

Sfântul Sinod e foarte interesat ca viața bisericească de pe cuprinsul Patriarhiei Române să se desfășoare

normal, cuviincios, după rânduiala și tradiția de două ori milenară a Ortodoxiei românești.

Un P. C. preot a ridicat problema atribuirii străniIor în biserici, aici în Transilvania ea fiind reglementată altfel decât dincolo de munți. Acolo străniile sunt la dispoziția celui care vine mai de dimineață la biserică. Aici se licitează și devin cumva proprietatea celui care dă mai mult. Dar se pare că nu există peste tot aceleași obiceiuri. De aceea părintele care a ridicat problema a sugerat alcătuirea unui *Regulament care* să devină normă generală.

Vă pun o întrebare, ca să mă edific eu. Credeți că s-ar putea alcătui un Regulament valabil pentru toate parohiile, sau există tradiții locale? Vedeți, aici e toată cheia. Se spune că există tradiții locale în fiecare parohie. Noi putem foarte ușor să facem un Regulament și să obținem și aprobarea lui la Sfântul Sinod, dar mă tem tare că nu se va putea aplica datorită tradițiilor locale. Rog pe părintele consilier economic să ia notă și să punem problema în discuția Consiliului eparhial. Poate vom gândi să alcătuim doar un Regulament normativ, cu sugestii, și de uz intern, în Eparhia noastră, fără să-l facem neapărat obligatoriu, în așa fel ca acolo unde tradițiile locale au statornicit un anumit fel de a trata problema, să se lase deplina libertate tradiției locale. Regulamentul nostru să fie doar orientativ. Am însă impresia că cei mai mulți dintre P. C. Voastre ați dori să rămânem la tradițiile locale. Văd că nu mă contrazice nimeni!

Poate că, deși m-am străduit, n-am reușit să cuprind în cele ce v-am spus tot ce ar fi trebuit.

Eu vă rog să considerați că ați auzit și ceea ce n-am spus, poate dorind eu să las inteligenței Dvs. restul. Mai ales cele referitoare la consecințele posibile ale persistenței în nerânduieli. Vă rog din această perspectivă să acordați cuvintelor pe care vi le-am spus greutatea pe care o au, și să vedeți în ele atât un avertisment cât și o teamă a mea că s-ar putea ca unii dintre P. C. Voastre să sufere consecințe nedorite. Eu n-aș vrea una ca aceasta.

Urez din toată inima tuturor ca, prin toate mijloacele care vă sunt la îndemână, să contribuiți la îndreptarea lucrurilor, în așa fel, încât să fim o unitate; să fim toți un gând, o simțire, un ideal, o propovăduire,

o prezență vie, spirituală, în mijlocul credincioșilor noștri, și în mijlocul poporului nostru. Doresc să vă pot apăra pe cei sub vină, dar n-o voi putea face decât după îndreptare. Să nu ajungem să fie cândva prea târziu și să ne pară rău tuturor că nu se va mai putea face nimic.

A fost o Conferință cu caracter special, de aceea ne-am oprit asupra unor asemenea aspecte. Am convingerea că toți ați înțeles așa cum trebuie preocuparea Bisericii de a se sprijini pe stâlpi solizi — înțeleg prin acesta pe preoți — solizi în cunoștințe, în viață morală, în orientarea în societatea vremii noastre și, mai ales, în exercitarea fidelă a vocației și misiunii preoțești, așa cum ne-a fost încredințată de Mântuitorul, prin Sf. Apostoli și prin Biserică.

Aș încheia tot cu cuvintele Sfântului Pavel:

„Nu nesocotiți Harul care este întru voi".

CAPITOLUL III

UNELTELE PREOTULUI: A FI, A ȘTI ȘI A FACE*

Cuvânt către tinerii teologi, viitorii preoți

Vorbind despre Sfinții Trei Ierarhi, Vasile, Grigorie și Ioan, patronii învățământului teologic, aș fi tentat să mă opresc în special asupra caracterului lor de modele. Pentru teologi, ca viitori preoți, ca și pentru cei care sunt deja preoți, acesta este rostul esențial al sărbătoririi festive rânduite la școlile teologice. Eu cred că nu întâmplător au fost aleși tocmai ei drept modele, și nu întâmplător, cred eu, au fost aleși trei. Putea să fie ales numai unul. Dar cred că, totuși, cei care au propus alegerea a trei modele s-au gândit la o treime care să fie în același timp și o unime, spre a pregăti chipul unui preot întreg. Această *„troiță de arhierei"*, cum e intitulat unul din cântecele pe care le-am auzit cântate în aulă astăzi, e de fapt ceea ce este Treimea în sens creștin: o unime. Așa trebuie să vedem, exprimând o unitate de gândire, trei ca unul, un model unitar pentru vocația preoțească.

Evident, din rațiuni de schematizare, fiindcă noi suntem obișnuiți să gândim totdeauna schematic, putem să determinăm fiecăruia dintre cei trei, câte un specific: Sf. Grigorie — mare teolog care ne-a lăsat scrieri despre Dumnezeu, despre Sfânta Treime, și un tratat special despre Sfântul Duh, ne-a învățat îndeosebi despre Dumnezeu și raportul nostru cu El; Sfântul Vasile cel Mare ne-a învățat raportul cu oamenii. Prin instituțiile sale filantropice, ne-a învățat cum să ne tratăm aproapele. El trece drept întemeietorul operelor filantropice din istoria creștinismului. Filantropia înseamnă iubirea de oameni. Ne-a învățat așadar cum să-l iubim pe Dumnezeu, slujind oamenii, prin fapte. Diaconia faptei. Cel de al treilea, Sfântul Ioan Gură de Aur, a fost prin excelență mânuitor al cuvântului și mare îndrumător pastoral.

* Cuvânt rostit în aula Facultății de Teologie din Sibiu, la 30 ianuarie 1987, cu prilejul sărbătoririi patronilor învățământului teologic. Text vorbit liber și copiat după înregistrare.

Fiecare din ei a avut un dar al lui, specific dar, bineînțeles, nu trebuie să mergem cu schematizarea prea departe, și să credem cumva că fiecare a avut un dar exclusiv. Fiecare din ei, luat în parte, le-a avut pe toate. Poate că au avut un dar preponderent, un talant anume, cum are fiecare dintre noi, dar au avut și alți talanți. Ei s-au armonizat între ei în așa fel încât, iată, tradiția Bisericii a făcut din toți trei un întreg, sărbătorindu-i tocmai de aceea odată. Și noi așa trebuie să-i asimilăm, ca pe un întreg, ca pe un model pentru preotul desăvârșit, care trebuie să fie și învățător despre Dumnezeu, și învățător despre raporturile dintre oameni, și propovăduitor al cuvântului. Toate acestea îl caracterizează pe adevăratul îndrumător pastoral, pe adevăratul părinte duhovnicesc.

Pe de altă parte, ei sunt, toți trei, modele pentru perioada de acumulare a cunoștințelor teologice, și pentru pregătirea pentru preoție. E de dorit ca fiecare viitor preot să știe cum și-au petrecut perioada lor proprie de acumulare acești trei Sfinți Părinți. Cum s-au comportat în perioada lor de acumulare de învățături. Cunoscându-le viața, studenții noștri vor învăța să-i imite. Modelele se oferă mai întâi spre imitare și, încetul cu încetul, nasc o personalitate nouă care nu mai imită, ci creează, dar numai după ce s-a împlinit și și-a definit personalitatea.

Dar ei sunt în același timp și modele pentru perioada de după împlinire, deci sunt nu numai modele pentru studenți, ci și pentru preoți. Studentul de azi e preotul de mâine. Preotul de mâine e fostul student de azi. Între dînșii e o linie de început, de continuitate și de împlinire. Așa au fost și Sfinții Trei Ierarhi. Noi suntem aici într-o școală în care modelăm. Totdeauna când modelezi, ai în față un model. Sculptorul are în față un model, pictorul are în față un model. Și noi aici, în școală, suntem ca într-un atelier în care modelăm. Să ne amintim de metafora biblică a olarului și a vasului. Olarul modelează după un prototip, după care își

scoate oalele în serie, dar nu fără a acorda fiecărui exemplar tratament special. Avem şi noi olarii noştri, profesorii. Avem în Sfinţii Trei Ierarhi prototipul.

Vasul depinde de prototip şi de olar, dar, fără îndoială, şi de materialul din care lucrează olarul. Prototipul e model atât pentru modelator, cât şi pentru cei modelaţi. Un lucru însă trebuie ştiut. De un lucru trebuie să fie conştienţi atât cei care modelează, cât şi cei care sunt modelaţi: că perioada de formare în şcoală e scurtă. Patru ani. În aceşti patru ani profesorii trebuie să dea tot ce pot da, şi tot ce ştiu, iar studenţii să acumuleze atât de mult cât pot, pentru ca în clipa când se termină perioada de pregătire, studentul trimis în lume să fie un vas bine alcătuit, desăvârşit. Ieşit pe poarta şcolii, să iasă bine crescut, bine format, gata să intre în lume, pregătit să facă singur ceea ce până atunci făcea sub îndrumare.

Aceasta e proba reuşitei olarului, şi proba valorii vasului. Şi mereu trebuie avut în vedere acest moment. Moment de mare seriozitate, de mare răspundere. E ca şi cum profesorul ar pune în mâna studentului bisturiul şi-i i-ar spune: continuă operaţia. Din acest moment viaţa pacientului ar fi în mâna studentului. E clipa în care studentul ar deveni profesor. Aşa trebuie să iasă din şcoală. Pe umerii lui va apăsa din momentul acela o foarte grea răspundere, în cazul nostru o foarte grea răspundere duhovnicească. El devine din învăţăcel, învăţător. Şi aceasta presupune cu adevărat o mare răspundere. Numai pentru omul inconştient trecerea de la starea de învăţăcel, la aceea de învăţător, poate să nu constituie o mare răspundere.

Şcoala are două scopuri principale. În primul rând acela de a-i face pe studenţi să acumuleze cât mai multă învăţătură, cât mai multe cunoştinţe, dar nu numai atât. Şcoala noastră teologică are şi menirea de a-i şlefui pe tineri duhovniceşte, de a-i umple de spirit de sacrificiu, de dăruire, de a le întări vocaţia, de a le subţia spiritul, capacitatea de înţelegere, capacitatea de judecată, capacitatea de a deveni la rândul lor sfătuitori, şi dascăli, şi judecători. Acestea două trebuie să meargă paralel, acumularea de cunoştinţe cu creşterea duhovnicească, cu modelarea spiritului, cu transformarea interioară.

Numai aşa, numai alcătuit din acestea două, din cunoştinţe şi din progres spiritual, va putea cel care iese de pe băncile Şcolii noastre, să fie un om întreg, să fie bun de trimis în misiune *singur*, pe picioarele lui, şi pe răspunderea lui. De aceea, Şcoala este chemată să pună accentul pe amândouă, şi eu fac şi de data aceasta o chemare, cu totul şi cu totul deosebită, către corpul profesoral în primul rând, către studenţi în al doilea rând, să nu uite nici o clipă că aceste două feluri de acumulări sunt absolut necesare împreună, pentru devenirea întru preot. Acumularea de cunoştinţe să se îngemăneze cu acumularea de Duh Sfânt.

Dacă nu punem accentul pe amândouă, riscăm un lucru cu totul şi cu totul de nedorit. Şi anume riscăm să trimitem în lume preoţi infirmi, neterminaţi, unilaterali, *buni la carte, slabi la fapte, buni să cânte, fără minte, buni la cerut, grei la jertfit, buni la Teologie, dar mai tari în economie, buni pentru dânşii, slabi pentru alţii.*

Trimiţând oameni pe jumătate, fără har, deşi cu examenele trecute, în loc să trimitem învăţători, dascăli, oameni echilibraţi din această dublă alcătuire, de învăţătură şi duhovnicie, riscăm să trimitem preoţi mai slabi decât păstoriţii lor.

Cel căruia îi lipseşte una din două, nu se află în echilibru. Riscăm să trimitem preoţi care să aibă inalte cunoştinţe teologice, dar care să fie lipsiţi de Duh. Experienţa ne arată că numai cunoştinţele nu ajută prea mult, dacă nu e şi plinătatea Duhului care să le încălzească misiunea, să-i pasioneze, să-i înflăcăreze fără încetare. Un preot care are numai cunoştinţe teologice, s-ar putea să fie un bun vorbitor, unul care expune bine ceea ce ştie, dar nu va iradia dintr-însul duh de convingere, duh de mângâiere, duh de alinare, duh de comuniune şi comunicare. Trebuie să aibă şi trăire duhovnicească.

Eu m-am hotărât să nu mai hirotonesc *Diplome de licenţă*, ci oameni cu vocaţie preoţească. Voi găsi mijloacele de a-i identifica pe aceştia.

Pe de altă parte, dacă Licenţiatul nu are suficiente cunoştinţe, dar are trăire, nici aşa nu este bine, pentru că cel fără cunoştinţe cade uşor în dezechilibru. Poate deveni unul dintre aceia care *„au râvnă fără pricepere“*,

cum spune Sfântul Apostol Pavel. Și râvna fără pricepere duce repede la superstiții, la misticism bolnav, la sectarism și la tot felul de îngustimi. De aceea noi punem, și trebuie să punem în continuare, foarte mult accentul pe această dublă pregătire, pe această dublă formare a viitorului preot: acumularea de cunoștințe și înduhovnicirea.

Avem în față multe exemple de creștini cu râvnă, dar care merg pe căi greșite. Fenomenul sectar nu este altceva decât expresia râvnei fără pricepere, a râvnei fără cunoștințe, a unor exegeze făcute sectar pe textul scripturistic, scos din context. Chemarea noastră este deci aceea de a sta bine în echilibru, echilibrând cunoștințele cu viața duhovnicească și invers, viața duhovnicească cu cunoștințele. Așa vom ține echilibrul și în viața credincioșilor noștri. Altfel vom fi orbi care călăuzesc pe orbi.

Să fim, în același înțeles, oameni cu picioarele pe pământ dar, în același timp, cu perspectiva spre înălțimi. Să fim realiști, să fim și idealiști, dar să nu fim una fără alta. Să fim cu picioare și cu aripi. Numai târâtoarele nu au aripi. Aripile preotului, și ale creștinului în general, trebuie să fie aripi ale duhului, semne ale legăturii cu Cerul. Și semne ale inteligenței și ale luminii minții.

Preotul, în desfășurarea misiunii lui cu credincioșii, în lucrarea cu sufletele credincioșilor, în lucrarea lui de o viață într-o parohie, în contactele zilnice, este confruntat și el, ca și alții, cu foarte multe necunoscute. Necunoscute despre lume, despre viață, despre om, despre materie, despre științe etc. Dar el trebuie să apară, și nu numai să apară, ci și să fie, în fața credincioșilor săi, ca unul care cunoaște. Ca unul care știe. Ca unul pentru care necunoscutele sunt cunoscute. Ca unul care are răspunsuri la întrebări, la marile întrebări în primul rând. Și nu le va putea avea, dacă nu le va învăța aici. Și nu le va putea avea pe cele adevărate, pe cele cu care să poată ieși din orice încurcătură, dacă nu și-a conjugat cunoștințele cu o bună experiență duhovnicească, cu o lămurire a tuturor lucrurilor prin soluțiile lor duhovnicești.

Credincioșii cer de la preot răspuns la întrebările capitale. Preotul trebuie să știe să dea aceste răspun-

suri. Dar pentru a le da, trebuie să le aibă. Și ca să le aibă, trebuie să le învețe. Nu va putea ieși un *doctor enciclopedicus*, nu va avea răspunsuri de amănunt. Cine are? Dar va avea răspunsuri mari, care să cuprindă amănuntele și să le diminueze gravitatea, și chiar să le dedramatizeze. Acestea se învață. Nu vin de la sine. După ce le-ai învățat, le mai poți dezvolta și cu inteligența ta.

Cred că toți ați trecut prin acea carte care a făcut vogă la un moment dat, în preajma și după al doilea război mondial, cartea doctorului Alexis Carrel: *„L'homme, cet iconnu"*, *„Omul această necunoscută"*. Această carte a fost la vremea ei o mare revelație, și rămâne tot așa până astăzi. Omul era o necunoscută din toate punctele de vedere. Să nu credeți cumva că de atunci, de 40 sau 50 de ani de când a apărut cartea, stadiul a fost depășit prea mult. Omul a rămas o necunoscută. Citeam zilele trecute un eseu al lui Anton Dumitriu, scris acum de curând. Anton Dumitriu, care a fost mare matematician la origine, este logician, filozof și unul din marii oameni de cultură din vremea noastră. Ei bine, el spune acum exact ceea ce spunea Carrel acum 50 de ani: Știm foarte multe lucruri despre univers, în special despre universul mare, dar știm cele mai puține lucruri despre om, și despre universul mic.

Într-o anticărie din Geneva am găsit de curând o carte care imită oarecum titlul lui Alexis Carrel, folosindu-i de aproape sintagma: *„L esprit, cet inconnu"* — scrisă de Jean Charon. Pentru preot însă, ca dascăl de spirit, „L'esprit" trebuie să fie *„cet connu"*: *„Spiritul, acest cunoscut"*, oricâte necunoscute ar mai avea el. Dar nu numai spiritul. Și omul întreg trebuie să-i fie cunoscut, în ciuda marilor necunoscute care îl mai alcătuiesc. Preotul trebuie să-și scoată cunoașterile din necunoscute. Să nu-l sperie necunoscutele, ci să-l ajute să tragă concluzii pentru misiunea lui duhovnicească. Căci pentru destinul omului, de aici și de dincolo, e tot atât de important ceea ce știm despre el, ca și ceea ce nu știm. Ceea ce nu știm cu uneltele rațiunii, să știm cu uneltele duhului. Iar acestea se află în Sfânta Scriptură și în Sfânta Tradiție, și nu numai aici.

Am auzit în prezentările celor Trei Sfinți Ierarhi de către antevorbitori, cât de multe cunoșteau ei din științele profane, și cât de mult îndemnau la cunoașterea nu numai a Sfintei Scripturi, ci și a științelor profane. Poate că pe linia aceasta ar trebui să mergem și noi, ceva mai mult. Cât de mult i-ar ajuta unui preot să știe puțină fizică, să știe puțină chimie, botanică, zoologie, mineralogie, antropologie. Cât de mult i-ar ajuta să știe despre aceste lucruri fie și numai pentru un singur motiv: acela de a descoperi cât de mari sunt tainele care ne înconjoară, și cât de absolute sunt ele, taine din care nu putem ieși decât pe calea explicațiilor spirituale.

Se știe că unul din cei mai mari antropologi moderni a fost preot, Theillard de Chardin. Nu a văzut nici o incompatibilitate între a fi preot și a săvârși Sfânta Liturghie cu toată credința, de care nu s-a lepădat niciodată, și a fi un mare om de știință. În căutarea răspunsurilor pe calea științei, cu privire la tainele lumii, a ajuns la un punct peste care n-a mai putut trece, și pe care l-a numit științific „Punctul Omega", adică Dumnezeu, soluția cea din urmă, precum omega e ultima literă din alfabetul grecesc.

Pe linia lui Theillard de Chardin merge și Jean Charon cu *„L'esprit, cet inconnu"*, nu pentru a-l nega, ci dimpotrivă, pentru a-l afirma, și face în cartea lui niște constatări de mare însemnătate. Și să nu credeți cumva că e teolog; Jean Charon e fizician. El afirmă că fiecare electron, din compoziția a tot ceea ce este material în lumea aceasta, este purtător de spirit. Și mai mult decât atâta. Fiecare electron păstrează amintirea diferitelor forme prin care a trecut în existența lui multimilenară. Are memorie. Ce este un electron? Este o particulă mai mică decât atomul, abia vizibil cu aparatele cele mai fine. Jean Charon descrie o experiență făcută cu un electron. Bombardat și desfăcut în două, s-a văzut că o jumătate a plecat la dreapta și o jumătate la stânga, iar mișcările pe care le-au făcut amândouă jumătățile — să spunem curbă, linie dreaptă, curbă, linie dreaptă, unghi, linie dreaptă, — au fost riguros simetrice. Ceea ce înseamnă că amândouă jumătățile au păstrat memoria întregului. Nu au făcut nici mișcări anarhice, nici diferite. Foarte interesantă treabă. A avea memorie, înseamnă a fi în ordinea spiritului.

V-am dat numai un singur exemplu de cât și ce se poate scoate dintr-o lectură a unei cărți de știință. Se știe că fizica modernă reduce în cele din urmă totul la energie. Dar despre energie învățăm și noi, când ajungem la energiile necreate din Teologia Sfântului Grigorie Palamas, din secolul al XIV-lea. Energia de care vorbește el, este spirit. De aceea, în timp ce ascultam conferințele antevorbitorilor despre cei Trei Sfinți Ierarhi, care îndemnau la cunoștințe și din domeniul profan, mă gândeam cât de util ar fi și pentru viitorii preoți să știe cât mai multe lucruri din aceste domenii.

Fără îndoială, o pregătire enciclopedică în vremea noastră este imposibilă, și nu numai pentru clerici, din pricina multelor domenii în care se desfășoară astăzi cercetarea științifică. S-a ajuns la fărâmițări în cunoaștere, până la imposibilitatea de a mai putea fi stăpânită de un singur om. Înainte vreme, după cum știți, un doctor știa de toate. Te duceai la dânsul pentru orice boală. Acum la unul te duci pentru gât, dacă mai ai ceva nu știu unde, te trimite la altul, și e de ajuns să intri într-un spital ca să fii purtat dintr-un cabinet într-altul, și de la un aparat la altul, și de la un doctor la altul, pentru că fiecare nu mai știe decât bucățica lui de corp omenesc.

Enciclopedismul, cum spuneam, nu mai este posibil. Dar un lucru este totuși posibil, și la acesta v-aș îndemna pe toți. E posibil să ne punem la curent cu rezultatele cercetărilor din mai multe domenii. E posibil să ne punem la curent cu cărțile de sinteză, dacă nu cu cele de analiză. Acestea nu pot decât să ne ajute la creșterea în noi a credinței în Dumnezeu, a certitudinii existenței spiritului. Credința se alcătuiește din toate cele pe care le știm, și din toate cele pe care nu le știm. Dar cu o condiție: ca cele pe care nu le știm, să știm de ce nu le știm, adică să știm că nu știm, pentru că nu se poate ști. Pentru că depășesc capacitatea noastră de înțelegere. Nu a noastră, a mea sau a ta, sau a lui, ci capacitatea de înțelegere a oamenilor. Credința vine și din aceasta. Când un fizician, Kesler de pildă, cu premiul Nobel, vine și

ne spune: Ne putem duce cu știința până la un moment dat, pe care-l numim „Marele bang", adică până la momentul în care spiritul s-a transformat în materie. Cum s-a întâmplat aceasta, nu știm. Și nu știm nici ce erau și de unde erau elementele anterioare Marelui Bang! Când știi asemenea lucruri, acestea vin în sprijinul credinței noastre, fiindcă credința se alcătuiește și din taine.

Aceasta n-a fost decât o glosă pe seama imitației Sfinților patroni ai învățământului teologic, cu îndemnul de a adăuga cunoștințelor noastre teologice despre Dumnezeu, pe care le primim în școala noastră teologică, și tot felul de altfel și alte cunoștințe, care nu pot să ne ducă decât la creșterea credinței, la întărirea vocației noastre preoțești și la consolidarea noastră spirituală, în vederea desfășurării activității preoțești.

Pledoaria mea se îndreaptă spre postularea unui preot complet, de care avem nevoie în vremea noastră, preot care, din toate punctele de vedere, să fie bine înarmat cu cunoștințe, cu viață spirituală, în așa fel încât să poată deveni părinte, să poată deveni îndrumător, luminător, dătător de soluții, de răspunsuri, credincioșilor cu care va intra în contact și care-i vor fi dați în grijă. Să fie dascălul ideal și dascăl de ideal.

Corpul profesoral de aici, ca și din toate școlile noastre teologice, potrivit unei *Programe analitice* bine studiate de către Sfântul Sinod, caută să dea viitorilor preoți pregătirea de care au nevoie. Școala îl pregătește pe viitorul preot și, în clipa când consideră că l-a pregătit suficient îl trimite episcopului pentru ca să cheme pogorârea harului lui Dumnezeu asupra lui, și să-l trimită la propovăduire cu acel: *„Mergând, învățați ..."*. Și dacă unii se trezesc în mijlocul credincioșilor lor nu totdeauna înarmați, așa cum trebuie, cu tot ceea ce le e necesar pentru a deveni învățători, dascăli, sfințitori ai vieții creștine, vina nu e întotdeauna a studentului. Uneori trebuie împărțită cu profesorii și cu noi, ierarhii. De aceea spuneam că cei Trei Sfinți Ierarhi sunt modele atât pentru profesori, cât și pentru studenți.

Experiența îmi arată că spectacolul preotului infirm în pregătire și în duhovnicie este degradant, și pentru noi, și pentru el. De aceea, trebuie să facem tot ce se

poate face pentru ca să nu scoatem pe porțile Școlii preoți infirmi. Sigur, în cea mai mare parte lucrurile depind de cei care primesc, de felul cum reușesc să-și facă acumulările necesare de învățătură, și acumulările necesare de spirit, în așa fel încât să fie adevărați mentori spirituali ai credincioșilor în mijlocul cărora merg. Pentru că este într-adevăr un spectacol degradant, atunci când te trezești că ai de-a face cu unii care-și zic preoți, dar de fapt nu sunt preoți, care gândesc totul în termeni economici, în loc să gândească în termeni spirituali, care în loc să fie modele bune sunt, dimpotrivă, modele rele, modele care, degradate, ajung pe la porțile noastre cerșind îngăduințe peste îngăduințe, și făcând promisiuni de care nu se țin.

Noi, în Școală, trebuie să avem permanent în vedere astfel de lucruri care se mai petrec pe ici pe colo, și să le prevenim din vreme, în așa fel încât să trimitem în parohii paznici și propovăduitori ai Duhului, și nu oameni care să compromită pe Duhul Sfânt. Trebuie să trimitem preoți după modelul celor Trei Ierarhi, cu gândul permanent la misiunea lor, având-i pe aceștia Trei pururea drept criteriu al activității lor. Și înaintea lor, și mai presus de ei, pe Prototipul originar, pe Dascălul dascălilor, pe Domnul domnilor, pe Iisus Hristos — Domnul nostru.

În limba engleză la sfârșitul tuturor rugăciunilor, se spune: *„Through Jesus Christ, our Lord"*, *„Prin Iisus Hristos, Domnul nostru"*. Am stat de multe ori și m-am gândit: Ce vor fi vrând occidentalii să înțeleagă prin această formulă? Mi-am dat seama în cele din urmă că formula nu e fără rost, și nici convențională. Spunând „Prin Iisus Hristos", e ca și cum ar afirma că Iisus Hristos este un filtru, un filtru al gândirii noastre, un filtru al acțiunilor, al activității noastre, al sfaturilor pe care le dăm. Să filtrăm totul prin Iisus Hristos, prin învățătura Sa despre om, despre Dumnezeu, despre spirit, despre bine, despre adevăr, despre dragoste.

Preotul trebuie să aibă ca Învățător permanent în fața sa acest Filtru. Și viitorul preot, studentul de azi, de asemenea. Și numai dacă poate să-și orienteze întreaga lui gândire, întreaga lui vocație, întreaga lui misiune după învățătura lui Iisus Hristos, numai atunci poate considera că are chemare la preoție, că poate fi

un adevărat preot şi, atunci, să rămână pe drumul care duce la preoţie, adică la Şcoala noastră. Dacă cineva crede că nu-şi poate filtra viaţa şi misiunea „prin Iisus Hristos", atunci e bine ca, din vreme, să se gândească să se orienteze spre ceea ce poate fi vocaţia lui, alta probabil decât aceea de a se face preot.

Dacă cineva se face preot fără vocaţie, îşi ratează viaţa. Şi avem pe pământ o singură viaţă. Şi dacă şi pe aceasta o compromitem, alegându-ne un drum greşit, şi angajându-ne pentru o viaţă întreagă într-o misiune care nu e a noastră, înseamnă că ne-am ratat singura posibilitate pe care o aveam de a trăi cinstit, de a trăi cum se cuvine, de a trăi potrivit cu chemarea noastră care e unică. Înseamnă că ne lansăm fără vocaţie într-o treabă care va face din noi nişte profesionişti, cu o anumită aparenţă de vocaţie, dar care în fond nu va fi decât impostură.

De aceea, într-o zi ca aceasta, când aniversăm pe aceşti Sfinţi Trei Ierarhi cu mare vocaţie pentru preoţie, cu atât de mare vocaţie încât Biserica a considerat că pot fi modele pentru viitorii preoţi, o astfel de zi să fie o zi de autoexaminare, zi de popas pentru autocontrol, al celor care se pregătesc pentru preoţie. Autoexaminarea să ducă la reîntărirea vocaţiei, dacă o au, iar dacă constată că nu o au, să fie cinstiţi cu ei înşişi, să se îndrepte spre vocaţia reală pe care o au, să-şi înmulţească acolo talantul pe care li l-a dat Dumnezeu, şi să nu târguiască viaţa cu bani falşi.

Sfinţii Trei Ierarhi au fost oameni ai vremii lor, aşa cum s-a arătat aici. Şi noi cerem preoţilor noştri să fie oameni ai vremii noastre. Dar a fi om al vremii tale, nu înseamnă, cum înţeleg unii, chiar dintre preoţi, într-o anumită lume, a fi de acord cu bolile moderne, cu bolile contemporane ale sufletelor. Nu înseamnă a îndreptăţi abaterile de la normele morale, pe motiv că „aşa e modern". E de ajuns să amintim că, în ciuda moralei biblice clare, în America s-au întemeiat biserici pentru homosexuali! Un scandal şi o rătăcire evidentă.

A fi om al vremii tale, înseamnă şi a îndrepta relele vremii tale, nu a te adapta la ele, sau a le promova. De promovat trebuie să promovezi numai ceea ce e moral, bun, frumos şi folositor tuturor oamenilor, şi plăcut lui Dumnezeu, autorul unui cod moral care nu

suferă răstălmăciri de genul celei amintite mai sus, care se întemeiază, fals, chipurile pe iubirea lui Dumnezeu care îi ia pe toţi aşa cum sunt. Harul n-are limite, zic ei, nici libertatea. Dar au! Fără o ordine morală adevărată, ajungem la *„totul e îngăduit"*, şi la cele mai cumplite distorsionări ale legii divine care ne-a fost predată prin Sfânta Scriptură. În cazul acesta viciul face lege, nu virtutea. Legea morală ne-a fost dată de Dumnezeu ca să ne orânduiască viaţa, nu să ne îndreptăţească viciile

Toate acestea sunt roadele teologiei protestante, liberale şi libertine în concepţia unora, teologie care e dusă până la consecinţele ei cele mai absurde. Şi vine atunci pedeapsa lui Dumnezeu, cum a venit peste Sodoma şi Gomora. Căci ce altceva e SIDA? Numai că, din păcate, din pricina unora, sufăr şi mulţi nevinovaţi, copii mai ales, cărora li se transmite virusul căpătat de transmiţători prin abateri de la morală.

Şcoala noastră face toate eforturile ca să-i înarmeze pe viitorii preoţi cu tot ce le va fi necesar în misiunea lor preoţească. Numai că profesorii lucrează cu material viu. Nu sunt ca nişte maeştri tâmplari, care fac scaune şi mese, obiecte care depind numai de măiestria tâmplarului. Lucrează cu material viu, cu sufletele viitorilor preoţi, şi reuşita Şcolii depinde în foarte mare măsură şi de materialul asupra căruia se revarsă învăţătura dascălilor.

Fac un apel insistent la corpul profesoral, să-şi continue cu aceeaşi râvnă, ca şi până acum, misiunea de formare a preoţilor, fiind buni dascăli şi buni părinţi duhovniceşti. Să fiţi părinţi de părinţi. Aveţi misiunea de a fi creatori de preoţi pentru poporul nostru binecredincios. Nu e o misiune simplă, nici uşoară. Dar e mare. E frumoasă. E unică.

Fac un apel, cu deosebire, şi la studenţi, să-şi deschidă inimile şi minţile, să nu precupeţească nici un efort, să acumuleze cunoştinţe şi, în acelaşi timp, să ia parte cu conştiinciozitate la întregul program de educaţie duhovnicească din Facultate. Toate problemele de ordin sufletesc în care aveţi nelămuriri, mergeţi să le discutaţi deschs cu dascălii voştri, să le lămuriţi atâta timp cât sunteţi încă pe cale, şi cât nu este încă prea târziu, în aşa fel încât, la sfârşitul studiilor, formarea Dvs. să fie un act rotunjit, un act împlinit.

Să profităm toţi de tot ceea ce avem la îndemână, profesorii pentru a da, studenţii pentru a primi. Să ţinem împreună trează conştiinţa ortodoxă a poporului nostru românesc, aşa cum a fost ea de veacuri.

CAPITOLUL IV

CEI CE ÎNVAŢĂ PE ALŢII SĂ SE ÎNVEŢE MAI ÎNTÂI PE EI ÎNŞIŞI*

Mă bucur foarte mult că am avut toţi timp şi disponibilitate sufletească pentru a ne întâlni şi a sta de vorbă cu prilejul acestei sesiuni a Conferinţelor noastre preoţeşti. Având atâţia vorbitori şi o singură temă, am avut parte şi de unele repetiţii şi am auzit şi lucruri cunoscute. Eu însumi nu voi putea evita anumite repetiţii, fie repetându-mă pe mine însumi, amintindu-vă ceea ce v-am mai spus şi altă dată, fie repetându-vă pe unii din dv. Nu e nici un păcat în aceasta. Cu cât ne aducem mai mult aminte de îndatoririle noastre esenţiale, cu atât va creşte în noi simţul răspunderii şi vom evita *„să intrăm sub judecată"*. Fiindcă în fond, noi preoţii şi noi creştinii aceasta facem prin tot ceea ce suntem, prin tot ceea ce propovăduim: vrem să scoatem sufletele noastre şi ale celor daţi nouă în grijă, de sub judecată. Când vorbim de *mântuirea sufletelor*, aceasta înţelegem.

Iată de ce, aş vrea să deschid cuvântul meu prin evocarea câtorva versete din Sf. Scriptură şi anume din cap. II al Epistolei trimisă Romanilor de către Sf. Apostol Pavel prin anii 57—58, versete în care se tratează chiar despre judecată. Am o versiune a Noului Testament din 1949. Voi cita din aceasta. Sf. Pavel ameninţă cu judecata lui Dumnezeu pe cei care una se pretind a fi, şi alta sunt în realitate. Fiindcă dacă nu sunt ceea ce pretind că sunt, degeaba cred că există vreo deosebire între ei şi păgâni. Eu v-aş ruga, ascultând textele pe care le voi cita, când veţi auzi cuvântul

* Conferinţă de lucru cu preoţii din Arhiepiscopia Sibiului, la Braşov, Făgăraş şi Sibiu, în zilele de 29, 30 noiembrie şi respectiv 1 decembrie 1984. Text vorbit, recuperat după înregistrare.

iudei, să citiți *preoți*, ca să vedeți în ce măsură aceste cuvinte ale Sf. Pavel ni se adresează și nouă până astăzi:

„De aceea oricine ai fi tu omule, cel ce judeci pe altul, nu poți să te dezvinovățești, căci cu judecata cu care judeci pe altul, te osândești pe sineți. Pentru că de judecat judeci pe altul, dar faci aceleași lucruri. Noi însă știm că judecata lui Dumnezeu este cu adevărat asupra celor ce fac asemenea lucruri" (Rom. II 1—2),

deci nu asupra celor ce le apără în principiu, aș complecta eu. Nu e de ajuns susținerea lor în principiu. Judecata lui Dumnezeu are în vedere „faptele". Iată textul mai departe:

„Și socoți tu, omule, că vei scăpa de judecată prin aceea că osândești pe cei ce fac asemenea lucruri, când și tu însuți faci aceleași lucruri? Iată, tu te numești iudeu — am trecut la versetul 17 — *te împăciuiești cu legea și te lauzi cu Dumnezeu. Știi voia lui și înțelegi mai bine să deosebești lucrurile învățând din Lege. Te socoți pe sineți povățuitor al orbilor, lumină pentru cei dintru întuneric, povățuitorul celor neștiutori, învățătorul poruncilor, având în Lege dreptarul științei și al adevărului. Pentru ce dară tu, cel ce înveți pe altul, nu te înveți pe tine însuți? Propovăduiești să nu se fure, dar furi: zici să nu se facă desfrânare, dar faci; te îngrețoșezi de idoli, dar furi cele sfinte; te lauzi cu Legea, dar necinstești pe Dumnezeu prin călcarea Legii."*

Și acum vine concluzia gravă, catastrofală, din care reiese încă o dată că predicarea principiilor, și aplicarea lor altora, dar nerespectarea lor de către cel ce propovăduiește, nu-l justifică pe propovăduitor ci, dimpotrivă, îl condamnă. Și iată de ce:

„Căci din pricina voastră se hulește numele lui Dumnezeu printre neamuri, precum este scris ... Căci iudeul — adică preotul în cazul nostru (am trecut la versetul 24) — *nu este acela care are înfățișare de iudeu* — cel care poartă uniformă de preot — *și tăierea împrejur* — după cum știți, semnul fundamental al apartenenței la iudaism — *nu e aceea de dinafară, de pe trup, ci acela e iudeu,* — citiți preot — *care și pe dinăuntru e iudeu, și tăierea împrejur, care e în inimă și e după duh, iar nu după litera Legii. Un astfel de iudeu e de laudă, și nu la oameni, ci la Dumnezeu."*

Mi se par foarte potrivite aceste versete și pentru noi și pentru tema pe care o tratăm aici, pentru că aici Sf. Apostol Pavel condamnă inadvertența dintre ceea ce ești în fapt, și ceea ce vrei să pari că ești. Sf. Pavel avertizează că poți să reușești să pari cumva în fața oamenilor, dar pe Dumnezeu nu-l poți înșela. În fața lui Dumnezeu nu merge cu impostura. Dumnezeu nu poate fi înșelat. Oricât ai vrea să pari altceva decât ești, Dumnezeu te citește așa cum ești și *cazi sub judecată*, și cazi cu atât mai mult, cu cât ești chiar tu responsabil cu aplicarea Legii lui Dumnezeu. De aceea și avertizează la sfârșit că *„prin unii ca aceștia"* nu se propovăduiește Dumnezeu, ci dimpotrivă *„se hulește numele lui Dumnezeu între oameni"*.

De fapt nici în fața oamenilor nu poți *să pari* prea mult, că ești ceea ce de fapt nu ești. O vreme da, dar pentru totdeauna, nu. Credincioșii, mai devreme sau mai târziu, te citesc. Fiindcă nu se poate, oricât ai vrea să te ții tare, nu se poate să nu-ți dai în petec, cum spune românul! Și e de ajuns o singură dată. Credinciosul te-a citit pentru totdeauna. V-am mai spus aceste lucruri. Am văzut din vocabularul pe care l-ați folosit astăzi aici, că cel puțin o seamă din termenii lansați de mine, cu privire la comportarea preoților, au prins.

Am auzit aici cuvântul *identitate*, cuvântul *autenticitate*, cuvântul *credibilitate*, cuvântul *egalitate cu sine*, *aequanimitas*, în latinește, ceea ce înseamnă că, teoretic, toți am început să pricepem care sunt jaloanele personalității preotului, a vieții preoțești, a preoției. Am văzut că toți ați reținut din întâlnirile noastre de mai înainte, și din ceea ce am mai scris și publicat prin revistele noastre, ideea că *preotul e o carte deschisă*, că preotul își duce existența *ca într-o casă cu pereți de sticlă*. Prin pereții vieții lui se vede tot. Oricât ar vrea preotul să se ascundă, totul se vede. Se vede și cum și cât mănâncă; se vede și cum și cât doarme, și cum vorbește cu soția lui, și cum vorbește cu copiii lui, și cum muncește și cum se roagă. Și se au-

de totul: și ce vorbește despre sine, și ce spune despre alții, și cum își vede misiunea lui.

E frumos că suntem preoți! E frumos că ne mândrim cu *demnitatea* de preoți. Toți avem tendința să ne mândrim cu *demnitatea* de preot, și cu *sfințenia* preoției. Aceasta ne dă cumva dreptul să apărem în fața credincioșilor noștri ca fiind deosebiți, purtători de har. Ni se pare că demnitatea preoției ne conferă și personal o anumită demnitate. Și asta nu e rău. Până în momentul în care această demnitate se transformă în *orgoliu* și *aroganță*. În momentul în care ea devine *orgoliu* și *aroganță*, în clipa aceea nu mai e demnitate. În clipa aceea *compromitem* demnitatea preoției și purtăm o haină de împrumut. Dar prin haină ne vedem goi. Așa erau pe vremea Mântuitorului fariseii. Știți că *fariseu* era pe vremea aceea un cuvânt pozitiv. Erau *cei ce se deosebeau*, cei ce se pretindeau drepți, virtuoși. Mântuitorul i-a citit pe dinăuntru, prin hainele pretențiilor lor, și i-a văzut mincinoși. De atunci fariseu înseamnă *prefăcut*, mincinos. S-a petrecut o totală schimbare de sens, de conținut al cuvântului.

Noi ne zicem unii altora, „*Prea Cucernice Părinte*" și „Sfinția Ta", și termenii sunt foarte frumoși. Dar ei sunt foarte frumoși numai atunci când acoperă realități. Altfel, dacă nu acoperă realități, atunci descoperă impostura. Dacă acceptăm să ni se zică „prea cucernici" și „sfințiți", să fim ca atare. Altfel ne îmbrăcăm cu pretenții neîndreptățite de nimic. Ne trezim farisei. Și asta se vede!

Mi-a povestit cineva o întâmplare. Sigur — aș putea zice obișnuită — dar mi s-a părut foarte semnificativă prin felul cum a interpretat-o povestitorul. Îmi spunea că a asistat la cearta dintre doi preoți. O ceartă dură, în care cei doi își adresau cuvinte aspre. Dar și le spuneau cam așa: „Ești necinstit, Prea Cucernice Părinte", zicea unul; — „Sfinția ta ești un om de nimic" răspundea celălalt.

Vedeți, vă vine să râdeți! Așteptați să vă spun că nu erau ortodocși! Să zicem! Dar inadvertența rămâne aceeași, în orice context confesional sau religios în general, am situa întâmplarea. Se acoperă oare aceste cuvinte: „*Prea Cucernice*", „*Sfinția Ta*" cu „*necinstit*", și „om de nimic"? Era cearta aceasta în măsură să exprime *sfințenia și cucernicia*? Cel care mi-a povestit întâmplarea zicea: „Nu m-a deranjat certa, nu, deloc, mi s-a părut omenească. Se mai întâmplă. Dar își ziceau mereu „*Prea Cucernice*" și „*Sfinția Ta*". Nu omiteau aceste titluri de onoare chiar și atunci când își spuneau cuvintele cele mai grele, care îi dezonorau și îi descalificau.

Când apelativul pe care ni-l asumăm nu acoperă realitatea, atunci descoperă impostura. Și este starea cea mai gravă în care poate cineva cădea. Nu numai un preot. Oricine poate cădea în impostură. Unul care se dă drept ceea ce nu este, unul care nu are diplomă de medic, dar își zice medic, sau practică medicina, de pildă, unul care abia are un pospai de cultură și în societate vrea să treacă drept savant... și acestea sunt imposturi. Unul care afișează evlavie, dar de fapt e un om dur și rău la suflet, intră tot în categoria impostorului. Dar toate imposturile din lume nu sunt atât de periculoase, ca impostura preotului, dacă, Doamne ferește, ar cădea el în așa ceva. De ce? Fiindcă preotul operează cu realități sufletești, cu realități personale, gingașe. El intră în cele mai tainice cămări ale sufletului omenesc, în care e primit cu încredere. Sufletele i se dezvăluiesc, i se dau în grijă, ca lui Dumnezeu. El n-are voie să înșele buna credință a nimănui. Or, a intra aici prin impostură, înseamnă a tulbura, a încerca să trișezi cu Dumnezeu.

Uneori, când se cade în rutina imposturii, se fac mari eforturi pentru permanentizarea ei. Eu cred că eforturile pentru permanentizarea imposturii solicită mai mult decât eforturile pentru permanentizarea autenticității! E mai ușor să fii bun, decât să pari bun! Să lupți să pari mereu bun, să-ți ascunzi faptele rele!...

Impostura este — după cum ați văzut și în concepția Sf. Pavel — cea care provoacă *sminteala*. Și știți că Mântuitorul condamnă limpede și grav sminteala pe care o provoacă cineva în alții. Și cine poate provoca o mai mare sminteală, decât acela care îl compromite pe Dumnezeu, preotul. Pentru că altceva fiind, prin impostură te poți compromite pe tine, poți compromite o tagmă, poți compromite o idee, dar preotul compromite pe Dumnezeu. Ați auzit ce spune Sf. Pavel: *din pricina unora ca aceștia se hulește numele lui Dumne-*

zeu. Adică nu numai preotul, ci chiar Dumnezeul pe care îl predică preotul își pierde credibilitatea, dacă preotul se dovedește fals preot.

De aceea Mântuitorul spune: *„Vai de cel prin care vine sminteala; mai bine ar fi să-și atârne o piatră de moară de gât și să se arunce în mare."*

Adevărul e că noi îl compromitem pe *Dumnezeu*, dar ne compromitem și *pe noi înșine*, și compromitem și *tagma* noastră, compromitem și *Biserica*, compromitem și *învățătura creștină* și iată, se spune, și pe bună dreptate, că din cauza preoților foarte mulți credincioși părăsesc Biserica și se duc pe la secte. Și sectele nu convin nimănui. În primul rând nu ne convin nouă. Sectanții, după cum știți, mai ales cei radicali, se îndepărtează nu numai de principiile fundamentale ale credinței noastre, nu numai de tradițiile noastre sfinte, românești, naționale, care ne-au încălzit și păstrat sufletele de-a lungul secolelor; ei se îndepărtează și de limba română și de conștiința românească. Sunt dintre aceia care, după cum spunea părintele protopop de Sibiu, sunt în sare să facă orice, numai să câștige un drept. Ei bine, una din cauzele care duc la proliferarea sectelor la noi este și purtarea preoților.

Sectarii când vor să-și facă prozeliți, îl arată cu degetul pe preotul rău, incorect, atunci când îl știe astfel. Se întâmplă desigur că ei și exagerează și inventează, dar noi trebuie să avem grijă ca nici unul din noi să nu se ofere drept cauză de sminteală! Lui Dumnezeu să nu-i purtăm noi de grijă: El știe să se recupereze, să-și recupereze credibilitatea; dar preotul care și-o pierde, nu și-o mai poate recăpăta!

Noi avem despre noi înșine pretenții mari și, cum spuneam, sunt drepte în măsura în care suntem corecți. Avem pretenția că suntem exponenții lui Dumnezeu. Avem pretenția că mânuim datele revelației cu privire la tot ceea ce se poate cunoaște despre lume și univers, despre suflet, despre Dumnezeu, despre destinul lumii și despre destinul oamenilor.

Aș vrea să trec la analiza altui aspect al confruntării noastre cu lumea, cu cultura, cu civilizația, față de care de asemenea, ca și față de credincioșii noștri, trebuie să ne păstrăm autenticitatea, onestitatea. Să nu decepționăm pe nimeni. Și să știm că ochii tuturor sunt

îndreptați spre noi ma. mult decât spre alte categorii de îndeletniciri.

Iată, de pildă, nu suntem noi singurii care pretindem că deținem secretele universului, ale sufletelor și ale lui Dumnezeu. Mai există și alte religii, mai există alte ideologii, mai există o mulțime de sisteme filozofice. E adevărat, pe lume există loc pentru toate. Mulți cred că ei dețin cheia adevărului, că ei sunt înăuntrul sistemului care dă explicațiile cele mai plauzibile tainelor care ne înconjoară. Noi credem în revelația noastră creștină, fiindcă e descoperire dumnezeiască și se află în Vechiul și în Noul Testament, aceasta fiind urmarea întrupării Fiului lui Dumnezeu pe pământ și descoperirilor Sale. Tocmai de aceea, pentru că pretindem acest lucru, că avem sursele noastre care lămuresc totul, lumea ne ține sub observație. Lumea ne ține, cum se zice în vocabularul ecumenic, *sub judecată*, sub interogare permanentă. Ne ține sub judecată și cu privire la *învățătură*, și cu privire la *învățători*, la cei care o propovăduiesc. Învățătura se justifică prin ea însăși. Dar se justifică și prin învățători. Lumea se întreabă: cum e învățătorul? Cum e predicatorul învățăturii? O exprimă cu adevărat? Crede în ea? Sau predicatorul învățăturii doar se preface că e credincios? Și dacă e așa, de ce vrea totuși s-o impună?

Se pun și asemenea întrebări. Și unde se descoperă impostura, se bănuiesc interese simple, vulgare, imediate. Se acuză și dorința de căpătuire ușoară, prin exploatarea sentimentelor religioase.

Cu privire la *învățătură* știți toți — eu am să vi le reamintesc doar — care sunt semnele de interogare pe care le adresează lumea modernă Bisericilor. De pildă, e acuzat creștinismul că s-a orientat numai spre lumea de dincolo, c-a expediat conflictele din lumea aceasta dincolo, în ceruri, în loc să ajute la rezolvarea lor aici. Aceasta a fost una din acuzațiile grave care s-au adus creștinismului, acuzația de a fi *asocial*, adică de a nu se fi ocupat suficient de lumea de aici.

S-a adus de asemenea acuzația că prin aceasta s-a încurajat eternizarea claselor, s-a încurajat eternizarea exploatării, s-a încurajat eternizarea sărăciei, s-a încurajat eternizarea răbdării celor mulți și oprimați, cărora li se răspundea că o să li se rezolve conflictele

în ceruri, numai să fie cuminți pe pământ. Aducându-se creștinismului aceste acuzații, s-a presupus de fapt, că el urmărește eternizarea nedreptăților sociale.

S-a mai spus că Biserica a pactizat cu puterea și cu bogații. Ceea ce istoricii au numit multă vreme, de pildă, epoca de eliberare a creștinismului, s-a dovedit a fi fost epoca de decădere a lui, anume epoca constantiniană. Intrând în Biserică, puterea și bogații au orientat-o încetul cu încetul spre interesele claselor.

Ei bine, Biserica a știut să iasă la vreme de sub această judecată. Nu prin reconsiderarea învățăturii, pentru că n-a trebuit să și-o reconsidere. A trebuit doar să apeleze din nou la Sf. Scriptură și să scoată din ea jaloanele adevăratei învățături pe care o conține. Se știe, știți și dv. că deja suntem altfel orientați în această privință. Și Biserica Ortodoxă și celelalte Biserici, în marea lor majoritate, — cu excepția unor secte care distorsionează și astăzi Scriptura — și-au reorientat privirile și către lume.

La noi, după cum știți, s-a născut *Apostolatul social* și *Biserica slujitoare*, doctrine care rămân jaloane ale orientării Bisericii pe pământ. În lumea ecumenică a apărut noțiunea de *Biserică a săracilor*, adică învățătura că Biserica trebuie să se ocupe în primul rând de săraci, de cei în nevoie, de cei care sunt în griji, de cei care sunt ruinați de către alții.

A apărut, în sfârșit, o noțiune nouă: noțiunea de *popor al lui Dumnezeu*, noțiune care include în ea pe toți creștinii, pe absolut toți creștinii, de orice neam; de orice rasă, de orice stare socială, cu preponderența grijii față de cei dezmoșteniți. S-a recunoscut prin urmare o nouă valoare *lumii de aici*, fiindcă sufletul trăiește și în lumea de aici, nu numai în lumea de dincolo. Așa a apărut *ecumenismul practic*, care a adus de fapt aproape toate Bisericile creștine la o primă unitate; în lumina ecumenismului practic. Toate Bisericile condamnă azi sărăcia și eternizarea ei; condamnă nedreptățile sociale; afirmă cu tărie, și toate pe baza Sfintei Scripturi, că nu poate exista pace dreaptă în lume decât bazată pe dreptate socială, că nu se poate dreptate socială, fără o dreaptă ordine economică mondială. Bisericile afirmă toate aceste lucruri, întotdeauna, bazate pe Sf. Scriptură. Nu spune oare Sf. Iacob: *„Nu căutați*

la fața nimănui." Sau: *„Oare nu bogații vă strâmtorează? Oare nu ei vă târăsc prin judecătorii"* (Iacob II, 1,5).

Biserica și-a revalorizat deci propria sa învățătură. A făcut-o însă mai ales atunci când a fost confruntată cu judecata lumii. Așa au apărut *teologiile noi*. Ați auzit desigur de ele. *Teologia neagră* se ocupă de credincioșii de culoare din S.U.A., Canada, în general din zona Americii de Nord, cerând pentru aceștia drepturi egale cu albii și în viața bisericească și în cea socială. Să nu vă pară ca acest lucru este evident de la sine și prin urmare, lipsit de importanță. Este evident de la sine pentru noi, pentru că suntem toți albi și-am trăit aici în afara conflictelor de culoare, dar acolo, cei de culoare, au trecut printr-o experiență cumplită de discriminare rasială și de culoare. Nu aveau voie să stea lângă albi, nu numai la coadă la cinematograf, sau pe o bancă publică, dar nici în biserică un negru nu se putea așeza lângă un alb. Erau și bisericile discriminate.

Așa a apărut teologia neagră, ca un protest, ca o reașezare biblică a egalității și dreptății. Din aceleași motive a apărut *teologia africană*, care a proclamat emanciparea creștinilor africani, emanciparea din starea de lume a treia, din starea de subdezvoltare. Așa a apărut *teologia revoluției* care preconiza dreptatea socială.

Așa a apărut *teologia eliberării* care a frământat după cum știți, întreaga Americă Latină. Ea a fost mai întâi numită așa de către un preot dominican Gustavo Gultierez.

Toate aceste *„Teologii"* s-au dorit și au fost ecouri ale frământărilor sociale și politice din anumite perioade istorice moderne. Toate au apărut mai ales în partea a doua a secolului XX. Și nu au fost singurele. Teologii au căutat să dea un nume acelei părți din doctrina teologică creștină, care li se părea lor că ar răspunde mai bine problemelor vremii, fie ca să implice Biserica în aceste probleme, fie ca măcar să meargă paralel cu acele probleme. Aceasta pentru că soluțiile mișcărilor sociale și politice n-au fost peste tot compatibile cu doctrina creștină. Creștinismul nu putea fundamenta decât soluții creștine.

Încercările n-au dat însă roade. Creștinismul nu s-a putut radicaliza într-o singură formulă. Au mai apărut, pentru echilibru, și teologii mai pacificatoare. De pildă

Jürgen Moltmann a fundamentat o Teologie a speranței. Un american — dintr-o zonă mai prosperă — a încercat o *Teologie a bucuriei*. Dar teologi apocaliptici au apărut și în aceste zone. *Teologia morții lui Dumnezeu* a fost elaborată în America. Și au mai fost și altele. A fost aproape o întrecere în a descoperi tot alte și alte valențe creștinismului. Până la urmă toate aceste Teologii s-au dovedit a fi, cum le-am numit eu, *Teologii de circumstanță* și gânditorii teologi s-au întors la doctrina clasică, limpede, atotcuprinzătoare, cuminte.

Mai apoi a mai apărut o încercare de definire a unei și mai noi teologii care se cheamă: *Theology by the People of God*, în traducere liberă: *Teologia făcută de poporul lui Dumnezeu*. Vedeți dv., lumea creștină se mișcă, nu stă. Ține sub judecată permanentă creștinismul, chemându-l să-și exercite misiunea sa autentică, fundamentală, în lumea de azi, potrivit cu nevoile ei reale. S-a ajuns deci, să nu se mai lase unele probleme în seama teologiei clasice, ca și cum s-ar crede că teologia clasică se ocupă cu lucruri care nu sunt întru totul relevante și pentru situația omului de azi. „Ia să dăm *poporului lui Dumnezeu* sarcina de a-și face propria teologie!" Această teologie nouă se contura în cadrul Consiliului Ecumenic al Bisericilor. Desigur, ea a fost studiată cu grijă și definită de oameni competenți, pentru că și teologia trebuie făcută de specialiști, așa cum medicină nu fac decât medicii, case fac arhitecții și inginerii. Eu am vrut să vă dau numai câteva exemple despre felul cum este atentă lumea de azi cu noi.

Dar sub interograre, n-a fost numai învățătura. Aceasta, vedeți, a încercat să iasă din încurcătură. Sub interogare a fost și este și predicatorul, cel ce învață, preotul. Este el autentic? Crede el il ceea ce predică? Aceasta este întrebarea fundamentală care se pune cu privire la învățător. Este evlavios? Este credincios? E bun? E misionar adevărat? Sau e doar un funcționar, un funcționar care își câștigă pâinea cea de toate zilele prin mijlocul acesta? Cu dreptate se pune și această întrebare. Se pune pentru că prea mult și-a făcut loc în viața unor clerici mai ales sectanți, protestanți, dar nu numai, un fel de laicizare, un fel de decădere din starea de preoție adevărată, din starea de preoți puri,

din starea de preoți dedicați, de preoți misionari, de preoți cu vocație.

Un lucru e constatat: laicizarea preoților duce la preoțirea laicilor! Laicii își arogă dreptul de a face ei ceea ce nu fac preoții, atunci când nu fac. Și cine știe la ce se va ajunge în continuare dacă preoții — și nu mă refer numai la preoții noștri, mă refer în general la preoții Bisericii, și la preoții creștini de toate confesiunile — dacă ei nu-și vor reconsidera poziția lor de învățători. Se va întâmpla fără îndoială din nou, ceea ce s-a întâmplat în protestantism, în sec. al XVI-lea: vom asista la un nou asalt al laicilor, tinzând să suplinească ceea ce nu fac preoții. În fond, așa își și motivează sectele asaltul lor prozelitistic, laic, în respiritualizarea Bisericii, socotită de ei decăzută.

Trebuie să recunoaștem că aspecte ale laicizării pot fi detectate și pe la noi. Faptul că din ce în ce mai mult renunțăm la uniformă, e unul din simptome. Apusenii au renunțat înaintea noastră, se știe, dar noi devenim încetul cu încetul chiar mai extremiști decât ei. Ei cel puțin au înlocuit uniforma cu gulerul alb caracteristic, așa numitul *colar* și nu-ți iese un preot fără el și fără un costum decent, negru. Nu elegant, nu extraordinar de frumos, doar un costum negru, cum se face orice costum, dar are guler alb și cămașa neagră și are o cruce discretă la butonieră, așa încât toată lumea îl știe că e preot și îl respectă. Ai noștri apar cu tot felul de balonzaide, cu pantaloni tărcați, cu ciorapi roșii și cu pantofi albi! Nici măcar nu știu, unii, să se asorteze cum trebuie, ca și cum soțiile lor n-ar avea nici un cuvânt de spus cu privire la ținuta lor vestimentară!

Acesta-i un aspect. La conferința de la Brașov, un orator observa că uneori mai râde lumea când vede preotul îmbrăcat cu dulamă alergând după autobuz. Ei bine, soluția nu e să lepezi uniforma, ci să aștepți alt autobuz! Deși au rămas din ce în ce mai puțini preoți care folosesc autobuzele!

Un alt aspect, un alt simptom de laicizare și de dezautenticizare a preoției, e rutina care intervine în felul cum fac unii slujbele. Mulți dintre noi nu mai suntem în fața altarului ca în prima zi când ne-a hirotonit episcopul. A ajuns altarul ca un fel de tarabă, de băcănie unde ne facem datoria repede de tot, unii ca să nu

scăpăm autobuzul de la ora 1, fiindcă stăm la oraș, suntem navetiști! Unii, în timp ce cădesc înainte de *Heruvic*, după ce au rostit invitația solemnă: *„Toată grija cea lumească acum să o lepădăm"*, în timp ce cădesc, stau de vorbă cu Ion și cu Măria, observați în biserică: „N-ai venit să-mi tai lemne ieri!" Alții, în timp ce zic *„Iară și iară..."* și cântărețul zice *„Doamne miluiește"*, îi reproșează paraclisierului că n-a cosit iarba din cimitir etc., etc., Acestea sunt semne evidente de rutină și de desacralizare a serviciului divin, de laicizare. Veți zice: sunt cazuri rare. De acord. Sunt foarte rare. Dar de ce să fie și acestea? Un caz de acesta e deajuns să arunce o pată peste obrazul curat al preoților noștri buni. Preotul trebuie să fie sacerdot, în clipa când e în altar, trebuie să aibă fiorul prezenței lui Dumnezeu în fața lui, și el să se simtă ca în fața lui Dumnezeu. *„Toată grija cea lumească acum să o lepădăm"*, să fie o realitate pornită de la însăși atitudinea de evlavie a preotului. Eu când slujesc, spun acest lucru clar, limpede și accentuat, încât să-i pătrundă pe cei din jur. Măcar acum toată grija cea lumească să o lepădăm! Și cât e? O oră și jumătate. Atât durează o Sf. Liturghie.

Alte semne de rutină și de dezautenticizare sunt târguielile dezonorante, târguieli la care se pretează unii pentru anumite servicii. „Să fac înmormântarea de o sută, sau de două sute?", sau de care parastas? Din păcate, există asemenea cazuri. Nu multe, dar există. Am auzit eu despre unele asemenea cazuri. Și chiar dacă ar fi numai unul, și acesta e mult. Strică o parohie cu mulți credincioși. Să nu existe nici unul.

Iată de ce o să trebuiască, în cadrul scuzelor pe care vi le-am cerut, să-mi dați voie să las puțintel la o parte atmosfera festivă a întâlnirii noastre de astăzi, și să trec și la cazuri ceva mai concrete. Atmosfera rămâne festivă, bineînțeles, sub egida aniversării Unirii de la 1 decembrie 1918, dar trebuie să intrăm puțintel și în tema propriu-zisă a Conferinței noastre, și anume aceea a analizei disciplinei preoțești.

În privința aceasta trebuie să vă aduc la cunoștință că există câteva hotărâri noi ale Sf. Sinod care ne interesează pe toți. Una se referă la *„preoții care influențează în rău viața bisericească a parohiilor, printr-o*

comportare necorespunzătoare". Aceștia vor fi sancționați direct de către chiriarh și fără drept de recurs, mai întâi cu pedeapsa transferării. Notați: fără drept de recurs. Hotărârea va fi irevocabilă și inapelabilă. Or, dacă Sf. Sinod a ajuns la această hotărâre, înseamnă că a fost sesizat de câteva cazuri care au dat de gândit și care trebuiesc eradicate. Nu se mai poate. De asemenea s-a hotărât ca preoții care vor suferi condamnări *sub incidența legilor penale*, de drept comun, în cazul în care vor mai fi acceptați după aceea în preoție — aceasta va depinde de tipul condamnării — nu vor putea sub nici o formă să se întoarcă în parohiile lor. Vor trebui să accepte o transferare din oficiu.

Apropo de autobuze și de mașini: cei care aveți mașini să fiți foarte atenți, să fiți de două ori mai atenți decât șoferii civili, fiindcă o moarte de om săvârșită chiar fără vina preotului, fiind el la volan, se pedepsește, după sfintele canoane, cu depunerea preotului din treaptă. Chiar dacă a săvârșit accidentul fără voia lui.

Poți să aduci toate dovezile de la tribunal și de la procuror că s-a aruncat mortul în fața mașinii; nu există nici o scuză. În privința aceasta, canoanele sunt clare. Și Sf. Sinod, după cum știți, este obligat să le aplice. De ce? Fiindcă un preot cu moarte pe conștiință nu mai poate sluji la altar, chiar dacă a fost fără vina lui.

În al patrulea rând, există o hotărâre a Sf. Sinod încă din anul trecut, pe care noi am tot căutat să o amânăm, sperând să nu se mai întâmple cazuri flagrante de indisciplină care să ne oblice s-o punem în aplicare. I-a venit totuși timpul. Hotărârea spune așa: *„La toate conferințele preoțești, un punct pe ordinea de zi îl va constitui analiza disciplinei clerului."* Ceea ce am făcut și noi astăzi, într-un fel. Că n-am prea făcut noi analiză, ci am vorbit frumos despre disciplină, e altceva! Dar, iată ce spune mai departe hotărârea: *„cu prelucrarea publică a cazurilor."* Deci va trebui să aducem în fața dv., să facem publice cazurile de abateri, fiindcă sunt într-adevăr unele abateri care fac să ne crepe obrazul de rușine. Și vom începe chiar de azi. Nu vă speriați! Am hotărât totuși să mai las încă o etapă de bunăvoință. Vom începe azi, dar cu o derogare. S-o luați drept un act de delicatețe față de cei în cauză. Delicatețea va fi aceea de a anunța cazurile, dar de a

nu spune nici cine e implicatul, nici în ce parohie, nici cine e semnatarul reclamației. E o ultimă bunăvoință; în etapa următoare va trebui să aducem aici și numele celor reclamați, și numele reclamanților, și parohia, și toate amănuntele cazurilor. Și le vom supune judecății dv.

Aș vrea să vă asigur că nici un caz nu va veni în fața dv. înainte de a fi riguros verificat. Cu toate procedurile legale și omenești îndeplinite. Fiindcă noi știm că există și oameni de rea credință, noi știm că există și reclamagii de profesie care inventează, care spun un fapt adevărat, mititel, ca verificându-l pe acela să găsești că e adevărat și așa să le credem și pe celelalte zece fapte mari care i se aruncă în sarcină cuiva, și care sunt minciuni. Le știm și pe acestea. Preoții noștri sunt confruntați și cu asemenea „bunevoințe" din partea unora dintre păstoriții lor, deși ar trebui ca ei să fie cei dintâi care să nu dea ocazie să se ajungă la asemenea lucruri. Vom avea, prin urmare, grijă, ca înainte de a aduce reclamațiile în fața dv., să le verificăm cu mare atenție și, eventual, să le trecem și prin fața unei comisii restrânse, care, dacă nu mă înșel, există la fiecare protopopiat. Fiindcă va trebui să facem în așa fel, încât bunătatea să nu ajungă a se transforma în greșeală!

Fiți încredințați că eu aș fi vrut să discutăm despre altceva acum. Dar sunt nevoit să vă dau și câteva cazuri concrete, socotind că ele vor fi destul de ilustrative pentru fiecare din noi. Eu aș fi crezut că nu va fi cazul să discutăm aici cum să ne disciplinăm pe noi preoții. Normal, ar trebui să discutăm cum să disciplinăm noi pe alții. Dar cum spunea părintele Bota în cuvântul lui, lumea generalizează foarte ușor. Așa e făcut să fie. A făcut un preot ceva, lumea zice: uite ce fac preoții. E adevărat? Deci ceea ce face unul se răsfrânge asupra noastră a tuturor și se răsfrânge și mai departe, asupra Bisericii, asupra credinței. Iată un caz, (reclamația nr. 1 402/1984): după ce descrie unele comportări cu totul nepotrivite pentru un preot, reclamanții încheie: „Cerem ca acest preot să fie schimbat din parohia noastră și dorim un alt preot mai serios și mai religios. Eventual că nici de data aceasta nu ni se aprobă cererea, suntem siliți să trecem la eretici."

Altă reclamație (reclamația nr. 155/1984) cere: „Ne

exprimăm dorința de a ne da un preot evlavios și credincios, nu certăreț, să putem merge cu drag la biserică și să vină și ceilalți oameni care sunt destui la număr care nu au fost la spovedit și cuminecat de ani de zile, pentru că sunt certați cu popa."

Reclamația înreg. sub nr. 1251/1984 informează Centrul eparhial că va „comunica o parte din abaterile grave ale acestui preot care în fapt nu-i vrednic de preoție". Le comunică, încheind cu aprecierea că tocmai el, preotul, distruge credința noastră și avutul Bisericii.

Reclamația nr. 2611/1984 se plânge de un preot în felul următor: „Multă lume s-a îndepărtat de Sfânta Biserică din cauza lui. Este un fățarnic și un fariseu, un lacom fără pereche. Veșnic propovăduiește că omul să nu adune comori și avere pe acest pământ: noi vrem însă fapte, nu vorbe de la el. Să-l vezi și pe el că milostivește pe un sărac, un bolnav, sau că contribuie cu o sumă substanțială când e vorba de o colectă, nu. El este numai cu îndemnul și profitul. De multe ori, câte un creștin din sat dă mai mult decât el... De aceea cerem înlocuirea lui cu un alt preot care să se îngrijească pentru bunul mers al parohiei."

Reclamația înregistrată la nr. 2023/1984 informează că un preot „când face vecernie nu vine la biserică până nu se termină meciul, când este meci, ... predică slab etc".

Alte reclamații acuză pe preoți că nu vin la biserică și că obligă pe cântăreți să înceapă slujba fără ei. „Preotul... mai posedă vina că în timpul cădutului în biserică stă de vorbă cu femeile și întinde mâna să-i dea bani" (reclamația înreg. sub nr. 2799/1984). Despre un altul, reclamanții spun că „e foarte respingător. Nu poți discuta cu el. Nu este bun preot... Un preot trebuie să dea dovadă de cultură, să fie de model, dar el nici nu mulțumește la oameni când îi dau bună-ziua" (nr. 2359/1984).

O reclamație arată că „ni se dezbină religia și credința din cauza acestui păstor ... slujbele la biserică le face pe fugă... Majoritatea credincioșilor nu s-au mai spovedit de ani de zile din cauza preotului, căci ce se spune la spovedit, preotul la câteva zile spune la alții. Acest preot nu mai merită să stea în fața credincioșilor și a lui Dumnezeu... Să ne ajute bunul Dumnezeu

să scăpăm de acest om dintre noi, şi să ne rânduiţi un alt preot cu inimă şi evlavie căci ni se dezbină credinţa noastră".

Vedeţi cum vorbesc credincioşii despre unii preoţi? „Să ne trimiteţi un preot *credincios!*" Sunt foarte interesante aceste relatări ale felului cum ne privesc credincioşii noştri. De aceea a trebuit, totuşi, să vorbim şi despre aceste lucruri, oricât de neplăcute ne-ar fi. Aceasta a fost intenţia Sf. Sinod atunci când ne povăţuieşte să aducem cazurile în faţa noastră a tuturor: să ne facă să ştim măcar de ruşinea oamenilor, dacă de Dumnezeu nu ne temem! Şi apoi, cum am mai spus, se generalizează uşor. S-a făcut o faptă de aceasta, reprobabilă, de către un preot undeva, vorba merge. Nu se mai specifică anume care preot. Nu-i zice preotul cutare, ci un preot. Aceasta înseamnă că oricare din noi putea să fie acel preot. Blamul e asupra tuturor şi asupra fiecăruia din noi. „Aşa fac preoţii", zic cei ce aud despre un caz de preot rău, despre *un singur caz!* De aceea avem datoria să ne ocupăm aşa cum trebuie de aceste cazuri, să le condamnăm cu hotărâre, ca să nu decădem noi înşine din starea de preoţie.

V-aş aminti, în continuare, foarte pe scurt, câte ceva despre îndatoririle noastre preoţeşti fundamentale.

Mai întâi, să facem slujbele corect. Să nu ne lăsăm acaparaţi de rutină. Să fim foarte atenţi la spovedanie. Aţi văzut câte menţiuni se fac numai în câteva scrisori cu privire la spovedanie. Şi acestea provin dintr-un număr restrâns de scrisori. L-am rupat pe părintele inspector bisericesc să mi le scoată din dosare numai cu câteva zile înainte, căci dacă dădeam două săptămâni, cred că-mi aducea aici cine ştie câte altele, deşi toate se referă cam la aceleaşi persoane. Să nu vă sperie. Nu sunt prea mulţi preoţi în situaţii de acestea. Sunt aceiaşi cu multe reclamaţii, în general, dar câţiva există totuşi.

La spovedanie să fiţi foarte atenţi. Spovedania este mijlocul de a-i ţine pe credincioşi aproape de Biserică, aproape de Dumnezeu. Prin spovedanie preotul se împrieteneşte cu toţi credincioşii lui, cu toată parohia. Aşa poate el deveni părinte într-o parohie. Numai dacă e prieten cu toţi credincioşii lui. Numai dacă le stă aproape, dacă le rezolvă problemele lor sufleteşti, dacă e omul lor de încredere!

Îndatorirea fundamentală a preotului este să nu divulge secretul spovedaniei sub nici o formă, nici sub formă de aluzie măcar. Să nu discute în familia sa despre cele auzite şi cu nimeni altul. Să nu discute nici cu cel spovedit, după ce l-a dezlegat. Păcatul pe care ţi l-a spus un credincios trebuie uitat din momentul în care l-ai auzit. Penitentul îşi recapătă imediat înaintea ta demnitatea pe care o avea înainte, pentru că l-ai iertat, l-ai dezlegat, i-ai dat canon, ai reglementat onest problema lui. N-ai voie nici măcar lui să-i reaminteşti de păcatul pe care ţi l-a spus, decât dacă revine el la o nouă spovedanie cu acelaşi păcat. Altfel, să nu cumva să facă cineva aluzii ca aceasta: „Ioane, ştii tu ce ştii!" Asta-i divulgare de spovedanie. Aceasta înseamnă a-l pune pe credincios într-o situaţie de inferioritate faţă de tine. Pe urmă n-o să mai vină să-ţi spune a doua oară nimic. Eu îmi aduc aminte întotdeauna, când vorbesc de spovedanie şi de secretul spovedaniei, de o întâmplare petrecută unde va în Franţa:

Într-un sat, credincioşii au înălţat o statuie preotului lor, A fost omorât cineva şi au existat martori care l-au văzut pe preot prin preajma locului. Martorii convocaţi de procuror au depus mărturie împotriva lui. Se vede că va fi fost şi vreo ceartă între preot şi omul omorât, aşa încât lucrurile au pledat împotriva preotului din mai multe motive. Sentinţa judecătorului a fost: condamnare la moarte. Preotul este criminalul. A fost executat în faţa credincioşilor, în mijlocul satului, deşi bietul preot a declarat într-una că e absolut nevinovat. Probele erau însă toate împotriva lui.

Ei bine, după vreo 30 de ani, o femeie s-a prezentat la procuror căruia i-a mărturisit că are pe conştiinţă ceva foarte grav şi că înainte de a muri — era foarte bătrână — doreşte să spună adevărul. Şi care era adevărul? „Eu l-am omorât pe omul acela, pentru care a fost condamnat la moarte preotul nostru. Şi aş vrea să vă mai informez că după crimă, având remuşcări de conştiinţă, m-am dus la preot şi i-am mărturisit crima. Preotul a ştiut că eu eram criminala, dar n-a dezvăluit secretul spovedaniei. A preferat să moară el,

acuzat el, dar să păstreze taina încredințată la scaunul spovedaniei".

Un asemenea preot trebuie să ne fie exemplu de păstrare a secretului spovedaniei. Satul, drept recunoștință, după 30 de ani, i-a ridicat preotului o statuie în mijlocul satului, pe locul unde a fost executat.

Un alt mijloc de a fi prezenți în misiunea noastră preoțească este întotdeauna *predica*. Dv. știți cât ne-au acuzat pe noi protestanții de-a lungul istoriei, că ne concentrăm toată atenția asupra slujbelor, că suntem o confesiune prin excelență liturgică, ceea ce era în mare parte adevărat. Dar trebuie să dovedim că nu suntem numai atât, ci suntem și mărturisitori ai cuvântului, prin predică, prin care îi învățăm pe credincioși *mijloacele mântuirii*, îi învățăm să fie *onești în toate*, îi învățăm *să combine munca cu rugăciunea*, îi învățăm să păstreze *pacea între ei*, în familii, *să iubească pacea în lume* și *buna înțelegere între oameni*. Îi învățăm *să se implice* în tot ceea ce este de bun folos pentru obștea credincioșilor, cu preotul în frunte. Îi învățăm să fie bine plăcuți oamenilor și lui Dumnezeu.

Dar predica trebuie să se înnoiască permanent. Nici ea nu trebuie să devină rutină. Pentru aceasta preotul trebuie să citească mult. Să se instruiască, permanent, să citească alte predici făcute de alții, să citească exegezele textelor de care se ocupă. Pregătirea predicii trebuie să înceapă de luni dimineața și să dureze până Duminica dimineața. Toată săptămâna trebuie să te gândești la predică. Eu mi-am făcut în această privință un canon personal, ca să fie un exemplu pentru toți preoții din eparhie. Eu nu intru în catedrală fără să vorbesc. Dar să nu vă imaginați că improvizez predica vreodată. O pregătesc întotdeauna. Pentru predică trebuie citit mult, gândit mult, pornind de la Sf. Scriptură, de la textul ce urmează a fi comentat și explicat. Trebuie să i se caute toate implicațiile.

Predica nu se improvizează. Ea se lucrează. Până la amănunte. Să știi precis cu ce începi și cu ce termini. Pentru predică puteți să vă inspirați de unde vreți. Este singurul domeniu în care ai voie să furi din ideile altora. Altceva e dacă le publici. În scris e obligatorie onestitatea științifică. Dar atâta vreme cât vorbești în fața credincioșilor, poți să te inspiri de unde vrei, numai să faci o predică bună, o predică cu înțeles, o predică să lase urmări în sufletele credincioșilor, să nu fie din acelea despre care credincioșii spun: „A vorbit frumos părintele astăzi, dar n-aș ști să-ți spun despre ce". Nu se poate, trebuie să semeni măcar o idee, măcar cu ceva să rămână credinciosul dintr-o predică.

M-am întâlnit săptămâna trecută cu unul din marii noștri scriitori contemporani care-mi place fiindcă e un mare stilist: Fănuș Neagu. L-am întrebat de unde-și scoate metaforele permanent înnoite. „Nu există zi în care să nu citesc cel puțin patru ore", mi-a spus. După aceea scrie cât poate. Dar patru ore citește. Ei bine, cam așa ar trebui să facem și noi. În uzine, peste tot, dv. știți bine cât se muncește. Știți că dacă un muncitor întârzie 5 minute e catastrofă. Și trebuie să stea opt ore acolo în fața mașinii. Și cei care lucrează la mașini, care sunt automatizate, dacă le-a întârziat mâna câteva minute, a compromis un produs. Ei, noi parcă ne desfășurăm activitatea ceva mai relaxați. Unde sunt cele opt ore pentru care suntem totuși salarizați? Ca și celelalte categorii sociale din țara noastră. Ar trebui să le umplem, să le umplem măcar cu pregătirea personală, pregătirea predicii, bineînțeles și cu serviciile pe care le facem de-a lungul săptămânii și Duminica, dar acestea din urmă nu acopăr cele opt ore, așa că ar trebui să le acoperim noi înșine, pregătind o predică foarte bună, o predică folositoare.

Dacă pe toate acestea le facem preoțește, dacă disciplinăm preoțește pe credincioșii noștri, ne și autodisciplinăm. Fiindcă dacă te păstrezi tu în viață onestă, în viață împlinită prin muncă, nepătată de vicii, vei putea vorbi cu responsabilitate și cu curaj în fața credincioșilor tăi. Dar eu te întreb: dacă ești bețiv, vei putea ce autoritate morală le vorbești?

Știu ce se întâmplă în cazurile acestea. Preotul care se știe cu niște păcate, probabil le evită în predică. Dar eu vă dau un avertisment. Toți cei care evită în predică să propovăduiască adevărata învățătură morală, sub toate aspectele ei, toate păcatele care se săvârșesc în parohia lui, din cauză că el n-a avertizat asupra lor, *vin asupra sa*, asupra preotului, și e logic să fie așa. Deci, să se știe: își asumă o mare răspundere preotul care își diminuează autoritatea prin îngăduințele ce-și permite

cu privire la unele păcate. Despre Mântuitorul s-a spus că *„nimeni n-a vorbit cu autoritatea cu care vorbea El"*. Dar Mântuitorul a putut spune: *„Cine mă va vădi pe mine de păcat?"* Dacă n-ar fi putut pune această întrebare, n-ar fi putut vorbi cu autoritate. Așa ar trebui să stea lucrurile și cu preoții.

E adevărat, așa cum spunea astăzi aici unul dintre dv., credincioșii te mai îmbie uneori la un pahar, amintindu-ți că „doar ești om și d-ta", dar pe urmă tot el te judecă. Totdeauna pe urmă își aduce aminte că „ești preot"! Nu vă lăsați păcăliți de astfel de îmbieri, mai ales la băutură. Cei ce te îmbie, după aceea te judecă aspru. Eu nu zic să nu-i confirmi că „ești și tu om ca el". Dar s-o faci cu demnitate, cu demnitate omenească. S-o faci cu reținerile de rigoare de la excese. Participarea — la o nuntă, la un praznic — se poate face cu toată decența, cu decență și omenească și preoțească. Nici asta nu e bine, s-o faci în fața lumii pe bigotul. Implică-te în toate, dar cu măsură preoțească, știind mereu ce spune Scriptura: Toate îmi sunt îngăduite, cu măsură, deși nu toate de folos. Mergi la o masă rituală, și chiar la una prietenească, dar nu ajunge până să te scoată de acolo pe brațe. Uneori se găsesc și din aceia care vor să te aducă în situația de a te scoate pe brațe și a te arunca undeva. Cunosc asemenea cazuri. Ce răzbunare mai mare pe un preot, când are de ce o face, decât să-l arunce la o margine de șanț ca să treacă toată lumea să-l vadă! Uneori, „generoși", cheamă chiar și autoritățile să-l salveze din rușinea în care se află!

Iubiți părinți, nu trebuie să ajungem să ne disciplinăm prin mijloace administrative. De fapt, un preot disciplinat prin mijloace administrative e un faliment. Un faliment și pentru noi, pentru administrație, un faliment și pentru el. Disciplinând un preot, nu-l recondiționezi, așa cum recondiționezi un obiect oarecare. Un preot ajuns să fie chemat la ordine, e un preot care trebuie înlăturat *fiindcă nu poate fi preot decât întreg*. Ori este, ori nu este. Preotul pe jumătate nu e preot. Dacă la învățătură dăm note la școlile teologice între 1 și 10, la vocație fiecare preot trebuie să fie de nota 10. De aceea nu trebuie să ajungem să-i disciplinăm pe preoți. Dar dacă o să fie cazul, n-o să avem încotro.

Noi căutăm întotdeauna locurile cele dintâi, așa cum se mai întâmpla și altădată pe vremea Mântuitorului. Dar trebuie să meritățm locurile cele dintâi, cu faptele cele dintâi. Să nu fim pe locurile cele dintâi, dar cu faptele pe cele de pe urmă. Așa intrăm în categoria pe care o condamnăm de obicei: a cărturarilor și a fariseilor.

Numai prin autenticitate putem să ne câștigăm *credibilitatea* în fața credincioșilor. Și ce înseamnă aceasta? Înseamnă să ne cunoaștem îndatoririle, să dovedim că suntem credincioși, că suntem preoți autentici. Degeaba știm multe, dacă nu le și aplicăm. Știm, deoarece ne-am licențiat în cunoștințe. Facultatea de Teologie licențiază în cunoștințe pe cei care studiază, dar e foarte greu să te licențiezi în vocație. Licența în vocație se pregătește și se susține în decursul desfășurării întregii vieți preoțești și misionare. Noi trebuie să fim dintre aceia despre care Scriptura, zice: „Dacă v-ați fi judecat pe voi înșivă, n-ați fi ajuns să fiți judecați".

Sun satisfăcut de felul cum s-a desfășurat Conferința de astăzi, dar parcă aș fi dorit, în sinea mea, măcar o intervenție sau două autocritice. Să nu fi vorbit numai în principiu. Să ne fi spus cineva: Uite, iubiți frați, eu am căzut în cutare greșeală și în cutare... Știți, m-a impresionat felul cum s-a discutat aici și uite, promit că n-o să mai fac." Și să nu mai facă. Poate că puțină autocritică ar fi fost bună și de bun augur.

Aș vrea totuși să termin optimist și cu constatarea că noi avem totuși preoți foarte buni în eparhie. Vom raporta Adunării Eparhiale, care va avea loc săptămâna viitoare, că n-am avut nici un caz de trimis în judecata Consistoriului în anul acesta. Preoții noștri sunt buni, își fac datoria. Cele câteva cazuri pe care le-am menționat, exprimă doar faptele câtorva, ici-colo. Avem mult mai multe fapte care arată o frumoasă activitate preoțească în Eparhie, pentru care eu vă felicit pe toți.

CAPITOLUL V

SĂ RĂMÂNEM CREDINCIOȘI VOCAȚIEI PREOȚEȘTI ȘI DREPTEI NOASTRE CREDINȚE

Am editat și în acest an *Îndrumătorul* nostru bisericesc, dovedind în continuare fidelitate față de inițiatorul său, marele Șaguna, care a publicat primul număr în 1852. Mai dezvoltat decât cel al începuturilor, *Îndrumătorul* își păstrează totuși caracterul inițial de Almanah, adică de carte în care, ca și în trecut, credincioșii noștri să găsească, în clipele de răgaz, de toate: îndrumări pastorale, aniversări ale unor evenimente istorice importante din trecut, spre a ține vie amintirea lor și a cultiva dragostea de Patrie, versuri, cuvinte cu tâlc, cuvinte alese din Sfinți Părinți și desigur, și preocupări legate de viața contemporană a Bisericii noastre, a patriei noastre și a lumii, pentru toți importante, precum promovarea păcii și a înțelegerii între popoare, într-o vreme ca a noastră în care cursa înarmărilor ne face să prevedem dezastre nemaiîntâlnite în istorie, dacă nu vor fi prevenite. *Sematismul* își păstrează utilitatea ca document de epocă, însemnarea numelui slujitorilor bisericilor din Eparhie având menirea de a-i face pe toți să se simtă prezenți în activitatea spirituală a vremii, creatori de istorie în domeniul pastoral care le-a fost încredințat.

Îndrumătorul se adresează deopotrivă preoților și credincioșilor. Din îndrumările date preoților, din însemnarea experiențelor lor pastorale, au și credincioșii de învățat. Ei află ce rost are preotul în viața parohiei, ce trebuie să aștepte de la dânsul, ce trebuie să-i ceară, cum și de ce să-l cinstească și chiar cum să-l cheme la îndatoririle lui, când se mai întâmplă să le uite. Lumea teologică și ecumenică de azi îi numește

pe creștini *„poporul lui Dumnezeu"*, incluzând în această denumire pe credincioși și pe preoți, desigur fiecare cu responsabilitățile respective, dar dincolo de acestea vrând să arate că toți sunt frați și trebuie să se sprijine și să se ajute reciproc.

Preotul este, cum se spune teologic, „iconom al tainelor" lui Dumnezeu. El sfințește, în numele și cu harul dat lui la preoție, evenimentele vieții creștinilor, înscriindu-i în registrul de evidență al lui Dumnezeu, spre a le purta de grijă și a-i avea pe fiecare, nominal și personal, în atenție. El le dă nume la Botez, ca să-i știe Dumnezeu cu identitatea lor pământească, le binecuvintează și le întărește jurământul de unire și credință prin căsătorie și le legitimează creștinește pruncii, față de care le creează obligații de bună creștere, de iubire și închinăciune până la jertfă. El le binecuvântează sfârșitul, cerând pentru ei iertare de păcate și reîntoarcere *Dincolo* în Împărăția drepților, adică mântuirea cea fericitoare, care pecetluiește pentru veșnicie destinul lor *Acolo*. El le binecuvântează bucuriile materiale, scoase din pământ prin muncă, se roagă pentru sănătate, pentru vremi pașnice, pentru buna întocmire a văzduhurilor, în așa fel încât să vină peste semințe și recolte ploi și vânturi și soare și căldură, la vremea potrivită.

Preotul liturghisește, aducându-l pe Hristos pe Sfânta Masă și în Sfântul Potir și dându-L ca hrană spirituală, pentru iertare de păcate și pentru întărire celor ce Îl vor și Îl recunosc ca Dumnezeu și îi simt puterea și ajutorul.

El îi învață, tâlcuindu-le cuvintele, învățăturile, minunile și întâmplările, jertfa și Învierea Mântuitorului Iisus Hristos, în așa fel încât acestea să le fie îndreptar de viață, încredințare a iertării și a mântuirii.

Preotul este în mijlocul credincioșilor „lumina" de pe vârf, care se vede de pretutindeni și orientează corabia vieții tuturor, precum farul pe mare în nopțile cu întuneric greu și furtuni care acoperă luna și stelele. De aceea *preotul este în slujbă nu numai când slujește, ci permanent, prin însuși faptul că e preot mereu, nu numai când e în veșminte și în biserică.* De aceea în lumea creștină de azi, care încearcă o restaurare nu numai a unității creștine prin ecumenism, ci și o res-

taurare a valorilor creştine autentice, care să depăşească şi să iasă din rutină, din făţărnicie şi dintr-un anumit mecanism care le falsifică, — se vorbeşte tot mai mult de o *„liturghie de după liturghie"*. Preotul este în liturghie, în slujire continuă: în biserică, acasă, pe drum, în familie, între prieteni, în gândurile, în planurile şi în toate activităţile lui.

Viaţa credinciosului este şi ea o *liturghie*, căci credincioşii nu sunt la liturghie simpli spectatori. Ei participă ca slujitori, cu rolul lor, ei dau răspunsurile, ei sunt parte integrantă din slujbă. Preotul sau diaconul nu zice niciodată: *„Domnului să mă rog"*, ci: *„Domnului să ne rugăm"* şi: *„Sus să avem inimile"*, toţi, la care se răspunde: *„Le avem către Domnul"*. Se ştie că în unele locaşuri de rugăciune ale unor religii mai vechi, nici nu se putea face slujba fără un număr minim de credincioşi prezenţi.

Dar precum preotul, tot aşa şi credincioşii trebuie să fie nu numai în biserică, ci mereu într-o *liturghie continuă*, în acea *„liturghie de după liturghie"*, adică să trăiască, să gândească şi să facă fapte *ca în faţa lui Dumnezeu*, în orice împrejurare s-ar afla. Dumnezeu şi morala creştină să fie criteriul tuturor faptelor lor.

Preotul mai ales, trebuie să ştie că el nu are o viaţă publică şi una particulară, ci una singură: aceea de preot. Preotul nu-şi poate suspenda în nici o împrejurare calitatea de preot. Cuvântul lui trebuie să fie dumnezeiesc nu numai de pe amvon, şi nu numai când repetă cele scrise în cărţile de slujbă, ci în toate momentele vieţii lui. Cuvântul lui trebuie să fie model; ţinuta lui trebuie să fie după vorba românului: *ori te poartă cum ţi-e vorba, ori vorbeşte cum ţi-e portul*, adică să corespundă calităţii lui de preot. Familia lui trebuie să fie model, casa lui să fie deschisă precum uşile bisericii. Preotul trebuie să ştie că toţi ochii credincioşilor săi sunt îndreptaţi spre dânsul. Casa lui are pereţi de sticlă. Preotul trebuie să fie preot şi pentru soţia, şi pentru copiii şi pentru părinţii lui. Am văzut mame şi taţi şi soţii şi copii care sărutau mâinile celui al lor, al casei lor, ca unuia care era şi ceva mai mult: omul lui Dumnezeu.

Ştiu că nu e uşor. Nu e uşor să fii preot, şi cine îşi ia preoţia în uşor va ajunge repede să fie recunoscut

ca „lup îmbrăcat în piele de oaie", ca „năimit", adică nu ca părinte, ci ca unul plătit cu simbrie să păzească o turmă faţă de care nu are sentimente şi grijă de părinte. Nu e uşor, dar e *absolut* necesar să fie şi să se poarte „cum zice popa", adică după ceea ce pretinde că este: un om de vocaţie, de dăruire, de jertfă, gata să sară în ajutorul oricui, gata să sfătuiască, gata să scoată din buzunar, nu numai să adune în el.

Vremea noastră, odată cu schimbarea calitativă a mentalităţilor, odată cu pătrunderea culturii în toate căminele, prin carte, radio, presă, televiziune, şcoală, odată cu instalarea civilizaţiei în toate genurile de relaţii, cere un preot pe măsură, un preot de vocaţie, un preot de acelaşi nivel de cultură cu ea. De aceea am şi socotit necesar să însăilez în acest *Îndrumător* câteva gânduri privind cultura preotului. Dacă vrem să existăm, trebuie să dovedim că suntem necesari omului de azi, şi că n-am corespuns numai unor epoci înapoiate cultural, şi care nu dispuneau de mijloacele civilizaţiei moderne.

Toate acestea depind de noi. Şi dacă insist adesea asupra lor, e pentru că încerc să mă situez exact în epocă şi să gândesc la misiunea noastră în funcţie de ea. Dumnezeu ne va ajuta, dar trebuie să ne ajutăm noi înşine mai întâi. Să nu-i lăsăm numai lui Dumnezeu această grijă, căci experienţa au mai făcut-o şi alţii înaintea noastră şi li s-a atras atenţia: *Pieirea ta prin tine Israele* (cf. Osea, 4, 6; 5, 5; Deut. 30, 18).

Se ştie că unul din păcatele capitale este şi *„încrederea prea mare în Dumnezeu"*. Dumnezeu aşteaptă şi cooperarea noastră (I Cor. III, 9). Altfel *„ne lasă la voia minţii noastre"* (Rom. I, 28). Acesta este motivul pentru care nu sunt de acord cu cei care încearcă adesea să tempereze lucrurile şi să le minimalizeze, zicând: *„Are Dumnezeu grijă de Biserica Sa!"* Are, dar o împarte cu noi şi nu vrea să ne violenteze libertatea, nici să facă din noi nişte maşinuţe mecanice manevrate de El. Dumnezeu dă şi lecţii şi uneori lecţiile Lui sunt desfăşurate pe mari perioade, în care ne lasă „la voia minţii noastre", adică a purtărilor şi hotărîrilor noastre, cu toate consecinţele lor.

E de la sine înţeles că în această privinţă răspunderea nu cade numai pe preoţi. Pe ei însă, în cea mai

mare măsură, pentru că ei sunt responsabili sufletești de viața pe care o duc credincioșii lor, și pentru că lor li s-a dat „*mult*". Li se și cere mult (Luca XII, 48). Și e vai de ei, dacă tocmai prin ei ar veni sminteala (Luca XVII, 1). Unii ca aceștia sunt cei mai mari răufăcători din Biserică, de aceea Mântuitorul spune despre dânșii un cuvânt uimitor de grav, când ne gândim că a ieșit din gura și cugetarea Sa de Dumnezeu: „*Unii ca aceștia mai bine și-ar lega o piatră de gât și s-ar arunca în mare*" (Luca XVII, 2). Așadar, nu numai că nu aduc nici un folos Bisericii, dar îi fac cel mai mare rău.

Cu toată răspunderea și seriozitatea îi povățuiesc deci pe preoții noștri să ia aminte cu atenție la toate acestea. Cei vizitați de patima lăcomiei, împătimiți de licoarea lui Bachus, ispitiți de „frumusețe străină", cum se zice delicat în rugăciunile de dezlegare, bântuiți de iubirea de arginți, cuprinși de „duh stăpânitor", grăitori de „deșertăciuni", cu familiile destrămate, să știe că nimic din toate acestea „nu rămâne ascuns" (Marcu IV, 22) și că mai devreme sau mai târziu, credincioșii îi vor repudia ca „păstori mincinoși" (Matei VII, 15), dacă nu o vom face noi înaintea credincioșilor.

Dar, cum spuneam, răspunderea pentru „sminteli" nu revine în exclusivitate preoților, ci și tuturor credincioșilor care nu-și respectă calitatea de creștini. Degeaba te cheamă „creștin", dacă ești budist. Ești budist! Degeaba faci parte din obștea creștină, dacă trăiești ca un necreștin. Ești necreștin. Bine înțeles că „*a greși e omenește*", și aceasta nu te scoate din familia creștină, dacă îți recunoști greșeala prin spovedanie și te hotărăști să n-o mai faci. Dar vechiul dicton zice: „*A persevera în greșeală e diavolește*". Prin *a persevera* în greșeală intri în altă familie!

De aceea se cere tuturor creștinilor să nu devină nici ei unelte de sminteală, căci și despre ei a vorbit Mântuitorul când a pronunțat acele vorbe grave și amenințătoare.

Sminteala provoacă în alții reacții de care e răspunzător în cea mai mare parte „*cel prin care vine ea*". Din cauza celor ce se pretind credincioși, dar se vede tocmai contrariul, mulți zic: *Dacă acesta care se pre-*

tinde credincios face cutare sau cutare, de ce n-aș face și eu? Sau: *Dacă acesta se pretinde credincios, dar face cutare și cutare, înseamnă că de fapt nu este credincios și religia lui nu e adevărată, ci doar pretinde el așa, ca să ne înșele sau pentru că aceasta îi aduce vreun câștig!* Din pricina unora ca acestora „*se hulește numele lui Dumnezeu printre oameni*", spune Sfântul Apostol Pavel (Rom. II, 24). Așadar, atât preotul impostor, cât și credinciosul impostor, fac un rău serviciu lui Dumnezeu. Exact contrariul a ceea ce ar trebui să facă. De aceea vine pedeapsa lui Dumnezeu. Căci Dumnezeu, după îndelungă răbdare, așteptare, încercare, nu pregetă în a-i chema la ordine pe unii ca aceștia. De altfel și oamenii, într-o societate care se vrea organizată, fac la fel. Nici nu s-ar putea altfel. Nici Dumnezeu nu poate fi iertător la infinit, fără apariția semnelor îndreptării.

Și mai este și altceva: de obicei se smintesc — în înțelesul nostru tradițional, adică se scandalizează — cei credincioși. Aceștia, ori își pierd credința, ori o caută în altă parte. De cele mai multe ori o caută în altă parte. Necredincioși sunt cei care își bazează gândirea pe îndoieli. Aceștia nu se „smintesc", ci rămân ori indiferenți, ori își găsesc în aceasta motive de dispreț pentru preoți și pentru pretinșii credincioși. Credincioșii rămân de obicei credincioși, dar își caută satisfacerea nevoilor lor sufletești la alții. Trec la alte culte sau la secte pietiste, ajungând în mâinile unor extremiști — în teologie se numesc *fundamentaliști*, adică se conduc după litera Scripturii, mai mult decât după spiritul Scripturii și al Tradiției — care îi îndrumează spre practici antisociale, uneori antiumane, îi despart de rădăcinile lor etnice și îi despoaie de sentimentele de legătură cu înaintașii, cu Biserica strămoșilor și cu semenii lor contemporani.

Am avertizat adesea pe prea cucernicii preoți: la secte trec cei mai buni dintre credincioșii noștri, nu cei mai răi. Și trec pentru că ceva din viața parohiilor în care trăiesc nu-i satisface. Li se dau motive de sminteală.

E drept că unii sunt și victimele ademenirii prozelitiste, perseverente, din dorința unor secte de a-și înmulți adepții, spre a fi pe placul stăpânilor lor dinafa-

ră, sau pentru că se lasă înșelați de credința care le-a fost infuzată de șefii lor că, în felul acesta, fac misiune creștină și că răspund unui comandament scripturistic. Aceștia nu știu sau nu vor să facă deosebire între *misiune* și *prozelitism*. *Misiune* e atunci când convertești pe cineva la credință; *prozelitism* e atunci când îi distrugi cuiva credința, înșelându-l să treacă la gruparea ta. Adevărata misiune, dacă e să se facă și printre cei credincioși, e să-i facă mai buni credincioși ai Bisericii celei adevărate, ortodoxe, cea care a păstrat neștirbite adevărurile de credință, cea care are succesiune apostolică, dă garanția mântuirii și a vieții veșnice. Cel care te ademenește de la *Biserica cea una, sfântă, sobornicească și apostolească*, Biserica în care au trăit, au murit și s-au mântuit vreme de 2000 de ani strămoșii noștri, acela e un fur, un stricător, un *„frate mincinos"* (II Cor. XI, 26), un *„prooroc mincinos"* (Matei VII, 15; XXIV, 11; I Ioan IV, 11).

Aceștia vin să rupă Biserica din unitatea ei, să fure credincioși, nu necredincioși, să dezbine, să creeze grupuri paralele cu Biserica, să interpreteze după capul lor Sfânta Scriptură. Ori Sfântul Pavel avertiza încă din vremea sa împotriva unor astfel de oameni:

„Vă îndemn, fraților, să vă păziți de cei ce fac dezbinări și sminteli împotriva învățăturii pe care ați primit-o. Depărtați-vă de ei" (Rom. XVI, 17, vezi și I Cor. I, 10).

El a prevăzut, cu duhul profetic pe care îl avea, că astfel de lucruri se vor întâmpla. Iată ce scrie, parcă ar citi în vremurile noastre:

> „Căci va veni o vreme când nu vor mai suferi învățătura cea sănătoasă, ci, dornici să-și desfete auzul, își vor grămădi învățături după poftele lor și își vor întoarce auzul de la adevăr și se vor abate către basme" (II Tim. IV, 2—4).

Oare nu sunt basme, superstiții, naivități elementare, pretențiile unor astfel de „păstori mincinoși", că la ei e mântuirea, nu în Biserică, și că la un anumit an se va sfârși lumea și că nu trebuie să apelăm la medici, și că nu trebuie să recunoaștem autoritățile? Din ce Scriptură se vor fi inspirând? Desigur din răstălmăcirea și falsificarea Sfintei Scripturi și din nerecunoaș-

rea Sfintei Tradiții păstrate în Biserică și numai în Biserică. *Extra Ecclesiam nulla salus.* În afara Bisericii nu există mântuire, scria Sfântul Ciprian încă din secolul III.

Unii ca aceștia cu adevărat aduc sminteală în Biserica lui Hristos și, divizând-o mereu, o fac de râs în fața celor care nu cred. Ei au *„numai înfățișarea adevăratei credințe"* (II Tim. II, 5), adică pretenția deșartă, chipul exterior, o falsă evlavie și o mare mândrie, pentru că se cred numai ei drepți, numai ei câțiva se cred mântuiți, restul fiind sortiți pieirii.

Numai pe aceste două criterii dacă am judeca lucrurile, și ne-ar fi de ajuns să-i depistăm: 1. *ei dezbină*; 2. *au mândria de a fi doar ei, grupulețul lor, cei mântuiți.*

Noi știm și credem că adevărul e în Biserică. *Ea unește. Ea lucrează pentru mântuirea tuturor.*

Că există păcate, că și în Biserică dau unii motive de sminteală, nu înseamnă că Biserica e de acord cu ei și pentru aceasta nu trebuie părăsită Biserica, ci trebuie disciplinați cei care dau motive de sminteală. Biserica îi îndepărtează după ce îi certă și încearcă să-i îndrepte. Nu Biserica e vinovată de smintelele provocate de unii. Biserica trebuie curățată de aceștia, dar ea rămâne mereu cea care mântuiește: *Una, sfântă, sobornicească și apostolească*, adică așa cum a fost întemeiată de Mântuitorul. — Mântuitorul a poruncit *ca toți să fie una* (Ioan XVII, 21), iar Biserica să fie mijloc de sfințire (Efeseni V, 26—27), și să fie a tuturor, universală, sobornicească, ca să fie și să rămână așa cum au moștenit-o și ne-au transmis-o apostolii, prin episcopi, preoți și diaconi hirotoniți după rânduială, prin succesiune legitimă, de la apostoli până la noi, *succesiune prin care s-a transmis adevărata învățătură.* De aceea Sfântul Pavel îi scria lui Timotei:

> „Tu însă, rămâi în cele ce ai învățat, și de care ești încredințat, deoarece știi de la cine ai învățat" (II Tim. III, 14).

De la cine? De la apostoli și de la Sf. Pavel însuși. A rămâne în aceasta, înseamnă a rămâne în *apostolicitate*, în Biserica „apostolească".

Despre cei care, cu Scriptura în mână, răstălmăcind-o, încercau și încearcă *dezbinări*, sfântul Pavel povățuia:

„Depărtează-te de unii ca aceștia" (I Tim. VI, 3—5; II Tim. III, 5).

»

În pastorație trebuie să acordăm un spațiu larg problemelor contemporane și vieții din trecut a poporului nostru. Simion Mehedinți, republicat de curând, scria cândva: *„Nici un amănunt din viața poporului nostru nu ne poate lăsa nepăsători"* (Civilizație și Cultură, Junimea, Iași, 1986, p. 71, cu o prefață de Gheorghiță Geană).

Să încurajăm și să promovăm datoria muncii cinstite, creatoare, în viața credincioșilor noștri. *„Munca* — spunea acel uriaș al gândului, al clarității și al echilibrului care a fost Vasile Pârvan — *e ritmul vieții. Ea dă, ca și libertatea, tărie și frumusețe și caracter propriu ființei noastre"* (*Memoriale*, Cluj, 1973, p. 108).

Munca ne-a adus în istorie satisfacțiile multor realizări. Simion Mehedinți, pe care l-am mai pomenit, scria în 1939, în *Altă creștere: școala muncii* (ed. 6-a, p. 270): *„Câtă vreme te scoli dimineața cu gândul la muncă și te odihnești seara cu gândul la ce vei munci a doua zi, e dovadă că viața, ca o apă bogată, umple mereu vadul traiului tău"*. Și tot el: *„Toată dezvoltarea omenirii, începând de la starea de hoardă, până la treapta de popor și națiune, se leagă în mare parte de muncă" (Civilizație și Cultură*, Iași, 1986, p. 49).

Îndemnul la muncă e și îndemnul permanent al Sfintei Scripturi și al întregii noastre tradiții creștine: Nu citim oare în Psalmi: *„Ieși-va omul la lucrul său și la lucrarea sa până seara"* (Psalmul 103, 24). Zi luminăl *„Tatăl meu pururea lucrează și Eu lucrez"* (Ioan V, 17) a zis Iisus, descoperind însușirea de creator continuu a lui Dumnezeu, de proniator și purtător de grijă a creației Sale. *„Cine nu voiește să lucreze, acele nici să nu mănânce"*, scria Sfântul Pavel tesalonicenilor (II Tes. III, 10).

Omul e chemat să muncească din cea dintâi, până în cea din urmă clipă a vieții sale. Aceasta e noblețea sa, forța gândului și îndemânarea brațelor. Se zice că celebrul *Humboldt* și-a început redactarea operei sale

Cosmos, când avea aproape 70 de ani și, spune tot S. Mehedinți, a scris și a îndreptat la ea până ce a închis ochii, *„cu grija și smerenia începătorului" (Civilizație și Cultură*, p. 45).

În viața creștinului munca trebuie conjugată însă, permanent, cu rugăciunea, cu faptele bune, cu milostenia. Munca trebuie să înobileze sufletul nu să-l robotizeze, nu să-l usuce, nu să-l lege exclusiv de interesul pentru valorile materiale, lumești.

Predica preotului în parohie trebuie să îndemne mereu spre echilibru. Cu brațele muncind jos, gândul trebuie să fie îndreptat spre în Sus. Turla bisericii e în așa fel zidită, ca să domine și satul și ogoarele. Ea e făcută așa tocmai pentru a ne aminti mereu și de Dumnezeu, spre a nu ne lăsa copleșiți de grijile pământești.

Predica preotului trebuie să aducă aminte într-una credincioșilor săi că fără Dumnezeu totul se poate prăbuși. O furtună poate dărâma copacii și casele, o ploaie dezlănțuită poate distruge gospodării și recolte. De aceea ne rugăm pentru bună liniștea văzduhurilor și pentru îmbelșugarea roadelor pământului. Prin munca noastră, dar și prin bunătatea lui Dumnezeu. Mai cerem în rugăciuni speciale și iertarea lui Dumnezeu pentru ca nu după greșelile noastre să ne trateze, ci cu mila, cu iubirea și cu iertarea Sa.

Preotul trebuie să întrețină în parohia sa conștiința dependenței de Dumnezeu, conștiința că Dumnezeu rânduiește totul, dar dorește ca noi să știm și să recunoaștem aceasta. Să nu ne înstrăinăm de El. Înstrăinarea duce la pierderea legăturii cu Dătătorul a toate.

Se instalează părerea că omul e totul, că el face și poate totul și că nu mai are nevoie de Dumnezeu. Și atunci, cum se spune în Sfânta Scriptură, ne lasă Dumnezeu la mintea și la puterile noastre. Și atunci ne descoperim deodată slabi și neputincioși. Că doar nu noi facem sămânța să încolțească. Noi o semănăm, dar viața din ea e de la Dumnezeu. Noi o semănăm, dar ploaia o dă Dumnezeu. Cel ce conduce vremile și anotimpurile și, cum spune cartea *„dă ploaie la bună vreme"*.

Aceste învățături și aceste convingeri trebuiesc mereu reînnoite în conștiința credincioșilor, ca să nu se lase ademeniți de cei care învață altfel. Fără Dumnezeu

munca devine încrâncenare, robie la pământ, iar viața un calvar.

Munca trebuie luminată prin credință și înfrumusețată prin scopuri frumoase: agonisirea pâinii, organizarea familiei, educația copiilor, și dobândirea unui *„sfârșit creștinesc"*, după toată osteneala pe acest pământ trecător.

CAPITOLUL VI

CULTURA ÎN AJUTORUL VOCAȚIEI ȘI MISIUNII PREOTULUI

Cititorii își vor da ușor seama din cele ce urmează că nu e vorba de un studiu sistematic, și nici măcar de stabilirea unor jaloane care să indice intenția autorului de a trata tema după vreun plan care să aibă în vedere o introducere și o încheiere, adică de o meditație rotunjită, închegată după legile eseului. Menit *Îndrumătorul* nostru bisericesc, textul ne permite să adunăm într-un tot și sub un titlu, gânduri oarecum disparate, notații pe marginea unor lecturi, și griji izvorâte din preocupările noastre de pastorație, destinate să slujească la tot mai buna orientare a elevilor seminariști, a studenților în Teologie și a preoților, pentru a-și pune în valoare cât mai eficient vocația și misiunea lor preoțească. Pe unele din ele le-am dezvoltat într-o prelegere susținută în fața seriei de preoți cursanți de la Sibiu din vara anului 1986. Altele s-au adăugat în timp, în momente de răgaz și meditație, prinse pe hârtie printre alte ocupații, dar socotite vrednice să nu fie lăsate să se piardă.

Ele trebuie citite așa cum se prezintă, cu pauzele dintre ele, care vor să arate că fiecare paragraf își are unitatea lui proprie. Dacă din toate va reieși totuși și o unitate a întregului, aceasta va însemna că cititorul a reușit să facă mai mult decât autorul, și acesta din urmă îi va fi recunoscător.

*

Preotul în parohia sa e mai ales educator. Viața lui e lecție. Predica lui e lecție. Spovedania e lecție. În toate e multă pedagogie, iar în spovedanie se află el însuși ca în fața judecății, când îl ascultă pe cel care își prezintă faptele la judecată. Judecătorul trebuie să cu-

noască *valoarea* tuturor faptelor care i se mărturisesc. Îi trebuiesc criterii indubitabile, precise și limpezi.

A fi educator — s-a zis — e adevărată artă. Dar s-a mai zis că e și știință. Arta îi dă preotului mobilitatea, metoda, adaptarea la psihologia și caracterul preopinentului, supleţea și omenia, dar știința, prin care înțeleg cultura preotului, îi dă soluțiile. Fără cea dintâi nu se poate, fără cea de a doua, cea dintâi rămâne fără sens și conținut.

*

Preotul format doar de tratatele lui teologice și de cărțile de slujbă nu va excela niciodată în pastorație. Va fi unilateral și repede epuizat de orice resurse în fața credincioșilor. Nu-și va înțelege corect și complet nici misiunea, nici pe credincioșii pe care îi are în grijă sufletească.

Arătând cât e de greu să lucrezi cu oamenii, Eminescu spunea, folosind o metaforă dintre cele mai expresive: *„Omu-i ca o vioară... dacă pui degetul într-un loc pe coardă, sună într-un fel; într-alt loc, într-alt fel"*, deși *„o vioară seamănă cu alta"*. E tocmai ceea ce trebuie să știe preotul cel mai bine: locul pe care apăsând să iasă sunetul armonios, să găsească ecoul care să fie al sufletului cu care stă de vorbă. Aceasta însă n-o poate ști, dacă nu știe foarte multe alte lucruri despre oameni, despre lume și viață, decât cele învățate din cărțile sale de studiu, din manuale. Și nici credincioșii nu-l vor înțelege pe dânsul. Cel mult va fi utilizat ca un fel de vrăjitor, ca un rostitor de formule magice, corespunzătoare unor situații din viața omului.

Excepție ar putea face doar cei dăruiți cu har, cu o intuiție care sintetizează cultura, când aceasta e suplinită prin iubire. De aceea avem sfinți fără cultură, cu mare trecere printre oamenii de cultură. Ei sintetizează la modul sublim valorile culturii, prin iubirea atotcuprinzătoare. Ei au *scientia intuitiva*, cum ar fi numit-o Spinoza (Etica II, XI, 2). Ei înțeleg și știu altfel. Citesc mereu și cu ușurință în cartea grea de sensuri a naturii, a stelelor, a mărilor, a pădurilor, a frumuseților, a legilor, a ordinii și în cartea grea de adâncimi a sufletului omenesc, de unde extrag și valorifică esențialul. Acela la care ajung finalmente și oamenii de cultură. Când ajung! Fiindcă, dincolo de a ști multe, a fi

om de cultură înseamnă și altceva: a ști și pentru ce știi, a ști să-ți formulezi niște concluzii sau, mai bine zis, poate, a te simți modelat, înnoit, a te plasa în alte relații decât omul fără cultură, a-ți înnoi *criteriile* de situare în lume, criteriile de judecată și de simțire. *Sfântul cel mare* ajunge pe alte căi la aceste criterii. Fără acestea nici n-ar putea fi sfânt. Nu s-ar putea impune ca atare. Nu l-ar lua nimeni drept sfânt. Căci sfântul nu e sfânt, decât pentru că îl fac alții, sau, mai degrabă, întrucât îl simt alții care se simt cuprinși de harul care lucrează prin el. Cel ce se simte el însuși sfânt, nu este sfânt. Sfântul nu-și vede aureola. Cei care zic că și-o văd, sunt impostori.

Adevărații, marii sfinți, născuți din har, sunt puțini. Până la a ajunge acolo, și chiar fără a ținti a ajunge acolo, ci rămânând întru modestia misiunii lor anume, printre credincioșii care le-au fost încredințați, ceilalți păstori sufletești, preoții ar trebui să pornească pe drumul lor, pe calea cealaltă, grea și ostenitoare, a culturii, pentru ca măcar pe aceasta să ajungă la valențele necesare misiunii lor pastorale și a împlinirii vocației, pe care la începutul drumului, când au intrat într-o școală teologică, doar și-au presimțit-o. Dacă nu și-o lucrează, dacă nu și-o sculptează, dacă nu și-o slefuiesc, rămân ca și cum ar avea în mână o marmură cubică în care rămâne mereu ascunsă satueta, opera de artă. Eminescu spunea: *„E matematic sigur că tot ce se face fără o dezvoltare paralelă a culturii, în zadar se face"*.

*

Într-un fel, sinteza izvorâtă din har și intuiție a sfântului e diferită de sinteza care alcătuiește pe omul de cultură, pentru că are un atribut care îi lipsește acestuia din urmă: e definitivă, rotundă, completă, dincolo de efemer și de îndoială. Nu tot așa se întâmplă cu ceea ce dă filozofia. Mircea Florian, unul din filozofii noștri scos din uitare în vremea din urmă — l-am ascultat în studenție — spunea că: *„Filozofia... nu este o țintă atinsă, ci o năzuință și un drum cu multe popasuri. Filozofia noastră este poporul nostru" (în Elemente viabile în filozofia lui Kant)*. Atât. Un popas. Al nostru. Subiectiv. Relativ. Și Lucian Blaga avea constant sentimentul dibuelii. *„Un gânditor care nu are*

mereu sentimentul că dibuieşte, poate fi un bun operator matematic sau avocat, dar nu un gânditor". Despre incertitudinile altor discipline cu privire la întrebările ultime, nici nu e cazul să mai pomenim.

Ceea ce spunea Maiorescu la vremea sa, o spun oamenii de ştiinţă şi astăzi: „*Rezultatul investigaţiei filozofice urmând neabătut dreapta cale, nu poate fi altul decât: Recunoaşterea caracterului limitat al ştiinţei omeneşti*". (*Cugetări şi aforisme*, 1986, p. 90). Şi tot el afirma, fără să poată fi până astăzi dezis: „*Recunoaşterea socratică a faptului că nu ştii, trebuie şi va fi întotdeauna subscrisă. Niciodată nu se va ajunge la o Biblie filozofică şi nici nu trebuie să se ajungă*" (La Marin Voiculescu, *Gândirea aforistică în cultura românească*, Bucureşti, 1986, p. 137). Acelaşi lucru se poate spune şi despre o Biblie ştiinţifică. O şi spune de altfel un savant cu premiul Nobel, ca Erich Köstler, de curând publicat şi la noi în colecţia „Idei contemporane".

Când măcar una din aceste două Biblii va apare, cu indubitabile, clare şi distincte afirmaţii despre univers şi despre om, altele decât cele ale *Bibliei* începute de Moise şi sfârşite de Ioan, evanghelistul teolog, atunci ne vom găsi confruntaţi cu o situaţie care ne va obliga la reconsiderări esenţiale. În faţa evidenţei pleci capul. Până atunci însă, noi, credincioşii, rămânem la a noastră. Ea se va dovedi, până la sfârşit, singura adevărată.

Sfinţii, aceşti inşi liniştiţi şi senini, sunt opera ei. Ea le-a dat răspunsul şi ei l-au primit, printr-un organ numai al lor, asemănător acelei raţiuni pascaliene, alta decât cea a cercetării, experienţei sau logicii, deşi l-au scos, totuşi, cum scoţi aurul din apă, prin sita lecturii ei. Dar esenţialul, pentru ei, nu e calea pe care le-a venit răspunsul, ci faptul că le-a venit, şi le-a liniştit, le-a întărit sufletele, şi le-a adus liniştea cea ultimă şi desăvârşită. Şi ce altceva şi-ar mai dori cei bântuiţi de îndoială şi incertitudine?

Sfântul e dincolo de incertitudini şi de întrebări, pentru că soluţia *Bibliei lui e în iubire*. Deci într-un *tertium datur*, faţă de *a şti* şi a *nu şti*. Sfântul nu te întreabă ce ştii şi ce nu ştii, şi nici nu-ţi spune ce ştie şi ce nu ştie el, fiindcă el ştie doar să iubească şi, cu aceasta, suplineşte totul. El te învăluie în iubire, te încălzeşte, te luminează, te pune, prin Biblia lui, la priză cu ceva cu care şi el este la priză, şi atunci nu mai ai nevoie de nimic. Te luminează.

Ceea ce nu înseamnă că te izolează de lume şi te scoate din condiţia de om. De la dânsul, după ce l-ai vizitat de la suflet la suflet, te întorci înapoi în lumea ta, în lumea de materie şi de relaţii umane şi sociale, şi faci tot ceea ce ai făcut şi mai înainte, îţi desfăşori munca, îţi faci datoria către societate, către familie, de parcă nimic nu s-ar fi schimbat sau, dacă s-a schimbat ceva, s-a schimbat în mai bine, în mai clar, în mai frumos. Căci ceea ce s-a schimbat e dintr-un domeniu care nu se vede, nu se arată, nu se cere arătat, dar lucrează dinăuntru, răspândind calm, şi sens şi seninătate. Cel atins de un sfânt sau de sfinţenie, iese din drama întrebărilor, din tragedie şi dileme, din aceste stări în care tot sufletul se zbate, şi se zbate tot mai mult şi mai catastrofal, pe măsură ce trec anii şi mintea îi devine tot mai iscoditoare, şi tot mai cuprinsă de insatisfacţii existenţiale. Aşa trebuie înţeles sfatul dat de Iisus: „Fiţi sfinţi" (Matei 5, 48; I Petru 1, 15).

*

„*Nu există poet mare care să nu fie şi un mare om de cultură, unul al vredniciei, nu numai al învrednicirii*" (Constantin Noica). Cred că putem spune acelaşi lucru şi despre preot. Nu poate fi preot „mare", adică bun, fără să fie şi om de cultură. *Învrednicirea* prin harul hirotoniei — „*Vrednic este*"! — îl abilitează doar ca instrument de transmitere a harului, curăţindu-l prin sfinţire (se şi zice: „a fost sfinţit preot"), dar dacă face numai atâta, rămâne la valoarea cablului electric prin care vine lumina, sau al canalului prin care vine apa din izvor.

Preotul este purtător al harului, exeget şi administrator, aşa cum e medicul care administrează medicamentele, fixând dozele şi timpul când trebuiesc luate, şi perioada, şi asocierea lor cu alte medicamente, cu regim alimentar (post), cu linişte şi repaus (rugăciune) etc.

Pentru a le putea face pe toate acestea însă, acel „vrednic este", pronunţat de episcop la hirotonie, mai trebuie ajutat de ceva, şi anume de o adâncă şi atotcuprinzătoare cunoaştere de către preot a sufletului ome-

nesc, a gândurilor, a potențelor, a slăbiciunilor și a virtuților oamenilor și mai ales, să aibă o ascuțită capacitate de diferențiere și nuanțare, de la om la om. Numai în condițiile acestea își va putea exercita acel mandat extraordinar care face din el aproape egalul lui Dumnezeu: *„Cărora veți ierta pe pământ, vor fi iertate și în ceruri, și cărora nu veți ierta pe pământ, nu vor fi iertate nici în ceruri"*.

Pentru a lua astfel de decizii, e nevoie de discernământ, și de o mie de cunoștințe suplimentare despre om, pe măsura sufletului său complex și complicat. E nevoie de cultură. E nevoie de *vrednicie* în sensul zis mai sus de Noica, adică de efort, de muncă spre cunoaștere, de informație asupra tuturor aspectelor și laturilor sufletului omenesc supus influențelor mediului, nivelului *său* de cultură, capacității *lui* de înțelegere, și disponibilităților lui de a fi receptiv la realitățile spirituale, pe lângă receptivitatea la cele zilnice, materiale, între care și cu care trebuie să se descurce și să țină pasul.

Fără toate acestea, preotul va fi un diagnostician prost, și va administra tratamente greșite. Nu-l va reprezenta bine pe Dumnezeu și credincioșii vor simți repede acest lucru.

Pledoaria pentru cultura preotului e de fapt pledoarie pentru o pastorală autentică, pentru o preoție pe măsura vremurilor noastre. Și despre Iisus, unul dintre evangheliști spunea că: *„știa ce e în om"*. Nu lucra la întâmplare. Investiga mai întâi. Se informa. „Crezi că pot Eu face aceasta?" — *„Mai înainte de a fi sub smochin te-am cunoscut"*, i-a spus unuia dintre cei chemați la apostolie. *„Știu că ai avut cinci bărbați, iar acesta pe care îl ai acum nu-ți este bărbat"*, i-a spus samarinencii, în convorbirea de la fântâna din Sichem.

Preotul trebuie să fie informat. Cu fiecare dintre credincioșii săi trebuie să vorbească în limba lui. Să fie cult cu cel cult, și să fie simplu cu cel simplu, dar simplitatea lui, spre deosebire de a credinciosului simplu, să izvorască dintr-o mare cultură, să fie o înălțime care se adaptează, nu pur și simplu o simplitate-simplitate. Cu aceasta nu l-ar putea ajuta pe cel simplu, căruia îi e de ajuns și nefolositoare propria lui simplitate.

Nu se poate face misiune după ureche, ca altă dată, doar cu *epitrahirul* și *Molitvelnicul*. *Epitrahirul* e cam ca halatul doctorului iar *Molitvelnicul* ca stetoscopul. Dar nu oricine e îmbrăcat în halat și poartă după gât un stetoscop, e neapărat și doctor. Doctor e cel calificat să le poarte și să le întrebuințeze. Așa cum nu se poate face poezie numai cu sentimente, cu „ah!", și cu „vai", nici preoție adevărată nu se poate face numai cu vocea, cu uniforma și cu textele sacre. *„Când nimic nu ai a spune"*, vorba lui Eminescu, poți face versuri *„ce din coadă au să sune"*, dar nu poezie. Poezia e „un raționament în metafore" (Marin Voiculescu: *Gândirea aforistică în cultura românească*, 1986, p. 1331). Așadar, *raționament*, pentru care trebuie să stăpânești legile gândirii corecte, care se învață, și *metaforă*, pentru care trebuie să ai știința asocierii de noțiuni, pe care să le faci să semnifice altceva decât înseamnă și cuprind ele în conținutul lor propriu-zis. Nici aceasta nu vine de la sine. Se învață. Și ceea ce e mai greu decât și-ar putea închipui un spirit îngust și didactic, e că metaforele nu se învață ca atare, ci se alcătuiesc din totalul învățăturilor care, acumulându-se pentru alte scopuri, se cheamă cultură. Metafora e darul pe care îl primește acumulatorul de cultură, ca pe un fel de *donum superaditum*, precum cel ce face focul spre a se lumina, se și încălzește de la el, sau precum cel ce se îmbracă spre a se acoperi, capătă și un spor de frumusețe. Când știe s-o facă!

*

Preotul binecuvintează încheierea familiei și o pecetluiește cu pecetea harului dumnezeiesc, legitimând astfel în fața lui Dumnezeu și stabilind îndatoririle reciproce de dragoste și întrajutorare între cei doi. El legitimează în felul acesta moralitatea legăturii de dragoste dintre bărbat și femeie ca și fructele acestei legături, copiii, care intră astfel într-o ordine socială și într-o rânduială care le asigură o dezvoltare firească. Pe copii tot preotul îi introduce în planul grijii lui Dumnezeu pentru ei, prin Botez, dar îi preia în același timp și în planul grijii sale, devenindu-le părintele duhovnicesc, asociat pe de o parte cu Dumnezeu, dătătorul de viață, pe de alta cu părinții lor trupești. Aceștia din urmă îl preiau pe noul cetățean al pământului și al lu-

mii noastre din mâinile preotului, din baia botezului, îndatorindu-se să-l crească în legea iubirii, a virtuții, a generozității, a muncii creatoare, a cinstei, a demnității, a onoarei, a comuniunii cu semenii, a răspunderii pentru ei și pentru alții, a păcii și a bunei înțelegeri. Preotului îi mai revin încă multe îndatoriri față de cel pe care îl naște în duh și adevăr din apa Botezului, dar cei cărora le revine în această primă etapă a vieții copiilor cea mai mare răspundere, sunt și rămân părinții lor trupești.

Miracolul nașterii unui om trebuie conjugat cu miracolul creșterii lui în omenie, în legile și îndatoririle speciei. Să nu nască oameni, și să crească monștri. Aici, poate, mai mult ca oriunde, omul este și trebuie să se simtă colaborator cu Dumnezeu, să-i insufle noului venit măsura omenității și cea a divinității lui.

Mai târziu, dar cu alte metode și în funcție și de alte interese ale societății, va interveni în procesul de formare a copilului și școala. Dar școala va depune și va adăuga peste ceea ce a acumulat copilul în familie. Avea dreptate Simion Mehedinți când spunea: *„Cine închide ochii asupra anilor de educație din casă, să-și pune nădejdea doar în învățămintele școlii, fără să-și dea seama că scrisul, cititul și socoteala ajută numai jumătatea stângă a creierului, acela din capul locului osândește copilul și-i primejduiește viitorul"* (cf. Marin Voiculescu, *Gândirea aforistică în cultura românească*, Buc., Ed. Academiei R. S. R. 1986, p. 141). Și tot el: *„Cine s-a învățat pe lângă mama lui să spună adevărul, cinstit rămâne până închide ochii"* (idem, p. 142).

Preotul își va arăta grija față de copii, prin grija față de familia lui. Trebuie să fie un învățător care să nu-și dea răgaz, și să-și îmbunătățească mereu pregătirea și instrumentele de lucru. Și mai ales, să-și arate inima caldă și deschisă. Preotul trebuie să fie mai mult decât se așteaptă cei din jur să fie. Să-i minuneze prin felul lui de a fi; să fie generos, dăruit, să fie om pentru alții.

•

Din programul zilnic al preotului nu trebuie să lipsească lectura. Cu program și fără program. Se învață câte ceva din fiecare carte, din fiecare pagină. Cu condiția să se citească.

O casă de preot fără bibliotecă, e ca o farmacie cu rafturile goale. Într-o casă cu bibliotecă decorativă, cu cărțile cumpărate cu metrul, ca să umple niște rafturi de ochii lumii, acestea ar fi mai bine folosite dacă ar fi umplute cu conserve de fasole și cu pachete de detergenți.

De folosirea cărților și a revistelor netăiate pentru acoperirea oalelor cu lapte din cămară, nu sunt vinovate numai preotesele. Ele găsesc totuși o întrebuințare cât de cât utilă, unor obiecte pe care le văd inutile în casă. Deși ar putea să le citească măcar ele! Ceea ce unele și fac, spre cinstea lor și spre rușinea celuilalt!

•

Rezultatele civilizației nu sunt produse de cei ce le folosesc. Le pot rămâne exterioare. Rezultatele culturii trebuie asimilate. Ale civilizației se împrumută. Sunt rezultatul muncii altora. Ale culturii sunt rezultatul muncii personale.

Pe vremea când despre aceste lucruri scria S. Mehedinți, el considera că polul culturii nu era în Europa, ci mai degrabă în Japonia și India. *„Buschido, codul de onoare al nobililor japonezi, cuprinde atâta delicatețe morală, încât pare ceva aproape transcendent față de morala europeană"*. Despre Gandhi spunea că *„a fost una dintre cele mai înalte încarnații ale frumuseții morale, de la începutul creștinismului până azi"* (S. Mehedinți, *Civilizație și cultură*, Iași, 1986, p. 153).

De atunci lucrurile s-au mai schimbat!

•

Pentru întregirea celor de mai sus, tot din S. Mehedinți, o definiție a civilizației: *„Civlizația este suma tuturor descoperirilor tehnice care au înlesnit omului adaptarea sa la mediul fizic"* (p. 97).

Și una a culturii: *„suma tuturor produselor sufletești prin care omul caută să intre în echilibru social cât mai deplin cu restul creațiunii, adică cu mediul social și în genere, cu universul moral pe care îl cuprinde"* (p. 145).

Și despre unele relații posibile dintre ele: *„Cineva poate fi foarte civilizat, dar sărac în cultură, ori invers: o stare de civilizație modestă se poate asocia cu o foarte bogată cultură"* (p. 151).

S. Mehedinți face o foarte nuanțată delimitare între *erudit, om de cultură* și, aș zice, om cumsecade: *„Cutare e un mare erudit, adică e situat pe o treaptă de cinste între oamenii de știință. Dar, din punct de vedere etic e nul, ori chiar de-a dreptul mișel"*.

Oricât n-ar părea că e posibil așa ceva, experiența o confirmă, deși situația are aerul de a fi paradoxală iar pentru omul simplu și de bunăcuviință, de neconceput. El zice: *„E om învățat, cum să fi făcut el așa ceva?"* Învățat, adică se înțelege cult. Dar S. Mehedinți se întreabă pe bună dreptate: *„Putem numi cult un astfel de specimen"* (p. 173), adică un mișel?

Erudiția și cultura în general, dacă nu sunt asociate și cu omenia, cu cinstea și corectitudinea, cu respectarea unui cod moral, pot sugera lipsuri care le pot pune la îndoială.

*

Cultură înseamnă cunoștințe și anume cunoștințe de *ansamblu*. Există un ansamblu de cunoștințe de suprafață, multe și imprecise — de unde ar veni superficialitatea — dar există și un ansamblu de minimă aprofundare din cele mai diverse domenii. Aceasta poate da măsura culturii cuiva, necesară, oricât de greu ar fi de acumulat în vremea noastră, din cauza bogăției de date și a diversității lor. Maxima aprofundare nici nu e posibilă decât pe bucăți, dar la aceasta nu poți ajunge fără minima aprofundare de ansamblu.

Cultura trebuie să stea la baza specializării. Maxima aprofundare dă măsura eruditului, a specialistului. Căci nu mai există erudiție universală, *de omne re scibiles et nescibiles*, precum odinioară când *omne*, totul, însemna destul de puțin. Acum există specialiști. Zicem *eruditul istoric, eruditul teolog, eruditul fizician, eruditul cercetător*. Ba chiar zicem „istoric al evului mediu", medic stomatolog, chirurg, oculist, O.R.L.-ist etc. Specializarea merge tot mai spre amănunte, perioade, părți. Dar dacă un istoric, de pildă, nu știe decât istorie, sau un teolog numai teologie, sau un fizician numai fizică, nici măcar erudit în adevăratul înțeles al cuvântului nu poate fi. Poate fi ușor prins în limitări care îi limitează și înțelegerea completă a semenului său. Mă întreb: poate fi „istoric erudit" cineva care, la noi, nu l-a citit pe Creangă, pe Eminescu și pe Sadoveanu? Poate fi „erudit" de orice fel, dacă n-a auzit de Baudelaire, de Toynbee, de Bertrand Russel, de Pascal, de Sartre, de Shakespeare și Dostoievschi, de Plank, Heisenberg și Einstein?

Fără cultură nu poți stabili relații. Fără relații nu poți stabili adevăruri. Fără un minim de adevăruri, nu poți fi în armonie. Rămâi în dezechilibru. Și, venind la noi acasă, ce echilibru ar putea da credincioșilor săi un preot aflat el însuși în dezechilibru!

Specializarea asigură fără îndoială pătrunderea în profunzime, cum observa un ilustru chirurg român (Dan Setlacec). Dar tot el preciza: *„Pentru ca medicul să aprofundeze un domeniu limitat, el trebuie să știe în primul rând medicină în general, să o înțeleagă, altfel nu înțelege nimic din domeniul ales și nu poate pătrunde în profunzimea lui"*.

Cred că același lucru se poate spune și despre preot. Specializarea lui în Teologie și în ritual ca parte a ei, nu înseamnă mare lucru, dacă nu știe cât se poate de multe lucruri despre un om și despre sufletul omenesc. Ca și pentru medic, pentru care *„obiectul profesiunii sale este omul"* (tot Setlacec), și pentru preot e tot omul. Pentru cel dintâi trupul, pentru cel de-al doilea sufletul. Și dacă e foarte anevoie să cunoști trupul omenesc, în toate relațiile, interdependențele componentelor lui, sufletul e și mai anevoie de cunoscut. Acolo se petrec marile contradicții, conflictele de conștiință, ciocnirile dintre voință și dorință, lupta dintre pornirile bune și cele rele, și mecanismul tuturor acestora e cu atât mai complicat și mai greu de descifrat, cu cât e ascuns, e spiritual.

Într-un anumit fel, medicul e mai privilegiat. El vede, pipăie, cântărește, întreabă ce doare. Preotul trebuie să-și stabilească diagnosticul aproape pe întuneric. Și pentru ca să poată evalua ceea ce i se spune, și ceea ce bănuiește că ar trebui să i se spună, dar nu i se spune, câte alte unelte nu-i mai trebuiesc? Dar toate aceste unelte sunt cuprinse în cuvântul cultură. Numai ea duce la: *„cunoașterea profundă a obiectului profesiunii sale: omul"*. Pe om nu-l poți cunoaște, decât umblând prin toate științele despre om.

Cum gândurile acestea mi-au fost prilejuite de niște mărturisiri ale prietenului meu Dr. Dan Setlacec

(vezi Almanahul „Flacăra", 1895, p. 149—159), am să urmăresc paralela între medic și preot, folosind parametrii îngrijorărilor și preocupărilor sale, legate de profesiunea sa. Reporterul Ioan Grigorescu îl întreba într-una cum stă cu *„responsabilitatea"* personală față de cei pe care îi operează, și dacă îl încearcă vreodată *„frica"* în fața bolnavilor, în fața cazurilor pe care trebuie să le rezolve. Onest, fiindcă e un om de o integritate după care ar putea fi definită integritatea, și-a mărturisit responsabilitatea și frica, *„frica fără ghilimele"*, zicea el, frica *frică*, *„frica de a nu reuși ... frica de apariția unei evoluții nefavorabile, chiar dacă ai reușit o operație în condiții foarte bune"*, pentru că *„sunt complicații care pot apărea independent de actul chirurgical"*.

Iar despre responsabilitate: *„Noi nu beneficiem în practică de rigori matematice; avem un mare grad de participare personală, un grad de subiectivism în ceea ce facem, și asta ne mărește responsabilitatea"*. Tocmai de aceea, continua el, chirurgul *„trăiește în frica și obsesia eșecului"*.

Înainte de a încerca o comparație care de altfel ne apare cu destulă evidență acum, să-l mai ascultăm pe chirurg confesându-se reporterului: *„Crezi că un cardiolog care a lăsat la spital un bolnav, sau mai mulți bolnavi cu insuficiență cardiacă gravă, sau cu un infarct, a doua zi de dimineață, când se scoală, când face duș sau își bea cafeaua, cântă sau fluieră? Nu. E clar că se gândește cu grijă la bolnavii săi! Crezi că un anatomopatolog care trebuie să dea un rezultat decisiv pentru o terapie mai agresivă, cu implicații în diagnosticul și viața bolnavului, are somnul totdeauna liniștit? ... Trebuie să știi că printre cele mai grele perioade dintr-o zi, rămâne intervalul de timp de când te-ai trezit până ajungi la spital, mai ales dacă ai „bolnavi-problemă", pentru că orice medic se gândește care a fost evoluția bolii pacienților săi. Ce-l așteaptă? O veste bună? O veste proastă?"*

Simte preotul aceeași responsabilitate? Aceeași frică? Se scoală cu aceeași grijă? E drept că s-ar putea răspunde că preotul nu are de-a face cu bolnavi, și mai ales cu „bolnavi-problemă", în aceeași măsură în care

medicul e confruntat în asemenea cazuri cu *ori-ori*, cu viața ori moartea pacientului, și că ce nu poate face azi preotul va putea, eventual, face mâine. Dar are el măcar grija de a o face mâine, dacă n-o face azi? Îl preocupă viața veșnică a credincioșilor săi, din care unii sunt fără nici o îndoială „bolnavi-problemă"?

Ar trebui să-l preocupe, ar trebui să-i fie frică, ar trebui să aibă insomnii din cauza responsabilității care îl apasă ca păstor sufletesc, ca medic de suflete al unui fel de clinică spirituală care este biserica și parohia ce i-au fost încredințate. Preotul care, făcându-și un examen prin asemenea criterii, nu-și descoperă în suflet nici frica, nici responsabilitatea, să știe că nu e preot, că e lup îmbrăcat în piele de oaie, că e năimit, că nu numai că și-a greșit cariera — dacă se poate vorbi de preoție ca de o carieră — ci că e un impostor vinovat de trimis în fața tribunalelor civile, fără să-l mai socotim pe cel dumnezeiesc.

Am cunoscut totuși duhovnici, mai ales în mănăstiri, asemenea medicilor: înfricoșați de misiunea lor și copleșiți de responsabilitate. Considerând spovedania în același timp ca pe o consultație medicală, dar și ca pe o terapeutică, se temeau să spovedească, pentru că se îndoiau că vor găsi diagnosticul cel bun și că se vor pricepe să administreze exact medicamentele care să vindece. Se temeau și că se vor molipsi de boala pe care o vor depista, care va trece asupra lor dacă nu vor ști s-o vindece. *„Mă încarc eu cu păcatele lor"*, ziceau.

Am cunoscut însă și dintr-aceia care vindecau luând asupra lor regimul de vindecare, de post și rugăciune, din milă pentru sufletul omenesc cel slab și biruit de păcate. Am cunoscut asemenea urmași ai Celui care s-a jertfit El, pentru a fi iertați alții. Acesta ar fi preotul ideal, după modelul lui Hristos. Preotul unei asemenea parohii ar fi preotul unei obști care s-ar mântui.

N-aș vrea să cobor de pe acest piedestal al idealului, pe noroiul unor situații în care cel bolnav e tocmai preotul. El e un „bolnav-problemă", un „caz" pentru care preoția e cu totul și cu totul altceva decât ar trebui să fie, adică în loc de vocație și misiune de însănătoșire sufletească, e doar o funcție, o carieră ca ori-

care alta, o căpătuire, pentru care credincioșii de se nasc, sau de mor, treaba lor, sunt doar surse ale împlinirii unui ideal modelat după forma unui buzunar în care oricât ar intra, nu se simte niciodată plin, niciodată îndestulat. Profesionalizându-și vocația el nu mai face misiune, ci face „servicii", și acestea sunt corecte dacă le face „după tipic". Manevrează cum trebuie niște manivele și mașina merge, funcționează, și el își consideră astfel datoria îndeplinită. Recită și cântă texte despre viață, moarte și iertare, așa cum a învățat la școală, termină și întinde mâna. „Datoria" și-a făcut-o! Dacă mai și „contabilizează" câte ceva — de obicei tot pentru întregirea sumei lui lunare pe care și-o plătește cu tăiere de chitanță — se cheamă că e vrednic chiar de brâu roșu!

E de la sine înțeles că așa ceva nu se poate chema în nici un caz, sub nici o formă, după nici o lege, *datorie preoțească*. Cât și ce vindecă un asemenea „preot", și câte insomnii îi dau problemele sufletești ale credincioșilor săi, cum dau medicilor bolile pacienților lor, de care vorbea dr. Dan Setlacec, să nu ne mai batem capul cu întrebarea! Noroc că bietelor suflete le poartă Dumnezeu de grijă, pe cât se vor fi îngrijind și ele însele, în ciuda și pe alăturea de „doctorul" lor, care intră mai degrabă în categoria celor prin care vine sminteala, decât în a acelora prin care se revarsă harul.

Biserica se mângâie totuși cu speranța că unii ca aceștia sunt puțini și că, cei mulți, își onorează vocația și apostolatul.

* * *

Cuvintele *adaptare, acomodare*, mi se par esențiale pentru misiunea unui preot în parohie. Acomodarea cu condițiile locale, adaptarea la mediul cultural, la condițiile de civilizație, la mentalitățile specifice locului, și nu numai la cele religioase, acomodarea cu tradițiile statornicite acolo înainte sosirii lui, cu oamenii și obiceiurile lor, cu stilul demnității localnicilor și cu pretențiile lor.

Cel care se duce în parohie să facă revoluție, va fi răsturnat el, în câteva săptămâni. Chiar lucrurile bune, dacă se prezintă ca înnoiri împotriva tradițiilor locale, trebuiesc impuse cu tact, în timp îndelungat. Numai așa

pot fi înțelese și acceptate. Uneori e mai bună o tradiție rea, decât o îndreptare bună, când îndreptarea nu e făcută cu pricepere, cu tact și cu răbdare.

Comunitățile își așteaptă preoții ca să le slujească, nu să le strice obiceiurile și să le „conducă". De condus se știu credincioșii conduce singuri. Mai ales în Transilvania unde stăpânirile străine i-au învățat să-și poarte singuri de grijă, să fie mereu în stare de apărare, să nu aștepte nimic bun de la alții, și să rămână credincioși tradițiilor și obiceiurilor lor, cu ajutorul cărora au răzbătut prin veacuri păstrându-și identitatea, limba și credința.

Cele de mai sus nu vor să însemne desigur povățuirea preotului la îndreptățirea superstițiilor locale și a unor obiceiuri care, cine știe cum încetățenite, contrazic bunul simț și învățătura noastră ortodoxă. De altfel, așa ceva se întâlnește rar. Poporul nostru e cu bun simț și cu gust ales. Pe unde mai e ceva de îndreptat poate veni sau din adânc de istorie, de pe vremea când se practicau unele obiceiuri păgâne, cărora li s-a pierdut sensul, dar le-a rămas forma, fie chiar de la unii preoți care au introdus mijloace personale de catehizare, menite să le mai sporească fie autoritatea, fie veniturile. Unele tradiții și obiceiuri străine de bunul simț și de învățătura Bisericii mai pot veni și din vremea în care poporul a fost lipsit de episcopi și de preoți, supuși prozelitismului catolic, când ei s-au închis în ei înșiși, s-au izolat, și-au organizat singuri viața religioasă, fără îndrumare competentă și sub amenințare. Cu toate aceste tradiții și obiceiuri, de orice natură ar fi, preotul trebuie să procedeze cu tact pastoral, cu înțelepciune și cu răbdare, nu cu superbie, nu cu ordine violente, nici cu disprețul sau ignorarea lor.

Adaptarea e înainte de orice semnul nivelului cultural al preotului. Înțelepciunea lui de cele mai multe ori e legată de cultura lui.

* * *

Adaptarea nu trebuie să însemne neapărat acceptare, dacă ceva nu e de acceptat, dar nici respingere imediată și „de sus", înainte ca preotul să încerce să-și lămurească credincioșii și să-i câștige pentru îndreptare.

Adaptarea e primul pas. Dacă ceea ce găsește în parohia în care merge nu lezează nici bunul simț, nici doctrina ca atare, nici tradiția bisericească, constituind doar obiceiuri locale, precum sunt în comparație cu alte tradiții locale costumele sau dansurile, o anumită rânduială deosebită în biserică privind locul bărbaților și al femeilor, mici detalii privind de pildă unele ierurgii, atunci, adaptarea trebuie să fie și al doilea pas și al treilea și așa mai departe.

Religia intră și ea în componența culturii, dar singură nu-i asigură dimensiunile. S. Mehedinți numește alături de religie și arta: *„Singură arta și conceptul foarte fin al religiei (al cărei substrat e socoteala cu eternitatea) ne permit să realizăm în sufletul nostru unitatea și echilibrul, adică o cultură deplină"*.

Și tot el: *„Numai prin artă, ca supremă efloreșcență a simțirii și prin concepția religioasă, ca supremă limită a speculației, poate deveni cineva cult"* (S. Mehedinți, *„Coordonate etnografice. Civilizația și cultura"*, ed. Junimea, 1986, p. 174).

Pe cei care ar putea crede că domeniul culturii s-ar putea limita doar la informația științifică, S. Mehedinți îi avertizează: *„Cât timp (cineva) se oprește pe treapta culturii științifice, unde toate rezultatele circulă cu valori relative, ușor de împrumutat de la un popor la altul (după cum în latura civilizației uneltele circulă ușor de la o țară la alta), poporul ca și individul, e numai pe calea către cultură"* (Idem, p. 175).

Și în concluzie:

„Cult nu poate fi nimeni fără armonie, iar la armonie deplină nu putem ajunge în domeniul totdeauna relativ al cercetării științifice ori filozofice, ci numai în atmosfera supra-temporală a artei și a cugetării religioase, singurele care ating planurile eternității" (Idem, p. 175).

Accentul aici trebuie desigur să cadă pe cuvântul *armonie*, iar aceasta se obține numai din întâlnirea tuturor componentelor culturii. Simion Mehedinți este printre acela care includ fără ezitare printre aceste componente și *cugetarea religioasă*. Dar în nici un caz nu trebuie să se înțeleagă că e de ajuns singură.

*

Despre cultură și îndoială:

Cum să se îndoiască acela care nu știe despre ce și

cum să se îndoiască? Și, fără să te încerce îndoiala, o spus-o Descartes, nu poate fi vorba de cugetare. *Dubito ergo cogito.* Mă îndoiesc, deci cuget. Fără îndoială, fie ea măcar metodică, îți lipsește *ergo*, adică tocmai motivarea și certitudinea existenței omenești, căci: *Cogito ergo sum.* Cuget deci exist. Fără acest al doilea ergo, vorba vulgară a cuiva: existența s-ar reduce doar la trecerea ierbii prin aparatul digestiv al animalului.

De aceea n-am încredere în cei care se îndoiesc, dar nu știu nici măcar despre ce și cum să se îndoiască.

Și pentru aceasta trebuie cultură. Și chiar de multă cultură. Dacă nu știi nici formula apei, cum te vei îndoi de unele explicații ale apariției oceanelor?

Din sintagma lui Descartes nu se înțelege desigur că îndoiala e obligatorie. Ea e doar un mijloc de control al raționalității și realității ființei omenești pentru cei care au nevoie de un asemenea control, în alcătuirea premizelor silogismelor care garantează certitudinea gândirii. Unealtă de filozof. Dar nu poate fi folosită decât de el, de filozof, ca bisturiul de chirurg. Desigur, ea poate fi folosită și de măcelar și de bucătar, dar pentru alte scopuri ceva mai vulgare decât cel ce operează de pildă pe creier. Tot așa e și cu cel care se îndoiește fără să fie calificat pentru aceasta. E ca un măcelor care folosește bisturiul chirurgului. Sau invers.

*

Una din tendințele unora dintre preoții întorși în satul lor, sau în alt sat, după ce și-au terminat studiile, sau dacă sunt orășeni și sunt trimiși să păstorească într-un sat, e și aceea de a considera viața satului primitivă, mentalitățile înapoiate, comunicarea imposibilă sau, în orice caz, foarte grea. Diferența dintre ceea ce cred ei a fi *cultura* lor și *cultura* sătenilor li se pare o barieră de netrecut. Și atunci nu se apropie de sufletele lor, îi tratează de sus, nu le iau în seamă vorbele, propunerile, nici măcar bunăvoința și delicatețea cu care sunt întâmpinați, tratându-i pe bieții credincioși, simpli și cumsecade, ca pe niște subdezvoltați barbari. Cam cum își tratează câinele, dacă nu au cumva vreo slăbiciune specială pentru câini. În cazul acesta, câinele se bucură de un tratament mai bun decât cel

aplicat țăranilor. Câinele poate fi ținut în casă, dar țăranul e ținut în tindă, sau la ușă. Vorbesc cu el de sus, ireverențioși, plictisiți, îl ascultă în silă, și cu un dispreț abia ascuns. La cerere îi fac slujba sau vreo anumită rugăciune în grabă, servită ca o pilulă eliberată din farmacie, cu gesturi grăbite de punere a epitrahirului, de citire și de scoatere a epitrahirului, uneori chiar acolo în tindă, dacă nu e chemat anume la biserică, banul și gata. Nu tu o vorbă bună, o întrebare despre familie, despre copii, despre necazurile pe care le mai are, nimic. Își vinde slujbulița și gata.

Câte ar trebui să știe sau să-și aducă aminte un astfel de preot, în asemenea împrejurări! Câte ar trebui să știe despre civilizația și cultura țărănească, despre bunăcuviința țăranului și despre felul cum poate fi judecat el însuși de către cel care vine la dânsul.

Geniul popular a creat proverbele, doinele, vorbele de duh, dansurile, costumele, care, toate, presupun uneltele materiale și intelectuale pe care singur și le-a creat, sau cu care a fost născut, dotat de Dumnezeu și de natura în mijlocul căreia a crescut, pe care a observat-o, a iubit-o, i s-a adaptat cu pricepere, i-a furat tainele, culorile, liniile, melodiile.

Asemenea oameni, chiar dacă nu știu să dea definiții savante și abstracte și nici să folosească un vocabular „cult", înțeleg mult mai mult decât ne imaginăm noi și au și ei o „cultură" și o „civilizație", poate altele decât cele ale preotului, dar nu inferioare, ci doar de altă calitate și pe alte coordonate. Trist, chiar foarte trist e când preotul uită sau nu a știut niciodată ceva din cele ale țăranului și i le judecă drept inferioare, în loc să le înțeleagă ca diferite și să li se acomodeze.

Că există o cultură și civilizație țărănească superioare, care dau oameni de mare calitate sufletească, nu mai e nici o îndoială. De la o vreme am și început să adunăm asemenea dovezi de cultură și civilizație țărănească, în așa numitele „muzee ale satului" și în formațiile de folclor, și ele sunt motive de mândrie națională, nu de rușine și de dispreț! Preotul trebuie să știe acest lucru.

Ocupându-se de eschimoși, de felul cum își confecționează îmbrăcămintea, casele de gheață, uneltele cu care își agonisesc hrana etc., Simion Mehedinți adună

atâtea dovezi incontestabile de „cultură" și „civilizație" eschimoasă, deci la o populație izolată total de conceptele noastre similare, încât a mai insista asupra „culturii" și „civilizației" noastre țărănești devine aproape inutil. *„În lupta cu mediul popular, eschimosul este superior întregii omeniri... el reprezintă culminarea civilizației polare — înțelegând prin civilizație suma tuturor meșteșugurilor și uneltelor, prin care omul se adaptează mediului fizic"* (*Civilizație și cultură*, Iași, 1986, p. 82—83).

Asemenea adaptări înțelepte găsim și la ciobanii noștri, obligați să trăiască pe culmi cu ploi dese, fără adăposturi. Aceștia își fierb cămașa de în sau cânepă în zer amestecat cu sucuri de plante veninoase, asigurându-se prin grăsime împotriva penetrabilității apei și a umezelii, iar prin otravă apărându-se de insecte. Iată *impermeabilul și antisepticul* descoperite cu mult înainte de a fi descoperite de tehnica modernă, care îl are pe cel dintâi doar din epoca noastră, a maselor plastice. Iar sarica mițoasă, cu glugă și cu lână pe afară, ce este altceva decât o casă portabilă și tot confortul unui dormitor cu saltea, pernă și plapumă!

E adevărat, cum spune tot S. Mehedinți, că acestea din urmă sunt mai ales fapte de civilizație, dar dacă revenim la producția spirituală, la născocirea legendelor, a eresurilor, simbolurilor, a versului și a meladiei doinei, lucrurile se completează de minune.

Preotul trebuie să știe, așadar, că intră într-o cultură și civilizație pe care trebuie să le înțeleagă și să și le asimileze, dacă le-a pierdut sau nu le-a avut niciodată, și să se așeze în rând cu ele. Fără ele nu-și va putea desfășura misiunea.

Are nevoie bineînțeles și de cultura cealaltă, a vremii lui, a societății moderne, dar să n-o ignore nici pe cea dintâi. Fără cultura modernă nu va înțelege nici pe una dintre ele, și neînțelegându-le nu va fi nici el înțeles. Va fi tratat în parohie ca un corp străin. De unii va fi acceptat doar pentru calitatea de a rosti anumite formule rezervate doar lui, de alții, în mediile moderne de cultură și civilizație, va fi pur și simplu respins ca anacronic și inutil.

Preotul trebuie să știe să-și justifice, să-și explice și să-și susțină misiunea pe limba celor cărora le propovăduiește. Altfel e ca și cum, român, ar vorbi românește indienilor sau japonezilor, care nu-și cunosc decât limba lor!

CAPITOLUL VII

OPT POVEȚE CĂTRE PREOȚI SPRE NEÎNCETATĂ LUARE AMINTE

Circulă prin țară, în mai multe traduceri, o faimoasă poezie a lui Rudyard Kippling, intitulată *„IF"*, în traducere românească: *„Dacă"*.

În anii comunismului, în care închisorile erau pline de intelectuali, de scriitori, de studenți, această poezie venea, după rugăciune, ca un întăritor care le-a dat multora forța să reziste în ciuda tuturor persecuțiilor, a brutalităților, a dezumanizării, a disperării mai ales. Cei mai mulți o știau pe de rost. Nu știu care a fost traducerea cea mai bună. Am acum în față o traducere a lui Corneliu Coposu. Dacă sub raport artistic textul românesc a cunoscut variante unele mai reușite decât altele, de la o traducere la alta, conținutul de idei s-a păstrat în toate.

Iată textul ei:

DACA . . .

Dacă te poți stăpâni, când norodul din jur se frământă,
Brav înfruntând insolentul reproș, cu liniște sfântă,
Dacă-ți păstrezi, în virtute, credința și-ncaleci sfiala,
Când se îndoiește de tine mulțimea, și-i ierți îndoiala . . .

Dacă aștepți cu nădejde și nu te răpune-așteptarea,
Dacă minciunii, stăpână pe lume, îi spulberi chemarea,
Dacă asaltul mâniei te lasă senin, fără ură,
Dacă pășești peste dorul de-a fi cel dintâi, cu măsură . . .

Dacă te leagănă visul, dar stărui stăpân peste vise
Dacă din gânduri mărețe, renunți să-ți faci țeluri prezise,
Dacă cuvântul, izvor de ispite și cruntul dezastru,
Nu-s pentru tine opreliști, nici vâsle în drumul spre astru . . .

Dacă suporți să auzi, despre spusele tale cinstite,
Gânduri jelene, scornite de răi, pentru gloate smintite,

Dacă din opera ta s-au ales doar ruine și spații,
Singur, cu scule stricate, de poți s-o refaci, din fundații...

Dacă pierzând, într-o clipă de risc pe o șansă, avutul,
Poți să începi, de la capăt, uitând în tăcere trecutul,
Ferm adunând o răbdare, întregul pe lungă durată,
Fără să sufli o vorbă, de pierderea grea îndurată...

Dacă superb, prin voință forțezi, când îți vine soroc,ul,
Inima, capul, tăria, să nu își astâmpere jocul
Gol de puterea vieții, urmându-ți destinul spre ținte,
Tare, cu vrerea din tine, ce-ți spune mereu înainte!...

Dacă mulțimilor poți să vorbești, cu deprinderi egale,
Dacă constant îți păstrezi modestia, și-n cercuri regale
Dacă ești nevulnerabil, la prieteni, la cei cu pornire,
Dacă pe toți îi stimezi îndeajuns, însă nu peste fire...

Dacă momentul cumplit al prăpădului crâncen și mare
Calm vei putea să-l asemeni, în timp, c-un minut oarecare,
Lumea cu tot ce cuprinde va fi stăpânită de tine,
Tu, peste toți vei răzbate: om al puterii depline!

(„România liberă", 14 nov. 1995)

Am știut-o și eu pe de rost, în altă traducere, versiunea Jilava.

Cred că această poezie mi-a inspirat, în anii de pastorație de la Sibiu, câteva pagini de *„Îndrumări pastorale"*, evident nu în versuri, dar *în stilul* acestei poezii a lui Rudyard Kippling, cunoscutul autor al „Cărții junglei".

* * *

1. *Să fii bun, când toți în jurul tău sunt răi. Și să fii bun mai ales când toți sunt răi chiar cu tine.* Căci dacă ar fi răi numai cu alții, ai putea fi indiferent. Sau ai putea trece de partea lor. Sau te-ai putea indigna, rămânând totuși comod în afara conflictelor.

Dar când ar fi răi și cu tine, și mai ales atunci, *tu să fii bun.*

Bun în principiu și bun în fapt, cu toți.

E ușor? E greu? E posibil? E imposibil? E drept? Disputa interioară ar putea începe mai ales de aici: *E drept?*

N-aș fi printre cei care s-ar grăbi cu răspunsul, deși el pare știut dinainte. E drept să fii bun cu cei răi, fiindcă așa ne-a îndrumat Mântuitorul să facem. Și atunci, de ce zic eu, care știu răspunsul, că nu m-aș grăbi să-l dau? Pentru că, în sinea mea, n-aș vrea să dau

un răspuns *„din carte"*. Mi-aș da timp pentru o mai îndelungată reflecție.

Totul în mine — aceasta e judecata comună — mi-ar spune că nu e echitabil să faci bine celui ce îți face rău. Că cel care face răul, trebuie să fie pedepsit. Mi s-ar părea chiar că n-aș putea fi deloc bun cu cei răi.

Dar, în cazul acesta, de ce Mântuitorul a zis *„Iartă-i Doamne"?* Desigur pentru că soluția nu e în a plăti răul cu rău. *Când dreptatea cauzează un rău celui căruia i-o administrezi ,ea nu mai este dreptate, ci este rău.*

Așadar, răul care te-a pus în situația de a răspunde cu *dreptate* la rău, pedepsindu-l, de fapt te-a transformat și pe tine într-un făcător de rău. Într-un om care îl face pe altul să sufere. Poate pe drept, dar suferă! Îl doare. Durerea lui nu alină durerea ta.

Cred că așa se înțelege acel: *„Nu întoarceți nimănui rău pentru rău"* (Rom. 12, 17; I Tes. 5, 15; I Petru 3, 19). Mai simplu încă: nu faceți și voi răul, ca și cei ce vi l-a făcut vouă. Intrați în aceeași categorie cu ei, dacă faceți ca dânșii.

Înseamnă aceasta că trebuie să lăsăm nedreptatea și răul să domnească, să nu fie oprite, să nu fie pedepsite?

Nu. În cele de mai sus e vorba de cauzele personale și de reacția noastră personală. Noi nu putem face dreptate fără să facem și rău, la rândul nostru.

Pentru rânduiala morală din lume, pentru reglementarea vieții în societate, cauzele care privesc răul făcut cuiva se judecă de către *judecători cărora inculpatul nu le-a făcut nimic.*

Judecătorul, așadar — cel puțin așa ar trebui să fie — judecă după norme prestabilite, valabile obiectiv, pentru toți făcătorii de rău, ei fiind interesați doar de încadrarea exactă a culpei, apoi de măsurarea ei, de circumstanțe și de orice le mai îngăduie legea. Când trec prin toate aceste etape cu judecată limpede și imparțială, ei pedepsesc *cu conștiința că nu fac rău.* Ba chiar dimpotrivă: că fac bine. Ei reglementează convețuirea în societate. Și Vechiul și Noul Testament admit existența judecătorilor. Dreptatea făcută de dânșii e rânduită de Dumnezeu: *„Prin mine cârmuiesc dregătorii și mai marii sunt judecătorii pământului"* (Prov. 8, 16). Mântuitorul însuși s-a supus jude-

căţii. Ba chiar unei judecăţi nedrepte. Iată de ce intervine din nou o problemă. Toţi judecătorii sunt drepţi? Ar trebui să fie. Mântuitorul însă vorbeşte şi de judecători „nedrepţi" (Luca, 18, 1—8). *Aceştia fac rău.* Intră în categoria făcătorilor de rele, deci chiar în categoria celor pe care sunt chemaţi să-i judece. Pe aceştia Mântuitorul îi condamnă. Şi condamnându-i introduce — desigur nu numai în cazul în speţă din Luca 18, 1—8 — o reglementare definitivă a cauzelor, a litigiilor dintre oameni, a răului care trebuie să cadă sub pedeapsă: această reflementare finală e *Judecata lui Dumnezeu.* Dumnezeu va face dreptatea ultimă. Tot cuvântul rău, nefolositor, va cădea sub judecată (Matei 12, 36), căci toţi ne vom înfăţişa înaintea *„scaunului de judecată al lui Hristos"* (II Cor. 5, 10).

Iată de ce, acum putem spune: în cauzele strict personale e drept să lăsăm orice judecată lui Dumnezeu. Altfel riscăm să cădem în postura judecătorului nedrept. Fiindcă noi nu avem măsura judecăţii dumnezeieşti, drepte. Din mânie, din răzbunare, căutând să ne facem *noi înşine* dreptate, putem deveni făcători de rău, chiar când credem că doar judecăm şi pedepsim răul. Unii chiar se laudă că şi-au reglementat disputele, că au plătit răul ce li s-a făcut, *„cu vârf şi îndesat"!* Victima devine astfel călău! Şi, pentru că a fost victimă, nu e mai puţin călău! Putem face aceasta? E greu, e uşor? E foarte greu. Dar aşa e porunca. Măcar să încercăm. Aceasta e calea pe care se nasc Sfinţii.

Acum aş repeta, socotind sfatul cât de cât demonstrat: *Să fii bun, când toţi în jurul tău sunt răi. Şi mai ales când sunt răi chiar cu tine!*

*

Pentru un alt îndemn, biblic şi el, care decurge din acesta, cred că nu mai este nevoie de o demonstraţie specială:

2. *Să fii iertător, când totul te îndeamnă să nu ierţi!* Ce simplu pare acest sfat la vedere! Ce uşor îi iertăm pe cei care nu ne-au greşit nouă! Şi ne declarăm atât de uşor de acord cu iertarea. Când însă ni se prezintă o situaţie în care noi suntem victima, dintr-odată apar dificultăţile. Cum să iert? Doar mi-a greşit. M-a defăimat. M-a furat. etc. şi etc. Şi din nou: e drept să iert!

Tot ceea ce e teoretic admiteam înainte, acum, în practică, nu mai putem admite.

Dar dacă am schimba o clipă rolurile? Să fim noi cel care a făcut răul. Ce am dori de la cel căruia i l-am făcut? Să ne pedepsească, sau să ne ierte? E uşor de răspuns. Aici, în asemenea cazuri, se aplică *Legea de aur* a creştinismului: *„Ce vreţi să vă facă vouă oamenii, aceea să le faceţi voi lor"* (Matei 7, 12; Luca 6, 31). Să ne verificăm întotdeauna prin această Lege, şi nu vom greşi niciodată.

Dar preotul în scaunul spovedaniei ce face? Iartă sau pedepseşte? Iartă. Dar dă şi canon de pocăinţă. Şi canon de îndreptare, de reechilibrare a celui ce a greşit. De pildă dacă a furat, să restituie ceea ce a furat. Dar de la spovedanie nu se trimite nici pe eşafod, nici la închisoare. Iată ceva ce trebuie să ne dea de meditat.

* * *

Şi acum, şi câteva cuvinte de învăţătură anume către preoţi ca penitenţi ei înşişi. Mulţi preoţi cred că nu mai au nevoie de astfel de cuvinte, de vreme ce au devenit ei înşişi învăţători, adică investiţi cu darul şi cu ştiinţa de a-i învăţa pe alţii. Aceştia nu au decât ca, cetind, să se verifice şi să-şi spună: pe toate acestea le ştiu, pe toate acestea le fac! Sau: nu le fac! Sau: nu le fac chiar pe toate. Oricum întâi, să se judece drept şi pe el însuşi.

De fapt nu voi schiţa un portret complet, ci voi încerca să ofer doar câteva, două, trei criterii de verificare. Dacă cumva se vor găsi şi unii care să zică: e bine că ierarhul ne aduce aminte de unele îndatoriri, voi fi mulţumit că n-am grăit chiar în pustiu. Desigur, în teorie, toţi ştiu de toate. Dar în practică?

* * *

3. *Preotul să nu uite nici o clipă că e sacerdot.* Suntem sub ochii duşmănoşi ai multor creştini de ultimă oră, fie că-s prefăcuţi, făţarnici şi atei, fie că-s fanatici, fie că-s neîmpliniţi în cultura teologică şi în simţămintele cu care noi venim din adânc de două milenii creştine, ca români şi ortodocşi. Oricum ar fi, aceştia au un numitor comun: ne duşmănesc. În general sunt sectarii care resping preoţia. Nu ne îngăduie să fim cum sun-

tem şi cum vrem şi ne simţim bine să fim. Nu le place vorba lui Eminescu:

Iar *noi locului* ne ţinem
Cum am fost, aşa rămânem!

Ei ar vrea să ne facă să fim altfel. *Nu ai locului.*

Nu ne putem lupta altfel cu unii ca aceştia, decât fiind preoţi autentici, şi creştini autentici. Unul dintre neiubitorii Ortodoxiei, duşman deschis al preoţiei, spunea zilele trecute într-o emisiune televizată, că e o ruşine că poporul a ajuns la zicala: *„Să faci ce zice popa, nu ce face popa."*

Credea că a descoperit, în sfârşit, relaţia preot-credincios din ortodoxie! Dar, are vedere scurtă şi ochi răi, domnul respectiv. Zicala, vorbă înţeleaptă din popor, e o observaţie privitoare la unele situaţii în care preotul poate greşi ca om. Dar zicala nu-l blamează pe preot până la a se lepăda de el. Dimpotrivă, alege din preot *ceea ce zice*, adică învăţătura. Adică ceea ce nu alege sectarul care nu mai are putere de discernământ.

Poporul ştie să deosebească între om şi har. Domnii aceştia, care ne dau lecţii, îşi argumentează pe *ceea ce face popa* — desigur în unele rare cazuri — discreditarea *a ceea ce zice popa*. Pe ei nu-i interesează ce face. Asta fac şi ei. Câţi aşa-zişi „evanghelişti" de prin America nu sunt în închisori, şi nu au dezlănţuit adevărate campanii de presă împotriva lor, pentru înşelătorii economice sau pentru încurcături morale? Arătând cu degetul la unii din preoţii noştri, de multe ori inventându-le vinovăţii sau generalizând cazuri izolate, ei vor să mute atenţia credincioşilor la *ce zic ei*, adică să le impună o altă credinţă, o altă *„zicere"*. Poporul nu zice însă niciodată că propovăduirea preotului e greşită.

Totuşi!

Pentru a preîntâmpina intrarea lupului în stână, pentru a nu lăsa fisuri de nici un fel care ar putea fi luate drept pretexte pentru a ne ataca doctrina, credinţa, *preotul nu trebuie să uite nici o clipă că e sacerdot.* În biserică şi acasă. Şi pe stradă.

Chiar când nu e în veşminte, să se simtă în veşmintele preoţeşti.

Între a *zice* şi a *face*, să nu se perceapă nici o diferenţă. De se întâmplă vreo scădere, vreodată, să urmeze de îndată pocăinţa, refacerea. După cădere, ridicare imediată. Aceasta înseamnă ridicarea moralului propriu, dar şi al comunităţii pe care o slujeşte.

*

4. *Preotul trebuie să fie puternic nu prin autoritate ca orice autoritate, ci prin autoritatea iubirii, a iertării, a îndrumării pe calea cea bună.* El e depozitul de suflete al satului, al parohiei. Ştie mai multe despre fiecare, decât oricine altul. Trebuie să fie un bun administrator de suflete. Pe fiecare să-l îndrumeze după adevărata învăţătură, pe măsura capacităţii fiecăruia de înţelegere, şi pe măsura capacităţii fiecăruia de a pune în practică ceea ce înţelege. Preotul nu e al său. E al altora. E al parohiei şi al parohienilor. E *Părintele* lor.

Preotul becisnic, slăbănog sufleteşte, incapabil de jertfelnicie, incapabil de sfat bun, decade repede până la starea deplorabilă de martor împotriva ortodoxiei, folosit de „evanghelizatorii" sectanţi care atâta aşteaptă. Degeaba ar căuta un preot ca aceşta să *se explice*, să se „aranjeze". Nu există decât o singură ieşire dintr-o astfel de situaţie: îndreptarea.

Zic unii, în apărare: *„oameni suntem!"*

Nu. *„Preoţi suntem!"* Argumentul *„oameni suntem"*, poate justifica orice. Totul. Toate călcările de lege. Dacă *„oameni suntem"*, preoţia devine o profesiune. Un eşec. O viaţă ratată. Suntem oameni dar, cum îi zice Sf. Pavel lui Timotei: *„oameni ai lui Dumnezeu"*. Şi îl sfătuieşte aşa:

„Tu însă, omul lui Dumnezeu, fugi de acestea (pofte vătămătoare, îmbogăţire, iubire de arginţi, rătăcirea de la credinţă cf. vers. 9—10) *şi propăşeşte în dreptate, în cuviosie, în credinţă, în dragoste, în răbdare şi în blândeţe. Luptă-te lupta cea bună a credinţei, ţine-te de viaţa veşnică la care şi eşti chemat şi pentru care ai dat mărturie înaintea multor martori"* (I Tim. 6, 11—12).

Şi astăzi candidaţii la hirotonie dau, înainte de hirotonie, o *„Declaraţie"*, adică o mărturie despre felul cum îşi înţeleg preoţia în care intră, şi o dau în biserică *„înaintea multor martori"*. Iată de unde vine *Decla-*

ția citită de candidații la hirotonie. Cei care o uită, e bine să le fie amintită din când în când.

O *Declarație* scrisă dau în fața episcopului și viitoarele preotese. Cele mai multe se țin de promisiune. Sunt preotese care sunt jumătatea misionară a preotului în parohie. Dar sunt și unele care uită de îndată *Declarația*, și apar cu pretenții de cuconițe la modă, care chinuie bieții preoți. Aceștia realizează târziu, că n-au ajuns decât pe post de soți necesari pentru o anumită poziție socială, și nu și-au găsit preotese. Încep să primeze problemele economice, încep presiunile asupra bietului preot ca să se lupte pentru transferarea în parohii „mai bune" etc., etc. Încep chiar amenințările cu divorțul, cu mutarea la mama, și câte altele. Declarațiile că-și vor urma soții oriunde le va cere misiunea lor preoțească, și că îl vor ajuta, devine o promisiune cel puțin uitată, dacă nu o evidentă călcare de jurământ.

5. *Preotul să fie în parohia sa ca un Iisus.* Trebuie să-L cunoască bine și să-L imite pe Iisus în toate cele posibile. Dar nu cu o imitație actoricească. Imitația din iubire adevărată e cu totul altceva. Modelul devine întruchipat în gândurile și în sentimentele, și în lucrarea celui care îl imită. Ortodoxia, în general, nici nu și-a însușit calificativul de *imitator — Imitatio Christi* — tocmai pentru a evita căderea în imitația exterioară. Dacă aceasta e interioară, ea devine biblică: *„Urmați deci pilda lui Dumnezeu, ca niște copii iubiți"* (Efes. 5, 1). Ortodoxia a preferat termenul introdus de Nicolae Cabasilas: *„Viața în Hristos"*, mai exactă în articulațiile trăsăturilor pe care trebuie să și le însușească preotul.

Preotul trebuie să fie *Samarineanul milostiv* al parohiei. Să aibe grijă și de bolile trupești. În general preoții au acum mașini. El să ducă bolnavii la spitale. El să-i viziteze. Parohia să simtă într-însul pe omul gata să ajute în orice împrejurare. În felul acesta nici nu vor mai fi de conceput neînțelegerile dintre unii preoți și parohienii lor.

* * *

6. *Copiilor preotului să nu le fie rușine să spună: „Tata e preot"*. Sau că e preotul *Cutare*. Se cunosc cazuri când, sub vechea dictatură atee, unii copii spuneau

cu mândrie: tata e preot! Aceasta însemna: tata ajută bolnavii, săracii, învață poporul frica de Dumnezeu și poruncile morale creștine, îi învață pe toți să fie buni, și el însuși e foarte bun, cinstit și drept.

* * *

7. *Preotul să fie în toate om luminat*, evlavios, în pas cu evlavia poporului nostru, păstrător al bunelor obiceiuri. Să fie în pas cu cultura și cu civilizația vremii, dar și cel care ține trează atenția spre ceea ce e bun și plăcut lui Dumnezeu, spre ceea ce are valoare veșnică. În misiunea lui să fie demn, iar convingerile și învățăturile lui să fie limpezi și să servească drept exemple credincioșilor lui. Evident, nu trebuie să devină un bigot, care mai întâi atrage iar după aceea, de regulă, respinge. Și, în nici un caz, să nu cadă în acea bicisnicie care face din el doar o unealtă folosită de nevoie de credincioși pentru anumite servicii, dar care să fie disprețuit de dânșii.

8. Preotul trebuie să fie *omul prin care vorbește Dumnezeu, iubește Dumnezeu, iartă Dumnezeu.*

Să fie *omul lui Dumnezeu*, cum învață Sfântul Pavel.

CAPITOLUL VIII

MODELUL ŞAGUNA

Şaguna a fost un geniu multilateral, mare gânditor, părinte şi binefăcător al Transilvaniei. Cu aceste trei virtuţi de căpetenie el şi-a înscris pentru totdeauna numele în panteonul „dascălilor de cuget şi simţire românească" pe care i-a avut Biserica Ortodoxă în general, şi Biserica Ortodoxă Română din Transilvania în special.

Şaguna a fost socotit în Transilvania *„începătorul a toate"*, pentru că a pus bază instituţiilor fundamentale bisericeşti, într-o vreme în care le era foarte greu românilor să trăiască sub o stăpânire străină care nu le recunoştea nici religia, ca religie oficială, şi nici naţiunea, ca naţiune oficială.

Oricât ni s-ar părea la toţi de ciudat, aceasta a fost realitatea. Deşi eram cei mai vechi pe pământul Transilvaniei, deşi religia noastră ortodoxă era şi ea cea mai veche, pentru că o primisem odată cu formarea noastră ca popor, ei bine, în Transilvania erau recunoscute numai trei naţiuni. Încă de la 1437, când s-a decretat unirea celor trei naţiuni: *„Unio trium nationum"*: ungurii, saşii şi secuii, românii erau socotiţi ca şi cum n-ar exista. De asemenea, erau recunoscute patru religii: catolică, luterană, reformată şi unitariană. Ortodocşii — şi ca religie erau ca şi cum n-ar exista. Repet, într-o vreme în care românii erau cei mai mulţi. Toate statisticile, chiar cele făcute de străini, atestau că ortodocşii erau cei mai numeroşi. Românii ortodocşi alcătuiau cea mai mare parte din Transilvania, erau mai mulţi decât toate celelalte naţionalităţi luate la un loc. Şi totuşi, nu erau recunoscuţi.

Aceasta a durat multă vreme. În astfel de condiţii *Şaguna a fost omul providenţial al transilvaniei.*

Ce a făcut Şaguna în Transilvania?

A venit întâi ca vicar în 1846; în 1847 a fost ales episcop, în 1848 a fost hirotonit şi la numai câteva zile de la hirotonie s-a dus pe Câmpia Libertăţii, la Blaj, unde s-a rostit pentru prima oară: *„Noi vrem să ne unim cu ţara"*.

A reîntemeiat în 1864 *Mitropolia* de la Sibiu. Ea a devenit un fel de guvern al românilor din Transilvania care, politiceşte, nu aveau dreptul sub nici o formă să se organizeze. Erau sub stăpânire străină.

A alcătuit apoi un *Congres bisericesc* din care a făcut parte şi marele Avram Iancu. Acest Congres bisericesc a ţinut loc de parlament al românilor din Transilvania. Şi-apoi a dat Bisericii din Transilvania un *Statut organic*, statutul şagunian, care implica în viaţa bisericească pe preoţi şi pe mireni pentru că, potrivit acestui Statut, Congresul bisericesc era alcătuit din o treime preoţi şi două treimi laici, laici care nu puteau activa în toată libertatea pe terenul luptelor naţionale. El le-a dat posibilitatea să-şi ducă această luptă în cadrul Congresului bisericesc. Statutul a fost ca o *Constituţie* a românilor din Transilvania.

Statutul şagunian a fost luat ca model după Unirea din 1918 pentru organizarea întregii Biserici Ortodoxe Române şi este şi la baza actualului Statut.

Şaguna este cel care a întemeiat aici la Sibiu toate instituţiile fundamentale. În afară de cele pe care le-am numit, a întemeiat în 1853 *„Telegraful Român"*, singura gazetă din ţară cu apariţie neîntreruptă până acum.

A întemeiat apoi un *„Calendar"* sub formă de carte, care de asemenea continuă până în ziua de astăzi cu numele de „Îndrumător bisericesc". A întemeiat aici *Tipografia*, a întemeiat *Şcoala pentru preoţi şi învăţători*, a întemeiat o instituţie fundamentală care a jucat un rol extraordinar în viaţa Transilvaniei şi care şi-a reluat acum activitatea şi anume *ASTRA*, Asociaţia pentru răspândirea culturii şi literaturii poporului român şi multe altele, care l-au făcut să rămână în istoria Transilvaniei ca unul din oamenii ei providenţiali.

El a dat Transilvaniei posibilitatea de a se organiza, de a-şi întări conştiinţa ortodoxă şi românească, întărire care a putut duce după aceea, prin urmaşii lui, la înfăptuirea actului unirii de la 1 Decembrie 1918.

Ne-a învrednicit bunul Dumnezeu ca din anul 1989 incoace să avem parte de bucurii și împliniri în viața Arhiepiscopiei Sibiului, care ne-au deschis noi căi în desfășurarea și în continuarea activității bisericești, în lumina învățăturilor Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

O primă grijă pe care am avut-o îndată după revoluție, în cadrul Eparhiei noastre, a fost aceea de a da poporului credincios, lipsit multă vreme de posibilitatea de a primi educație religioasă, de a-i da carte religioasă, în așa măsură încât tot omul care a dorit să aibă o astfel de carte, să o poată găsi fără întârziere. Am tipărit *Cărți de rugăciuni*, am tipărit *Catehisme*, am tipărit la București *Biblii*, am tipărit *Mica Biblie* pentru copii și tineret și pentru oameni mari, și am răspândit aceste cărți, aș zice eu până la saturație, pentru că mai avem încă în depozite la ora de față.

Am oprit o vreme tipărirea altor cărți teologice, de importanță culturală și teologică, dar am făcut-o cu bună știință, ca să putem da poporului credincios literatură religioasă pe măsura înțelegerii lui și, acest lucru, ne-a adus mari satisfacții. Ne-a adus mare satisfacție și faptul că, prin intervenția Sf. Sinod, prin intervențiile noastre nenumărate, prin apelul făcut la credincioșii care au răspuns apelului nostru, am putut convinge Parlamentul să introducă religia în școli. Așa încât, la ora de față, avem religie în școli la primele 4 clase, iar preoții, peste tot, sunt și profesori de religie. Acolo unde nu ajung, mai ales în marile orașe unde sunt foarte multe clase, am organizat și cursuri de pregătire pentru unii laici, foști profesori, învățători. Am organizat astfel de cursuri, predând candidaților elementele esențiale pe care, la rândul lor, să le poată preda elevilor, astfel că acum în toată eparhia, inclusiv în marile orașe, avem acoperite toate orele de religie, ceea ce este un lucru extraordinar pentru că, ceea ce se învață în copilărie nu se uită niciodată.

Acum avem învățământul religios cu numele de *Religie*, așa cum a fost dintotdeauna în istoria noastră, și copiii își pot primi acum educația religioasă încă din fragedă vârstă.

Am avut în grijă, după Revoluție, și umplerea golurilor în ce privește nevoia de biserici, de lăcașuri de închinăciune, în care să se poată ruga credincioșii. Mai

avem încă de lucru cu zidirea bisericilor noi, în eparhia noastră, mai ales în marile orașe, Sibiu, Brașov, Predeal, Victoria, Făgăraș, Mediaș și în multe alte părți. Unele din cele pe care le-am început, chiar după Revoluție, au început să funcționeze. Am sfințit nu de mult o biserică, începută după revoluție, la Poiana Mărului, lângă Brașov, cea dintâi pe care am sfințit-o gata fiind, o alta în Orașul Victoria, deja sfințită. Apoi am sfințit câteva subsoluri de biserici în care se va sluji până când deasupra se va înălța biserica, având cazuri din acestea și aici în Sibiu și în Brașov. În Făgăraș am sfințit o biserică de lemn care va pregăti-o pe cea mare, din piatră, catedrala orașului.

Chiar în aceste momente de criză economică, preoții și credincioșii au izbutit să înceapă zidirea multor biserici. Avem în Eparhie peste 20 de biserici noi în construcție și, în afară de acestea, sub creasta Carpaților, mai mult de 15 schituri și mănăstiri din cele dărâmate de Bukow la mijlocul sec. al XVIII-lea, au început să se zidească din nou, ele rămânând în amintirea credincioșilor chiar dacă au trecut de atunci câteva generații. Credincioșii, din tată în fiu, au păstrat amintirea lor, a locului unde au fost amplasate, și acum s-au hotărât, în multe din aceste locuri, să refacă aceste locașuri dărâmate de furia habsburgilor catolici, pentru că ortodocșii noștri n-au vrut să treacă la catolicism.

Avem deci și această bucurie. Unele din aceste schituri sunt deja foarte avansate ca și construcție, cu biserică și cu case, ca la Dejani, la Bucium, la Orlat, la Bunești, la Sibiel și în alte părți în interiorul Eparhiei noastre. Unele din ele au început deja să aibă câte un călugăr, doi, sau maici, și sperăm că ele se vor popula repede și, în felul acesta, va crește din nou conștiința ortodoxă și puterea de rugăciune prin călugări, monahi și monahii care se vor stabili în aceste mănăstiri.

O mare realizare și bucurie a noastră aici în Transilvania, în Eparhia noastră a Sibiului, a fost faptul că, la 15 august, în anul 1993, am sfințit Mânăstirea Sâmbăta, mânăstire pe care am început-o în 1985 în condiții grele, lucrând cu 200 de muncitori pe zi în mare grabă, ca nu cumva să ne fie oprită lucrarea. Am reușit ca revoluția din 1989 să ne prindă cu ea sub acoperiș, după care am continuat finisările și Dumnezeu a binecuvântat această îndrăzneală de a începe zidirea unei

mânăstiri, în timp ce în ultimii cinci ani se începuseră dărâmări de biserici în București. Am avut bucuria ca această îndrăzneală să fie răsplătită de Dumnezeu prin aceea că la sfințirea ei a venit însuși Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol, Bartolomeos I, cu mulți ierarhi, greci alături de el, cu Patriarhul Bisericii noastre Ortodoxe Române P. F. Teoctist deasemenea înconjurat de ierarhi români, așa încât s-a săvârșit la 15 august 1993, chiar ziua în care, în 1714, ctitorul ei cel dintâi, Constantin Brâncoveanu, fusese martirizat la Constantinopol împreună cu 4 fii și cu ginerele lui, Ianache. Am socotit acest lucru ca o nesperată binecuvântare, ca zidirea mânăstirii să fie încununată cu o astfel de sfințire, eveniment care se mai petrecuse în istoria noastră la 1517, când, la inițiativa lui Neagoe Basarab, a venit să sfințească Mânăstirea Curtea de Argeș Patriarhul Teolipt al Constantinopolului.

Iată deci că, după aproape 500 de ani, vine iarăși un patriarh de la Constantinopol, simbolul unității ortodoxiei de pretutindenea, care sfințește mânăstirea de la Sâmbăta.

Toate acestea ne-au adus în anul 1993 bucurii deosebite.

Pe de altă parte, am încercat și noi, pe măsura puterii noastre, să urmăm exemplul Sfântului Vasile cel Mare, nu în măsura în care a putut-o face el dar, în criza economică în care ne aflăm, totuși ceea ce am realizat, zicem noi, a fost și este un lucru bun.

Am înființat în Eparhia noastră, și suntem singura Eparhie care avem organizat acest lucru, un *Fond Filantropic Eparhial*, din donațiile credincioșilor, printr-o colectă pe care o organizăm în ziua de Sf. Nicolae așa încât putem să distribuim sume foarte importante celor în nevoi, mai ales bolnavilor, handicapaților, dar și altor familii fără posibilități materiale de a-și întreține copiii, familii cu mulți copii.

Am constatat răspunsul extraordinar de generos din partea credincioșilor, în legătură cu colecta aceasta, pentru bolnavi în special și pentru oamenii în nevoie, ceea ce înseamnă că sensibilitatea creștină în poporul nostru rămâne vie și ea trebuie respectată și încurajată, pentru că numai în felul acesta vom ține unitatea dintre noi și vom putea da un răspuns bun la judecată, cum spunem în rugăciunile Bisericii.

Avem nevoie de Dumnezeu. Acest lucru trebuie să ne fie tuturor foarte important pentru că, altfel, pedeapsa care vine de la Dumnezeu, cea mai mică dar și cea mai mare, e aceea de care vorbește Sf. Pavel la un moment dat: *„i-a lăsat Dumnezeu la voia minții lor"* (Romani I, 28). Adică Dumnezeu își ia mâna de pe noi și ne lasă la voia minții noastre.

Mântuitorul nu ne-a lăsat un program de guvernare, dar ne-a lăsat totuși rugăciunea: *„Vie împărăția Ta"* (Matei VI, 10), în cuprinsul rugăciunii *„Tatăl nostru"*. Și ne-a mai zis: *„Dați cele ale lui Dumnezeu, lui Dumnezeu, și Cezarului ce I se cuvine Cezarului"* (Matei XII, 17). Era vorba de impozite, când i-au arătat banul. El a întrebat: al cui e chipul de pe monedă? — Al Cezarului. — Bine, dați-i Cezarului ce-i al Cezarului. Dar nu uitați: dați lui Dumnezeu ceea ce se cuvine lui Dumnezeu.

Aceasta este norma Bisericii și aceasta o cere Biserica de la orice guvernare și de la orice om. Toți oamenii trebuie să fie *„oameni ai lui Dumnezeu"* (I Tim. VI, 11). Dacă nu sunt așa, e ca și cum dintr-o grămăjoară de pietre ordinare, ai încerca să faci un colier de aur.

Oamenii lui Dumnezeu sunt aceia care ascultă de Dumnezeu.

Să ne străduim să fim oameni mai buni. Să ne gândim și la întregirea Patriei noastre. Să nu uităm de trupul încă sfâșiat al Patriei care s-a întregit în 1918 Să nu uităm de Basarabia și de Bucovina. Aceasta nu este politică. Aceasta este dorința firească de întregire a trupului.

Să căutăm prin toate ale noastre să păstrăm prin rugăciune, prin faptă bună, buna legătură cu Dumnezeu și, atunci, să fim siguri că și Dumnezeu ne va ocroti, așa cum ne-a ocrotit întotdeauna de-a lungul istoriei, chiar când am trecut și prin momente mai grele, chiar când ne-am confruntat cu unii care ne-au amenințat și ființa și credința. N-a durat mult până când datorită credinței poporului nostru, Dumnezeu ne-a făcut dreptate. Și ne va face Dumnezeu dreptate și cu Basarabia, Bucovina și Ținutul Herței.

Preoțimea noastră din Transilvania va avea întotdeauna în Șaguna un model.

CAPITOLUL IX

CONVORBIRE CU STUDENȚII TEOLOGI

Confesiuni improvizate

Fiind o sărbătoare personală m-am gândit că e bine să-i demitizez caracterul oficial și să stăm de vorbă sincer și simplu, de aceea voi sta jos. În timp ce vorbea P. C. Rector, mă gândeam ce semnificație are acest număr de ani al aniversării de azi, pentru că cifra cinci nu face parte din numerele sacre. Există cele 5 cărți ale lui Moisi, dar numărul nu e nici măcar de valoarea lui patru, în legătură cu care știm că au existat 4 Evangheliști, sunt patru anotimpuri, patru puncte cardinale cu patru s-au format cele 40 de zile de post din viața Mântuitorului, cei 40 de ani de peregrinare a evreilor în pustie etc., dar cinci? Să zicem că e o jumătate dintr-o cifră rotundă (10)! Așadar sunt cinci ani de când sunt la Sibiu.

Mă mai gândeam în timp ce vorbea P. C. Rector, cu o oarecare jenă, că e destul de penibil să auzi despre tine vorbindu-se tot felul de lucruri care pot fi adevărate, în parte sau doar pe jumătate, că trebuie să fii înțelept și să iei doar ceea ce este adevărat din tot ceea ce se spune și, mă mai gândeam și la un alt aspect, necromantic, deși n-am asemenea pasiuni. Aveam senzația că așa s-ar vorbi despre mine dacă aș fi întins pe un catafalc aici, în mijlocul dv.! Pot deci considera că mi-am ascultat în mod anticipat necrologul. Numai că eu nu prea am încredere în necrologuri. Sunt prea multe vorbe de circumstanță în ele. *De mortuis nil nisi bene*! Așa că se mai spun și minciuni pioase, se mai descopăr calități, de departe absente din viața celui petrecut pe ultimul drum! Că, de! E ultimul. Ai zis și ai terminat!

---

* Înregistrare după o vorbire liberă.

Eu cred de aceea că sancțiunea ultimă asupra unui om o dă istoria. Și asupra mea se va pronunța cândva istoria, și prin aceasta nu vreau deloc să-l dezic pe P. C. Rector. Dânsul a făcut ceea ce trebuia. Ceea ce aș fi făcut și eu în locul lui. Numai de nu l-ar contrazice mai târziu istoria! Aș dori să am norocul acesta!

Am avut prilejul să conducem pe ultimul drum oameni mari precum unii socotiți sfinți, care au rămas totuși la zăceală! Adică așteaptă ca timpul și istoria să-i valideze. Așadar, rămâne să vedem ce va selecționa istoria din ceea ce se spune despre noi cât suntem în viață! Totul e să lucrăm în așa fel, încât să ne pregătim pentru această judecată care nu greșește niciodată — istoria, așa cum nu dă greș Dreptul Judecător, ultima instanță care se va pronunța asupra noastră, e drept pentru veacul viitor!

Într-o asemenea zi, ești cumva așezat la mijloc. Toată lumea privește la tine, și-ți analizează în amănunt activitatea. Chiar dacă se fac eforturi și se apelează la artificii ca să te scoată basma curată, îți vine totuși, dintr-un rest de decență, să încerci să le refuzi. Sigur că o explicație exhaustivă e greu de făcut, pentru că sinceritatea nu e un lucru simplu și laudele gâdilă și-ți vine greu să le refuzi. De obicei mulți dintre oameni, scriitori, ierarhi, politicieni, lucrători în câmpul obștesc, se confesează în jurnale personale. Se explică în fața urmașilor, și vor să pară că se explică sincer. Unii se explică scuzându-se, când au evident pentru ce, alții acuză. De obicei lasă să se creadă că tot ceea ce au scris în taina jurnalului e destinat posterității și poartă girul sincerității, dar fiecare are grijă să se aranjeze puțin cu istoria. E, așadar, mai obiectivă istoria, decât ... auto-istoricii.

Un exemplu, fără a blama deloc personalitatea în cauză, sunt însemnările din „Jurnalul" lui Octavian Goga, marele nostru poet, incontestabil, exponent al sufletului transilvan. Dar era și el om ca toți oamenii, și s-a mai amestecat și în politică, și a avut relații cu politicienii, prieteni și adversari, între alții cu Miron Cristea, pe care istoria l-a chemat să joace și el anumite roluri politice. Goga face în însemnările lui despre Miron Cristea aprecieri scandalos de inexacte. Cum face și despre alții de ex. despre Iorga, Titulescu, oa-

meni politici cu care el a venit în contact și cu care având conflicte s-a răzbunat pe ei în „Jurnal". M-am bucurat zilele trecute, văzând că un bun istoric contemporan, M. Mușat, remarcă în *„Revista de istorie și teorie literară"* partizanatul lui Goga și subiectivismul lui răutăcios în aceste aprecieri.

Eu n-am totuși intenția să mă explic acum împotriva celor spuse de P. C. Rector, care doar m-a lăudat. Ce să fac? Să mă blamez? Nu merge. Aș gândi să spun cu toate acestea ceva despre mine, mai mult din motive să zicem pedagogice, dat fiind auditoriul de față, alcătuit mai ales din studenți. Biografiile și autobiografiile au fost întotdeauna un gen literar de succes! Așa că subtil, aș vrea să mai adaug încă, dacă mai e posibil, câte ceva la cele spuse de Părintele Rector! Să-mi pregătesc și istoria. Poate s-o și înșel puțin! Dar asupra acestui lucru veți judeca mai bine dv.

Dacă mi-aș lua singur acum, un interviu imaginar, m-aș întreba în primul rând care a fost momentul ce m-a frapat cel mai mult în viață și care mi-a deschis o perspectivă nouă. Mă gândeam la aceasta în timpul Te-Deum-ului și căutam cu repeziciune acest moment. Cred că n-aș greși prea mult dacă aș zice că acesta a fost atunci când părinții m-au trimis la Seminar și am intrat dintr-o dată într-o nouă familie, alta decât cea căreia îi aparținusem până atunci și pe care o crezusem unică, o familie mult mai largă, care a creat de îndată alte relații și responsabilități, care mi-a deschis alte orizonturi, și acest sentiment a persistat și persistă până azi în viața mea.

Sfera familiei s-a lărgit de la cercul casei, la cel al clasei, apoi al școlii, apoi al Bisericii. Într-un cuvânt, prima mea revelație a fost cea a intrării în comuniune cu alții. Și foarte intens. Ori de câte ori mă întâlnesc și acum cu unul din colegii de atunci, de la acel început de clasa I — de seminar, am sentimentul că mă întâlnesc cu un frate, ca și cu frații mei de sânge. Cred că acest lucru l-a experimentat fiecare din dv. și e bine să știți să vi-l puneți în valoare în viață. El îți dă conștiința că nu ești numai al tău, ci al unui cerc mai larg, că ai responsabilități mai largi. Îți dă sentimentul frățietății, al legăturii firești cu ceilalți oameni. Atunci ne

simțim bine, când suntem în legătură cât mai trainică cu alții.

Aceasta se numește *prietenie*, și cât de mult ar trebui s-o prețuim! Și cât de mult nu știm s-o prețuim! V-aș indica să citiți o carte a lui Romain Roland despre aceasta: *Jean Christoph*. Multe ați înțelege despre rostul și valoarea prieteniei.

Dacă mi-aș pune întrebarea cum aș rezuma în câteva cuvinte trecerea mea prin viață până acum, cred că aș răspunde că m-am socotit și mă socotesc încă, prede clipă, eliminând ceea ce e în plus, să descopăr statuia celui ce trebuie să fiu eu. E ceea ce, de altfel, facem toți prin gândirea și munca noastră, prin contactul cu școala, cu ideile, cu lumea. Ne tot sculptăm ca să ajungem la chipul acela al destinului nostru, care să fie cât mai conform cu ceea ce poate a însemnat rostul trimiterii noastre în lume de către Dumnezeu. Căci pe toți ne-a trimis cu un rost. Nimic nu e întâmplător, nimic nu e gratuit. Dumnezeu nu face fapte și opere gratuite.

Sigur că munca de sculptură nu e întotdeauna egală. Uneori dăm de rocă tare, alteori mai moale. Uneori dăm de nisip ușor de îndepărtat, alteori de granit rezistent dar, oricum, munca la acest autoportret nu trebuie să se oprească niciodată. Numai atunci, la terminarea portretului putem zice: „Acum slobozește ...".

Dar să nu ajungem repede la aceasta. Un astfel de portret nu trebuie dus numai până la formele lui obișnuite, clasice, academice, ci până la descoperirea esențelor lui spirituale, până la formele imaginate de Brâncuși, care reduc totul la esență, la formele pure, cum e de pildă capul Domnișoarei Pogany, sau Pasărea măiastră, care nu mai exprimă materia, ci iradiază spirit, esențe, principii, paradigme. Așa se fac sfinții!

Dacă m-aș întreba care sunt defectele mele (toți ar trebui să ne punem des această întrebare și nu numai cu ocazia bilanțurilor), n-o să spun ca acela care a zis că cel mai mare defect al lui, era că avea numai calități, deși toți suntem tentați s-o spunem și dacă n-o spunem, cu siguranță o gândim, dar nici n-o să-mi descopăr defectele, pentru că sunt destui care o fac și o vor mai face! Și ce fac ei e de ajuns, ba chiar cu vârf și îndesat! Nu-i credeți chiar în întregime. Ca și cu calitățile, se mai exagerează și cu defectele. Și chiar mai

mult, pentru că dezvăluirile „sigure" și „sincere" se fac de obicei în ascuns!

Dacă m-aș întreba care sunt exigențele mele, acelea care vin din structura sufletului meu; dacă m-aș întreba ce mă supără mai mult în viață, de exemplu, aș zice că cel mai mult mă supără lipsa de punctualitate și de caracter. Modul cum consider lipsa de punctualitate e fără îndoială unul din marile mele defecte. Ar trebui să fiu mai îngăduitor. Să apăr pe orientalul din mine.

Eram student la Oxford și era acolo obiceiul ca atunci când cineva voia să se deplaseze undeva, nota aceasta pe un caiet care se afla pe un geam, precizând ora la care voia să meargă și la care ar fi avut nevoie de o mașină. Un administrator venea și bifa cererea și dacă însemnarea ta era bifată, însemna că mașina îți va fi pusă la dispoziție. Dacă nu, însemna că nu erau posibilități și trebuia să revii. Într-o zi am vrut să merg la o capelă ortodoxă din Canterbury-Road, 1. Eram în primele săptămâni la Oxford — și am notat lucrul acesta în caiet cu oarecare îndoială. Știam cam cum era pe la noi! Mi-am fixat plecarea pentru ziua următoare la ora 2. A doua zi, potrivit rânduielilor de acasă, unde punctualitatea nu prea era de bun gust, am ajuns la locul de îmbarcare la ora 2 și 5 minute. Mașina nu era acolo. Nu m-am impacientat. La ora 2,30 încă nu venise. Am început să gândesc că nici englezii nu prea stăteau bine cu punctualitatea. După încă un timp de așteptare, a venit la mine un bătrân care probabil mă văzuse pe fereastră, din biroul administrației și întrebându-mă ce aștept, i-am explicat puțin supărat că așteptam mașina comandată pentru ora 2 care, încă nu venise după vreo trei sferturi de oră. Am rămas stupefiat când bătrânul mi-a răspuns că la ora 2 fix mașina fusese acolo și negăsindu-mă a plecat, crezând că m-am răzgândit. „Aici 2 înseamnă 2", mi-a mai zis, și a plecat fără nici o altă mângâiere! De atunci m-am învățat să fiu punctual, iar lipsa de punctualitate mă supără cel mai mult. Mă înfurie. Mă îmbolnăvește!

Acum 5 ani, la prima întâlnire cu Administrația de aici am spus că nu-mi place să spun un lucru de 2 ori. A doua oară, dacă-l spun, să fie considerat drept observație. Nu prea am fost luat în serios. Vă spun și acum ca o mărturisire, că atunci când spun a doua oară un

lucru, o spun cu o mare suferință interioară. Socotesc că ce mi se face e lipsă de respect și de seriozitate. Am foarte multe lucruri de făcut și când am dat o dispoziție, socotesc problema rezolvată. Uneori o și uit. Dar îmi aduc aminte întotdeauna și atunci se dezlănțuie în sufletul meu catastrofa. Chiar când nu se vede, este!

Dacă m-aș întreba ce mă bucură cel mai mult, pot să spun că e descoperirea unui om care se respectă pe el mai întâi, un om în care conștiința e vizibilă. Un om care se respectă pe el, e imposibil să nu respecte și pe alții, și să nu creeze o ambianță pozitivă, armonioasă, în viața socială.

Ne place să trăim într-o ambianță socială plăcută, să ne trăim viața creator, în mulțumire, fără tensiuni inutile, căci viața este una singură, și dacă o trăiești în supărări, invidii, înșelătorie etc. ți-ai compromis-o iremediabil și irecuperabil. Există în viață și tensiuni care sunt necesare, de ex. tensiunea unuia care fierbe în el pentru faptul că nu are timp suficient pentru a învăța cât mai mult; tensiunea către desăvârșirea morală, lupta cu impulsurile negative etc. Una e să te frământe acestea, alta e să te frământe celelalte. Pe unele trebuie să le cultivăm, pe celelalte trebuie să le corectăm.

Vă spuneam la sărbătoarea Sfinților Trei Ierarhi despre celulele gânditoare care intră în compoziția trupului nostru, cu memoria tuturor luminilor prin care au trecut, sens în care, zicea autorul cărții citate, (Pierre Charon: *L'Esprit cet inconnu*) că se poate vorbi de o reîncarnare (nu în sensul budist, desigur). Sarcina noastră este să aducem toate aceste celule cu istoria și memoria lor despre viețile prin care au trecut, la unitate, făcând să strălucească în noi acele particule ce sunt lumină, fotonii, debarasând sufletul și trupul nostru de tot ceea ce este negativ și nearmonic. Se vede că sfinții, la o astfel de eliberare ajung, atunci când reușesc să răspândească lumina fizică pe care o vedem în jurul capului lor. Există un mitropolit în India, cu care sunt bun prieten, Paulos Mar Gregorios de New Delhi, care studiază în mod special această problemă, reușind să facă fotografii cu aureola care reflectă în afară purificări interioare ajunse la retransformarea materiei în energie, așa cum fusese la început și cum o spune astăzi din ce în ce mai mult știința.

V-aș mai putea mărturisi că am un mare respect față de toți creatorii de idei și de frumos și față de sfinți, ei fiind modelele cele mai apropiate de noi, întrucât sunt oameni. Cu sentimente identice trebuie să-i privim însă pe toți marii creatori de artă, de literatură etc. Efortul lor intelectual e un efort al spiritului și n-are alt rost decât de a crește în noi cantitatea de spirit, marea și suprema înțelegere, marea și suprema întoarcere la izvor.

Acești 5 ani petrecuți la Sibiu, cât se împlinesc astăzi, au însemnat pentru mine o experiență frumoasă și aceasta este o mărturisire sinceră. Experiența administrativă o începusem mai de mult, alături de Patriarhul Justinian și am continuat-o alături de Patriarhul Iustin, timp în care m-am străduit să înțeleg gândirea, mai ales a Patriarhului Justinian, referitoare la situarea Bisericii în noul context politic și social de după războiul al doilea mondial. A fost un om mare, care a știut să țină în mâini frânele Bisericii și să nu lase corabia nici să se scufunde, nici să se lovească de stânci, ci a găsit un mod de comunicare cu lumea înțelept și eficient. Aceasta a fost o experiență nouă, cu totul originală și reușită.

Am putut face apoi o scurtă experiență la Buzău. Buzăul l-am luat în primire dărâmat de cutremur. Seminarul, reședința eparhială și aproape 200 de biserici au trebuit restaurate complet.

Trebuie să ne punem în gând să îmbunătățim și să creștem potențialul spiritual al umanității.

Aș vrea să-mi îngăduiți la acest popas aniversar să vă mărturisesc că întreaga mea experiență de la Sibiu a fost numai pozitivă. La București, activitatea mea s-a caracterizat, rezumată în câteva cuvinte, prin înființarea de parohii peste hotare, prin pregătirea și trimiterea multor studenți și a preoților, cu burse în străinătate, prin organizarea atelierelor bisericești etc. Tot acel timp a fost un timp comod. E comod să fii vicar, și nu șef. Când am ajuns la Buzău, și am luat singur asupra mea, întreaga răspundere pentru viața eparhiei, situația s-a schimbat. Nu e ușor să fii factor de decizie. Toate consecințele îți umblă prin conștiință și nu e comod să fii permanent cu conștiința încărcată de răspundere. Oare cum va fi? Oare ce va zice cutare? Cum va

răbda? Cum se va acomoda când l-ai transferat disciplinar? Oare n-ai greșit? Și altele și altele.

Experiența de la Buzău a fost utilă, dar scurtă. Când am venit aici, nu eram la primul contact cu Transilvania. Mi-am luat licența la Cluj, intrarea în monahism am făcut-o la Prislop. Încă în timpul războiului, simțindu-mă atras de Transilvania, am plecat cu doi colegi s-o vedem. Am ajuns și la Sibiu, unde am dormit în gară, pe două ziare întinse pe ciment, sub teama bombardamentelor. De două ori a fost alarmă aeriană și ne-am refugiat într-un spațiu liber. Deci aveam vechi legături cu Transilvania. Acum cinci ani, când am venit aici, poate că eram puțin speriat, dar eram așa, mai ales apăsat fiind de mulțimea sarcinilor pe care le întrevedeam, gândindu-mă la naționalitățile de aici, la confesiunile numeroase și la multele probleme administrative pe care le știam înghețate de ani de zile.

Acum pot însă spune: momentele petrecute la Sibiu au fost momente de bucurie. În primul rând pentru că sufletul transilvan cu care am lucrat aici e deschis la tot ceea ce este creator, frumos și util. Inerentele mici necazuri cu unii preoți nu trebuiesc luate în tragic. Nici nu sunt prea multe. Am aici parte de o colaborare frumoasă. Cele mai multe lucruri, în realitate, se datorează unei bune colaborări, unei înțelegeri spontane din partea tuturor, unei angajări imediate în munca din administrație și de la Institutul Teologic din Sibiu, unde avem un corp profesoral foarte bine selecționat, ceea ce este un lucru deosebit de important, întrucât avem nevoie de preoți buni și adevărați. Rămân la convingerea profundă că preoții au un mare rol de jucat în societatea noastră, în păstrarea ținutei morale a poporului, căci ținuta morală este cea care garantează vitalitatea poporului nostru, așa cum a fost și în trecut.

Avem nevoie de preoți ai vremurilor noastre. Toți avem mandatul de la Hristos să fim păstori într-un timp și într-un loc anume. Nici un preot nu se hirotonește fără un altar. Nici un preot nu se hirotonește în afara istoriei. De aceea, pregătirea preoților cere exigență, adaptare, înțelegere. Eu, dacă aș putea să impun în conștiința preoților de acum și de mâine acest lucru: să fie preoți adevărați, buni, aș considera că mi-am îndeplinit sarcina spirituală.

E important să scrii și să faci și alte lucruri, dar mai important este ca tot ceea ce faci, să aibă un impact imediat și real cu viața. De aceea preotul trebuie să fie la curent cu noutățile care apar în toate domeniile vieții, ale culturii și cu atât mai mult în Teologie. La noi se scrie mult și se scrie bine. Avem o teologie românească bună. Mai bună ca în alte părți. S-o scoatem din cărți și reviste și s-o instalăm în mințile și inimile noastre. Și să nu minimalizăm nevoia de cultură generală. Cultura generală, domnilor studenți, se face acum. Dacă n-o faci acum, prin lecturi de tot felul, rămâi oarecum infirm pe toată viața. Mie însumi lucrurile pe care nu le-am adâncit în vremea studenției, îmi fac greutăți și azi, și trebuie să muncesc în plus pentru a mă documenta și a le recupera. De aceea folosirea timpului la maximum este o necesitate de prim ordin. Nu risipiți timpul. Veți regreta!

Mulțumesc tuturor pentru ideea de a fi organizat această întâlnire cu prilejul împlinirii a cinci ani de arhipăstorire la Sibiu. Mulțumesc Părintelui Rector pentru frumoasele și cuprinzătoarele cuvinte cu care mi-a făcut bilanțul activității. Mulțumesc tuturor pentru concursul pe care mi l-ați dat în acești cinci ani de muncă. Vă mulțumesc pentru răbdarea de a-mi asculta aceste confesiuni improvizate.

Închei, dar nu înainte de a vă ruga să acceptați să mutăm puțin centrul și accentul zilei de azi pe altceva. Să ne facem o datorie de suflet, amintindu-ne că azi Patriarhul nostru Teoctist își serbează ziua de naștere (n. 7 februarie 1915). Am trimis o telegramă de felicitare în numele dv. al tuturor și al meu personal, și doresc ca întâlnirea noastră de acum să fie un prilej de a ne ruga lui Dumnezeu să-i dea sănătate, înțelepciune, putere de muncă, pentru a conduce cum trebuie corabia Bisericii noastre.

Din felul cum o conduce cârmaciul, ea își desfășoară viața în pace, liniște și siguranță. Noi cei ce l-am ales în funcția de Patriarh, am apreciat că are toate calitățile necesare pentru această mare răspundere. Rugăm pe Dumnezeu să-i întărească puterile pentru a răspunde chemării în demnitatea supremă ca al V-lea Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

CAPITOLUL X

PREOTUL ÎN FAȚA LUI HRISTOS, ÎN FAȚA PROPRIEI CONȘTIINȚE ȘI ÎN FAȚA LUMII*

Cuvânt către studenții teologi

Având nesansa de a fi ultimul vorbitor și de a vorbi cu aceeași ocazie, la aceeași temă, aceluiași auditor aproape obosit de atâtea cuvântări,[1] trebuie să vă așteptați la inevitabile repetiții. N-am ce face. Nu ne-am distribuit dinainte temele ca să abordăm, fiecare din noi, doar unele părți ale ei. Și apoi fiecare a vrut să spună tot ce știe! Așa se și cade într-un moment ca acesta. Repetițiile au însă și partea lor pozitivă. Faptul că ne-am repetat și că voi repeta și eu unele lucruri deja spuse va mărturisi despre un consens al tuturor vorbitorilor cu privire la exigențele momentului, la ce se așteaptă de la studenții și profesorii Institutului nostru Teologic.

Prea Sfințitul Vasile al Oradiei, prezentând „câteva jaloane", a spus că va vorbi despre studiu și despre rugăciune. Ce alte jaloane aș mai putea găsi eu?! Poate voi mai găsi câteva, dar va trebui să mă opresc și eu asupra acestora, așa încât să fiți îngăduitori. Să fiți îngăduitori și cu faptul că cele ce voi spune nu vor fi tocmai sistematice, pentru că n-am avut timp prea mult de concentrare. Și dacă voi fi și un pic cam lung, aceasta se va datora tot timpului: n-am avut timp să fiu mai scurt! Nu voi intra în probleme de administrație, pentru că ni le-a prezentat frumos și pe larg părintele rector Voicu. Voi încerca să nu fiu deloc solemn și mă voi

---

* Cuvântare nescrisă, înregistrată, la deschiderea festivă a cursurilor Institutului Teologic Universitar Sibiu, 26 XI 1982.

1 Cu același prilej au mai vorbit P. S. Episcopi Emilian al Alba Iuliei, Vasile al Oradiei, P. S. Episcopi-vicari Timotei Lugojanul, Justinian Maramureșanul, P. C. Rector Arhid. Constantin Voicu, D-l Pastor Christoph Klein, Vicarul Episcopiei Evanghelice și prorector al Institutului Teologic Protestant din Sibiu, și studentul Benchea din anul IV.

strădui să nu-mi descopăr talente oratorice. Aș vrea să dau acestei cuvântări caracterul de prelegere inaugurală și chiar un caracter de lucru. Așa cum s-a mai spus, să încercăm acum la început de an academic, să fixăm împreună niște jaloane pentru activitatea pe care o avem înaintea noastră.

Mi-aș intitula această prelegere: *„Preotul în fața lui Hristos, în fața conștiinței proprii și în fața lumii"*.

*

Vorbind despre preot și preoție, inevitabil trebuie să se spună și lucruri cunoscute. În afară de unele principii teoretice voi aborda însă și unele aspecte practice. Voi dezvolta câteva din ideile enunțate de antevorbitori, dar voi enunța, la rândul meu, alte idei pe care nu le voi dezvolta prea mult și care vor avea nevoie mai pe urmă să fie adâncite. Sper s-o facem tot împreună sau o vor face părinții profesori. Voi spune însă și câteva lucruri — ca să zic așa — mai de-a dreptul. Poate vi se vor părea prea aspre, dar îmi imaginez că doriți să aflați de la mine exact ce gândesc.

Spuneam, tot în această sală, cu o săptămână înainte, la Adunarea Eparhială nou constituită din deputații nou aleși de pe cuprinsul Eparhiei noastre, că am de gând ca împreună cu corpul profesoral și cu Permanența Consiliului Eparhial, să dau învățământului teologic de la noi un nou impuls spre calitate. Ei bine, aș vrea să fixăm astăzi jaloanele acestui drum spre calitate, să vedem împreună încotro se vor îndrepta exigențele noastre. Cum spunea P. S. Emilian al Alba Iuliei, să vedem ce așteaptă *Biserica* de la noi și, cum spunea P. S. Vasile al Oradiei, ce așteaptă *credincioșii* de la noi.

Vă veți explica așadar de ce mi-am fixat ca temă: *„Preotul,* — în cazul nostru studentul teolog care mâine va fi preot, care se pregătește azi să fie preot, mâine, *în fața lui Hristos, în fața conștiinței proprii și în fața lumii"*.

*

Preotul în istorie s-a născut odată cu religia, așa cum religia a apărut odată cu istoria. Încă de pe când memoria omenirii nu mai păstrează amănunte, se știe că a existat preotul. Preotul a fost interpret, a fost mijlocitor. Din imemoriale timpuri oamenii au simțit nevoia unui interpret, a unui mijlocitor. S-a ridicat cineva din comunitate care s-a crezut cuprins de darul de a interpreta gândurile comunității față de Dumnezeu, pe de o parte, iar pe de altă parte gândurile lui Dumnezeu față de comunitate. S-a ridicat, fără îndoială, la o anumită chemare. Acesta a fost un chemat, un purtător de har, un purtător de mesaj. Și a fost din totdeauna un personaj deosebit. S-a simțit însărcinat cu o misiune. Cel dintâi va fi primit-o direct de la Dumnezeu, apoi a transmis-o el altora. Așa a fost din timpurile cele mai vechi, căci preotul nu este tipic creștin. Dumnezeu exista și înainte de a apărea creștinismul.

Preoții au existat cu mult înainte, din timpurile cele mai vechi și cu mult înainte de a începe istoria preoției Vechiului Testament. La modul vremii, a existat preotul vremii. Pe Avraam l-a binecuvântat Melchisedec, regele Salimului, iar *„Melchisedec acesta era preotul Dumnezeului Celui Prea Înalt"* (Fac. XIV, 18). Rege și preot. Dumnezeu trimitea o anumită scânteie a Sa în cineva și acela era preotul. Acela era sacerdotul. Acela era înțeleptul. Multă vreme, cum am văzut în cazul lui Melchisedec, acela era și conducătorul. Și avea nevoie de înțelepciune, mai ales. Amintiți-vă de cererea lui Solomon: *„Robul Tău este în mijlocul poporului Tău pe care l-ai ales, popor nesfârșit de mare... Dăruiește-i dar robului Tău inimă pricepută ca să asculte și să judece pe poporul Tău și să deosebească ce este bine și ce este rău"* (III Regi, III, 8—9).

La preoție cheamă întotdeauna Dumnezeu. Iată în Vechiul Testament, în cartea I a Regilor se spune: *„Dumnezeu l-a chemat pe Samuil"* (I Regi III, 4). Preoția se dă. Nimeni nu și-o însușește, nimeni nu și-o ia de la sine. În Noul Testament vedem cum Apostolii toți, au fost chemați (Matei IV, 18—22). Sf. Pavel a fost și el chemat. Se numește pe sine: *„Eu cel chemat"* (I Cor. I, 1; Romani I, 1). Sunt cuvintele cu care își începe epistolele. În celelalte precizează: *„apostol nu de la oameni, nici prin om"* (Gal. I, 1), ci *„prin voința lui Dumnezeu"* (II Cor. I, 1; Ef. I, 1). În Gal. I, 15, de asemenea arată că a fost chemat: *„Dumnezeu m-a ales din pântecele maicii mele și m-a chemat prin harul Său"*. Dacă preoția ar fi de la sine, cum ar mai fi sacră, sacerdoțiu? Numai pentru că nu este de la sine, ci de la Dumnezeu, ea e sacră.

Mântuitorul Hristos a reînnoit preoția: *„Și ne-a făcut pe noi preoți ai lui Dumnezeu și Tatălui Său"* (Apoc. I, 6). A confirmat-o și a redefinit-o. Și-a ales Apostolii. Cuvintele: *„Vino după Mine"*, le va fi rostit pentru fiecare din ei, așa cum le-a adresat lui Andrei și lui Petru (Matei IV, 19; vezi și Matei X, 1—4; Marcu III, 13—19; Luca VI, 13—16). Mântuitorul a reinstituit preoția și i-a dat un conținut nou față de preoția cea veche, prin Sfinții Apostoli: *„Precum m-a trimis pe Mine Tatăl, vă trimit și Eu pe voi... Luați Duh Sfânt, cărora le veți ierta păcatele, iertate vor fi și cărora le veți ține, ținute vor fi"* (Ioan XX, 21—23). Iar apostolii, la rândul lor, precum au făcut Pavel și Barnaba la Listra, Iconiu și Antiohia, au trimis pe alții, *„hirotonind preoți în fiecare biserică"* (F. A. XIV, 23).

Mântuitorul ține să precizeze: *„Nu voi m-ați ales pe Mine, ci Eu v-am ales pe voi* (Ioan XV, 16).

Iată tot atâtea mărturii din Sf. Scriptură că acest har *se dă*. El estt un dat, un dar. Interesant cum în limba noastră română aceste două cuvinte „har" și „dar" aproape se suprapun. Preoția este deci un *dar*, cum și zicem noi în vorbirea de toate zilele: *„darul preoției"*. Aici în Ardeal femeile la țară, și bărbații, când iese preotul sau episcopul din biserică, ce frumos îi urează: *„Dumnezeu să-ți ție darul"*. O urare extraordinară! Extraordinar câtă teologie știu acești credincioși ai noștri fără să fi învățat la școli atât de înalte ca cele la care învățăm noi.

Am accentuat această idee, anume pentru a-i fixa preoției originea, izvorul. Ea este de Sus. E misiune. E încredințare. E acreditare. De aceea preotul e interpret calificat, e tălmăcitor acreditat, e mijlocitor, e trimis, e un „Altfel", e un „Altcineva" decât ceilalți creștini, cineva cu rost între Dumnezeu și oameni. Cu precizarea, bine înțeles, a faptului că nu e Dumnezeu, și ca om are și el nevoie, la rândul lui, de un *mijlocitor*. Și preotul și episcopul se spovedesc. Revenind la chemare, la nivelul episcopatului alegerea e până astăzi și mai evidentă decât la nivelul preoției. *Nimeni nu face cerere să fie episcop*. Se mai întâmplă uneori doar cu unii... mai râvnitori!

Preoția este așadar chemare. Românul zice chiar în vorbirea curentă: *„are chemare de preot"*. Vine câte un

om, sau câte o femeie de la țară cu copilul la Seminar și spune: *„Are chemare de preot"*.

Mântuitorul folosește îndeosebi două metafore în legătură cu preoția: *„Voi sunteți sarea pământului"*, și *„Voi sunteți lumina lumii"* (Matei V, 13—14). Mântuitorul, cu putere de Sus, stabilește prin aceste metafore dimensiunile, definiția, răspunderile, ființa, trăsăturile, locul preotului în Biserică, în creștinism. Mai întâi confirmă necesitatea preoției. Fiind instituită de Mântuitorul, ea este de drept divin.

Dar *chemarea* singură nu asigură o preoție automată. Chemarea singură nu educă și nu desăvârșește de la sine, fără efort și fără pregătire. Chemarea e un apel interior la muncă, la rugăciune, la pregătire, la un rost special care cere pregătire specială. De aceea Mântuitorul avertizează: că *„mulți sunt chemați, dar puțini aleși"* (Matei XX, 16, XXII, 14). În această perspectivă trebuie să înțelegem pe Sfântul Petru când, în Epistola sa, povățuiește: *„Trebuie să vă întăriți chemarea"* (II Petru I, 10).

Să ne oprim puțin asupra acestor două metafore care definesc preoția prin gura Mântuitorului:

„Voi sunteți sarea pământului" — iată o metaforă luată din viața imediată, din viața de toate zilele a fiecărui om de pe toată fața pământului. Toți mănâncă, toți pun sare în bucate. Interesant acest mod al Mântuitorului de a-și împrumuta metaforele, comparațiile din viața de toate zilele, din mediul cunoscut tuturor. A făcut așa tocmai pentru a se face foarte foarte înțeles și, pe de altă parte, în acest caz, pentru a arăta că preoția face parte din ordinea vieții duhovnicești imediate, așa cum și metafora aceasta este luată din ordinea vitală a vieții imediate. Este absolut necesară. O mâncare fără sare e ca o frază fără sens, fără verb, ca o propoziție fără predicat. O mâncare fără sare e ca și incoerența în vorbire, fără sens.

Preotul este chemat deci să dea sens, de aceea e asemănat cu *„sarea pământului"*. E chemat să dea sens, să explice, să facă lucrurile coerente, să sistematizeze, să definească, să completeze, fiindcă, altfel, lucrurile ar rămâne ca o mâncare fără sare. Ar fi fără gust. O viață fără sens e și fără gust. De aceea folosim în limba română expresia *„e dezgustat de viață"*, dezgustat adi-

că de o viață fără rost. Și câte vieți la întâmplare nu există! Câte vieți fără sens nu există! Câte vieți clădite pe principii schiloade nu există! E multă nevoie de sens, de această sare a pământului care să dea gust vieții, care să dea sens vieții, care să definească sensul vieții creștinului.

Preotul e chemat să facă acest lucru, să-i ajute pe oameni să-și descopere acest sens, pentru că acest sens există. *Dacă există Dumnezeu, totul are sens.* Sau mai exact: totul poate avea sens, totul trebuie să aibă sens. Numai că trebuie descoperit. Preotul trebuie să fie descoperitorul, revelatorul acestui sens. Ca să fie însă descoperitor de sens, *trebuie să-l știe.* Rețineți acest lucru: *trebuie să-l știe!*

Cealaltă metaforă folosită de Mântuitorul: *„Voi sunteți lumina lumii"*, a fost împrumutată tot din mediul nostru imediat. Lumina! Ce e mai imediat decât lumina? Și care e opusul luminii? Întunericul. Ați mers vreodată printr-un întuneric de nepătruns, singuri, pe jos, printr-un întuneric dens? Dacă nu ați mers, încercați odată să închideți ochii și să mergeți 20—50 de pași fără să-i deschideți. Faceți această experiență și atunci veți înțelege în modul cel mai simplu, cel mai direct, ce înseamnă lumina, ce înseamnă a avea lumină. Și veți înțelege și ce înseamnă a fi lumină! Ce asemănare teribilă alege Mântuitorul! Lumina! Preotul trebuie să fie lumină. Cel care luminează ca și soarele, cel care orientează, fiindcă în întuneric nu te poți orienta. Cel care dă posibilitate oamenilor să se orienteze, ca steaua magilor din istorisirea Nașterii, ca steaua polară pentru navigatori, ca farul pentru vapoare. Preotul trebuie să fie o astfel de lumină.

„Sarea pământului" și *„lumină"*! Ce metafore, ce asemănări extraordinare pentru o misiune de om pe pământ! Dacă veți citi epistolele pastorale veți găsi acolo încă multe alte învățături și asemănări legate de imaginea preotului. Eu mă opresc la acestea două, ale lui Iisus, pe care le socotesc mai mult decât suficiente pentru a vă sugera măreția misiunii preoțești.

Iată deci la ce sunteți chemați. Așa vă vrea Dumnezeu. Așa prevede, calificat, Iisus Hristos Fiul lui Dumnezeu. Așa vă vrea Biserica. Așa vă vor oamenii. Așa vă vor credincioșii. Așa trebuie să vă vreți și dvs. Iată

și îndemnul Sf. Pavel: *„Să vă purtați într-un chip vrednic de chemarea pe care ați primit-o"* (Efes. IV, 1), *„pentru ca Dumnezeu să vă găsească vrednici de chemarea Lui"* (II Tes. I, 11). El v-a chemat, dar voi trebuie să vă purtați în așa fel încât să fiți vrednici de această chemare.

Cei care au venit aici, la această școală, înseamnă că au simțit o chemare, chiar dacă nu o pot exprima întotdeauna prin cuvintele cele mai potrivite. Nici părinții care v-au dus la Seminar nu puteau exprima prin cuvinte precise simțirea și dorința lor, dar v-au dus, și dvs. i-ați urmat întâi acolo, și apoi ați venit aici. Înseamnă că ați simțit chemarea. Ați venit aici ca să v-o întregiți, să v-o desăvârșiți. Pascal are o vorbă interesantă: *„De nu m-ați fi găsit, nu m-ați fi căutat"*. Paradoxală în aparență, vorba nu e deloc paradoxală. Și vi se potrivește. Ca să-l căutați pe Iisus, trebuie să-l fi găsit dinainte. Trebuie să fi știut ceva despre El dinainte. Trebuie să fi avut o intuiție, o certitudine, poate pe altă cale decât cea rațională sau cea din informație, sau din auzire. Sau pe aceste căi, dar trebuie să fi avut o cunoaștere, o „găsire", cum zice Pascal.

Trebuie să te fi provocat ceva să pornești spre căutarea Lui. O credință, tot așa după cum marile descoperiri științifice pornesc întotdeauna de la o credință. Astronomii caută stele sau comete pe care nu le-au văzut niciodată. Anumite calcule le indică existența unei stele într-un anumit loc și cercetează, și măresc capacitatea telescoapelor, și o găsesc. Tot așa cred eu că se explică și prezența dvs. aici: *căutați o stea.* Știți că există. Perseverați ca și astronomii de care am vorbit și o veți găsi.

Dacă așa ați ajuns aici, înseamnă că aveți chemare. Dar... și medicul are chemarea de a fi medic. Nu este însă medic decât după ce învață ani îndelungați, pornind de la anatomie și de la celelalte științe medicale; și inginerul și arhitectul au chemarea de-a fi, unul inginer, celălalt arhitect. Nici unuia nu i se dă însă să facă o construcție, înainte de a se pregăti intens pentru aceasta. De aceea are mare dreptate Sf. Petru când îndeamnă: *„Căutați să vă întăriți chemarea"* (II Petru I, 10).

Chemarea preoțească, chemarea la preoție trebuie, așadar, să fie lucrată. Așa cum e lucrat pământul ca să dea roade. Are în el tot ce-i trebuie ca să asigure rodirea. Îi mai trebuie sămânța și lucrul plugarului care s-o semene, apoi să plivească, să prășească planta care răsare și crește. Și medicul lucrează când operează, apoi așteaptă să completeze Dumnezeu restul. Precum lucrează medicul tot așa și cel chemat la preoție trebuie să lucreze. De aceea avem aceste școli, de aceea sunteți dvs. aici. Chemarea trebuie *„întărită"* prin învățătură, prin muncă. Gândiți-vă dvs. cât se chinuiesc gimnaștii, artiștii, atleții, arhitecții, câte exerciții nu fac, câte nopți nu pierd, câte ore nu petrec la aparate, dar viitorii preoți?

Trebuie să mărturisim că noi tratăm chemarea noastră cu o oarecare comoditate. Dacă un atlet și-ar trata chemarea cu comoditatea cu care tratăm noi preoția, n-am mai avea niciodată performeri. E nevoie, domnilor studenți, de disciplină, mai întâi de o disciplină *interioară*, în afară de cea exterioară a școlii, în care trebuie să vă încadrați. Fără îndoială, disciplina presupune oarecare restrângere a libertății, ea presupune un sacrificiu. Nu te duci în fiecare zi să vezi un film, nu-ți îngădui în fiecare zi libertatea unei hoinăreli, pentru că trebuie să citești niște tratate pe care, dacă nu le citești acum, nu vei mai putea să le citești altă dată. Acum ai nevoie de ceea ce au ele a-ți spune. Altfel rămâi incomplet, cu lacune, infirm în informație și fără un instrument de orientare. De aceea v-am atras atenția mai înainte să rețineți: ca să puteți ajuta pe cineva, ca să puteți da sens cuiva, trebuie să aveți mijloacele de a o face, să aveți cunoștințele necesare. Să aveți mai întâi dvs. un sens.

Fără sacrificiu nu se poate face nimic în viață. Fără muncă și fără învățătură nu vine nimic din senin. Eu presupun că toți ați venit aici de bună voie, la o chemare interioară, cu vocație. Urmează, bineînțeles, aici, să v-o verificați. Examenul pe care l-am făcut noi la intrarea dvs. aici trebuie s-o spunem deschis, — o știm și noi, o știți și dvs., — a fost un examen în multe privințe formal. S-au folosit criterii care nu întotdeauna spun totul. Uneori nu spun nici măcar pe jumătate, concludent, despre vocația celor examinați. Poate trebuia

să intre alții, care nu aveau atâta știință de carte ca dvs. care ați intrat, dar aveau vocație. Eu sper că și dvs. aveți. Criteriile noastre de primire a dvs. aici au fost însă în oarecare măsură aproximative. Am mers pe încredere și pe speranța că dvs. vă veți verifica, vă veți controla și vă veți crește, vă veți îmbogăți chemarea, veți da conținut vocației.

Acest lucru trebuie să-l dovediți, să dovediți că profesorii, comisia care v-a primit aici n-a greșit. Primul examen trebuie să-l dați nu în fața profesorilor. Primul examen trebuie să-l dați în fața conștiinței proprii. Să-l dați azi, să-l dați mâine, să-l dați în timpul celor 4 ani pe care îi petreceți aici. Să fie acesta un timp de confirmare, sau o ocazie de renunțare cinstită, dacă vocația nu se confirmă.

Aș vrea să vă atrag atenția: faceți-vă un examen foarte sever, un examen matur, un examen responsabil. *Preoția nu este profesiune.* Cine o crede profesiune, va fi amarnic decepționat. Va fi unul din cei care se vor plânge că nu le aduce cât trebuie, că nu le mulțumește sufletul. Avem experiențe de acestea. Ne vom mai referi la ele. Poate că nu mă credeți acum, dar veți vedea când vă va cerne lumea în care veți merge ca preoți. Vă va cerne și vă va arunca, dacă credeți cumva că mergeți acolo ca profesioniști ai cuvântului sau ai harului. Nu veți putea rezista decât cu o vocație reală. Este foarte adevărat: avem nevoie de preoți. Sigur, nu sfătuim pe nimeni să plece, dar să-și facă fiecare un examen serios asupra vocației personale, pentru că, o greșeală în această privință, va avea consecințe grave pentru viața fiecăruia mai târziu. *Avem nevoie de preoți dar nu de refugiați în preoție.* Nu de funcționari. Nu de naufragiați, după alte nereușite în alte părți.

Răspunderea pe care o au cei care vin aici este mare. Răspundere în fața lui Dumnezeu întâi, că nu-i veți înșela încrederea; răspundere în fața conștiinței, pentru că dacă nu aveți chemare și rămâneți mai departe, veți tăinui necinstea, nu veți fi onești, nu vă veți respecta și nu veți fi respectați. Lipsa de autenticitate se vede, se simte, oricât s-ar ascunde. Transpiră, dacă nu dintr-o dată, în afară, se vădește în viața intimă de familie, în felul cum te comporți acasă, cu soția, cu copiii. Dacă nu veți fi preoți cu vocație adevărată, cei dintâi

care nu vă vor respecta, vor fi cei ai casei, soția, copiii, ei care vor ști taina pe care o veți ascunde cu grijă față de alții. Nu o veți putea ascunde față de ei. Iar taina va fi aceea că nu sunteți preoți adevărați.

Răspunderea e mare și în fața oamenilor, în fața credincioșilor, pentru că va trebui, dacă nu aveți vocație, *să-i înșelați mereu*, și nu vă va fi comod. Va trebui să fiți farisei sau, dacă nu veți juca bine rolul, vă veți da pe față. De aceea, zic, trebuie să vă faceți toți un examen foarte serios în fața conștiinței proprii, acolo unde nu se amestecă nimeni. Acolo unde se iau deciziile cele mai personale și mai responsabile. Acolo trebuie să aveți curajul unei convorbiri sincere cu dvs. înșivă, la cea mai înaltă tensiune de seriozitate. Ajutați-vă de un duhovnic, dacă singuri întâmpinați dificultăți și dacă vă vine greu să vă clarificați. Faceți orice, numai nu tratați lucrurile cu ușurință. Nu vă lăsați la voia întâmplării. Întâmplarea găsește întotdeauna timp potrivit pentru a se răzbuna.

Trebuie să știți că preoția e frumoasă, e darul lui Dumnezeu. Preotul dezleagă destinele oamenilor, descoperă sensul destinelor lor, preotul dă mărturie despre înviere, dă speranță și elan. Este educator de generozitate. Preotul este cel care — și gândiți-vă cât de mare este lucrul acesta! — cel care pronunță solemn, cu mandat de Sus: *„Eu te iert și te dezleg"*. Prin aceasta liniștește vieți de oameni, schimbă cursul unor vieți, însănătoșește, recreează, luminează, naște din nou. Preotul conduce destine pe cărările uneori întortochiate ale vieții. Îl ia pe om în brațele sale de la botez, de la intrarea în lume, apoi încheagă familii, și în cele din urmă tot el încheie destine, ducând pe om la groapă, cu nădejdea învierii, și cu aceeași nădejde îi mângâie pe cei rămași.

E frumoasă preoția!

Preoții noștri, de-a lungul istoriei, au făcut de toate pentru popor, au luptat, au îmbărbătat. Preoții sunt cei care știu tainele oamenilor. V-ați gândit vreodată la lucrul acesta? Preoții sunt cei care știu toate tainele oamenilor, pentru că le aud la spovedanie. Preotul este confident cu autoritate de Sus al tuturor credincioșilor. Confidentul e însă și sfătuitor. Și e mare răspundere să fii sfătuitor.

Preotul e *sacerdot*, cuvânt care vine de la *sacru*. Preotul sfințește viața, sfințește natura, sfințește roadele, sfințește evenimentele vieții oamenilor, sfințește istoria, sfințește trecerea dincolo. Și haina preotului e un semn al sacralității misiunii și rostului lui. Din păcate acest lucru începe să se uite. Preotul trebuie să fie însă nu numai cel ce sfințește, ci și cel ce se sfințește, după cuvântul Sf. Petru: *„După cum cel care v-a chemat este sfânt, fiți și voi sfinți"* **(I Petru 1, 15).**

E frumoasă deci preoția, dar ea trebuie onorată. Din totdeauna a fost așa. Nu numai astăzi se cere ca preoția să fie onorată în toată măreția și răspunderea ei. Așa a fost dintotdeauna. Exigențele față de preoți au fost dintotdeauna mari, dar parcă astăzi sunt și mai mari. Mentalitățile s-au schimbat astăzi. Nu mai avem de-a face cu aceiași credincioși cu care aveau de-a face înaintașii noștri acum 50, sau 100, sau 200 de ani.

Zicerile de altădată nu mai sunt valabile astăzi: *„Să faci ce zice popa, și nu ce face popa"*. Cândva mergeau probabil — deși niciodată nu i-au făcut cinste preotului. Astăzi nu mai merg deloc. Mentalitățile s-au schimbat. Exigențele oamenilor față de preoți au crescut. Cultura, care a devenit un bun de masă, cultura prin radio, prin TV., prin accesul la orașe, accesul la ziare, accesul la cărți, la informație, cultura prin toate formele ei de manifestare a schimbat cu totul simțul critic al credincioșilor. Vor fi fost ei în trecut mai îngăduitori, dar astăzi nu mai sunt. Cum spuneam și altă dată, preotul este privit astăzi ca printr-un ochean, printr-un ochean care mărește și apropie, așa încât să i se vadă toate trăsăturile, toate detaliile ființei lui. Credinciosul vrea să vadă astăzi aceste detalii. Acum îi aplică altă zicere românească: *„Ori te poartă cum îi-e vorba, ori vorbește cum îi-e portul"*. Acum credinciosul vrea să știe precis: este preotul ceea ce se pretinde, sau nu este?

Exigențele lumii moderne au crescut și din alte puncte de vedere. Se cere în plus cultură. Nu mai merge numai cu Ceaslovul și cu Molitvelnicul. Preotul trebuie să fie egal în cultură cu păstoriții lui, dacă nu chiar superior lor, fiindcă numai așa mai poate sta de vorbă cu ei. Trebuie să răspundă la exigențele lor, trebuie să vorbească limba lor, limba veacului nostru, să macine ideile veacului nostru și ale societății noastre, să poată

deci răspunde preocupărilor credincioșilor de azi. Am citit predici de acum 30, 40—50 de ani. Foarte greu ar mai putea fi ascultate de oamenii din vremea noastră. Sunt predici dulcege, cu fraze stereotipe, cu exclamații gratuite, predici fără conținut. Nu mă refer la Cazaniile clasice sau la Didahiile unui Antim Ivireanul. Acestea își vor păstra mereu actualitatea. Mă refer la predici scrise de preoți și publicate prin revistele de eparhii de altă dată. Lumea de astăzi a început să vrea altceva, vrea argumente, vrea logică, vrea o desfășurare de idei, stil sobru și căutat, nu se mai mulțumește cu retorici ieftine, cu floricele, cu „ah" și cu „vai".

Mie îmi place să folosesc un cuvânt apărut de curând în vorbirea curentă, un termen modern, legat mai ales de vocația preotului. Preotul trebuie să aibă *credibilitate*. Și nu poate s-o aibă, decât dacă face dovada că este *preot autentic*. Om autentic și preot autentic. Altfel nu se mai bucură de credibilitate. Altfel, credinciosul nu-l crede. Îl pune la îndoială. Și un preot care nu se mai bucură de credibilitate, e ca și cum ar fi falimentat. Prezența lui nu mai poate fi suportată. Credincioșii îl resping. Ne scriu nouă scrisori insistente, sugerându-ne să li-l luăm pe unul ca acesta. E de mirare că unul ca acesta se mai poate suporta el însuși! Când se suportă, e mai grav decât își poate el imagina. E căzut mai jos decât se poate cădea în mod obișnuit.

Față de trecut, astăzi ni se cere și ceva în plus. Să mergem către lume, către societatea de azi. Unii cred că îndemnul e o mare descoperire a noastră, a celor de azi. Ei bine, eu răsfoiam zilele trecute o revistă veche, din 1909, unde arhimandritul Scriban, fost profesor, după cum știți, la Facultatea de Teologie din București, făcea această recomandare: *„Trebuie să mergem către lume"*. În 1909! Așa că, nimic nou sub soare! Totuși, poate că atunci n-a fost înțeles. Poate că a fost un vizionar atunci. Astăzi, însă, Biserica e chemată cu insistență să meargă către lume, Biserica și preotul de azi, și nu numai în Ortodoxie. Conciliul Vatican II a pus cel mai mare accent pe întoarcerea Bisericii către lume, în Constituția pastorală *Gaudium et Spes*. Protestantismul tot așa, și, la fel, Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferința Bisericilor Europene. Dacă ați căuta documente de acum 20—30 de ani, ați vedea că toate, toate documentele acestea, ca și cele mai recente ale acestor organizații creștine internaționale, nu se ocupă decât de întoarcerea Bisericii către lume. Nu noi cei de aici, am descoperit acest lucru. E descoperit mult mai devreme. Ba eu aș putea să vă spun ceva mai mult: ortodocșii l-au descoperit cei din urmă. Ortodoxia, pe vremuri conservatoare, și-a reconsiderat însă poziția mai ales după al doilea război mondial, și după intrarea în Consiliul Ecumenic în 1961.

Suntem deci chemați să ne plasăm în alte relații față de lume, decât am fost în trecut. Preotul — și lucrul acesta se spune des, astăzi — trebuie să fie și el un om al vremii sale. Trebuie să fie la nivelul mentalității vremii sale. Trebuie să fie la nivelul culturii vremii sale.

Despre scriitori se spune că sunt universali în măsura în care sunt naționali, și clasici în măsura în care sunt contemporani. Despre preoți se poate spune că-și îndeplinesc misiunea față de veșnicie, în măsura în care și-o îndeplinesc față de lumea prezentă, față de lumea de aici, așa cum e ea. Preotul nu-și face misiunea în abstract și cu abstracțiuni, ci cu oamenii reali ai vremii lui.

Suntem o Biserică a culturii și a civilizației vremii noastre. Ne păstrăm dogma, ne păstrăm tradițiile și cooperăm cu toți cei din jurul nostru spre tot ceea ce e spre binele tuturor, fiindcă altfel nu se poate. În izolare nu se poate trăi. Există secte care cer izolarea de societate și restrângerea la cercul lor închis. Poate că mulți ați auzit un exemplu pe care îl dau eu totdeauna, părându-mi-se foarte concludent în această privință. Cum să trăiești în izolare într-o societate de la care beneficiezi? Avem lumină acum, aici, fiindcă cineva lucrează la o uzină. Cum am putea noi spune: — *„Nu ne interesează omul de la uzină"*. Dacă nu ne interesează, să fim cinstiți și să nu folosim lumina pe care o produce el, prin munca lui. N-am văzut totuși sectanți, dintre aceștia extremiști, care să nu aibă lumină în case. Că și de la lampă dacă o au, gazul e scos tot prin muncă și cărbunele și lemnul, și păcura pentru încălzit de asemenea. Bineînțeles că am putea extinde aceasta la toate, la alimente, la îmbrăcăminte, la faptul că avem în fața noastră niște mese la care scriem. Eu nu știu să fac mese, dar mă folosesc de o masă pe care a făcut-o altcineva.

Pot eu să spun că mă izolez de făcătorul de mese? Pot eu să zic: „Treaba lui, nu mă interesează!" A fi conștienți de toate acestea, înseamnă a fi conștienți că trăim în lume și în lumea vremii noastre. Cu aceasta trebuie să cooperăm, în ea ne realizăm sau nu, realizăm ceva sau nu. Cu lumea trebuie să ajungem la o înțelegere. Dar nu cu păcatele ei. Nu cu dezordinea moartă. Lumea are nevoie de Biserică și de preoți ca s-o îndrumeze, s-o ferească de păcat, s-o umanizeze în sensul de a le restitui oamenilor chipul și asemănarea lui Dumnezeu.

Creștinismul nu cere ieșirea din lume. El cere îndreptarea lumii. Transformarea ei într-o lume tot mai bună, așa cum o voiește Dumnezeu.

Opțiunea pentru preoție trebuie onorată, adică preotul trebuie să fie ceea ce trebuie să fie. Vă îndemn să vă pregătiți bine. Pregătiți-vă cât puteți de bine, ca să fiți *„sarea pământului"* și *„lumina lumii"*. Vă mărturisesc că mă gândesc cu mult interes la răspunderea care vă stă în față și mă întreb: Oare o înțelegeți cu adevărat? Îi înțelegeți toate dimensiunile? Ar trebui să faceți toate eforturile ca s-o înțelegeți cu adevărat.

* * *

Trebuie să învățați ca să aveți ce da. Trebuie să vă umpleți vocația cu un conținut sigur. Vocația goală, singură, nu poate fi multă vreme eficientă. Vocația trebuie umplută și, în cazul dvs., în primul rând trebuie umplută cu lecturi multe și variate. Dați atenția cuvenită lecțiilor teologice, manualelor teologice, prelegerilor profesorilor bineînțeles. Dar nu numai acestora. Trebuie să știți să folosiți fiecare minut. Citiți-i pe clasicii noștri, citiți-i pe marii autori universali. Nu-i mai numesc, îi cunoașteți. Trebuie să citiți și cele câteva cărți interesante cu subiecte din viața creștinismului de la început, cărți tot atât de instructive ca și prelegerile. Să nu fie vreunul dintre dv. care să nu fi trecut prin *„Quo vadis"* a lui Sinkiewicz, de exemplu, sau prin *Cămașa lui Hristos*, a lui Douglas sau prin *Ben Hur*, a lui Lewis Wallas sau prin *Cetatea blestemată*, care să nu fi citit *Vicarul din Wakefield*, a lui Goldsmith sau *Fabiola*, a card. Wiseman, sau *Marcellina* a lui Augustin Bartolini,

sau *Callista* de card. Newman, sau *Eustațiu* de Christoph von Schmidt ș. a.

Să nu fie vreunul dintre dvs. care să nu fi trecut prin „Viețile lui Iisus". Există câteva mii. Nu le puteți citi pe toate, dar sunt câteva frumoase, interesante, care trebuie neapărat citite. Să nu pățiți cum a pățit un candidat la un examen de admisibilitate, la doctorat, la București, un tânăr care-și trecea admisibilitatea la Noul Testament și pe care, ca președinte al Comisiei, l-am întrebat să-mi spună câțiva autori de *„Vieți"* ale lui Iisus. Ei bine, după multă, multă căutare, după ce a spus multe alte nume, ba de juriști, ba de altceva, l-a spus pe... Papinian! Nu l-a nimerit nici pe Papini! N-a știut nici *„Viața lui Iisus"* scrisă de un român, de preotul Em. Copăceanu. Inadmisibil pentru un teolog. Trebuie să treceți prin toate aceste cărți, trebuie să treceți prin marii oameni ai culturii românești, prin clasicii literaturii noastre, prin clasicii culturii noastre, să-i citiți pe Iorga, pe Pârvan, pe Călinescu și bineînțeles literatura contemporană. Trebuie să folosiți tot timpul, să-i exploatați cât puteți pe profesori. Și nu numai la ore. Căutați să stați de vorbă cu profesorii. Alegeți-vă fiecare un profesor al inimii, cu care să stați de vorbă ori de câte ori îl prindeți liber. Căutați-i prietenia. În Anglia există sistemul „tutorelui". Fiecare student are un tutore, un profesor care-i al lui, cu care se întâlnește cel puțin o dată pe săptămână, fie în camera profesorului, fie în a studentului, fie pe stradă. Profesorul îi spune la fiecare întâlnire: Vei citi în săptămâna aceasta 3—4 cărți — și i le numește, sau chiar i le dă — iar la sfârșitul săptămânii citesc împreună lucrarea — scurtă — pe care a întocmit-o studentul din cele trei cărți, și o comentează. Căutați-vă fiecare un astfel de profesor al inimii dintre profesorii dvs., cu care să stați de vorbă, de la care să vă folosiți, pe care să-l exploadați, că de aceea sunt profesorii aici, ca să fie exploatați!

Faceți-vă note pentru mai târziu, pentru predici, pentru cuvântări ocazionale, pentru lucrări. Citiți cărți folositoare, vieții de oameni iluștri. Citiți cât mai multe cărți de predici, citiți *Viețile Sfinților*, învățând ce trebuie să alegeți din ele.

În afară de acestea trebuie să vă amintesc și de un lucru care nu vă e străin deloc. Studentul teolog tre-

buie să fie un om de rugăciune, un om în contact cu Dumnezeu. Să fie ca un fel de baterie care se reîncarcă mereu prin rugăciune, cu energie divină, cu speranță, cu forță a minții și a inimii. Trebuie, cât sunteți aici studenți, să învățați să vă și rugați, pentru că există riscul căderii într-o rugăciune mecanică. Am auzit o dată pe un călugăr spunând despre viața de rugăciune din unele mânăstiri, unde se turuie la strană fără înțeles, dar se țin toate rânduielile cum scrie la carte, că acolo ar fi: *„Tipic, tipic și la inimă nimic"*. Rugăciune fără participarea inimii, formală. Trebuie să nu fiți dintre aceștia. Sau, mai spunea cineva despre un altfel de rugăciune: *„E aici atâta rugăciune, încât nu ai timp să te rogi"*. Adică se dă atâta importanță formei și prezenței formale, încât nu mai ai timp să te concentrezi, să te rogi, să intri cu adevărat într-un contact intim, personal cu Dumnezeu. Trebuie să învățați să vă rugați, să vă feriți de rugăciunea mecanică. Aș fi tentat să vă citesc niște pagini extraordinare despre rugăciune, scrise nu de Sf. Efrem Sirul, nici de Isac Sirul, ci de un medic, de Alexis Carrel. Acesta, autorul celebrei cărți *„Omul, ființă necunoscută"*, a scris și un *„Tratat despre rugăciune"*, dar mai apoi a scris încă o carte, în care are de asemenea pagini interesante despre rugăciune. Se cheamă *„Réflexions sur la conduite de la vie"*: *„Nevoia de Dumnezeu se exprimă prin rugăciune, scrie Carrel. Ea este un strigăt de durere, cerere de ajutor, imn de dragoste. Ea nu constă într-o recitare tristă de cuvinte cărora nu li se pricepe sensul. Efectul ei este aproape întotdeauna pozitiv. Totul se petrece ca și cum Dumnezeu ne-ar auzi și ca și cum ne-ar da un răspuns direct. Se produc evenimente neașteptate; echilibrul mental se restabilește; sentimentul de izolare, de neputință și de inutilitate a eforturilor noastre, dispare. Lumea își abandonează nedreptatea și cruzimea față de noi și devine prietenă. O putere ciudată apare în noi înșine. Rugăciunea dă puterea de a suporta grijile și supărările, de a spera atunci când nu mai există motive logice pentru speranță, de a rămâne în picioare în fața catastrofelor. Aceste fenomene se pot petrece cu oricine; mai ales cu cei care refuză să-și lase sufletul amestecat în tumultul și în confuziile vieții moderne. Lumea științei este diferită de lumea rugăciunii. Dar nu este opusă; tot așa cum rationalul nu este opus nonrationalului"*.

„Nu trebuie să uităm că spiritul se compune în același timp din activități logice și din activități care nu sunt logice. Rezultatele rugăciunii privesc atât știința cât și religia; căci rugăciunea lucrează nu numai asupra stărilor noastre afective, ci și asupra proceselor fiziologice. Ea vindecă, uneori, în câteva clipe sau în câteva zile, boli organice. Oricât de neînțelese ar fi aceste fenomene, suntem obligați să admitem realitatea lor. Biroul de constatări medicale din Lourdes a înregistrat mai mult de două sute de cazuri de tuberculoză, de orbire, de osteomelită, de cancer și de alte maladii organice, a căror vindecare aproape instantanee este indiscutabilă. Suntem aici pe un tărâm solid. Omul are nevoie de ajutor, se roagă, ajutorul vine. Oricare va fi interpretarea viitoare a acestor fapte, faptele vor rămâne pentru totdeauna adevărate".

„Cunoașterea lumii materiale ne vine din efortul conjugat al experienței și al teoriei. Grație tehnicilor experimentale, noi am descoperit și am analizat un mare număr de fenomene fizice. Apoi teoria a legat toate aceste fapte într-un sistem coerent, a prevăzut fapte noi și a inspirat noi experiențe. Tot așa, cunoașterea substratului spiritual al lumii depinde de teorie și de experiență; adică de viața duhovnicească și de teologie. Viața duhovnicească este, precum se știe, esența religiei. Experiența duhovnicească diferă tot atât de profund de cunoașterea filozofică, precum dragostea diferă de rațiune. Totuși, ea va rămâne pentru totdeauna adevărată, în timp ce cunoașterea filozofică se va schimba, cum s-au schimbat și se vor schimba și teoriile fizice".

„Marii oameni duhovnicești sunt tot atât de rari ca și marii savanți. Nașterea Sf. Pavel a fost un eveniment mai excepțional încă decât nașterea lui Newton sau a lui Pasteur, cercetarea experimentală a lui Dumnezeu cerând o muncă lungă și dură. Nimeni nu se poate angaja pe calea vieții duhovnicești înainte de a se supune unor rigori ale unei vieți de curățire, de însănătoșire a simțurilor, de practicarea virtuților creștine. Abia atunci începe călătoria a cărei sfârșit este unirea cu Dumnezeu. Această unire nu este intelectuală; Dumnezeu rămâne pentru totdeauna indesscriptibil și de necu-

noscut. Totuşi, cunoaşterea lui Dumnezeu prin sentiment este atât de imediată, atât de puternică şi atât de evidentă, că ea dă contemplativului certitudinea completă a realităţii sale.... Ar fi absurd să nu acordăm experienţei religioase o profundă semnificaţie. Religia prezidează la evenimentele cele mai importante din viaţă: naşterea, căsătoria, moartea; ea îi dă fiecăruia curajul de a trăi. Se pare că, pentru a evita căderea definitivă în incoerenţă şi în haos, omenirea civilizată trebuie să-şi construiască din nou înţelesurile în universul magnific şi dur al fizicienilor şi al astronomilor" (Pag. 205—210).

Viitorul preot trebuie să înveţe şi să mediteze, bine înţeles nu în sensul unor secte orientale cum sunt multe în Europa, aduse de aventurieri din Orient. Aceasta nu înseamnă să compromitem cuvântul ca atare, meditaţia personală, meditaţia aceea care înseamnă popas al gândului, al minţii, control, care e depunere în sufletul nostru a ceea ce învăţăm, care ne ajută să fixăm ceea ce învăţăm şi să sintetizăm. Numai să avem ce. Fustel de Coulanges (în Histoire des institutions politiques de l'ancienne France, 1875, Paris, p. 4) spune o vorbă interesantă în legătură cu sinteza: *„Pentru o zi de sinteză, trebuie ani de analiză"!*

Ca să ajungem deci la sinteză, ca să dăm conţinut sintezei, trebuie muncă, trebuie multă, multă acumulare. Dar trebuie să învăţăm şi să medităm, ca să ne cristalizăm experienţele, lecturile, contactele şi ceea ce învăţăm de la oameni. Trebuie să cristalizăm totul. A cristaliza înseamnă a face un cristal. Cristalul e geometric, înseamnă ordine, linii, suprafeţe frumoase, geometrice. Geometria înseamnă ordine, sistematizare. Să ne cristalizăm deci, să ne punem în ordine experienţele şi învăţăturile, şi aceasta nu se face decât în ore liniştite de meditaţie.

A medita, spune un autor într-o carte care mie mi-e foarte dragă, pe care o citeam când eram la vârsta dvs. şi pe care v-aş recomanda-o şi dvs.: Jules Payot: *„Educaţia voinţei"*, *„a medita e a bate snopul ca să cadă boabele;* să scapi de snop, care e şi greu de dus, şi stufos, încurcat. Snop înseamnă şi stufos, încurcat. A bate snopul, a scăpa de snop şi a rămâne cu boabele nu se poate face decât în momentele, în orele noastre de meditaţie. Şi găsim timp pentru aceasta. Găsim timp seara, înainte de a ne culca, în taina sufletului nostru, în capelă, într-o scurtă plimbare, oriunde. Eu deschid uneori uşa la capelă şi mă bucur când văd acolo doi, trei, cinci studenţi care meditează într-un colţ.

* * *

În sfârşit, aş mai adăuga ceva la pregătirea ce ar trebui să v-o faceţi. Studentul de la noi din Transilvania trebuie să ştie şi istorie. Aici au fost suferinţe îndelungi. Istoria s-a confundat aici cu viaţa, cu religia, s-a confundat cu rugăciunea. De aceea ziceam, în unul din cuvintele mele de la instalarea ca mitropolit al Transilvaniei, că *Istoria* Transilvaniei e mai degrabă un *„Martirologiu"*. Istoria trebuie mereu reamintită, mai ales aici, pentru că încă mai trebuie să facem mult pentru păstrarea unităţii de credinţă, pentru păstrarea unităţii de limbă, de neam. *În Transilvania a face, a vorbi de istorie este cel mai normal lucru cu putinţă*, pentru că ea înseamnă amintirea eroilor şi a sfinţilor pentru libertate şi credinţă. *„Istoria*, spunea Pârvan, *e a înţelege cu inimă iubitoare şi cu cuget trecutul"*. În Transilvania, mai ales, de fapt pretutindeni în toate cele trei Ţări Româneşti, misiunea preoţească a fost întotdeauna şi o misiune istorică, şi o misiune patriotică. Am vrut să vă citesc ceva tot din Pârvan, ca să fie aceasta şi un omagiu la cei 100 de ani care se împlinesc anul acesta de la naşterea lui: *„Ce-i drept* — zice Pârvan — *istoria Bisericii noastre nici nu se poate înţelege deplin fără istoria generală a poporului nostru"*. Dar *„în Ardeal* — zice tot el — *din toate timpurile, teologii au prezentat aproape exclusiv întreaga ştiinţă istorică. Şi au reprezentat-o bine ... Biserica ardelenească s-a oţelit în nevoile îndurate şi de aceea ea a dat oameni tari şi a avut prelaţi şi clerici la înălţimea tuturor cerinţelor, chiar şi a celor ştiinţifice, istorice"* (V. Pârvan, *Studii de Istorie bisericească*, cf. Scrieri, ed. Al. Zub, Buc., 1981, p. 143, 146).

Să nu curmăm, domnilor studenţi, această tradiţie, cu atât mai mult cu cât încă e mare nevoie de aşa ceva, aici, pe aceste meleaguri ale noastre, încă râvnite împotriva dreptului şi a evidenţei istorice!

* * *

Așa, prin toate acestea, vă veți umple vocația de conținut, că de la această idee am pornit. Și veți avea destul pentru bagajul dvs. și veți avea și ce da altora.

Dar, mai mult decât atât, *veți fi* oameni întregi. Probabil mai circulă și printre dvs., cum circula pe vremuri, o poezie frumoasă, „*Dacă*", de Rudyard Kipling, autorul „Cărții Junglei", într-o reușită traducere românească, poezie care se termină cu un vers foarte frumos. După ce tatăl îl avertizează pe fiul său că dacă va fi așa și așa, dacă nu va dispera în nici o împrejurare, dacă va fi bun, dacă va fi în stare s-o ia mereu de la început, va câștiga toate bunătățile lumii, va fi fericit, dar „*Mai presus de orice, fiul meu, vei fi un om*".

Dacă veți urma sfaturile și învățăturile care vi se dau aici în vederea pregătirii pentru preoție, veți ști ce *sunteți*, veți ști *pentru ce trăiți și ce aveți de făcut*. Veți ști și veți trăi fără teamă și fără rușine și, mai ales, fără complexul de a fi anacronici.

Aș vrea să insist puțin asupra acestei idei. *Nu veți putea fi preoți adevărați, dacă veți avea complexul de a fi anacronici*, de a fi împotriva timpului, de a nu fi cu timpul, de a fi în afara timpului vostru. I se sugerează adesea preotului, și nu acum, ci de mult, de secole, că este anacronic. E mereu acuzat că e anacronic, dar ca prin minune, rămâne mereu actual! Totuși nu se rămâne actual oricum. I se mai sugerează preotului și altele care îl fac să se complexeze: că ar fi un parazit social, că nu ar fi autentic în vocația lui. Preotul sau candidatul la preoție e adesea încercat de aceste complexe. Unii dintre preoți resimt cu durere astfel de acuzații.

Li se sugerează că ar fi anacronici, pentru că nu țin pas cu cultura, cu civilizația, cu tehnica, cu științele, cu descoperirile, cu nevoile lumii de astăzi, cu caracterul mai puțin religios al lumii de pretutindeni, că n-ar fi în pas cu interesele omului modern.

Alteori sunt acuzați, și nu numai la noi, ci în lume în general, că ar fi paraziți sociali, că folosesc bunuri nemuncite, că iau bani de la credincioși fără muncă și că acceptă servicii fără să le merite, așa-zisa lor muncă, slujbele, nefiind de fapt muncă adevărată. Și chiar

dacă e muncă și cheltuială de energie, nu e pentru profit social.

Mai sunt acuzați preoții de lipsă de autenticitate, pentru că n-ar crede în cele ce propovăduiesc, pentru că n-ar corela cuvântul cu fapta lor, pentru că n-ar exprima autentic învățăturile Scripturii.

Trebuie să recunoaștem deschis că unele din aceste acuzații în legătură cu unii, puțini, dintre preoți, sunt, pe ici, pe colo adevărate. Iar când nu sunt adevărate, trebuie să fim în situația de a dovedi contrariul. Și numai atunci vom fi preoți buni și autentici, când vom putea dovedi contrariul. Trebuie să putem dovedi contrariul. Altfel, dacă nu putem dovedi contrariul, urmarea e falimentul, falimentul interior întâi, bineînțeles, căderea sufletească, și falimentul exterior după aceea. Ne eliminăm din societate.

Preotul trebuie să dovedească, lui și altora, că nu este anacronic, că știe pe ce lume trăiește, că știe că pământul e rotund și că se învârtește, dar că aceasta nu e împotriva credinței lui, și nici credința lui nu e împotriva legilor universale. Preotul trebuie să poată dovedi că știe de existența legilor naturii, numai că lui acestea îi vorbesc de Legiuitor; că știe cât de multe se știu, dar și cât de multe nu se știu; că există taine și vor exista în veci. Alexis Carrel, pe care l-am mai citat, spunea o vorbă frumoasă: „*Nașterea lumii și a vieții s-a petrecut fără martori. De aceea nu vom ști niciodată exact cum a fost*".

Noi pretindem, e drept, că știm și ceea ce nu se știe, din revelație. Cine nu vrea să creadă, e liber, dar întrucât nu se pune nimic în loc, noi avem acest ceva al credinței noastre care ne satisface și nu ne pune în conflict cu logica. Cu cât e mai știință neștiința unora, decât a noastră? În cel mai rău caz, ca și în cel mai fericit caz, oricum am vrea să spunem, nu-i vorba decât despre două neștiințe. Noi o umplem pe a noastră cu Revelația și nu facem nimic rău cu aceasta nimănui, dar nici nu avem motive să ne rușinăm. Nu păcătuim împotriva legilor gândirii. Uneori nu știm toate formulele fizicii și ale chimiei și toate legile mecanicii, dar câți dintre cei care nu se simt atrași de credința noastră cunosc formula apei? Cei care o cunosc știu că din două molecule de Hidrogen și din una de Oxigen se face apa.

Întotdeauna apa, oriunde și oricând. E lege. Interesant univers! Nu-și permite nici o fantezie. I s-au dat legile, le respectă. Noi zicem că i s-au dat de către Legiuitor. Cine vrea să creadă că e din întâmplare așa, e liber. Noi simțim că această lume trebuie să fi fost organizată și că aceasta nu s-ar fi putut face fără un Organizator.

Nu vreau să dezvolt astfel de lucruri. Am vrut doar să exemplific cu cele mai simple date, că nu avem voie să spunem cu jumătate de gură că suntem teologi, de teama că am fi anacronici. Dar să știm răspunde, ca teologi, ca preoți, nevoilor oamenilor de azi, de la cei simpli până de cei mai sofisticați, până la cei mai culți. Să le răspundem în limba lor. Nu avem a ne rușina de ceea ce suntem. Suntem și noi oameni de acțiune, care gândim după normele logicii și credem fără să ne contrazicem și să contrazicem logica. Dar, cu o condiție. Fără această condiție, suntem într-adevăr anacronici. *Să știm ce credem*, să știm foarte bine ce credem și să știm *de ce credem*. De aceea, încă o dată spun: se impune să învățăm. Să învățăm cât mai mult, nu cât alții, ci cât toți, mai mult decât alții.

Lumea vrea ca preoții să știe mult, să știe foarte mult, să știe mai mult decât alții, ca și copilul care-și crede tatăl învățat și atotștiutor, care așteaptă de la tatăl lui răspunsuri în legătură cu orice întrebare pe care i-ar pune-o. Lumea vrea și de la preot astfel de răspunsuri, fiindcă altfel preotul își pierde credibilitatea, altfel, cu adevărat devine anacronic. Ce nu știe din științe, să știe din credință. Odinioară exista mitul că preoții sunt învățați, că învață și greacă și latină, ba și ebraică, că învață atâtea lucruri pe care alții nu le învață, încât sunt mult mai învățați decât cei ce se specializează în științe tehnice de pildă. Era și nu era așa, dar bine ar fi să fie așa. Să știe preoții cât mai multe. Să învățați pentru *a ști*. A devenit un lucru comun să se spună: nu învățați pentru notă; și totuși cât de adevărat e acest lucru. Îți dai seama cât de adevărat e acest lucru, numai după ce te duci în viață și când constați că nu găsești în cutie depozitate toate lucrurile de care ai avea nevoie, pentru că nu le-ai pus acolo la vreme.

Preotul trebuie să dovedească și că nu e un parazit social. Domnilor studenți, se spune acest lucru, — de ce să ne ascundem după deget? — Se spune, ne-o spun a-

desea credincioșii noștri, ne scriu. Dacă ați citi toate scrisorile pe care le citesc eu de la credincioși, ați vedea cât e de adevărat acest lucru. Trebuie să dovedim că nu au dreptate. Cum? Să terminăm cu preotul milog, cu preotul cerșetor, cu preotul negustor. Pe mine mă înspăimântă întotdeauna perspectiva exclusiv economică a gândirii unor preoți. Uite, aici la noi, nu găsim preoți pentru Covasna. De ce? Fiindcă acolo dăm *numai* salariul, dăm salariul și totuși nu avem studenți care să se ducă acolo. Și atunci cum răspundem la unele acuzații?

Constat în ultima vreme certuri pentru sectorizare între preoți, în marile orașe. Credeți că sunt certuri pentru a-și asigura fiecare cât mai mult teren pentru misiune? Și atunci, iarăși, cum răspundem la acuzațiile de gândire exclusiv economică?

Unde ne e chemarea? Unde ne sunt eroii credinței, eroii neamului, generoșii? Știu, știu, preotul are și el familie, are copii, are părinți, are soție ... Totuși, s-a făcut preot. Știa ce înseamnă să fie preot. A optat pentru vocația aceasta, și-a verificat-o. Cum se explică atunci perspectiva aceasta economică drept unica perspectivă în modul de înțelegere a „misiunii" lor? În jur, în jurul nostru, se muncește numai pentru salarii, de la muncitor la inginer, până la ministru. Preotul vrea mai mult. Altfel nu se duce în jud. Covasna! Altfel se declară nemulțumit de sectorizare! Și atunci ce gândește despre preot un muncitor care trăiește numai și numai din salariul lui? Cum să nu ne judece? Și ne vor judeca tot mai mult.

Trebuie să dovedim că nu e așa. Și n-o putem dovedi decât numai prin fapte, numai schimbându-ne, numai luându-ne vocația în serios. Nu primesc deloc cu bucurie și cu simpatie pe preoții care vin să-mi argumenteze economic cereri de transferuri și cereri de numiri.

* * *

Cu privire la autenticitate, trebuie să dovedim că suntem preoți autentici, atunci când ne acuză lumea că nu suntem. Trebuie să dovedim, în primul rând, că într-adevăr credem în Dumnezeu. Să nu vă pară curios, dar aceasta-i prima condiție, primul lucru pe care trebuie să-l dovediți, fiindcă acesta se pune la îndoială. Preotul adevărat merge până la sacrificiu, până la renun-

țări. Eu nu zic să facă preoții mari sacrificii, mari renunțări, dar să văd că fac ceva, să văd o bună intenție, să văd o bună intenție și pentru alții, nu numai pentru ei înșiși.

Preotul bun își ajută credincioșii, răspunde la chemările lor. Că are și el nevoie, familie, știu lucrul acesta, dar să dovedească el mai întâi că e om al lui Dumnezeu, cum spune poporul, și e credincios, și toate celelalte i se vor adăuga lui. Știu preoți buni pe care i-au stricat credincioșii, pentru că socotindu-i buni, și fiind ei buni cu adevărat, le-au dat mai mult decât aveau nevoie, și i-au stricat. Poporul nostru e bun, e generos, e deschis pentru preotul care e cu adevărat misionar, dar nu pentru preotul care se ceartă pentru un bănuț, și care spune că nu ia mortul din casă până nu i se dă nu știu ce sumă de bani.

Credinciosul răsplătește autenticitatea, dar disprețuiește cerșetoria și fariseismul. Trebuie deci să dovedim că suntem autentici. Desigur nu demonstrativ, nu agresiv, ci prin bună cuviință, cu fapta, prin smerenie, cu discreție.

Fără a face dovada autenticității, să știți că nu se poate trăi ca preot. Fără aceasta nimeni nu e preot. Preotul e ca apa, iese din două molecule de Hidrogen și din una de Oxigen, adică din vocație și spirit misionar, și din spirit de sacrificiu, din slujire. Dacă nu e așa, apa nu e apă, preotul nu e preot. — Și dacă nu e apă, nu se poate bea. Otrăvește. Așa e și preotul: ori e compus din toate aceste lucruri care îi garantează autenticitatea, ori dacă nu e compus din ele, nu e preot și otrăvește, în loc să facă bine. Fără toate acestea, vocația e trădată. Fără toate acestea școala nu-și face misiunea. Viața tânărului care se angajează pe un drum, fără să aibă în vedere toate acestea, se va pierde în ratare. Astfel de preot nu e bun nici pentru sine, nici pentru credincioși, nici pentru societate.

Mai îngrijorător e însă faptul că avem și unii, puțini, e drept, dintre aceia care nici nu-și mai ascund fariseismul, ca și cei din timpul Mântuitorului!

Domnilor studenți, n-am să mă lungesc mai mult. Aș vrea să vă amintesc de încă ceva. Am mai spus câteva cuvinte despre acesta mai înainte. Mulți dintre sectanți spun că între noi și lumea modernă, între noi și societate nu trebuie să existe nici o legătură, că acestea sunt două lucruri care se resping și că, tot cel care se amestecă în viața societății, sprijinind-o, face un compromis de conștiință. Ei bine, trebuie să știm bine că nu e vorba de nici un compromis de conștiință fiindcă „*lumea*" este alcătuită din credincioșii pe care trebuie să-i povățuim. În Apus, în lumea catolică și în lumea protestantă, ca și în lumea anglicană, există astăzi o literatură extraordinară care s-ar putea rezuma într-un singur titlu: „*Vivre en chrétien en XX-e siècle*", „*A trăi ca și creștin în secolul XX*" — în lumea secolului XX, nu în afară de lume.

Preotul trebuie să știe că, ocupându-se de lume, este sub cea mai evanghelică protecție. Berdiaeff, spune undeva: „*Utopia unei existențe fericite fără stat îmi e completamente străină*" (N. Berdiaeff, *Royaume de l'Esprit et Royaume de Cesar*, Paris, 1951, p. 65). Trebuie să ne facem necesari lumii, prin propovăduirea ordinii, prin infuzarea permanentă a unui suflu de înnobilare a omului, care trebuie să fie un om al ordinii morale, al iubirii. Trebuie să arătăm că suntem cu adevărat o Biserică slujitoare, a Acelui care a venit să slujească, nu să I se slujească, a Acelui care a venit ca lumea viață să aibă, și s-o aibă din belșug. Iisus se referă la lume și nu la fuga de lume, când spune că a venit ca lumea viață să aibă și din belșug să aibă. Dacă nu ne ocupăm de lume, de credincioși, de necredincioși, de toți oamenii, de cine ne ocupăm? Sectele nu se ocupă de lumea lor sectantă?

Să fim o Biserică ce se pune la dispoziția credincioșilor, nu care vrea totul la dispoziție. Unii dintre preoți prea vor să li se pună totul la dispoziție! Preoții să fie la dispoziția credincioșilor; să nu fie dintre aceia care cer totul la dispoziție! Odată asumată vocația preoțească, preotul să fie un entuziast, un generos, să-l simtă lumea ca și pe primii creștini care uimeau pe reprezentanții vechilor religii și autoritatea romană prin iubirea lor.

Dacă cineva n-a venit cu aceste gânduri aici, cu idealul de a le realiza, mă îndoiesc că acela a nimerit ușa cea bună.

Cei care vă simțiți în limitele unei vocații certe pentru preoție, veți fi preoți care nu se rușinează de credința, de haina și de misiunea lor. Numai un astfel de preot

poate fi folositor credincioşilor. Nici credincioşii, nici Biserica — şi Biserica sunt credincioşii — nu au ce face cu preoţi îndoielnici, cu preoţi complexaţi, care se strecoară pe drumul misiunii lor cu capul ascuns între umeri, sub gulere, şi cu ochii sub boruri de pălărie mare ca să nu-i recunoască lumea, ci să-i ia drept altceva când umblă prin lume. Preotul trebuie să meargă cu fruntea sus. E preot, crede în misiunea lui şi ştie de ce crede şi nu se ruşinează de credinţa lui!

Există un domeniu în care preotul ar fi bine să nu se amestece: în politică. El trebuie să fie preotul tuturor. Are doar dreptul de vot personal şi secret.

Aşa îşi înţeleg vocaţia cei mai mulţi preoţi. Pentru că, de ce să n-o spunem, avem preoţi foarte buni, avem preoţi care-şi înţeleg vocaţia, care înţeleg cum trebuie să fie. Cei mai mulţi sunt aşa. E adevărat, nu toţi, din păcate, şi din păcate şi nu toţi studenţii sunt aşa. Cei în cauză vor înţelege măsura cu care vor fi măsuraţi şi de Dumnezeu, şi de oameni, şi de noi.

Avem şi *preoţi-probleme* — aşa zicând cu un cuvânt blând — preoţi de-a dreptul anacronici, rătăciţi în preoţie, a căror viaţă şi activitate e toată, pe toată linia, un compromis. Nu sunt decât câţiva, e drept, dar sunt. Aş putea să vă dau nume, dar nu le dau, pentru că nu sunt singurii aceştia pe care-i avem noi, mai sunt şi în alte părţi şi n-aş vrea să-i nedreptăţesc pe ai noştri. Dacă aţi vedea dvs. scrisorile pe care le scriu credincioşii despre unii preoţi: *„Prea Sfinţite, acesta nu-i preot; noi am aşteptat să ne vină în parohie un preot; acesta nu-i preot"*. Ni se descriu preoţi beţivi, preoţi certăreţi, preoţi în procese, preoţi cu uşurinţă divorţaţi, din vina lor, şi atunci stai şi te gândeşti: ce înseamnă pentru o parohie un astfel de preot? Ce fel de „lumină a lumii" este preotul pe care ţi-l aduce cineva şi ţi-l varsă, beat, ca pe un sac, la poarta Mitropoliei? Ce fel de „lumină a lumii" sunt preoţii care umblă prin Consistorii pentru bătăi, certuri ş. a. Am avut un singur asemenea caz, dar l-a luat Dumnezeu!

Desigur, fenomenul nu e nou, a fost dintotdeauna. Eu cercetez arhivele; am găsit şi în trecut cazuri. În trecut autorităţile bisericeşti erau mai aspre cu astfel de cazuri. La unele eparhii li se administrau câte 68 de vergi! Nu ştiu de ce nu 70, ci 68, dar aşa era rânduiala. Erau

apoi închişi la Mitropolie pentru o vreme. Dar faptul că şi altădată a fost aşa, nu ne mângâie. Despre unii se zice: Cutare slujeşte frumos, predică bine, se îmbată puţin! Ce folos mai trage cineva din slujba lui, din predica lui?

Preotul trebuie să fie egal cu sine: acasă, în biserică, pe stradă, în familie, în cuvânt, în vorbă, în rugăciune, în orice. Preotul trebuie să fie egal permanent cu sine. Preotul ori e sută la sută preot, ori nu e preot deloc. Nu merge cu jumătăţi de măsură şi cu rebuturi. Preotul însuşi e măsura. El măsoară, e ca un termometru, ca un instrument de măsurat. El spovedeşte, judecă, apreciază, dă canoane. Şi dacă e o măsură stricată, cum mai judecă? Cine ar cumpăra ceva măsurat cu o măsură falsă, sau cu o măsură stricată? Or, dacă preotul e măsură stricată, cu ce se va măsura? Ce fel de măsură poate fi el pentru credincioşi? Ce sfat poate să dea el la spovedanie? Ce sfat poate să dea el unui credincios care vine cu o problemă la el?

Şi ar mai trebui ceva: să-i judecăm pe preoţi şi prin copiii lor. Cum judeci pe un preot al cărui fiu a ajuns ateu? Şi de ce a ajuns aşa? Pentru că a avut un tată, preot care nu era preot. Copiii, soţia ştiu taina neautenticităţii preotului, o ştiu din familie, din intimitate, ştiu că nu e preot adevărat, dacă nu e, şi aşa ajung copiii să le fie ruşine de tatăl lor! Examenul e mai prost pentru preot decât pentru fii. A venit odată o preoteasă la mine: *„Prea Sfinţite, soţul meu nu e preot; eu am crezut că mă mărit cu un preot!"* Şi avea dreptate. De aceea preotul trebuie să fie egal cu sine oriunde. Să mai pomenim şi de acel fenomen şi mai trist, certurile dintre unii preoţi? Zicem noi în derâdere: *„între fraţii preoţi"*! Fenomenul e rar totuşi şi numai acolo unde sunt mai mulţi la un loc.

Unii dintre intelectuali, poate i-aţi auzit şi dvs., zic: *„clerul nu e la înălţime!"* O frază care se aude adesea. Poate se exagerează, poate se generalizează cu uşurinţă, dar ce bine ar fi să nu existe motive de generalizare, sau de exagerare!

Din toate acestea cineva pierde şi altcineva câştigă. Pierde întâi preotul care este în cauză — *„Vai de cel prin care vine sminteala; mai bine şi-ar atârna o piatră de gât şi s-ar arunca în mare"* — zice Mântuitorul. Ce

amenințare! Extraordinară! Pierde bineînțeles și Biserica; se discreditează prin astfel de oameni. Pot să facă o sută sau o mie de preoți numai bine, dacă e unul care discreditează prin purtarea rea, vor fi destui care să generalizeze. Nu fapta celor o sută se vede cu ușurință, ci fapta acelui unul. Pierd și credincioșii, bineînțeles. Ce fel de preot e acesta? Orb care conduce orbi. Unde vor ajunge? În groapă. Și pierde Dumnezeul. Dacă e vorba să mergem cu implicațiile până sus de tot, să ne amintim de: *„Așa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, încât să vadă faptele voastre cele bune și să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri"* (Matei V, 16). Dacă nu luminează, nu slăvesc pe Tatăl cel ceresc, ci devin trădători de Dumnezeu. Printre cei care câștigă de pe urma unor astfel de preoți sunt și sectarii, care abia așteaptă astfel de cazuri. *Exemplele trădează!*

* * *

În afara științei, a culturii, a darului de slujitor, de predicator, *exemplul* dă măsura autenticității preotului. Exemplul convinge mai mult decât cuvântul. Exemplul negativ contrazice cuvântul pozitiv. Preotul trebuie să fie pozitiv, entuziast, să dea speranță, să vadă omul într-însul cu adevărat lumină! Veți zice că cei care cad din cauza exemplului rău al preoților sunt slabi, — că cei buni rămân credincioși. Nu toți se smintesc, bineînțeles, dar de ce să dăm celor slabi prilejul să se smintească? Sectarii culeg ce cade de la noi, din cauza noastră, și din lipsa predicii, dar mai ales din exemplul rău al preoților. Lipsa de convergență dintre ceea ce pretinde că este și ceea ce este preotul, scandalizează pe credincioși și favorizează sectele.

Astăzi sectele fac ravagii și suntem chemați să ne apărăm dreapta credință. Întrebuințează toate mijloacele. Predică uneori mai mult ca noi, se pregătesc, își învață argumentele, nu-și dau răgaz. Important e ca și în această direcție să vă pregătiți bine, să cunoașteți argumentele lor mai bine decât ei. Numai așa contraargumentele vor birui. Dar mai ales exemplele, domnilor studenți, viața exemplară a preotului e cea care convinge, e argumentul cel dintâi și cel mai mare. Creștinismul a câștigat împotriva argumentelor și a culturii lumii vechi, adesea fără cultură și fără putere, dar prin

exemple, prin cei care au fost gata să meargă cu exemplul credinței lor până la capăt, până la martiriu.

În misiunea dvs. veți avea de-a face cu oamenii. Omul e ființă complexă, fragilă. Medicii abia cunosc trupurile, uimitor de complexe, dar preotul cu sufletele cum se va descurca? Grea misiune. Se zice că atunci când protopărinții noștri, împotriva poruncii lui Dumnezeu, au gustat din pomul cunoștinței, fructul nu era încă copt, de aceea cunoaștem totul, cu excepția omului, cu excepția noastră înșine, cu excepția sufletului omenesc. Or, dvs. veți lucra tocmai cu acesta. Și nu aveți voie să greșiți. Orice greșeală în viață și în preoție se plătește. E ca la conducerea automobilului, ca să luăm un exemplu din viața modernă cea mai apropiată. Orice greșeală la conducerea automobilului se plătește. Viața și preoția au și ele niște reguli, așa cum există reguli de circulație. Cum le calci, ți-ai pierdut carnetul. Și în viață e la fel; cum calci regulile, ți-ai destrămat viați. Cum le calci ca preot, ți-ai pierdut preoția cea adevărată.

Noi vrem preoți de calitate și avem de unde-i alege. Știți cu toții, avem mai mulți candidați decât locuri. Nu vrem bigoți, să nu credeți cumva că vrem să creștem aici niște bigoți, ca sectarii, sau niște farisei, dar nici indiferenți, sau posibili delicvenți. Vrem preoți cu credință luminată de rațiune, de inteligență, de logică. Trebuie să-i găsim, și aceasta-i misiunea dvs. Prea Cucernici Părinți Profesori, cu studenții noștri. Cu toți preoții noștri care calcă strâmb, trebuie să găsim mijloacele de a-i readuce pe calea cea bună și de a menține prestigiul preoției. V-am mai amintit de Pârvan; am să mai citez câteva gânduri din el, din celebra lui carte *„Idei și forme istorice"*, gânduri care se potrivesc bine și preoților: *„Când semenii tăi te urcă în vârful piramidei, trebuie să arzi tot sufletul tău pentru a rămâne acolo; nu pentru tine, că tu ești om trecător, dar pentru oameni, pentru idealul lor, pe care tu nu trebuie să-l lași să decadă, pentru sublimul pe care trebuie să-l faci să înflorească în inima contemporanilor tăi, chiar de ar fi să-l crești cu tot sângele vieții tale, pe care numai o dată o ai"* (v. Pârvan, *Scrieri*, ed. Al. Zub, București, 1981, p. 379).

Iată un laic, sfânt al culturii românești, care vă învață cum veți putea fi respectați. De altfel am citit în presa de epocă, nu-mi amintesc unde, că la un moment

dat laicului Pârvan i s-a propus să devină Patriarh al României. A refuzat. Păcat că a murit tânăr!

Chiar şi necredincioşii respectă pe un preot autentic, care se respectă, care crede în misiunea lui. Pe unul care nu se respectă, nu-l respectă nici credincioşii lui.

Veţi fi în curând preoţi, unii dintre dvs. veţi termina în anul acesta, unii veţi mai rămâne încă un număr de ani aici; şi pe cei care veţi mai rămâne, şi pe cei care veţi merge, eu v-aş trimite cu cuvintele Apostolului: *„Nimeni să nu dispreţuiască tinereţele tale, ci fă-te pildă credincioşilor cu cuvântul, cu puterea, cu dragostea, cu duhul, cu credinţa, cu curăţia . . . Ia aminte la citit* — parcă s-ar adresa dvs. cu acest îndemn la învăţătură! — *nu fi nepăsător faţă de harul care este întru tine . . . Cugetă la acestea, ţine-te de acestea, ca propăşirea ta să fie învederată pentru toţi. Păzeşte-te pe tine însuţi şi învăţătura; stăruieşte în ea, căci făcând acesta, şi pe tine te vei mântui, şi pe cei care te ascultă"* (I Tim. IV, 12—16).

CAPITOLUL XI

PREOTUL ŞI PREDICA*

La început a fost Tradiţia. Comunicarea prin cuvânt. În tainica istorie a existenţei, în timpurile ontologice, în sânul acelui „Eu sunt Cel ce sunt", la început a fost *Cuvântul* înviat şi cuvintele: *„Hristos a înviat"*. A fost vestea rostită de mironosiţe în dimineaţa descoperirii mormântului gol, după convorbirea cu îngerii şi cu Iisus însuşi.

Aceasta a fost *prima predică* creştină.

Incredibilul eveniment s-a povestit din om în om, apoi s-a dezvăluit mulţimilor de către martorii înşişi ai faptului, de către cei care vorbiseră cu El după înviere, apostolii. Au relatat cu emoţie amănunte, repetându-le iară şi iară: cum L-au întâlnit, ce-au vorbit, cum au mâncat cu El, ce învăţături le-a dat.

Aşa a început a se contura predica religiei celei noi. Apoi, mai ales după Înălţare şi după Pogorârea Sfântului Duh asupra lor, au început a-şi aminti şi de învăţăturile Lui, şi de faptele Lui de dinainte de moarte şi înviere, din cursul celor trei ani cât fuseseră El.

Aşa s-a dezvoltat predica.

Toţi apostolii au fost predicatori. Învăţătura despre Iisus Hristos şi învăţătura lui Iisus Hristos însuşi au fost mai întâi povestite, împărtăşite, apoi conjugate cu gesturi, cu botez şi cu frângerea pâinii şi cu celelalte rânduieli instituite limpede de Învăţătorul cât fusese cu ei. Aceste rânduieli s-au adunat până la numărul de şapte şi au fost numite Taine, spre a le deosebi de alte semne şi gesturi de însemnătate limitată, prin care repetau

---

* Textul a apărut în fruntea unui volum de predici publicate de Arhiepiscopia Sibiului sub titlul: **„Lumină din Lumină"**, Sibiu, 1985. I-am adăugat şi unele fragmente din introducerea la volumul nostru de predici „Tâlcuri noi la texte vechi", Sibiu, 1989.

ceea ce îi învățase tot El să facă, în diferite împrejurări în viața de toate zilele: la masă, la rugăciune, în relațiile reciproce, în relațiile cu natura, cu stăpânirea, cu rigorile legii vechi și cu cei de alte credințe.

Toate acestea au lărgit mereu conținutul predicii.

Predica a răspândit Biserica, zidind-o pe adevărul Învierii lui Iisus Hristos și împodobind-o cu faptele și învățăturile Sale. Din predica orală s-au alcătuit apoi scrierile Noului Testament, Evangheliile, Epistolele, iar în urma tuturor *Apocalipsa* Sfântului Ioan. Evanghelia încă nescrisă era atât de precisă în predica orală, încât Epistolele, anterioare Evangheliilor, par a propovădui și comenta o Evanghelie scrisă!

După ce predica orală a fost cuprinsă și închisă în *Scripturi* — adică în cărțile scrise — care se vor numi apoi Noul Testament, izvoarele predicii vor fi aceste Scripturi care au venit tocmai la timp, înainte ca martorii oculari, cei care L-au văzut și L-au ascultat pe Iisus, să dispară. Orală, învățătura Lui și cea despre El s-ar fi diluat cu timpul și și-ar fi pierdut forța de convertire, autenticitatea și sublimul, dacă n-ar fi fost însemnată în Evanghelii.

Multă vreme, după apariția scrierilor Noului Testament, *aceste scrieri constituiau predica*. Se citeau și se reciteau. Până când pentru unii, pentru generațiile care nu L-au cunoscut pe Iisus și nici pe martorii direcți, textele singure n-au mai fost de ajuns. Erau prea dense, ascundeau sensuri adânci care se cereau descoperite, tâlcuite.

Așa a apărut *predica-tâlcuire a textelor Noului Testament*.

De altfel tot așa se făcea și în sinagogă cu textele Vechiului Testament. Apariția exegeților n-are altă explicație. Predicatorii au devenit repede exegeți. Primii teologi au fost exegeții. Putem spune și invers: primii exegeți au devenit ceea ce vom numi mai apoi, teologi.

Așa s-a născut Teologia. De fapt și ultimii mari teologi sunt tot exegeți și astăzi.

Când moravurile rele au pătruns și în noua religie, predicatorii au căutat în texte mai ales orientări, îndrumări și sancțiuni morale, predica împărțindu-se între predarea învățăturii, însoțită de tâlcuirea ei, și moralizarea ascultătorilor, trăgându-se din învățătura creștină

mai ales consecințele practice. Iisus se impunea ca model, creștinul trebuind să devină un fel de Hristos el însuși, *„având în el mintea și simțirea lui Hristos"*, cum va spune Sf. Pavel. Ei bine, în vederea realizării acestui Hristos, prin recuperarea de către om a chipului și a asemănării, trebuia parcurs un drum lung și greu, și a fost sarcina predicatorilor să-l pregătească, să-l descrie, să-l scoată din paginile Scripturii, să-l facă accesibil fiecăruia dintre credincioși.

Predica a ajuns astfel instrument de mântuire, mijloc de îndrumare spre înțelegerea Scripturilor, ajungând adesea mai căutată decât Scripturile înseși. Din când în când s-au petrecut întoarceri spectaculoase la Scripturi, cum a fost protestantismul, în secolul al XVI-lea, dar în cele din urmă protestanții înșiși care se credeau sus, *„au recăzut" în predică, s-au întors la predică, simțind nevoia tâlcuirilor, a aplicării textelor Scripturii la viața de toate zilele, la cazuri concrete, la viețile ascultătorilor dintr-un loc și dintr-un timp anume.*

În Ortodoxie, de fapt în Biserica nedespărțită din primul mileniu au strălucit, în diferite perioade istorice, mari predicatori, dintre care Sfântul Ioan Gură de Aur rămâne neîntrecut până azi. N-a fost nici un timp în care, într-un fel sau altul, să nu se fi predicat. Protestanții ne-au acuzat adesea că suntem doar o Biserică liturgică, dar aceasta n-a fost adevărat decât, poate, de pildă la noi, pentru timpurile în care, din cauza constrângerilor istorice, a năvălirilor, nu ne-am putut pregăti preoți culți și ne-am mulțumit cu preoți mai simpli, exclusiv liturghisitori. Dar chiar din momentul în care a pătruns și la noi tiparul, am început să tipărim *Cărți de învățătură*. Într-un fel, tâlcuiri la Scriptură am avut din chiar momentul în care au apărut cărțile bisericești. Ce sunt oare textele Mineelor, ale Octoihului, ale Penticostarului? Nu e de mirare că au putut ține loc de predică, până în momentul când ne-am putut replia, după sfârșitul marilor migrații, și ne-am putut pune treburile în rânduială.

Oare *Învățăturile lui Neagoe către fiul său Teodosie* nu sunt, în mare parte, o astfel de încercare de reintrare în rânduială? Dar încă înainte de Neagoe au circulat atâtea culegeri de predici, *Sbornice*, precum cel al lui Gherman, de la 1359, descoperit de autorul acestor rân-

duri la Mănăstirea Dragomirna și redat circuitului cultural în 1954. *Cartea românească de învățătură* (1643) a lui Varlaam, mai cunoscută sub numele de *Cazanie*, a circulat pe toată întinderea spațiului românesc. Se pare că cele mai multe exemplare s-au găsit în Transilvania, oricât de ciudat ar părea pentru o carte apărută la Iași. De aici se poate trage și concluzia că Transilvania a fost mai avidă după predică, după *Cuvânt*, decât alte părți. Se pare că tot așa se întâmplă și astăzi.

Cazania se citea în biserici și acasă. Era *carte de predici*. *Didahiile* lui Antim Ivireanul erau predici, înrudite de aproape cu cele ale Sf. Ioan Hrisostomul, mai ales prin partea moralizatoare. Peste un secol ne va lăsa o adunare de predici Lazăr-Leon Asachi, tatăl lui Gheorghe Asachi, într-un manuscris pierdut astăzi, dar căruia i-am descoperit regestele alcătuite de cineva care le-a avut în mână înainte de a se pierde după moartea lui (vezi Antonie Plămădeală, *Lazăr-Leon Asachi în cultura română*, Sibiu, 1985). Un alt Varlaam, protosinghel și mare cântăreț la biserica și școala din Șcheii Brașovului, retras la bătrânețe la Mânăstirea Ciolanu, la sfârșitul secolului al XIX-lea ne-a lăsat de asemenea predici. Pe la mijlocul secolului al XIX-lea Filotei al Buzăului dădea ordin tuturor preoților din Eparhia sa să predice și chiar să-și scrie predicile și să le trimită la Episcopie, pentru a se convinge că lucrul se face. Ideea i-a venit și lui Șaguna, aici la Sibiu, dar ca să fie și mai sigur a dat el însuși preoților o carte de predici ca să se poată documenta și inspira în lucrarea de propovăduire.

Nu se poate spune deci că, la noi, s-a cultivat cu exclusivitate diaconia liturgică și că s-a neglijat complet diaconia cuvântului. S-a schematizat prea ușor, atunci când s-au făcut asemenea afirmații. Diaconie înseamnă slujire.

În secolul nostru autorii de astfel de literatură bisericească s-au înmulțit într-atâta, încât nici nu mai este relevant să fie pomeniți pentru a demonstra că am avut și avem predică în Biserica Ortodoxă Română.

Nevoia de carte de predică e însă permanentă și presantă. Într-un fel se vorbea pe timpul lui Varlaam al Moldovei, al lui Antim Ivireanul și al lui Lazăr-Leon Asachi. Alta era lumea lor, a fiecăruia dintre ei, cu alte mentalități, cu alt limbaj, cu alte preocupări, în alt con-

text de cultură și civilizație. Cu greu s-ar mai potrivi astăzi ceea ce era foarte nimerit atunci. Evident, nucleul teologic e același. Acesta rămâne mereu valabil, dar îmbrăcămintea trebuie să fie cu totul alta. De aceea se resimte atâta nevoie de predică pentru vremea noastră, pentru credinciosul modern din epoca avionului, a rachetelor, a vizitei pe lună, a televizorului și a radioului. Credinciosul de azi, mai ales când e trecut prin școli, mai vine și cu un bagaj nou de cunoștințe științifice, cu concepții formate de lecturi filozofice, pe care și le alege dintr-o gamă destul de largă de școli, sisteme și curente, printre care adesea creștinismul e doar unul din ele, atunci când este măcar atâta.

Altei lumi e chemat astăzi să vorbească predicatorul modern, preotul nostru. Evangheliile rămân aceleași, dar tâlcuirea lor trebuie să fie pe măsura înțelegerii credinciosului de azi. Odinioară, predicatorul trebuia să se coboare ca să se facă înțeles. Trebuia să simplifice. Astăzi trebuie să se urce, să se amplifice, pentru a se situa la nivelul credinciosului. Chiar și în lumea satelor, unde tehnica modernă pătrunde din ce în ce mai mult și, odată cu ea, și ideile și mentalitățile moderne, și acolo predica trebuie reînnoită.

Și preoții și credincioșii simt nevoia unei predici *de azi*.

Cu gândul acesta noi înși-ne am alcătuit două volume de predici: *Tâlcuri noi la texte vechi*, și *Cuvinte la zile mari* (1989) care vor fi reeditate în curând la București. Gândul care a stat la baza alcătuirii acestor culegeri de predici *rostite în vremea noastră*, a fost tocmai aducerea problemelor la zi. Prea Cucernicii preoți să le folosească așa cum vor crede de cuviință, dar lucrul cel mai sănătos e să se adreseze mai întâi textelor biblice despre care vor să vorbească, și apoi să se documenteze. *Predicile publicate de noi sau de alții, nu au altă menire decât să servească la documentare pentru alcătuirea de către preotul însuși a predicii sale.* Nu să le copieze pe acestea, nu să le citească de pe amvon pe acestea. Una era când se citea *Cazania*, și ea se mai citește și astăzi, alta e să citești o predică făcută de altul. *Cazania* și-a căpătat cumva o formă de text liturgic, ca și *Evangheliile* și *Epistolele*, texte impersonale, ale tuturor și pentru toți. Predica de autor e un bun personal al cuiva, exprimă

un om, un stil, o gândire care, când nu e a ta, sună artificial și pierde tocmai acolo unde ar trebui să câștige. Predica altcuiva trebuie folosită, dar nu repetată. Îi vor lipsi inflexiunile de sinceritate, puterea de comunicare.

Predica trebuie să fie comunicare personală, de la preot la ascultători. Să fie exegeza ta, interpretarea ta, convingerea ta, ca să convingă și pe alții. Acumulările din documentare, din lectura altor predici, să treacă prin mintea și simțirea ta, să lucreze în tine și așa va lucra și în alții. Trebuie să traduci limbajul altuia, al aceluia din care te documentezi, în limba ta, s-o treci prin gândirea ta, cea pe care ți-o cunosc credincioșii și în care te recunosc. Dacă vei citi o predică străină, le va suna ciudat, nu se vor simți în stare de recepție, tot așa cum nici tu nu vei fi în stare de emisie. Vor pricepe și vor simți că nu le vorbește preotul lor, ci că macină grâu străin.

Scriptura are astăzi nevoie să fie tâlcuită. Mai întâi citită corect, fără îndoială, dar și tâlcuită, adusă la zi atâta cât este cu putință, făcută relevantă pentru credinciosul de azi și pentru lumea lui. Acest lucru se poate face *numai* prin predică. Insuficiența informației biblice la foarte mulți credincioși, lectura superficială, fără îndrumător, îi face pe unii să ajungă la interpretări eronate, uneori de-a dreptul nocive. Așa se explică alunecările spre alte grupări, părăsirea Bisericii strămoșești, ieșirea din comuniunea tradițională, ortodoxă și românească. Preotul trebuie să suplinească prin predică, de fapt *să împlinească* și să completeze și lipsa de informație și greșita interpretare a unor texte legate de căile și mijloacele mântuirii dar și de viața socială. Într-un fel, fiecare predică e și catehză, o pregătire pentru viața de aici și cea de dincolo.

Prea Cucernicii preoți să nu uite de trimiterea și porunca: *„Mergând învățați"*, ca și de angajamentul solemn, pe care l-au făcut în biserică, înainte de hirotonie, că vor predica învățătura Mântuitorului Iisus Hristos și că vor fi preoți după rânduiala Bisericii.

A fi bun preot înseamnă și a predica bine.

E una din trăsăturile identității preotului intrat în misiunea lui, a preotului care își onorează vocația. Transilvănenii pun mare accent pe predică, aceasta fiind semnul bunei pregătiri a preotului. Fără această însușire preotul va fi primit cu neîncredere și cu nemulțumire. Dimpotrivă, un bun predicator va fi mândria lor.

Aș vrea să se știe că eu consider că o slujbă fără predică nu e completă. Tot așa e și o slujbă fără *predică bună*. Să luăm aminte!

* * *

După Înviere, în cele patruzeci de zile cât a mai stat cu ucenicii până la Înălțare, Mântuitorul va fi recapitulat cu intenții testamentare, pentru dânșii, întreaga Sa învățătură și le-a fixat îndatoririle care le reveneau după ce El nu va mai fi cu ei. *„Mergeți în toată lumea* — le-a spus la urmă — *și propovăduiți Evanghelia la toată făptura"* (Marcu 16, 15). Apostolii au transmis această misiune urmașilor lor, ierarhiei bisericești, iar Biserica a reglementat continuarea ei, succesiunea apostolică garantând transmiterea adevăratei credințe.

Propovăduirea Evangheliei este, precum se vede din cuvintele de mai sus, sarcină fixată direct de Mântuitorul. Episcopii, preoții și diaconii ca ajutători ai celor dintâi, având toți instituire apostolică, din poruncă dumnezeiască, pe lângă celelalte îndatoriri ce li s-au fixat, precum aceea de a iconomisi Tainele prin care sfințesc toate evenimentele vieții creștine, au și îndatorirea expresă de a preda învățătura Mântuitorului și de a o explica, în așa fel încât să clarifice, să lumineze și prin cuvânt, calea care duce la mântuire.

Mântuitorul s-a întrupat ca să aducă de Sus, „lumina cunoștinței" despre toate cele de pe pământ și din cer, privitoare la mântuire.

Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție cuprind întreaga Sa învățătură. Din cele mai vechi timpuri cărțile scrise despre cele spuse de El și despre faptele Lui, au fost citite în biserici, iar cele nescrise au fost transmise tot prin Biserică, din om în om, din generație în generație, statornicindu-se astfel, și acestea, în practici și învățături care au completat pe cele scrise. Acestea toate își au izvorul în învățătura scrisă. N-o adaugă și n-o contrazic. O explică și o clarifică.

De explicații și de clarificări s-a simțit nevoia dintotdeauna. Mântuitorul și apostolii au sintetizat și au condensat în cuvinte puține ceea ce conținea multă substanță. Dacă s-ar fi reținut absolut totul, cu toate expli-

cațiile, Sfânta Scriptură ar fi fost o carte greoaie, prea mare, care ar fi cerut timp prea mult pentru a scoate din ea ceea ce îi trebuie unui om pentru orientare în viața creștină. Cei care au făcut însemnările — sub inspirația Sfântului Duh — au știut să reducă totul la minimum-ul necesar, să ne dea o carte accesibilă, scurtă și totuși completă. Scurtimea cere însă anumite abilități în depistarea tuturor implicațiilor, în sesizarea adâncimii lor și în legarea învățăturilor între ele, în așa fel încât să nu se lase loc nici unor goluri, și nici unor contradicții datorate faptului că nu întotdeauna scriitorii au urmărit o anumită cursivitate în expunerea învățăturilor.

Iată de ce, de la început s-a simțit nevoia „tâlcuirilor" adică nevoia predicii. Dacă evangheliștii au expus faptele și învățăturile Domnului mai întâi verbal și apoi în scris, autorii *Epistolelor* au fost de fapt primii tâlcuitori, uneori chiar înaintea apariției textelor scrise ale Evangheliilor, cum au fost epistolele pauline. Și, după ei, Sfinții Părinți și toți cei care au continuat propovăduirea, au făcut tot operă de comentatori. Un Sfântul Ioan Gură de Aur a ridicat tâlcuirea la rang de necesitate absolută, cu atât mai mult cu cât Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție trebuiau să devină și îndreptare morale în viața oamenilor și a societății. Din învățătura primară, condensată, trebuiau să se degajeze reguli morale, bine argumentate și precis definite.

Din cele mai vechi timpuri până azi, învățăturile Mântuitorului au fost citite în bisericile noastre și preoții le-au tâlcuit, fiecare după priceperea lui. Pentru a sta în ajutorul preoților, în această privință, de timpuriu oameni mai învățați și episcopi cu răspundere pastorală mai pronunțată au căutat să-și facă publice modurile lor de interpretare a Sfintei Scripturi. Printre cei dintâi și mai importanți, în limba română, trebuie numit învățatul diacon Coresi care a tipărit la Brașov *„Tâlcul Evangheliilor"* în mai multe rânduri (1564, 1567).

Iată ce scria Coresi: *„Deac-am citit, bine am ispitit și socotit și am aflat că toate tălcuiesc și mie toate plăcură și am scris cu tipariul voao fraților, românilor, să fie preînvățătură și vă rog frații mei să citiți și bine să socotiți că veți vedea voi înșivă, cum că e mărgăritarul și comoară ascunsă într-însele".*

Vorbirea liberă nu poate întotdeauna urma canoanele retoricii, atât sub raportul succesiunii ideilor, cât și sub raportul modului lor de prezentare. Dar e mai lucrătoare o predică liberă, decât una citită. Transilvănenilor nu le place să-l vadă pe predicator citindu-și predica. Doar ei înțeleg că într-o predică nu se poate spune totul și că, despre aceeași temă, se poate vorbi în atâtea feluri câți predicatori o tratează. Ei așteaptă tâlcuirea textului zilei și învățămintele morale.

Predicatorul trebuie să treacă prin fazele de meditație asupra temei. Fiecare predică trebuie să fie gândită, înainte de a fi rostită. Jaloanele ei trebuie fixate în minte, în timpul pregătirii. Cel puțin din ajun. Nu se poate predica la întâmplare, pe idei care vin în timpul vorbirii. Mai vin și din acestea, dar scheletul predicii trebuie bine fixat înainte, din vreme, în minte. Odată avute jaloanele, e ușor să și improvizezi pe loc, în funcție de percepția pe care o ai privindu-ți ascultătorii, dacă mai au sau nu nevoie de explicații suplimentare, de insistență asupra unui detaliu, de un exemplu, de o parabolă etc.

Într-un tratat intitulat *Dialog despre oratori*, atribuit lui Tacit (trad. H. Mihăescu, f. loc și an), se făcea observația că *„ascultătorul îl depășește pe orator. Dacă nu este atras și ademenit de mersul sprinten al argumentării, de frumusețea ideilor sau de strălucirea și eleganța descrierilor, el nu mai este îngăduitor față de cel care vorbește. Chiar și ascultătorul și auditorul trecător și întâmplător, s-a obișnuit acum să pretindă discursuri atrăgătoare și frumoase; el nu mai îngăduie formele aspre și necioplite de altă dată... Tinerii de aici încep chiar în timpul școlarității să-i urmărească de aproape pe oratori, pentru a se desăvârși; ei vor nu numai să-i asculte, ci și să se întoarcă acasă cu câteva frânturi strălucitoare și vrednice de a fi ținute în minte"* (p. 62).

Ca și atunci, și astăzi ascultătorii sunt pretențioși și e bine că e așa. Experiența mea personală de la Sibiu s-a confruntat cu o obște interesată de cuvântul lui Dumnezeu, atentă și perseverentă în urmărirea predicilor. De aici au ieșit cele două volume de predici menționate mai înainte. Vorbite, predicile le-au putut părea sibienilor interesante. Stilizate pentru a fi publicate, ele

își vor fi pierdut ceva din virtutea oralității dar, în substanță, tâlcuirile au rămas valabile și pentru o republicare.

Nu știu dacă am răspuns întotdeauna recomandărilor lui Tacit, ca oratorul: *„să nu întrebuințeze vreun cuvânt copleșit de rugină, să nu construiască fraze cu structură greoaie și lipsită de artă, în felul cronicilor; să evite glumele triviale, să-și varieze expunerea și să nu-și încheie toate frazele în unul și același ritm"* (p. 68). În orice caz, în vorbire, am avut în vedere aceste recomandări.

Predicile trebuie să fie accesibile și credincioșilor fără prea mare cultură teologică. Trebuie să ținem seama de cei aproape cincizeci de ani de cultură atee de sub regimul vechi. Dar lipsa de cultură teologică a auditoriului să nu fie un pretext pentru preot de a predica fără conținut și fără logică. Să urcăm auditoriul, mai degrabă decât să ne coborîm noi predicatorii. Credincioșii au capacitatea unei recuperări rapide din întunericul prin care au trecut. La ieșirea dintr-o grotă trebuie să te reobișnuiești cu lumina, dar pragul reobișnuirii e rapid. Dacă înțeleg radioul și televizorul, să înțeleagă și predica preotului. Predicile sunt intenționate și ca fragmente ale *Vieții* lui Iisus, ca povestiri și tâlcuiri evanghelice.

Predicile rostite și închegate în fața ascultătorilor, trebuie orientate, pe loc, după capacitatea de receptare a celor pe care predicatorul îi are în față, după semnele lor de oboseală sau de neoboseală, după interesul sau indiferența care li se citea pe chipuri. Așa se explică unele lungimi. Stilul colocvial, adesea sub formă de dialog imaginat cu ascultătorii, ține totdeauna trează toată atenția.

Uneori, predica trebuie să pară desfășurarea unei conversații, timpul trecând pe neobservate. Preotul își pune singur întrebări, și tot el, pe loc, le și răspunde. Predica trebuie să fie scurtă, sau lungă? Predica scurtă să fie pe măsura scurtimii interesului pentru ea. În vremea noastră, mai ales în Occident, zece minute e tot ce se poate răbda. În felul acesta predica a devenit însă acolo, adesea, o simplă formalitate, un element obligatoriu de cult.

Sfântul Ioan Gură de Aur vorbea mult. În zilele noastre Părintele Cleopa de la Sihăstria vorbește mult. Și e ascultat. Am văzut însă și spectacole triste: când încep unii preoți să vorbească, lumea iese din biserică! Fie că n-au dicțiune, fie că n-au conținut, fie că le încurcă mai rău decât n-ar spune nimic, unii preoți nu sunt ascultați. E trist. E trist însă pentru preot, nu atât pentru credincioșii ascultători.

Predicile trebuie să fie mici tratate teologice despre adevărurile fundamentale de credință, mici catehisme care să-i ajute pe ascultători să se înarmeze și cu argumente pentru apărarea credinței lor ortodoxe, în fața celor care ar încerca să-i ademenească spre alte credințe și grupuri sectare.

O predică trebuie să fie o suită de întrebări pentru cei care își pun întrebări și nu le răspunde nimeni; pentru cei care nu știu să-și pună întrebări, dar le au pe suflet, dar și o suită de răspunsuri la întrebări.

Din predici, de câte ori e posibil, să nu lipsească exemplificările de bună calitate. Și Mântuitorul vorbea în pilde și parabole. *Parabola* are audiență la ascultători. O spun din proprie experiență pastorală. De la o parabolă nu iese nimeni din biserică. Și-apoi parabola se autotâlcuiește. Desigur, când e bună!

Istorioarele fixează mai bine învățătura. Ele sunt fapte de viață, și acestea se înțeleg mai ușor decât teoriile. Metoda a fost întotdeauna folosită și de Mântuitorul. Am văzut la Casian Romanul texte alcătuite dintr-o suită de pilde, și nu mi s-a părut deloc că ar îngreuia textul (vezi *Filocalia* I, p. 130 și urm.).

Unii ascultă textele biblice din rutină. Înțeleg toate cuvintele dar, luate împreună, cuvintele nu le spun nimic. Netâlcuite, sunt ca niște formule sacre, într-o limbă străină, pe care le respectă, dar pe care nu le înțeleg.

Putem în predică să apelăm și la unii autori mai moderni și la unii oameni de știință. Mai ales în fața intelectualilor acest apel e întotdeauna necesar. Povățuiesc însă pe preoții care se vor ajuta de predicile mele, să nu se limiteze numai la exemplele mele. Să citească mult. Să-și lărgească mereu orizontul cultural. Să-și îmbrace predicile cu exemple bine alese din ceea ce li se pare relevant din literatură, filozofie, istorie, știință,

pentru a-şi expune cât mai clar şi mai convingător ideile şi comentariile la cuvântul Sfintei Scripturi.

Ceea ce spune Tacit despre Cicero, li se potriveşte şi preoţilor în calitatea lor de oratori:

„*Vă este cunoscută desigur opera lui Cicero, intitulată Brutus; în ultima ei parte (căci prima cuprinde istoricul vechilor oratori) el ne descrie începuturile, progresele şi oarecum dezvoltarea propriei sale elocvenţe: de la Q. Mucius a învăţat dreptul civil, de la academicianul Philo şi de la stoicul Diodot a sorbit până în fund toate principiile filosofiei şi, nemulţumit cu profesorii pe care îi avea din belşug la Roma, a străbătut Grecia şi Asia pentru a îmbrăţişa toate cunoştinţele în întreaga lor varietate. Astfel, din cărţile lui Cicero se poate într-adevăr desprinde că nici geometria, nici muzica, nici gramatica şi, în sfârşit, ştiinţele liberale nu i-au rămas necunoscute. El stăpânea subtilităţile dialecticii şi foloasele moralei, la fel ca şi mersul şi cauzele fenomenelor naturale. Căci astfel stau lucrurile, prea bunii mei prieteni, şi numai astfel: din bogata lui erudiţie, din deosebitele lui preocupări şi cunoaşterea tuturor ştiinţelor, se revarsă ca un torent şi clocoteşte de viaţă această admirabilă elocvenţă: Avântul şi talentul oratoric nu sunt strânse, ca în celelalte arte, în hotare înguste şi neîncăpătoare; deoarece numai acela este orator care poate vorbi despre orice chestiune în chip ales, elegant şi convingător potrivit cu demnitatea subiectului, cu cerinţele împrejurărilor şi gusturile ascultătorilor*" (*Idem* ,p. 83—84).

Iată, din descrierea discursului laic, un bun exemplu pentru predica creştină care trebuie să fie şi un act de cultură. Preotul e şi învăţător. E pedagog. E dascăl. Cum au fost din totdeauna clericii noştri „*dascăli de limbă şi cultură*".

Evident, Tacit, care a trăit între anii 55—120 d. Hr., recomanda oratorilor din vremea sa pe înţelepţii pe care îi avea el la îndemână. Iată câteva exemple: „*Filosofii academici ne vor da combativitatea, Platon înălţimea de idei, Xenophon farmecul. Oratorul nu face rău să împrumute chiar unele maxime morale de ale lui Epicur şi Metrodor şi să le folosească în împrejurările potrivite. Căci noi nu vrem să formăm un înţelept şi nici un adept al stoicilor, ci un om care să fie stăpân pe anu-*

mite ştiinţe, dar să se priceapă puţin şi în celelalte. De aceea vechii oratori îmbrăţişau în chip temeinic ştiinţa dreptului civil, dar se iniţiau în oarecare măsură şi în studiul gramaticii, muzicii şi geometriei" (*Idem*, p. 87-88).

Preoţii noştri ar trebui să înveţe de aici că aşa cum oratorii laici căutau mereu să-şi îmbunătăţească mijloacele din care să-şi alcătuiască discursurile, tot aşa şi ei ar trebui să se preocupe de lărgirea continuă a ariei de îmbogăţire a argumentelor, a metodei şi stilului de întocmire a predicilor. S-a stat prea mult la nivelul Catehezei. Aceasta şi-a avut rostul multă vreme. Îl mai are încă, dar a devenit un fel de text sacru care nu mai este pe măsura *tuturor* nevoilor de înţelegere a Scripturii de către credincioşii vremurilor noastre.

E adevărat că am auzit şi reflecţii ca aceasta: *Părintele mai bine ar citi Cazania, decât să vorbească aşa cum vorbeşte!* Dar aceasta se spune despre preoţii care nu-şi pregătesc predica şi nu sunt în stare să stârnească în ascultători nici un interes. Ce fel de preot e un asemenea preot?

Preotul trebuie să fie la curent cu vremea sa, cu civilizaţia şi cultura, cu operele literare, artistice, cu poezia şi filosofia, cu ştiinţa din toate domeniile şi, numai în contextul lor, să-şi plaseze explicarea Evangheliei, fără teama că aceasta ar fi anacronică şi că el vorbeşte despre lucruri pe care nu le poate în fapt apăra.

Să ştie spre ce se îndreaptă interesul credincioşilor, ca să răspundă acestui interes, nu prin predici abstracte, despre lucruri asupra cărora credincioşii nu sunt informaţi şi nu au mijloacele de a le înţelege, ci prin predici luminate, plasate în contextul intereselor oamenilor şi a culturii din vremea noastră şi a capacităţii oamenilor de înţelegere.

Aş dori ca toţi preoţii noştri să predice în aşa fel încât să menţină în popor continuitatea credinţei ortodoxe, aceea care de-a lungul secolelor a apărat şi continuitatea noastră ca popor pe vatra strămoşească. Să nu uităm că dincolo de slujbele pe care le facem în biserică, avem şi datoria de a învăţa, potrivit poruncii: *Mergând, învăţaţi!*

Păltiniş, 17 aprilie 1989

CAPITOLUL XII

SFINȚII NOȘTRI EVANGHELIȘTI ȘI „EVANGHELIȘTII" MICILOR ECRANE ȘI AI STADIOANELOR

Până nu demult lumea știa că există în istoria creș-tinismului patru evangheliști: Matei, Marcu, Luca și Ioan. Erau unici și, când cineva rostea cuvântul evan-ghelist, când exigeții, predicatorii, istoricii și toți teo-logii spuneau: „Așa ne spun evangheliștii", toată lu-mea înțelegea că era vorba de cei patru. Erau nume sfinte, cu autoritate recunoscută. Scrierile lor, cele pa-tru evanghelii, erau și desigur vor fi mereu izvoare ale Revelației. Cei patru evangheliști ne-au transmis, ca martori direcți, viața și învățătura Mântuitorului și au luminat omenirea de-a lungul a aproape două mii de ani.

Iată-ne însă, de la o vreme încoace, obligați să ne vedem credința și simțămintele religioase, și numele sfinte ale evangheliștilor, uzurpate de niște inși care își arogă pentru ei numele de „evangheliști". Cineva mi-a scris că ei de fapt sunt „evanghelizatori" și că n-ar fi drept să ne supărăm pe dânșii. Dacă autorul scri-sorii ar ști englezește, ar ști că ei se numesc „evange-list", adică „evanghelist", nu „evanghelizatori". Așadar uzurpă un nume clasic istoricește și teologic pentru cei patru evangheliști ai lui Iisus. Oare cu ce intenții?

Inși rotofei în poziții telegenice, înconjurați de se-cretare și de echipe de manageri și agenți de publici-tate, ca într-un spectacol de iluzionism și prestidigita-ție, ne asaltează în case, pe micile ecrane, la radio, în ziare, și în final pe stadioane. Strigă, gesticulează ca niște apucați, executând de fapt ireproșabile mișcări dinainte studiate, sar și dansează, plâng și cântă, apos-trofează auditoriul, pun stadioane întregi să bată din

palme, să ridice mâinile, să repete după ei cuvinte ma-gice, până când drogul psihic pe mulți dintre cei ce li se supun îi copleșește, îi obosește și-i subjugă.

Unde au ajuns oamenii Doamne! Unde au ajuns cu răstălmăcirile, cu falsurile, cu impostura! Cum se mai ia numele Domnului în deșert! De i-ar privi cineva prin gaura cheii în camerele lor de lux la marile hoteluri, ce alte fețe ale „evangheliștilor" ar mai vedea! Cu vreo doi ani în urmă, luni întregi ziarele din America s-au amuzat pe seama unor astfel de celebrități ale stadioa-nelor și ale televiziunilor, „evangheliști" amestecați în cele mai ordinare scandaluri financiare și morale. Acum „meditează" după gratii.

Au batjocorit numele de evanghelist, transformân-du-l în nume de ocară, de infamie.

Nu. Nu ne place, ba chiar ne supără, numele pe care și-l dau unii ca aceștia. E drept că în câteva locuri din Noul Testament se arată că Mântuitorul i-a rânduit pe unii apostoli, pe alții prooroci, pe alți evangheliști (Ef. 4, 11), dar aceasta a fost în vremea aceea, și noi îi știm pe apostoli, și pe prooroci, și pe evangheliști. De alții nu știm și nici nu avem nevoie de dânșii. Cei vechi din timpurile primare ale creștinismului și-au împlinit mi-siunea atunci, au comunicat ceea ce numai ei cunoș-teau, și ceea ce fără ei ar fi rămas necunoscut genera-țiilor viitoare. De aceea tot ceea ce ne-au lăsat ei e *„Descoperire"*, Revelație. Ei au scris sub inspirație di-vină. Scrierile lor au fost canonizate de Biserică. Ni-meni, după ei, nu mai poate face ceea ce au făcut ei. Ei au descoperit de altfel, totul. Tot ce era necesar pen-tru mântuire.

De aceea nici a-și aroga cineva numele lor, calita-tea lor, nu poate fi altceva, decât o încercare vinovată de a continua în istorie ceea ce nu se mai poate con-tinua. Noi cei de după epoca apostolică nu mai conti-nuăm Revelația; noi o propovăduim, o tălmăcim, o răs-pândim. Facem cunoscută Evanghelia care ne-a fost dată de Mântuitorul și de Evangheliști, ucenicii Săi.

Tradiția Bisericii, tocmai pentru a întări ideea și ade-vărul că Evanghelia ne-a fost dată întreagă, odată pen-tru totdeauna, și că nimeni nu mai are dreptul să aducă *„o altă Evanghelie"* (Gal. I, 6), a rezervat numele de „evanghelist" și de „apostol" *numai* celor care au în-

deplinit aceste rosturi *atunci*. Tradiția a statornicit așa pentru a înlătura orice confuzie și, mai ales, pentru a preveni situații în care cei care și-ar aroga aceste nume, să nu încerce să răstălmăcească, să adauge, să falsifice *Evanghelia* lui Hristos (Galateni I, 7). De aceea după epoca apostolică nici numele de „evanghelist", nici cel de „apostol" n-au mai fost folosite pentru alții, decât pentru cei dintâi. Și chiar dacă uneori, unii le-au mai folosit, au făcut-o metaforic, nu descriind sau denumind calități propriu-zise ale cuiva, asemănătoare celor dintâi, ucenicilor Domnului.

Numai odată cu rătăcirile de la adevărata Evanghelie au apărut noi „evanghelişti" și noi „apostoli" — căci în ierarhia unor secte moderne există și denumirea de „apostoli". Aceste titluri pe care și le dau aceștia din vremea noastră, nu au alt rost decât acela *de a justifica rătăcirile de la adevărata credință*. Ei se substituie Evangheliștilor, Sfinților Evanghelişti și Sfinților Apostoli, pentru a patrona cu numele lor, asemănătoare sfintelor nume ale Tradiției originare, noile lor erori, învățăturile sectelor lor. Aceste nume sunt doar mijloace de înșelăciune și de prozelitism agresiv și lipsit de onestitate.

Se contează pe neștiința celor simpli, pe care nume ca „evanghelist", „apostol", îi pot face să creadă că cei ce se numesc așa, au autoritate de *Evanghelişti și Apostoli*, exact așa cum au autoritate cei din Noul Testament. La unii ca aceștia se referă Sfântul Pavel când vorbește de rătăciți care *„gâdilă auzul"* (II Tim. IV, 3). Adică înșală prin cuvinte. Folosesc cuvinte mari, cuvinte meșteșugite, ca să înșele prin ele, cum e cazul cu cei care se dau „evanghelişti", ca să creadă lumea că ei sunt tot una cu „Evangheliștii" din Sfânta Scriptură, cu *Cei patru*.

Să luăm aminte! Cine are urechi de auzit să audă! și să-și deschidă urechile adevăraților Evanghelişti, celor patru care predică adevărata credință, pe Iisus Hristos al Sfintei Scripturi și al Sfintei Tradiții, și să nu-și lase auzul gâdilat de cei care se predică pe ei înșiși, secta și evanghelia lor.

* * *

Ca să-și dovedească harul de „evanghelişti", cei mai mulți dintre aceștia se dau drept făcători de minuni. Și au chiar îndrăzneala să anunțe public că vor face minuni. Și cheamă bolnavi. Dar cine ar putea arăta vreun orb, vreun paralitic, vreun șchiop vindecat? Așa cum sunt „evanghelişti", tot așa sunt și făcători de minuni!

Pe un stadion — se spune — au fost aduși mulți paralitici în cărucioare ca să fie vindecați. Urma să se facă o demonstrație care să-i paralizeze de uimire pe îndoielnici! Echipele de filmare erau pregătite și „evanghelistul", împreună cu ajutoarele sale, erau gata să declanșeze „minunea". Paraliticii din cărucioare așteptau și ei înfrigurați. S-a întâmplat însă ceva neprevăzut. Cu o clipă înainte de a începe festivitatea de vindecare, un ins oarecare s-a repezit la microfon și a strigat: *„Fugiți. Un terorist a pus o bombă. În două minute va exploda!"*

Au urmat pe loc țipete, învălmășeală, fugă. A fugit și „evanghelistul". Au trecut minutele, dar nimic nu s-a întâmplat. *„Alarmă falsă"*, a anunțat același ins la microfon, de mai multe ori. S-au potolit toți, au început să-și reocupe scaunele, a revenit și „evanghelistul" și ajutoarele lui, numai cei din cărucioare, „paraliticii" n-au mai revenit! De rușine. Fugiseră cei dintâi! Erau oameni sănătoși, angajați s-o facă pe paraliticii care se vindecă!

Și așa „minunea" nu s-a mai făcut. Demonstrația inversă a făcut-o cel cu ideea bombei.

* * *

Mântuitorul a făcut minuni. Adevărate. Dar niciodată nu le-a făcut spectaculos, sau pentru spectacol, sau pentru a-și spori autoritatea și popularitatea. A făcut minunile din milă și compătimire. După ce le făcea dispărea, se retrăgea, poruncea celor vindecați să nu spună nimănui. Diferența dintre un astfel de mod de a face minuni, și demonstrațiile de pe stadioane ale „evangheliștilor" din vremea noastră e evidentă. Nu e de mirare că ale acestora din urmă trebuiesc „aranjate"!

Mântuitorul i-a anunțat și pe ucenicii Săi că vor căpăta și ei daruri deosebite. Și le-au căpătat. Dar cât de rar le-au întrebuințat? Și marii Sfinți, asceții, au căpătat de la Dumnezeu daruri de vindecători. Unii puteau chiar învia morții. Dar nu cu puterea lor. Întotdeauna

cu puterea lui Hristos. După Cincizecime, Sfântul Petru a vindecat un olog, dar iată cuvintele lui: *„Argint și aur nu am, dar ceea ce am, aceea îți dau: în numele lui Iisus Hristos Nazarineanul, scoală și mergi"* (F.A. III, 6).

Tradiția creștină e plină de fapte minunate. Din toate se vede însă că s-a apelat la ele numai în cazuri extreme, când cel ce le putea face era copleșit de milă, sau când trebuia să se arate unor îndoielnici puterea lui Dumnezeu, sau când însăși existența lui Dumnezeu era pusă la îndoială, sau când trebuia înlăturat pericolul unor erezii. Să ne amintim de Sfântul Ilie, la rugăciunea căruia s-a coborât foc din cer, fiindcă alternativa era trecerea poporului de la închinare către Dumnezeu, la închinare la idoli.

Sfântul Casian Romanul istorisește o minune a Sfântului Macarie din pustia Scitium, care a înviat un mort. Un mare eretic înșela mulțime de oameni și întregul Egipt era în pericol de a fi convertit la erezia aceluia. Creștinii învăluiți de învățătura meșteșugită a ereticului, s-au gândit să apeleze la Sfântul Macarie. Acesta a venit la confruntare. Ereticul era stăpân pe dialectica lui Aristotel și căuta să-l atragă pe sfânt în dispute filosofice, în care ascetul nu era pregătit. Era însă stăpân pe învățătura Sfintei Scripturi, și avea credința dreaptă și puternică. I-a zis ereticului, citind din Apostolul Pavel: *„Împărăția lui Dumnezeu stă în putere, nu în vorbe"* (I Cor. IV, 20). Și apoi a propus un arbitraj: *„Să mergem așadar la morminte și să chemăm numele Domnului asupra primului mort ce se va afla. Să arătăm, precum este scris, din fapte credința noastră, ca să se vadă din mărturia Domnului dovezile foarte grăitoare ale dreptei credințe și să arătăm adevărul adevărat nu din lupta deșartă a cuvintelor, ci din puterea semnelor și din acea judecată care nu poate fi înșelată"*.

Ereticul a acceptat și a promis că va veni a doua zi. Dar a doua zi n-a mai venit. S-a strâns mulțime multă, l-au așteptat până când au înțeles că, incapabil de a se supune probei, ereticul a renunțat. Sfântul Macarie însă n-a vrut să-i lase în îndoială, sau să creadă că nici el nu se putea supune probei. S-au oprit în fața unui mort de mult mumificat, după obiceiul egiptenilor și i-a zis: *„Omule, dacă ar fi venit ereticul și ți-aș fi cerut în numele lui Hristos să te ridici, te-ai fi ridicat?*

— Acela, ridicându-se i-a răspuns că da. Sfântul Macarie l-a întrebat apoi, când a trăit și dacă a auzit de Hristos. Acela i-a răspuns că a trăit demult, pe vremea celor mai vechi regi și că n-a auzit de Hristos. Sfântul Macarie i-a zis: *„Dormi în pace, cu ceilalți, până când vei fi și tu înviat de Hristos"*.

Sfântul Casian Romanul comentează: Această putere a Sfântului Macarie și harul care era în el, poate că ar fi rămas pentru totdeauna ascuns, *dacă nu l-ar fi împins să facă această minune* trebuința față de provincia în întregime primejduită, și dragostea cu totul închinată lui Hristos. Precum se vede nu dorința de slavă l-a îndemnat să facă aceasta, ci dragostea de Hristos și folosul întregului popor (Sf. Casian, *Convorbiri duhovnicești*, Colecția „Părinți și Scriitori bisericești", 57, Buc. 1990, trad. Vasile Cojocaru și David Popescu, pag. 570—571).

Câtă diferență între o astfel de minune și „minunile" de pe stadioane menite să demonstreze „puterea" așa-zișilor „evangheliști", spre slava lor deșartă, nu pentru slava lui Dumnezeu. Spre beneficiul material și spre răspândirea sectei căreia îi aparțin. Căci totul se plătește, dacă nu de cei chemați să asculte și să vadă, de organizatorii din umbră care caută să-și înmulțească adepții. De la adepți vor veni după aceea sumele. Căci nu de mântuirea sufletelor se îngrijesc noii „evangheliști". Aceasta o au creștinii noștri de la Biserica lor strămoșească. Dacă într-adevăr acești „evangheliști" ar fi animați de sentimente nobile de convertire a necredincioșilor la Hristos, să meargă la cei care n-au auzit de Hristos, la păgâni, la necreștini, căci slavă Domnului mai sunt cu miliardele, nu la cei gata creștinați de sute, de o mie și de două mii de ani, înainte de dânșii, ei care au o istorie de cel mult un veac două, și mulți sunt chiar mult mai noi, suferind o convertire greșită, eretică, sectară. Ei nu sunt „evangheliști", adică vestitori ai Evangheliei celei adevărate, transmise printr-o tradiție de două ori milenară, verificată prin Sinoadele Ecumenice și printr-o îndelungată trăire creștină, cuminte și solidă, ci sunt vestitorii erorilor lor, la care vor să atragă cât mai mulți, ca pe cât mai mulți să-i facă părtași la pierzania lor.

Cât își pot dovedi „dreapta lor credință" prin minuni, cum pretind, poate verifica oricine. Cine se duce odată pe stadioane să-i asculte, și să-i vadă zbuciumându-se ca cei din Gadara, acompaniindu-se de tobe și de instrumente zgomotoase și risipitoare de suflet, a doua oară nu se mai duce.

Sufletul însetat de pace și tihnă duhovnicească revine în bisericuța lui din cartier sau din sat, și, în ceas de dimineață sau de seară, își aprinde lumânările de credință, speranță și dragoste, pentru el, pentru familie și pentru morții lui, și se întoarce acasă împăcat și liniștit, ocrotit de darul și harul Duhului Sfânt.

CAPITOLUL XIII

„EVANGHELIȘTI" DE MODĂ NOUĂ

Fiul lui Dumnezeu a venit cu o trimitere bine voită și bine rânduită de Tatăl, ca să aducă neamului omenesc mântuirea și lumina cunoștinței adevărului (I Tim. 2, 4), adică să-i scoată pe oameni din neștiință și din păcat, să-i învețe să deosebească binele de rău, să-i învețe să facă binele și să se iubească între ei ca frații, pentru a fi bineplăcuți lui Dumnezeu, și pentru a dobândi viața veșnică. „Am venit să-i chem la pocăință pe cei păcătoși", va spune Mântuitorul (Marcu 2, 17). „Am venit ca să fiu lumină în lume", va mai spune (Ioan 12, 46).

Mulți, autointitulându-se „evangheliști", și chiar „apostoli", pretind astăzi că ar fi trimiși să ne aducă ei lumina, cu condiția să trecem la secta sau confesiunea lor. Sunt prea mulți și învață în prea multe feluri, ca să fie trimiși adevărați! Acest lucru ni-l spune logica cea mai simplă. Trimis adevărat e numai cel care e om al Bisericii, al acelei Biserici care păstrează neîntreruptă învățătura Mântuitorului, de la întemeierea ei până astăzi, și aceasta este Biserica Ortodoxă. Sfântul Pavel ne îndeamnă la păstrarea unității Bisericii celei dintru început. Ascultați: „Să urmăm aceeași regulă, și să cugetăm la fel... Căci mulți, de care v-am vorbit adesea și de care acum vă vorbesc plângând, se poartă ca niște vrăjmași ai crucii lui Hristos" (Filipeni 3, 16—18).

Cred că nu mai este nevoie să vă dau prea multe alte semne și dovezi, deși sunt încă multe, ca să-i recunoașteți pe acești rătăciți, cuprinși de patima de a rătăci cât mai mulți împreună cu dânșii. Sfântul Pavel face un apel stăruitor, să ne ferim de cei care ne îndeamnă să gândim altfel, și care ne ispitesc să interpretăm Scriptura după mințile lor. Repet porunca apostolului,

pe care l-am mai citat mai sus: „Să urmăm aceeaşi regulă şi să cugetăm la fel". Care regulă? Care cugetare? Desigur acelea pe care le avea Sfântul Pavel, atunci, de la Mântuitorul şi din tradiţia primară creştină, nu acestea pe care ni le propovăduiesc unii acum, deci alte reguli şi alte cugetări.

Aceste alte reguli şi alte cugetări duc la pierzare pe cei care le propovăduiesc şi îi duc la pierzare şi pe cei care îi ascultă. Nu e cuvântul meu. E tot cuvântul Sfântului Pavel: „Sfârşitul lor e pieirea", scrie Sfântul în epistola către Filipeni (3, 19).

Unii dintre aceşti „evanghelişti" de modă nouă, care vin la noi ca la nişte sălbatici păgâni — deşi poporul nostru e creştin cu cel puţin o mie de ani înainte de a se fi creştinat popoarele lor — pretind totuşi că propovăduiesc — Evanghelia şi pe Iisus Hristos.

Dar atunci de ce condiţionează mântuirea de trecerea la secta lor?

Iată, vă voi dezvolta mai departe câteva argumente simple, elementare, dar riguros logice, care ne vor arăta că unii ca aceştia nu gândesc bine şi că propovăduirea lor nu poate fi adevărată. Vă rog să urmăriţi cu atenţie aceste argumente şi să vă formaţi singuri convingerea cea mai adevărată.

Dacă, prin urmare, ei pretind că propovăduiesc Evanghelia şi pe Iisus Hristos, aşa cum e propovăduită Evanghelia şi e propovăduit Iisus Hristos, potrivit rânduielilor şi înţelesurilor celor din vremea Mântuitorului şi a Apostolilor, şi cum au fost păstrate acestea în Biserica Ortodoxă, de ce nu spun: rămâneţi ortodocşi, rămâneţi în Biserica şi în rânduielile voastre vechi de la Hristos şi de la Apostoli, şi vă veţi mântui!

Şi de ce nu adaugă: Vă veţi mântui aşa cum, de două mii de ani, s-au mântuit în Biserica Ortodoxă strămoşească toţi moşii şi strămoşii voştri! Dar ei nu spun niciodată aşa. Ei spun că toţi moşii şi strămoşii noştri, care n-au trăit până azi ca să-i asculte pe dânşii şi să treacă la secta lor, şi-au pierdut sufletele şi s-au dus în iad! Iată până unde poate merge îndrăzneala lor.

Ei ne batjocoresc astfel şi credinţa noastră de azi, şi pe cea de ieri, şi pe cea dintotdeauna a strămoşilor noştri. Căci ce altceva poate fi aceasta, decât batjocură? Ei îi fac vinovaţi pe strămoşii noştri că ne-au învăţat din pruncie să ne însemnăm cu semnul crucii, că ne-au învăţat să ne spovedim şi să ne cuminecăm, că ne-au învăţat să ne pomenim morţii şi să ne rugăm pentru dânşii, că ne-au lăsat cu limbă de moarte să ne iubim bisericile, şi să ne păstrăm obiceiurile cele din vechime.

Ei îi fac vinovaţi pe strămoşii noştri şi pentru că ne-au învăţat să le punem la căpătâiul mormintelor cruci de mântuire, semne ale credinţei lor în jertfa de pe cruce a Mântuitorului, răscumpărătoare de păcate pentru ei şi pentru noi toţi.

Strămoşii noştri, şi noi, suntem făcuţi vinovaţi pentru că o rugăm pe Maica Domnului „cea binecuvântată între femei" cum se spune în Ev. Sfântului Luca (1, 42), să mijlocească pentru noi. Ne fac vinovaţi şi pentru faptul că ne rugăm sfinţilor să mijlocească şi ei pentru noi şi pentru mântuirea noastră. Aceşti tâlcuitori noi, porniţi pe acuzări nedrepte, jignitoare la adresa Maicii Domnului şi a Sfinţilor bine plăcuţi lui Dumnezeu (II Petru 2, 13; I Cor. 11, 26), nu citesc în Sfânta Scriptură decât ceea ce le convine lor şi sectei lor, căci dacă ar citi totul cu bună credinţă şi onestitate, ar vedea că Sfântul Pavel însuşi, pe care ei zic că-l cinstesc, a spus: „Nu ştiţi că sfinţii vor judeca lumea?" (I Cor. 6, 2).

Iată, iubiţi cetitori, câteva lucruri, pe care vi le-am spus şi mai înainte, foarte simple, care vădesc rătăcirea celor care vor să ne schimbe credinţa „după poftele lor" cum se spune la II Tim. 4, 3. Ei uită că Sfântul Pavel a zis: „Iisus Hristos şi ieri şi astăzi şi în veci e acelaşi" (Evrei 13, 8). Ei propovăduiesc astăzi un Iisus Hristos care nu mai seamănă, nu mai este Cel de ieri care ne-a mântuit toţi moşii şi strămoşii. Toată propovăduirea acestor semănători de vrajbă şi de confuzii e un joc cu cuvintele, şi, când intri în vorbă cu ei, încep dispute interminabile, ca să schimbe sensul adevărat al cuvintelor Scripturii. Dar, ascultaţi-l tot pe Sfântul Pavel ce îi scrie lui Timotei, ucenicul său: „Să le aduci aminte oamenilor şi să-i îndemni înaintea Domnului să nu intre în dispute, căci nu-s de nici un folos" (II Tim. 2, 14). Iar lui Tit îi spune de-a dreptul: „De omul eretic, după o sfătuire sau două, te fereşte, ştiind că s-a răzvrătit unul ca acesta şi păcătuieşte, fiind singur de sine osândit" (Tit 3, 10—11).

Auzind acestea, unii dintre aceşti „evanghelişti" rătăciţi, poate vor protesta şi vor zice: „Nu-i adevărat! Noi nu-i învinovăţim pe strămoşii voştri de nimic şi nu spunem că au fost rătăciţi şi că şi-au pierdut mântuirea".

Dacă vor zice aşa, atunci le vom răspunde şi îi vom întreba: „Dacă strămoşii noştri au trăit în dreapta credinţă şi s-au mântuit, atunci de ce nu ne daţi pace să ne mântuim şi noi în credinţa lor, în bisericile noastre, în obiceiurile noastre? De ce vreţi să ni le stricaţi şi să ne atrageţi acum la rătăcire? Ori credinţa lor a fost bună, şi acea credinţă i-a mântuit, şi atunci şi credinţa noastră e bună, ori, dacă îi acuzaţi că s-au rătăcit două mii de ani, toţi, atunci îl batjocoriţi şi pe ei şi pe noi, şi ne jigniţi cumplit, ceea ce e o îndrăzneală pe care nici un ortodox nu o va înţelege şi nu o va accepta."

Oricum s-ar apăra aceşti rătăciţi de la adevărata credinţă, nici o apărare nu stă în picioare în faţa celei mai simple şi mai sănătoase gândiri. Am auzit însă, din partea unora, şi vorbe ca acestea:

Unii dintre aceşti rătăciţi par totuşi evlavioşi, umblă cu Biblia în mână, pomenesc mereu pe „Domnul Hristos"! Le-aş răspunde acestora: Aşa par. Dar şi diavolii sunt credincioşi. Diavolii cred în Dumnezeu, dar nu-L ascultă şi îi falsifică învăţătura, Sfântul Iacob spune chiar: „Şi demonii cred" (vezi Iacob 2, 19). Şi pe Iisus îl recunosc ca Fiu al lui Dumnezeu. Nu zice demonul din sărmanul om pe care pusese stăpânire în Gadara: „Ce ai cu mine, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu?" (Marcu 5, 7). Cât despre evlavia şi cucernicia acestor rătăciţi de la dreapta credinţă, Sfântul Pavel, care îi cunoştea foarte bine pe cei din vremea sa, căci existau şi pe atunci — observă că unii ca aceştia „au doar chipul cucerniciei, iar puterea ei o tăgăduiesc". De aceea îi scria lui Timotei: „De aceştia să te fereşti" (II Timotei 3, 5).

Că umblă cu Scriptura în mână, e şi aceasta adevărat, da nici aceasta nu e de ajuns. Tot cu Scriptura în mână l-a ispitit diavolul în pustie şi pe Mântuitorul, zicându-i că: „Scris este în Scriptură..." (Matei 4, 6). Cunoaşteţi desigur Ispitirea lui Iisus din pustie.

E adevărat şi faptul că aceşti vechi şi noi „evanghelişti" rătăciţi, şi unii sectanţi, pomenesc mereu de „Domnul Hristos", de Iehova şi umblă din casă în casă să-şi răspândească rătăcirea. Pot înşela şi prin aceasta pe cei neştiutori în ale Scripturii sau slabi de minte, dar oare n-a spus chiar Mântuitorul că nu e de ajuns să zică cineva „Doamne, Doamne"?

Şi mai ascultaţi un criteriu de recunoaştere a rătăcirilor:

Dacă în numele lui Hristos desparţi pe credincioşi de Biserică, dacă dezbini oamenii, poate aceasta să fie de la Dumnezeu? Nu. „Căci dragostea lui Hristos uneşte" scrie Sf. Pavel Corintenilor (II Cor. 5, 14), nu dezbină, nu scoate din Biserică, nu îndeamnă la despărţirea de Biserică. Când predica cuiva urmăreşte dezbinarea, acea predică nu e de la Hristos. Nu Hristos e prezent acolo, ci un Hristos falsificat. Printr-un astfel de predicator vorbeşte duhul cel rău al dezbinării, chiar dacă se ascunde în cuvinte bisericeşti, evlavioase şi în aparenţă frumoase.

În Epistola către Timotei se vorbeşte despre unii ca aceştia care par credincioşi şi evlavioşi, şi care umblă cu Biblia în mână să dezbine. Lupta lor e de fapt o fărădelege: „Chiar de se luptă cineva, nu se încununează dacă nu se luptă după lege" (II Tim. 2, 5), spune textul. Adică dacă cineva iese din rânduiala Bisericii, a Sfintei Scripturi şi a Sfintei Tradiţii, aşa cum au fost ele înţelese vreme de două mii de ani, fără încetare, până azi, în Biserica Ortodoxă, acela nu se mântuieşte. Numai dreapta credinţă mântuieşte. Ea naşte adevărata evlavie şi cuviosie.

Întotdeauna a fost, dar şi acum este vremea să ne întărim credinţa şi să ne-o apărăm de cei care vor să ne-o schimbe. Parcă prea s-au prea înmulţit. De aceea am socotit că e bine să vă previn să vă păstraţi credinţa moşilor şi strămoşilor, aceea prin care ne-am apărat şi neamul, şi pământul, şi limba, „legea" noastră din vechime. N-avem au nimeni nimic, de la noi să aibă pace, dar să ne lase şi pe noi în pace, în credinţa noastră.

CAPITOLUL XIV

PREOTUL ÎN ȘCOALĂ, ÎN ARMATĂ, ÎN SPITALE, ÎN PENITENCIARE

Caravana cu vești bune plecată de la București de la Patriarhie și de la Ministerul Armatei, după opriri prin multe orașe ale țării a ajuns și la Sibiu. Vestea cea bună la care mă refer capătă contur după mai mult de cinci ani de la elaborarea ei — după revoluție — de către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. Chiar dacă în momentul de față ea nu mai este aceeași cu cea de la început, este foarte apropiată și urmează să realizeze același scop. E vorba de reinstituirea clerului militar în România, așa cum a existat până la începutul dominației comuniste și cum a existat și există și azi în multe țări ale lumii.

Caravana pornită de la București, alcătuită din militari și clerici distinși, ne va familiariza cu principiile care stau la baza restaurării Instituției clerului militar, și, probabil, și cu modalitățile de exprimare în practică a acestor principii.

E vorba, așadar, de o restaurare așa precum multe se restaurează astăzi în Țara noastră. Nu este căderea mea și nu voi încerca să fac o incursiune istorică în problemă, fiind convins că ea se va face aici de către alți vorbitori. Poate că n-ar fi, totuși, lipsit de importanță să vă spun că l-am cunoscut bine pe ultimul episcop al armatei, cu gradul de general, Partenie Ciopron care își făcuse ucenicia monahală în aceeași mânăstire în care mi-am făcut-o și eu, Slatina lui Alexandru Lăpușneanu din Nordul Moldovei, nu departe de Voroneț. Pe vremea când eram tânăr monah la mânăstirea Slatina, prin anii cincizeci, retras la Mânăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava, episcopul în retragere Partenie

---

Cuvânt rostit la 16. III. 1995, în parte, la Casa Armatei din Sibiu.

Ciopron venea să pontifice hramul de la Mânăstirea Slatina la ziua Schimbării la Față, în mijlocul verii, la 6 august. Îi plăcea să vină la Slatina, pe de o parte pentru că își petrecuse tinerețea acolo, pe de altă parte pentru că acolo fusese hirotonit diacon. Cum și eu eram diacon, în ziua vizitei lui, Marele eclesiarh, părintele Emilian, scotea dintr-o ladă anume un veșmânt țesut cu fir aurit pe care mi-l da să-l îmbrac la ceremonia de primire a episcopului, spunându-mi: *„Să fii mândru. Acest veșmânt nu-l scoatem nicodată la purtat. E o amintire deosebită: l-a purtat vlădica Partenie când era diacon la Slatina. O să-i facă plăcere să te vadă îmbrăcat cu dânsul"!* Părintele stareț Cleopa, fiindcă eu eram teolog — pe atunci erau puțini teologi în monahism — îmi dădea mie ascultarea (însărcinarea) să-i țin vlădicului în numele starețului și al obștii, cuvântul de întâmpinare. Îi aminteam cu mândrie că eram îmbrăcat în veșmântul său, iar lui îi plăcea și, în cuvântul său de răspuns, îmi făcea urări să merg pe urmele lui ceea ce, bine înțeles, nici eu și nici alții nu credeam că ar fi posibil. Era vremea în care comunismul se instala brutal în România și, neștiut de nimeni, eu ascundeam în tainițele sufletului, cu frică permanentă, o condamnare în lipsă, din vremea studenției. Mai apoi m-au și prins, dar aceasta e o altă istorie care a totalizat 17 ani de, cum se zicea, altfel de universitate.

La Mânăstirea Slatina, din părțile Fălticenilor și Humorului — o spun spre a nu se confunda cu Slatina sudcarpatică — am putut sta ascuns până în 1954. În 1953, la 6 august, vlădica Partenie Ciopron m-a hirotonit preot. Mai târziu, după mulți ani, când el va reintra în Sfântul Sinod ca episcop de Roman, iar eu, după primăvara de la Praga voi lua un doctorat la Oxford, ne vom întâlni în calitate de episcopi, membri ai Sfântului Sinod, la alegerea mea dându-și și el votul (1970).

Cer iertare pentru această incursiune într-o istorie personală, dar vă rog s-o legați nu de persoana mea, ci de istoria ultimului episcop al armatei, Partenie Ciopron, episcop și general. Era de mult reintegrat ca episcop de Roman, dar în Sfântul Sinod și în deosebi în convorbirile cu noi ceilalți când vorbeam

de salariu el vorbea de *„soldă"* și când plecam de la Sinod spre eparhiile noastre, el pleca în *„garnizoană"*. Atât de mult se identificase sufletul lui cu realitățile și limbajul militar.

Nu am de gând să mai stărnesc asupra unor personalități din clerul militar dintre cele două războaie mondiale, și din timpul celui de al doilea război mondial când, preoții militari, pe lângă asistența militarilor pe front, răniților și muribunzilor, făceau și misiune printre civili în teritoriile ateizate din Est, botezând, cununând, încreștinând în urma frontului, pe când frontul înainta.

Mă voi întoarce însă mult mai adânc în istorie ca să readuc în memoria noastră pe marii preoți ai strămoșilor noștri daci, Zalmoxis și Deceneu care erau sfetnici religioși ai strălucitilor comandanți militari Burebista și Decebal. Ne-ar fi greu și ar dura mult pomenirea și a altor personalități religioase care, în istorie, au fost alături de comandanții militari și de domnitorii noștri. N-aș putea însă trece mai departe înainte de a mai aminti de cel puțin doi dintre cei mai cunoscuți: Daniil Sihastrul, trecut în rândul sfinților, sfetnic al lui Ștefan cel Mare și Sfânt, amândoi intrați în legendă, și unul mai încoace în istorie, episcopul Ilarion al Argeșului, sfetnicul Domnului Tudor Vladimirescu. Și fiindcă suntem la Sibiu, de ce să nu amintim și de alt sfetnic al Vladimirescului, arhidiaconul Gheorghe Lazăr din Avrig.

Fostul meu director de la Seminarul „Nifon" din București, preotul Grigore N. Popescu, profesor de istorie, a scris două volume despre clerici prezenți alături de ostași în primul război mondial.

Salutăm acum hotărârea conducerii de a veni în întâmpinarea dorinței Bisericii de reinstituire a clerului militar. N-aș vrea să intru în amănunte și nici să mă lansez în demonstrații, sau justificări. Câteva lucruri însă, care nu mă îndoiesc că, se vor spune și de către alți vorbitori, aș vrea măcar să le amintesc, pentru prevenirea unor posibile răstălmăciri.

Românii n-au dus nici un război de cucerire. Mi se pare că acest adevăr este esențial pentru înțelegerea și justificarea instituirii și existenței clerului militar la noi. Românul e om care se apără: Nu e om care

atacă. Românul își apără vatra sa originară care i-a fost rânduită de Dumnezeu. Bătătura sa. Gospodăria sa. Hotarul său. Românul nu cucerește ce nu-i al lui. Românul n-a venit de nicăieri aici. El s-a născut pe pământul acesta. În anul 1896 mitropolitul Miron Romanul al Transilvaniei, cu sediul aici la Sibiu, într-o Transilvanie sub ocupație maghiară, a fost invitat de autoritățile maghiare să ia parte împreună cu clerul și credincioșii săi la sărbătorirea împlinirii a o mie de ani de la sosirea maghiarilor în Câmpia Panonică. Cu acest prilej mitropolitul a emis o Circulară rămasă în istorie sub numele de *Epocalul circular milenar*, în care își sfătuia clerul și credincioșii să nu participe la sărbătoare ci, în ziua respectivă să meargă în biserici și să se roage pentru ei înșiși și să ceară de la Dumnezeu eliberarea lor. Autăritățile maghiare, înfuriate, l-au chemat la ordine și a circulat zvonul că va fi chemat la împărat *ad audiendum verbum*. Adică să se explice. O astfel de chemare era egală cu destituirea, cum se întâmplase cu episcopul creat Josip Juraj Srassmayer (1895—1905). Miron Romanul a răspuns, cu acel prilej, celor care îi cereau socoteală, că românii n-au participat la sărbătorirea Mileniului sosirii ungurilor în Europa: *Noi românii nu avem ce sărbători. Noi n-am venit de nicăieri. Noi suntem de aici.*

Preotul trebuie să fie cu oștirea, pentru că ostașii sunt poporenii lui. El trebuie să-i încurajeze să se apere și să le insufle credința în dreptul lor de a-și stăpâni și de a-și apăra pământul. Țara e moșia tuturor. Numai anumite împrejurări istorice au deturnat înțelesul originar al cuvântului *moșie*. El vine de la moștenire din moși-strămoși asupra pământului rânduit de Dumnezeu neamului. E glia tuturor.

Dreptul la apărare e consfințit în legile scrise și nescrise ale tuturor oamenilor, ale tuturor neamurilor.

Preotul în oștire trebuie să fie unitatea de măsură a îndatoririi sfinte de apărare a patrimoniului strămoșesc. El trebuie să lucreze asupra sufletelor ca să întrețină focul credinței în dreptate și apărarea acesteia până la sacrificiu. Eroul și sfântul sunt nu numai vecini, ci în cazuri de mari confruntări cu nedreptate, se suprapun. De aceea s-a instituit un cult al sfinților, dar și un cult al eroilor. Cuvântul n-a fost ales la întâmplare.

Menirea preotului care va face misiune în armată va fi o menire sfântă, și ea va reclama de la început bune selecționări de preoți care să se implice în misiunea aceasta cu dăruire și pricepere, cu păstrarea misiunii în limitele unui creștinism autentic, în așa fel încât până în conștiința celui din urmă ostaș să fie bine implantată convingerea că misiunea lui e bine justificată și bine împăcată cu conștiința creștină și cu îndatoririle ei.

Sunt convins că misiunea printre militari e necesară și că ea va lucra în inimile lor și va promova responsabilitate față de Dumnezeu și față de Patrie. Ea va da un sens profund acestei responsabilități și cuvântul „datorie" va căpăta temeiuri noi în conștiința oștirii.

La aceasta va fi chemat clerul militar în curs de reinstituire și, Biserica este convinsă că asistența religioasă în armată nu poate fi decât utilă și binecuvântată, *„căci oastea e creștină"*.

Biserica, familia, școala și armata vor fi întotdeauna pilonii care vor ține un echilibru sănătos, în liniște și în dezvoltare creatoare neamul nostru românesc care, își revine astfel la starea lui firească, aceea care i-a asigurat trecerea prin istorie două mii de ani. Timpul dăinuirii lui să fie fără sfârșit.

•

Am intrat așadar cu slujirea în școli, în spitale, în armată și în penitenciare. Această slujire a Bisericii face parte din îndatorirea ei și către aceste categorii sociale de credincioși care au nevoie de asistența, încurajarea și sprijinul Bisericii. În școli Biserica va asigura educația religioasă a tinerei generații. Aceasta le va fi orientativă pentru toată viața. În armată va insista pe insuflarea curajului și a împlinirii datoriei de a apăra hotarele străbune, credința și libertatea. Am văzut ce poate însemna pierderea libertății și îngrădirea credinței în cei aproape cincizeci de ani când Țara a fost cotropită de străini și de ateism.

În spitale preotul va aduce alături de doctorul care îngrijește trupurile, și pe Cel care vindecă și trupurile și sufletele. Aici preotul va ajuta bolnavii să se curețe și de păcate, prin spovedanie și împărtășanie, și va da asistența cea din urmă celor pe care îi cheamă Domnul

din starea de boală, la starea de dincolo. El va avea grija ca întotdeauna rugăciunea lui, împreună cu a bolnavilor, să fie pentru însănătoșire și pentru reintrarea în viața de toate zilele cu trupurile și cu sufletele vindecate.

În penitenciare va spovedi și va da, după caz, dezlegările de păcate, cu canoanele respective, dar, mai ales le va întreține deținuților speranța în eliberare, hotărârea de îndreptare, și dorința de a reintra în rândul oamenilor liberi, vindecați de „bolile" care i-au adus în închisoare.

Izolați de societate, de familii, bărbați și femei, trăiesc adesea zguduiri sufletești de mare tensiune și, uneori, îi încearcă disperarea. Pe alții îi nimicește sufletește indiferența, absența simțului moral, neîncrederea în destinul lor, teama de viitor. Sunt și cazuri în care unora singurătatea și izolarea le întărește încrâncenarea împotriva societății. Tuturor și pe măsura firii fiecăruia, preotul de penitenciar trebuie să le fie părinte, prieten, să le dea curaj, să-i împace cu Dumnezeu, să le dea speranță în viață.

Un preot de penitenciar are o misiune grea, dar tocmai de aceea foarte folositoare.

Misiunea socială a Bisericii în școli, în armată, în spitale și în penitenciare e de cea mai mare răspundere. Ea cere dăruire, iubire, compătimire, bărbăție. Despre acestea ar mai fi încă multe de spus.

E de ajuns să ne amintim că în toate aceste patru domenii, misiunea preotului nu e o invenție a Bisericii sau a societății: e o poruncă divină. Psalmistul se ruga: *„Dă-mi pricepere ca să cunosc învățăturile Tale"* (Ps. 125) iar un prooroc spunea: *„Buzele preotului trebuie să păzească știința și din gura lui se așteaptă învățătură"* (Mat. II, 7). Timotei scria: *„Ia seama la cetire și la învățătura pe care o dai"* (I Tim. IV, 13). De astfel de porunci e plină Sfânta Scriptură. Ele motivează datoria preotului de a fi învățător, de a educa, de a face cunoscut cuvântul lui Dumnezeu: în biserică și în școală, ca și acolo unde e suferință, singurătate, izolare de societate și de familie.

Ostașii sunt și ei prezenți în Scriptură. Ei sunt îndemnați la cinste, la loialitate: *„Pe nimeni să nu pârîți, nici să obijduiți, și să vă mulțumiți cu solda voastră"*

(Luca III, 14). Neamurile vor da socoteală în faţa lui Dumnezeu şi vor nădăjdui în Numele Lui (Matei XII, 21). Oştirea e de Dumnezeu rânduită pentru apărarea neamului.

Şi-apoi, cu privire la asistenţa bolnavilor, Scriptura dă porunci limpezi. Lui Iisus îi erau aduşi tot felul de bolnavi (Matei IV, 24) şi El îi tămăduia (Matei VIII, 16) şi a zis: *„Am fost bolnav şi aţi venit să mă vedeţi* (Matei XXV, 36, 39, 43, 44) iar Sf. Iacob spune *„De este cineva bolnav, să cheme preoţii Bisericii"* (Iac. V, 14) căci *„rugăciunea făcută cu credinţă va mântui pe cel bolnav"* (Iac. X, 15).

Cât despre cei pedepsiţi în temniţe, Mântuitorul însuşi când descrie cum va fi Judecata de Apoi arată că una din condiţiile mântuirii va fi şi aceasta: *„In temniţă am fost şi aţi venit la mine"*. E de la sine înţeles, şi exegeza acestui text o spune, că e vorba aici de vizitarea şi asistenţa celor aflaţi în temniţe, de către cei care se află în libertate. Aceasta e arătată ca o întrebare precisă care se va pune acelora ce se vor prezenta la Judecată şi că răspunsul pozitiv la aceasta va cântări mult în cântarul Judecăţii.

Iată deci temeiuri solide şi precise în Sfânta Scriptură pentru această activitate caritabilă şi educativă a Bisericii, de care s-ar face vinovată dacă nu s-ar ocupa.

Avem bucuria să constatăm că preoţii noştri au răspuns la toate aceste chemări ale Bisericii. Noi înşine avem în eparhie şi preoţi la spitale, şi la armată, şi în penitenciare şi, bine înţeles preoţi-profesori de religie la şcolile publice.

Îndemnul meu e ca şi în aceste domenii, ca şi în pastoraţia cu credincioşii liberi şi sănătoşi, preoţii să facă dovada unui apostolat sincer, dezinteresat, generos. Cu inimă bună.

CAPITOLUL XV

CUM SĂ NE CONSTRUIM BISERICILE

Spaţiul eclezial ca loc interior şi expresie a tradiţiei

Subtitlul de mai sus nu este al meu. Este genericul unui Simpozion naţional organizat între 6—8 oct. 1990 la Brăila de către Ministerul Culturii, Patriarhia Română, Episcopia Dunării de Jos şi Prefectura Brăilei. A fost de fapt o întâlnire — prima după multă vreme, dacă va mai fi avut loc aşa ceva vreodată! — între oameni de cultură şi oameni ai Bisericii, o întâlnire între „cult şi cultură", cum va scrie pictorul Sorin Dumitrescu, care a fost, în fapt, iniţiatorul şi animatorul Simpozionului. Au participat dl. Andrei Pleşu, Ministrul Culturii, pictorii Sorin Dumitrescu, Horia Bernea şi Mihai Sârbulescu, arhitecţi şi cunoscuţi oameni de cultură precum Ioan Andreescu, Constantin Joja, Ascanio Damian, Coriolan Babeti, Nicolae Dancu, Petre Derer, Cristian Moisescu, Radu Drăgan, Anca Manolescu, Florin Şerbănescu, Gheorghe Anghelescu, Ariadna Zeck, Teodor Baconski şi alţii. Din partea Bisericii au participat P. C. arhim. Bartolomeu Anania, pr. prof. Alex. I. Ciurea, pr. prof. C. Galeriu, pr. prof. Ilie Moldovan, pr. prof. N. Necula, pr. prof. rector Dumitru Popescu şi P. S. Casian Gălăţeanu, episcop vicar al Dunării de Jos.

Simpozionul a fost onorat de prezenţa Mitropolitului Moldovei şi Bucovinei, I. P. S. Daniel Ciobotea şi a Ministrului Culturii şi Cultelor din Republica Moldova (Basarabia), dl. Ion Ungureanu. A participat şi semnatarul rândurilor de faţă.

Timp de trei zile s-au susţinut referate şi s-au purtat discuţii mai mult decât interesante şi utile. Ar fi greu de rezumat totul în câteva pagini. S-a promis că toate comunicările vor fi publicate într-un volum, în care va fi inclus — s-a spus — şi studiul subsemnatu-

lui „CHIESE AGGIORNATE", publicat acum douăzeci de ani, dar apreciat ca având mare actualitate, ca și cum ar fi scris astăzi. În fapt, ceea ce a provocat Simpozionul și i-a orientat discuțiile, a fost întrebarea: CUM CONSTRUIM BISERICILE NOI? Le facem mari, le facem mici, le facem în stilul bizantin tradițional la noi, le facem moderne cum le fac occidentalii de după Conciliul Vatican II, și cum le fac și pe la noi neoprotestanții?

După Revoluția din decembrie 1989, preoții și credincioșii și, ca instituții, eparhiile și parohiile au început o adevărată mișcare de zidiri de biserici noi, de catedrale, unele dedicate eroilor, altele din necesități pastorale. Arhitecții — unii fără să fi învățat în școlile vechiului regim cum se construiesc biserici — se văd în situația de a propune soluții adesea în contradicție cu Tradiția ortodoxă, iar preoții nu au pregătirea tehnică pentru a ști ce anume să ceară. Iată de ce s-a impus necesitatea acestei întâlniri. Până la urmă s-a admis că arhitecții trebuie să mai învețe Teologie, iar preoții să capete în școala teologică măcar unele cunoștințe elementare de arhitectură bisericească. Pictorii au cerut și ei, mai multă exigență și în legătură cu felul cum se pictează bisericile.

O idee care și-a făcut loc cu îndrăzneală în lucrările Simpozionului, și de care am amintit în treacăt mai sus, dar simt că e nevoie s-o reiau, a fost foarte bine sintetizată de dl. Sorin Dumitrescu: *„La Brăila s-au aflat față în față, într-un dialog franc și ferm, cu disponibilitate și dispoziție de comunicare, oameni ai Bisericii, inclusiv înalți ierarhi, și oameni de cultură. S-a convenit ca asemenea simpozioane să aibă loc în fiecare an, iar între ele să existe sesiuni pe diferite teme: pictură, restaurare, cânt etc., unde să se întâlnească iarăși cultul cu cultura. S-a subliniat în mod deosebit că cultul — clerul — nu-și poate îndeplini astăzi misiunea rupt de cultură, iar cultura își limitează domeniul și implicit își sărăcește ființa, pierzând legătura cu cultul. S-a și văzut aceasta în deceniile pe care le-am trăit."*

Este într-adevăr ceea ce ne trebuie. Spiritualitatea trebuie să-și facă loc în cultură, să se ajute de cultură pentru a intra în cultură, și pentru a deveni instrument de spiritualizare a culturii. Pe de altă parte, spiritualitatea va benefica ea însăși de darurile culturii, găsindu-și moduri noi de exprimare și de lărgire a câmpului de înțelegere, de cuprindere și de trăire a lui Dumnezeu. Spiritualitatea îmbogățește cultura și se îmbogățește prin cultură. E de la sine înțeles că oamenii duhovnicești se pot realiza și în afara sferei culturii, dar nu aceia care își desfășoară misiunea pastorală în mijlocul lumii moderne. Avem mari duhovnici care fac misiune în mânăstiri, în munți, și a căror cultură e exclusiv bisericească, și ea le este deajuns, dar duhovnicii care slujesc în orașe, sau sunt monahi în mânăstiri din orașe sau pe lângă orașe, s-au putut valida ca îndrumători, numai fiind pe același registru de cultură cu cei care s-au prezentat sub epitrahirul lor.

D. Sorin Dumitrescu într-un lung interviu publicat în mai multe numere din „România Liberă" (oct. — nov. 1990), arată că lipsa de comunicare între cult și cultură se observă și în occidentul adesea ateu, așa cum a fost prezentă și în perioada în care noi înșine am trecut prin ateismul de stat și dictatura comunistă. Când lucrul a început să se resimtă dramatic, s-a încercat intrarea în comuniune a celor două componente ale vieții spirituale, chiar în condițiile în care, la noi, lucrul era aproape imposibil. Voi nota mai jos mărturiile dl. Sorin Dumitrescu:

„În sânul celui mai aprig totalitarism, al unei dictaturi ateiste care practica arbitrariul absolut, fenomen unic în lume, prin care alții din jurul nostru n-au trecut, ca să nu mai vorbesc de Occident, ei bine, în somnul acestei vitregii nemaiîntâlnite au început să prindă viață, la început prudente, dar totuși pline de temeritate, ceea ce s-ar cuveni să numim CATACOMBELE ESTULUI, un fel de enclave formate din „mărginimea" ortodoxiei oficiale, a unor credincioși practicanți care s-au atins fără emfază bigotă de zona liberei cugetări — cu dispoziție vădită pentru credință, o zonă deci de atingere între credință și cult. Din aceste catacombe au făcut parte oameni de cultură. După părerea mea Mitropolitul Ardealului (Antonie)... a fost unul dintre oamenii care a consolidat formarea acestor catacombe, tendințele lor divergente în raport cu puterea".

Printre cei care, la vedere și cu claritate, *„au așezat cultul deasupra culturii"*, arată dl. Sorin Dumitres-

cu, a fost dl. Andrei Pleşu, într-un text apărut în „Viaţa românească". *„Deci faptul că, în piramida spirituală cultura ocupă în viziunea lui Pleşu locul secund, vârful ei fiind cultul, a fost un punct de vedere care a focalizat opiniile existente freatic, la nivelul catacombei, dându-le nume într-un chip memorabil prin aserţiunile lui, deşi acestea au fost considerate atunci, de către unii, nu doar anacronice, ci chiar subversive. Vă daţi seama, în clipa când cultura se uneşte cu cultul se naşte o putere uluitoare, în care orice monolog şi mai cu seamă cel totalitarist nu mai poate avea nici o izbândă! Şi ca să revin la Mitropolitul Antonie, trebuie să spun că a organizat mai înainte de 22 decembrie câteva întâlniri de taină între cult şi cultură, la el la Păltiniş, în preajma locului unde odihneşte Noica, unde au fost invitaţi şi Pleşu şi Liiceanu şi Sorin Vieru şi mulţi alţi scriitori şi poeţi din România"*. Mai departe dl. Sorin Dumitrescu arată că la aceste *„întâlniri de taină"*, *„discuţiile se purtau aproape pe şleau* (Idem).

Dar să revenim la „spaţiul eclezial". Despre acesta, cunoscutul pictor şi deosebit om de cultură, despre care am scris şi înainte de revoluţie în „Telegraful român, Sorin Dumitrescu, a pledat şi la Brăila la Simpozion şi în interviul din care citäm, pentru lucrarea *cultului* împreună cu *cultura*, în ideea de a realiza un spaţiu eclezial care să răspundă exigenţelor spiritualităţii ortodoxe, şi chiar şi celei româneşti, în respectul dogmelor, al tradiţiei creştine ortodoxe şi al spaţiului nostru. Prin spaţiul nostru înţeleg spaţiul nostru mioritic, dar şi spaţiul nostru ortodox care are o tradiţie bisericească şi una de modernitate. Amândouă sunt obligatorii. Fiind pe linia tradiţiei noastre bisericeşti, nu putem să nu fim şi contemporani. Arhitecţii susţin mai ales acest punct de vedere, şi nu cred că îi putem contrazice. Putem doar să le spunem că, fiind contemporane, fiind vorba de locaşuri de cult, este absolut obligatoriu să fie şi pe linia tradiţiei bisericeşti. Să nu le privim numai ca opere de artă. Sunt şi opere de artă, dar nu numai. Iată de ce necesitatea conlucrării. Dar să citäm tot din interviul dl. Sorin Dumitrescu, care arată şi cam cum ar trebui să se opereze astăzi această conlucrare, pentru a ajunge să fie eficientă, atât pe linia exigenţelor teologice, bisericeşti, cât şi din punct de

vedere artistic, în speţă în realizarea arhitecturală a noilor biserici. *„Simpozionul a pus faţă în faţă, în chip memorabil două categorii: tineri teologi, preoţi şi tineri arhitecţi. La început aveai impresia că se vorbeşte în două limbi; după trei zile începuseră să apară unele elemente comune. Aceasta pentru că, din punct de vedere formativ, la Institutul Teologic nu se învaţă principiile elementare care ordonează opera de artă, sistemul ei estetic, iar arhitecţii, la rându-le, prezintă aceleaşi lacune de informare, fiind absolut neintroduşi în elementele cele mai sumare ale dogmelor teologice. Să ne înţelegem, o biserică, o zidire ortodoxă este o arătare, o epifanie a dogmelor. Forţa ei într-o comunitate, cum spunea Mitropolitul Antonie, rezidă în faptul că ea liturghiseşte nu numai când se slujeşte liturghia, ci şi goală, sau închisă, prin proporţiile pe care le enunţă, prin dispoziţia „dogmatică" a volumelor. Prin toată această capilaritate vizuală curge seva Teologiei... Pentru a concepe şi realiza o biserică nu ajunge să ai o mentalitate estetică; o biserică, o icoană sunt obiecte paraestetice dar care includ esteticul. Ca atare discursul unei biserici este mult mai complex, mai profund decât simplul discurs estetic al unei construcţii laice sau al unui tablou. Din păcate aceste lucruri elementare sunt ignorate de comanditarii unor construcţii de biserici, sau ai picturii interioare, preoţi şi enoriaşi"*.

Cele de mai sus sintetizează foarte bine, în ceea ce ne priveşte pe noi, oamenii Bisericii, îndatoririle care ne revin în legătură cu pregătirea preoţilor. Am făcut o prezentare a Simpozionului în Sfântul Sinod. Fac şi cu acest prilej o reamintire celor care se preocupă de programele analitice ale şcolilor bisericeşti. E într-adevăr imperios necesar să se dea măcar viitorilor preoţi cunoştinţe cel puţin elementare de arhitectură bisericească. Pe vremuri exista o catedră de *Istoria artei creştine*. Eu însumi am urmat două astfel de cursuri la Bucureşti, la doctorat, cu profesorul I. Barnea şi Al. I. Ciurea. Poate că acum, dacă nu se va putea introduce o catedră, măcar în cadrul uneia din cele existente — Bizantinologia de pildă, sau Liturgica — să se prevadă un număr de ore de iniţiere în arhitectura bisericească, iniţiere în stiluri, simboluri, legătura cu dogmele bisercești, pentru ca viitorii preoţi să priceapă că li-

niile, curbele, volumele, spațiile, dimensiunile pe verticală și orizontală nu sunt arbitrare, ci sunt expresii care semnifică idei și sentimente precise izvorâte dintr-o experiență bimilenară a sufletului omenesc și ortodox. Poate că asemenea cursuri s-ar putea face chiar și cu cei care sunt deja preoți, dar care construiesc sau vor construi, sau vor restaura, sau vor picta piserici. Ideile Simpozionului de la Brăila nu trebuie să rămână temă de dosar și arhivă.

Nu știu ce vor face arhitecții și cât de sensibili vor fi la aceasta școlile de arhitectură, dar ar trebui să fie conștienți că fără a ști să se integreze în spiritul dogmatic și tradițional local, contribuția lor nu va putea fi eficientă. Biserica nu va respinge „ideile" de modernitate, dar ele vor trebui să se înscrie totuși în tradiția ortodoxă locală. Nu din alte considerente, decât din acela că așa cere tradiția locală, adică sufletul creștinului de la noi. Cere lăcașuri în care să se poată ruga. Să poată intra în starea de rugăciune. Și experiența ne spune că lăcașurile tradiționale cheamă la astfel de întâlnire cu Dumnezeu, oferă spațiu propice stării de rugăciune. Arhitecții trebuie să înțeleagă că nu e vorba de vreun capriciu al cuiva și că nu e vorba de *copiat* ceva. E destul spațiu pentru inițiativa creatoare în proiectarea unei biserici. Ea nu comportă repetarea la infinit a unui model. Și nici nu refuză stilizările care să înnobileze tradiționalul cu noul modern. Nici în proiectare, nici în folosirea materialelor.

La Brăila a vorbit și autorul acestor rânduri, dar până acum nu am publicat nimic. Îmi voi aduce însă aminte aici — după câteva notițe pe care le-am păstrat — de elementele esențiale ale intervenției mele, din care unul a fost reținut în interviul d-sale și de către dl. Sorin Dumitrescu. Era de fapt chiar elementul central al acelei intervenții. Anume că *Biserica*, clădirea ca atare, trebuie să fie în așa fel, încât *să liturghisească și fără preot. Cum?* Prin formă. Prin forme. Prin volume, linii, dimensiuni — toate acestea exprimând simboluri, idei, învățături în care sufletul credinciosului să se simtă înconjurat, cuprins, iradiat, și prin cele dinlăuntru și prin formele de afară, de *sentimentul de sacru*, de mister, de taină. Le-am amintit ascultătorilor de cartea lui Rudolf Otto: *Das Heilige, Le Sacré, Sacrul*, în

care vorbește de întâlnirea credinciosului cu *numinosul, cu misterium tremendum*. El are adică în prezența unui obiect sfânt un tremur de taină, o întâlnire cu *Das Ganz Andere*, ceea ce e acel *Cu totul altceva* care e Dumnezeu, cum îl numește și Karl Barth. Tot Otto vorbește și de trăirea unui sentiment de măreție — *majestas* — de măreție sfântă — *sebastos* — și de alte sentimente asemănătoare.

În scurt și în esență, arhitectura trebuia să degaje sentimentul de sacru. În sensul acesta ea trebuie să fie în așa fel zidită, încât să impună respectul cuvenit nu arhitecturii, ci divinității. Iată o mare șansă și o mare răspundere pentru artă. Artistul trebuie să găsească în tradiție și în geniul său, pe linia tradiției, acele forme care să transfigureze esteticul în metaestetic, în sacru. O biserică trebuie să fie icoană și predică, prezență divină, și chemare divină. Să-ți poți face cruce când treci pe lângă ea. Cu respect. Cu evlavie. Cu smerenie. Să te copleșească, dar să nu te îndepărteze, sau să te lase indiferent. Să te cheme. Să te cuprindă ca cu niște brațe calde, odihnitoare. Să-ți dea liniște. Să-ți dea speranță. Să simți că ai trecut pe lângă Dumnezeu.

Iar când intri înăuntru, să micșorezi pașii. Să stingi vocea. Să-ți aduni privirea iscoditoare în dreapta și în stânga și s-o întorci spre tine însuți. Să te simți cu tine însuți. Ieșit din lumea tumultuoasă care te risipește și te despersonalizează. Să nu simți doar că *ai intrat* într-un spațiu care e *altceva*, ci și că ai ieșit dintr-un spațiu în care erai doar descumpănire și pierdere în alții, în altele decât esențele sufletului tău. Să simți că ai intrat într-un loc în care e adunat cumva însuși Dumnezeu, aflat și El în risipire în lume, într-un spațiu în care e contestat, e subiect de îndoială, de tragere la răspundere, de revoltă, pe când aici e și El *Altceva, e Bunul, Dreptul, Milostivul, Iertătorul, Partenerul de consfătuire calmă*, dar și *Judecătorul, Ochiul care vede totul*, adunat aici ca să te aștepte, chiar pe tine, cu problemele tale anume, cu durerile și nevoile tale. Aprinzi o lumânare și în ea simți cum îți aprinzi sufletul în fața Lui și cum, în lumina lumânării Îl vezi, dar te luminezi și pe tine ca să te vadă și El pe tine.

Așa trebuie să fie o biserică. Astfel de simțăminte să deștepte în cel care intră în ea, sau trece pe lângă

ea. Nu voi fi vorbit chiar cu aceste cuvinte la Brăila, dar esența lor am spus-o, și acolo erau oameni care puteau înțelege exact aceasta din cuvinte și dincolo de cuvinte. În orice caz se va fi înțeles că e vorba de faptul că arhitectura să provoace o *schimbare* în cel care o contemplă. Și să ajungă s-o contemple, nu pur și simplu s-o vadă. Și nu să trăiască emoții estetice, care pot fi și luciferice. Să nu se mai vadă în linii și volume arhitectul, ci Dumnezeu. Iată, ce frumos e să fii arhitect. Arhitectura e, când e așa, mijloc de mântuire. Pe drept cuvânt dl. Ion Ungureanu, Ministrul Culturii și Cultelor din Basarabia (acum Republica Moldova), a făcut remarca uluitor de profundă că mâna care nu știe să-și facă semnul crucii nu va putea construi o biserică!

Cum construim? — s-a pus mereu întrebarea la Brăila. Iată cum: în așa fel încât să răspundă unor astfel de exigențe. Cine nu știe să construiască așa, să învețe. S-au recomandat înființări de *Comisii de avizare* a proiectelor. Între timp s-au și înființat. Chiar prea multe. Atât de multe, încât preoții și credincioșii văd în ele mai degrabă Comisii de frânare. Nu cred că trebuiesc privite așa. Dar și ele trebuie să fie mai pozitive, cooperative nu pur și simplu „organe" de stabilire de veto-uri, uneori în contradicție cu alte comisii asemănătoare. E bine că în cele din urmă s-a luat inițiativa comasării acestor comisii, alcătuindu-se una singură centrală.

Comisiile ar trebui, în munca de avizare, să țină seama mai ales de antecedentele istorice care au statornicit stilurile bisericești. Ele au fost statornicite de o *Comisie care a fost poporul lui Dumnezeu însuși*, experiența lui spirituală seculară. Cât despre detaliile tehnice, acestea sunt desigur de resortul celor care se pricep la ele, care au știința de a le proiecta. Ceea ce nu vrea să însemne că pe seama arhitecților și a Comisiilor rămân doar *detaliile tehnice*. Nu e cazul să ne întoarcem la cele ce am spus înainte despre sensul contribuției personale a arhitecților, care nu exclude nici imaginația, nici geniul, nici posibilitatea lor de inventivitate și creație, în cadrul tradiției bisericești.

Discuțiile începute la Brăila — s-a promis — se vor continua. Ar fi de dorit. Ceea ce scriem noi aici are menirea de a întreține interesul pentru problemele pe care le ridică zidirea de noi biserici, acum după Revoluția din 1989, când se proiectează un număr mare de astfel de ziditi. Am atras atenția că e bine să ne ferim de experiențele apusene de după Conciliul II Vatican, când au apărut forme moderne de biserici care au dus la desacralizarea lor ca lăcașuri de cult și la fenomenul secularizării care a dus spiritualitatea occidentală până în pragul declarării intrării într-o epocă nouă, pe care au numit-o chiar *post-creștină*.

Poate că s-a exagerat, dar nu întru totul. Atenția oricum se impune.

Problema dacă să construim biserici mari sau biserici mici a fost și ea dezbătută. S-au combătut vehement, și pe bună dreptate, proiectele de catedrale-mamut. Dar mamut nu înseamnă mare. Înseamnă exagerat. Și în cele din urmă — cine știe? — urât. Răspunsul cel mai cuminte e acela că trebuie să construim pe măsura comunităților. Să încapă credincioșii în ele. S-a amintit că tradiția românească ortodoxă e aceea a bisericilor mici. E adevărat. Dar erau și comunități mici. Astăzi s-au mai mărit. Să le construim pe măsură, dar să avem și grija de a nu rămâne goale, cum se întâmplă în Occident, în multe locuri. Aceasta nu mai este sarcina arhitecților. Dar dacă vor proiecta biserici care să respire aerul sacrului, vor contribui și ei la menținerea lor pline.

Cred că trebuie să construim astfel de biserici, în care, intrând cineva în lacrimi, să iasă cu inima umplută de bucurie.

Unii au criticat genericul sub care s-au desfășurat lucrările Simpozionului de la Brăila: *Spațiul eclezial ca loc interior și expresie a tradiției*. Personal îl cred foarte reușit. Ernest Bernea, într-un studiu intitulat mi se pare *Cadre și spații ale gândirii populare românești*, arată că în gândirea țăranului nostru *locul* e investit cu anumite proprietăți. Există *locuri* bune, *locuri* rele, locuri în care ți se poate întâmpla ceva, în care ți se poate arăta un duh și așa mai departe. Un astfel de *loc* e și biserica-lăcaș, în care ți se arată Dumnezeu, în care e prezent Dumnezeu altfel decât în pretutindenitatea Sa din lume, din cosmos. Spațiul are și el un suflet al lui. Sufletul spațiului trebuie prins în eclesialitate, trebuie îmbisericit. La rândul lui, el se comunică

sufletului omului și astfel coființează omul cu spațiul într-o comuniune, într-o regăsire în care om și cosmos se sfințesc reciproc, cum erau la început când a văzut Dumnezeu că toate erau bune (vezi Facere I). Intrarea în spațiul eclezial, bisericesc, intrarea în biserică adică, într-o astfel de biserică în care e prins ca la lumina lumânării, noaptea într-o încăpere, duhul de sfințenie al lui Dumnezeu, sacrul, trebuie să fie intrarea într-o stare nouă, înnoitoare, în harul și bunăvoința lui Dumnezeu.

Cum să construim deci bisericile noastre noi? — Să le construim în așa fel, încât să răspundă acestor criterii și exigențe care sunt atât ale Teologiei, cât și ale credincioșilor.

* * *

În continuare, cu gândul de a promova o discuție pe tema construcțiilor noilor biserici, atât între clerici și arhitecți, cât și în sânul fiecăruia dintre aceste două slujiri ale lui Dumnezeu și a frumosului, republicăm în continuare studiul nostru mai vechi, anunțat la început, studiu izvorât din contactul direct pe care l-am avut cu noua arhitectură a bisericilor din Occident, la sfârșitul anilor '60, când am fost la studii în Anglia și în alte țări europene. Prezentat în rezumat unor arhitecți la un Simpozion la Brăila, și clericii și arhitecții l-au considerat binevenit și potrivit cu tema Simpozionului. Nu e de mirare că e așa. Noi intrăm abia acum — și Biserica și arhitecții — într-o epocă în care ne putem exprima liber și în arhitectura bisericilor, cum se exprimau cei din Occident în anii '60, la care se referă studiul nostru. Numai că, precum somnul rațiunii, cum spunea Goya, tot așa și libertatea, fără disciplina rațiunii — în cazul nostru și a tradiției — poate naște monștri! Sau poate că, în 1969 când am scris la Oxford studiul care urmează, eram prea conservator și prea tributar mentalității de acasă? Poate că atunci trebuia să fim conservatori, ca să nu lăsăm prin modernitate să intre și mai mult secularismul în viața Bisericii, și s-o atace și de pe alt front, interior, în afara celui al ateismului de stat. Mai suntem — mai trebuie să fim și astăzi — tot atât de temători? Personal mai cred că da, dar din motivele pe care le-am creionat în

prezentarea aceasta, în legătură cu Simpozionul de la Brăila, deși aș mai putea adăuga și alte motive, de ordin socio-cultural și spiritual, de imediată contemporaneitate. Unii arhitecți ar putea gândi și altfel. Le bănuiesc tezele, mai ales ale unor tineri care se doresc inventivi și creatori, ceea ce nu le poate reproșa nimeni. Cum s-a promis că Simpozionul de la Brăila se va instituționaliza cumva, deci va fi continuat, părerile se vor putea confrunta cu acea ocazie, poate și cu altele, amical și documentat. Nu trebuie să ne refuzăm nici o posibilă șansă de nou și original în arhitectura românească, în măsura în care ne-am simți într-o continuitate creatoare și cu spiritualitatea românească. Titlul: *„Cum să nu ne construim bisericile?“* nu aparține versiunii originale. L-am dat acum, ca o provocare (challange, zic mai potrivit englezii) pentru o discuție în mod sigur utilă.

CAPITOLUL XVI

CUM SĂ NU NE CONSTRUIM BISERICILE?

„Chiese aggiornate"*

Derivat din „aggiornamento", titlul de mai sus, preferat acum în italiană, ca termen tehnic,[1] se referă la arhitectura bisericilor construite în ultimii ani în Apus. Conciliul al II-lea de la Vatican a lansat ideea „aggiornamento"-ului, bineînțeles, în scopul bun al încorporării Bisericii în lumea de azi și spre o mai mare apropiere de problemele credincioșilor contemporani.

Conciliul al II-lea de la Vatican a avut în vedere, prin lansarea aggiornamento-ului, mai ales accesibilitatea liturghiei (limba, lungimea, locul oficiantului și al participanților), apoi discuția s-a extins asupra ținutei clerului (însemne, uniforme, sărăcia), și în cele din urmă asupra limbajului teologic, a celibatului, a autorității etc. Drept urmare, limba slujbelor religioase catolice nu mai este acum latina decât în ocazii speciale. Papa vorbește toate limbile pe care le știe; clerul — inclusiv episcopii și cardinalii[2] — abandonează tot mai

* Titlul în italiană înseamnă: **„Biserici aduse la zi"**, cu referire la arhitectură.

1 Cf. Bryan Little, **Catholic Churches Since 1623**, London, 1966, p. 195.

2 Cardinalul Suenens a vorbit la Oxford, în ianuarie 1969, îmbrăcat într-un obișnuit costum negru, civil, având ca semn distinctiv doar gulerul alb. Tot așa a venit și la „Pontifical Athenaeum", Heythrop College, Oxford, cu ocazia vizitei Cardinalului Suenens, și Arhiepiscopul George Patrick Dwyer de Birmingham. Un comentator nota într-un ziar că a fost nou și foarte interesant de văzut un cardinal în civil, iar în asistență episcopul anglican în splendoarea uniformei arhierești. Nota, malițioasă, voia să atragă atenția asupra inversării rolurilor, după aproape cinci sute de ani de Reformă: un catolicism progresist și un protestantism conservator. Astăzi uniforma civilă, neagră, cu „colar", cu guler alb, e încetățenită în tot occidentul creștin și în celelalte continente. Ideea pătrunde și la noi.

frecvent uniforma în afara bisericii, catehismul olandez a renunțat la limbajul teologic tradițional etc.

Nu e de mirare deci că „aducerea la zi" s-a extins și asupra locașurilor bisericești și că se consideră că, și pe această cale, Biserica trebuie să caute o apropiere de credinciosul de azi, să-i vorbească în limba lui, după gusturile lui artistice, care nu mai sunt la nivelul goticului, de pildă, al lui Michelangelo sau al lui Bramante, al pietrei și al marmurii! Gustul modern se îndreaptă spre ciment, oțel și sticlă, spre linii drepte, spre volume netede, cuburi sau cilindre, abandonează decorativul de amănunt și solicită efecte mai rafinate, obținute prin alte mijloace decât altă dată, de pildă prin efecte de culoare în spațiu (nu pe pereți și în figuri, cum e la Liverpool și la Coventry). Le Corbousier e preferat lui Bramante, iar Picasso lui Leonardo da Vinci.

Poate că generalizarea nu acoperă toate preferințele moderne și că vechii maeștri nu sunt cu totul catalogați doar între frumusețile altui veac dar, în general, e limpede că se caută cu efervescență subtilități arhitectonice și pentru biserici, ca un tribut plătit gustului modern.

Ceea ce s-a întreprins deja în această direcție, este foarte mult[3]. Trebuie să specificăm însă că aggiornamento-ul în arhitectura bisericilor este de fapt anterior Conciliului al II-lea de la Vatican. Și nu este un fenomen specific catolic. El a început înainte de războiul al doilea mondial,[4] s-a continuat imediat după război, în parte pe ruinele bisericilor distruse de război (cazul catedralei anglicane din Coventry), Conciliul al II-lea de la Vatican oferind ulterior doar un nou im-

3 Robert Maguire și Keith Murray, în cartea **Modern Churches in the World**, London 1965, descriu 39 de astfel de biserici, dar, bineînțeles, ei au selecționat doar câteva. Spre exemplu, ei nu vorbesc de noua catedrală catolică din Liverpool și nici de cea anglicană din Coventry. Asupra catedralei din Coventry a scris chiar arhitectul ei, Basil Spence (**Phoenix at Coventry**, London, 1962) și Basil Spence and Henk Snoek (**Out of the Ashes**, London, 1963). G. E. Kidder Smith în **The New Churches of Europa**, a selecționat șaizeci de biserici moderne.

4 Ex.: Biserica rotundă din Essen, R. F. Germania, construită de Otto Bartning în 1929—1930, evanghelică; Biserica St. Karl din Lucerna, Elveția, construită de Fritz Metzger în 1935, romano-catolică etc.

bold. Mai ales după acesta, catedralele și bisericile au devenit în chip explicit și intenționat expresii ale dorinței Bisericii de a răspunde exigențelor timpului prezent. Poate că înnoirile au pornit și din inițiativa independentă a arhitecților — mișcarea modernă în arhitectură este anterioară celei liturgice, arhitecții fiind ispitiți de la început să-și încerce fantezia și în construcțiile religioase — dar fantezia lor a trebuit să capete întotdeauna, în cazul bisericilor, acordul comunității, al parohului, al episcopului.

Ideea în sine a aggiornării, la prima vedere, este nu numai acceptabilă, nu numai firească, ci aproape obligatorie. E firesc ca biserica să se vrea și pe această cale pe înțelesul credinciosului de azi, pentru simplul motiv că acest lucru constituie condiția primordială a comunicării, a dialogului. Cum biserica-locaș e și partener și instrument în dialogul credinciosului cu Dumnezeu — căci cu ea este Dumnezeu în Euharistie, dar ea este și instrument de transcendere, loc *în* și *prin* care trăim mai apropiat sentimentul comunicării cu Dumnezeu — este de la sine înțeles ca o adecvare în acest sens să fie socotită obligatorie. Biserica să spună exact ceea ce are de spus ca Biserică — să-și reveleze conținutul spiritual și să stimuleze sentimentul religios —, dar s-o facă în așa fel, încât credinciosul de azi să se simtă acasă în ea, să i se vorbească în limba lui, să fie pe măsura mentalității lui, a tiparelor lui, să nu-i contrazică flagrant menirea lui de a comunica, gusturile lui astăzi, eventual, schimbate.[5]

Trebuie să remarcăm, în această privință, două lucruri, înainte de a merge mai departe. Mai întâi că se pornește de la ideea unei indiscutabile modificări în structura intelectuală și afectivă a credinciosului modern și, în al doilea rând, că se consideră că odată cu această modificare ar fi slăbit capacitatea lui de aderare la formele și simbolurile vechi, desigur pentru că ele

5 Considerațiile noastre nu au în vedere în special biserici catolice sau anglicane, sau ale altor grupări creștine, ci pe toate la un loc, în măsura în care sunt sau vor să fie agglornate. De altfel, I. D. Crichton, editorul revistei „Liturgy" (nr. 126, vol. XXX, apr. 1961, în nota **Liturgy and Art**, p. 51) afirma că e încurajator să vezi că, în privința bisericilor noi, catolicii și anglicanii vorbesc un limbaj comun.

au rămas în urmă, pentru că au fost depășite. Nu-i mai comunică nimic acum, când el e atât de evoluat! Drept urmare, formele și simbolurile să binevoiască să se schimbe!

Dar ideea limbajului comun presupune o seamă de definiții preliminare, pentru că nu e o idee simplă. De fapt nu e o idee, ci acoperă un complex de relații. Noi nu comunicăm unii cu alții numai prin cuvinte; nici cu lucrurile nu comunicăm numai prin ochi și prin pipăit, spre exemplu. Ba chiar e mai complicat dialogul cu lucrurile. Noi ne putem explica unii altora; obiectele doar ni se arată. Noi putem preciza: asta vreau să spun, numai atât; obiectele doar se oferă: asta sunt, cât vezi. Pe măsura capacității noastre de asimilare, obiectele deschid sau țin ascuns mereu câte ceva. Noi ne putem completa, la nevoie; obiectele dacă n-au reușit să însemneze ceva prin ceea ce sunt, nu vor mai reuși niciodată. Vor rămâne în veci neizbutite, goale, și vor fi expuse sacrificării fără teamă că s-a sacrificat ceva ce se mai putea încă releva din ele.

Există deci o diferență esențială între dialogul cu oamenii și dialogul cu lucrurile, *id est* cu arhitectura, cu formele, cu simbolurile. Evident, în dialogul cu oamenii se schimbă idei, iar lucrurile, care sunt opera oamenilor, sunt oferite tot ca idei, deci într-un fel și prin lucruri dialogăm tot între noi. Numai că ideile propriu-zise sunt maleabile, se pot mereu rotunji, se pot desăvârși. Ideea mea și ideea ta pot deveni o idee nouă; o idee învechită se poate improspăta, pe când ideea materializată în piatră, spre exemplu, dacă e greșită și nu spune nimic, trebuie demolată, pentru că va fi mereu ca un copac crescut în mijlocul drumului. Ea devine idee de sine stătătoare, independentă de cel care a creat-o. Și dacă a fost de la început o greșeală, așa rămâne.

Aceasta nu vrea să pledeze împotriva „aggiornamento"-ului în arhitectura bisericilor. Ar putea pleda dimpotrivă, pentru necesitatea modificării unor forme vechi, nereușite, dacă s-ar dovedi că sunt într-adevăr nereușite. Ceea ce vrem să accentuăm este grija care se impune atunci când construiești, când te hotărâști asupra expresiei materiale pe care o vei alege ca să vorbească prin ea însăși, coerent, exact în sensul pe care vrei să-l comunici. Lucrul e cu atât mai pretențios, cu cât e

vorba de o construcție cu destinație mai deosebită. Iar dacă avem în vedere în special bisericile, pretenția sporește, pentru că aici, la criteriile obișnuite de recepție, care pot fi utilitare sau estetice, se adaugă cel puțin trei în plus, fără de care construcția nu se justifică: criteriul teologic, cel al tradiției și, aș zice folosind categoria în sensul lui Rudolf Otto, al comunicării sentimentului de sacru.[6] Numai în lumina lor pot fi judecate, mai întâi vechile construcții, și apoi cele noi, aggiornate.

După cum ni se relatează în Cartea Facerii (XXVIII, 10—22), îndată după viziunea Scării cerești, impresionat, „în frică", Iacov a schimbat numele locului pe care se afla, din Luz în Betel, numindu-l „casă a lui Dumnezeu", pentru că *„Dumnezeu era în locul acela"*. Iacov l-a destinat ca loc de aducere aminte, a fixat acolo piatra pe care dormise, a turnat untdelemn pe ea, a făcut acolo făgăduința solemnă de permanentă slujire și închinare. Textul e citat adesea ca mărturie pentru desemnarea unui loc cu destinație specială pentru rugăciune. Teologia creștină i-a precizat conținutul, adăugându-i, esențial, prezența euharistică, făcându-l într-un chip nou loc de comunicare cu Hristos-Dumnezeu și prin El a tuturor credincioșilor între ei.

În timp, tradiția creștină a precizat în jurul funcției euharistice — funcție centrală și esențială — și alte funcții locașului, până la aceea de loc de recapitulare și sfințire a întregii vieți creștine. Nașterea, evenimentele obișnuite din viață, comemorările, comuniunea cu cei răposați, Tainele, raportul dintre ierarhie și laici, raportul dintre diferitele categorii de credincioși sub aspectul vieții morale și al credinței, moartea, toate acestea au dus la instituirea unor mijloace de exprimare și de sfințire, au determinat funcții speciale diferitelor locuri din biserică, au împărțit-o în altar pentru jertfă și loc pentru credincioși, în loc pentru începători și pentru înaintați, pentru cântăreți și pentru citeți, pentru predicarea Evangheliei și pentru botez. Mai târziu, pe de o parte pentru rațiuni de analogie cu ierarhia cerească și pe măsură ce s-a precizat Teologia, iar pe de altă parte pentru rațiuni

6 Vezi R. Otto, **Le Sacré**, trad. André Jundt, Paris, 1929, p. 93.

de comuniune vie între Biserica celor vii și a celor trecuți dincolo, s-a statornicit canonul iconografic și arhitectonic care fixa locuri, moduri de reprezentare etc. Firește, acestea nu au fost rigide și nu au căpătat însușiri de dogme, dar credincioșilor le-a plăcut să trăiască într-o anumită tradiție, care, conferea sentimentul comuniunii cu toți cei care cred la fel, se roagă la fel, în locașuri de același fel, în care văd aceleași chipuri, în aceeași rânduială.

„Rânduiala" — cuvântul românesc este foarte expresiv pentru aceasta, ca și cuvântul „plinire" („Să plinim rugăciunile noastre Domnului") din ectenii — a dat întotdeauna credincioșilor sentimentul stabilității, al siguranței, al ordinei, al unei stări în care nu încape „neorânduiala", întâmplarea. Însuși simbolul, care a ocupat de timpuriu un loc esențial în evlavia creștină, a fost întrebuințat ca un limbaj comun pentru ceea ce de fapt este inexprimabil și care prin expresii directe s-ar diversifica la infinit, neunitar. Formele interioare ale bisericii au devenit încetul cu încetul simboluri — de altfel, ca și cele exterioare — ca expresie a unui firesc *consensus fidelium*.

Unele biserici au fost ridicate în formă de navă — corabia mântuirii; altele în formă de cruce — jertfă și mântuire; unele au fost prevăzute cu boltă și au cultivat arcul de cerc — bizantinul, care însemna cerul coborât pe pământ, prin Întrupare; altele au cultivat motive în ogivă — goticul, care înseamnă gândul înălțat de jos spre cer. În interior s-a statornicit sfânta masă — Betelul lui Iacov —, Scaunul cel înalt, simbolul prezenței lui Hristos-Arhiereul, naosul pentru credincioși, pronaosul pentru catehumeni (mai târziu pentru femei, în unele locuri), baptisteriul etc. Toate acestea s-au impus pe nesimțite, nu în urma unui proces deliberat, ci firesc și răspunzând situației și nevoilor sufletești ale credincioșilor.[7]

Pe de altă parte, euharistia și gama simbolurilor sfinte, în care, și dincolo de care, și prin care transpare

7 Mai ales când amintirea martirilor și a sfinților a devenit o necesitate pentru comunitatea creștină rugătoare și când evenimentele sfinte legate de viața Mântuitorului și a ucenicilor, rămase istoric mult în urmă, au impus necesitatea de a fi prezentate pentru împrospătarea evlaviei și a învățăturilor.

transcendentul, au conferit locașului de cult acea atmosferă sacră în care credinciosul se găsește în fața lui Dumnezeu. Iacov, când și-a dat seama că „Dumnezeu era în locul acela", a zis: *„Cât de înfricoșător este locul acesta"* (Facere XXVIII, 17). Cuvintele sale voiau să exprime sentimentul de sacru, experiența prezenței lui Dumnezeu, exact în sensul în care Sfântul Simeon Noul Teolog vorbea de „spaimă și frică multă" în prezența Sfântului Duh,[8] iar Sfântul Ioan Gură de Aur,[9] vorbea de tamvos, fovos, tromos, friki. Rudolf Otto numește aceste sentimente *mysterium tremendum* și *mysterium fascinans, sebastos, stupor, mirum, augustum, majestas,* referindu-se în în general la experiența religioasă. Și chiar dacă aceste sentimente, cum crede Peter Hammond, nu sunt specific creștine,[10] ci sunt nota caracteristică a experienței religioase a tuturor religiilor, prezența lor în Biserica creștină nu este nici diminuată, nici necreștină, din pricina aceasta. Biserica-locaș, prin tot ceea ce înseamnă ea, prin ceea ce cuprinde, acoperă, descoperă, simbolizează, împărtășește, primește, sfințește, iartă, fiind prin toate acestea, prin excelență, un iradiant de sacralitate, un loc de experiență a sacrului. De aceea ea este un *sanctuar.*

Cuvântul sanctuar, derivat din *sacer,* a exprimat din cele mai vechi timpuri acest sentiment, în esența lui același în tot cursul istoriei[11] și întotdeauna el a presupus un locaș, forme, simboluri. În creștinism, sanctuarul a devenit sanctuar prin excelență, întrucât în el este *Cel sfânt* sub forma euharistică, întrupat, și întrucât prin această prezență totul în jur se sacralizează într-un chip cu totul nou. Însuși credinciosul, când e în biserică, devine participant la sacru, el se împărtășește la propriu cu Trupul și Sângele Domnului. În tradiția ortodoxă, spre exemplu, în biserică, credincioșii nu se

8 **Capete practice și teologice,** 145, 69, după un manuscris de la Mânăstirea Slatina.

9 Jean Chrysostomos, **Sur l'incompréhensibilité de Dieu,** Paris, 1951, în Col. „Sources Chrétiennes"; text grec și trad. franc. de Robert Flacellière, Omil. IV, 728 C; IV, 723 B; III 723 A; II. 713 A; III, 734 D.

10 La J. D. Crichton, **Liturgy and Art,** în rev. „Liturgy", nr. 126, 1981, p. 51.

11 Vezi Mircea Eliade, **Patterns in Comparative Religion,** London, 1958.

mai salută în mod obișnuit, cu expresiile obișnuite, nu dau mâna ca pe stradă, nu-și vorbesc tare, nu-și spun lucruri obișnuite și fără importanță. Și obiceiul e vechi. Sfântul Cassian[12] și Sfântul Grigorie de Nazianz[13] *spun că în biserici se păstra tăcere desăvârșită, iar Sfântul Ambrozie*[14] *vorbește despre a gemitu, screatu, tussi, risu, abstinentes. În biserici, tot din această cauză, nu se mânca*[15] *și obiceiul e cu sfințenie păstrat până în* ziua de azi în multe părți. *Credincioșii comunică între ei în biserică, „în sacru" direct și esențial. Iar după împărtășanie nu mai îngenunchează și nu mai sărută icoanele* etc.

Ceea ce am spus aici cu referire numai la tradiția ortodoxă este de la sine înțeles că, în diferite moduri, este propriu tuturor Bisericilor în care, în tradiții proprii și la nivelul propriilor teologii și sentimente religioase, se trăiește sentimentul prezenței lui Dumnezeu. *Pompei a putut râde când, la anul 63, a intrat în Sfânta Sfintelor și a găsit-o goală, după ce crezuse că va găsi acolo cine știe ce taine materializate în obiecte sfinte, rare și impresionante, de vreme ce erau atât de riguros apărate prin accesul interzis. Dar, potrivit teologiei iudaice, „golul" acesta era tocmai mijlocul cel mai adecvat de a-L exprima pe Dumnezeu. Sfânta Sfintelor era un sanctuar.* Pompei civilizatul a râs ca un barbar!

În lumina criteriilor trecute în revistă mai sus, problema ridică o seamă de întrebări, nici puține, nici ușoare, și comportă implicații care pot afecta viața creștină. Neputându-le aborda pe toate aici, vom selecționa, dintre întrebări și implicații, câteva mai importante, mai întâi pe cele legate de „aggiornamento" însuși, bineînțeles cu referire numai la arhitectura bisericilor, și apoi pe cele legate de modul în care, în diferite locuri, s-a concretizat acest aggiornamento.

Fiindcă teoreticienii aggiornamento-ului, și împreună cu ei arhitecții, se preocupă de problema bisericilor nu pentru a schimba în vreun fel funcția lor, ci pentru a le-o păstra tot pe aceea de locașuri de închinare

12 Inst., II, 2.
13 Orat., XIX.
14 De Virg., III, 9.
15 Sinodul din Laodiceea, can. 18. Cf. **A dictionary of Christian Antiquities,** London, 1876, vol. I, p. 36.

și de sfințire, observarea criteriului teologic nu poate fi pusă la îndoială. Arhitectul George Pace[16] reclama drept criteriu esențial pentru bisericile moderne tocmai datoria lor de a fi „afirmații teologice". O biserică trebuie să fie, ziua și noaptea, când e folosită și când nu e folosită, o mărturie constantă a slavei lui Dumnezeu și un cult, o închinare prin ea însăși.

Oare, în lumina acestui criteriu, există într-adevăr nevoia de a se reconsidera arhitectura bisericilor? Omul modern nu se mai poate ruga în bisericile tradiționale? S-au golit acestea de „sacru", în timp, prin uzare, sau așa, dintr-o dată, într-o zi sau într-un deceniu, când omul și-a dat seama, subit, că e modern? Sau, poate, nu mai antrenează sentimente religioase și trebuie căutate mijloace noi care să favorizeze apropierea de Dumnezeu, mijloace care să se adreseze sufletului complex și rafinat al omului modern, prin soluții arhitecturale complexe și rafinate prin care acest om să se simtă la el acasă, nu undeva într-o preistorie ce i-a rămas străină?

Dar poate că nu e vorba neapărat de o „reconsiderare" și de „înlocuire", ci de căutare de forme noi de relație, de forme noi de exprimare a sacrului, deci de forme noi de sanctuare. Rămân bune și cele vechi, dar cum acum se caută peste tot noul, poate că sunt posibile și aici forme noi, care să solicite într-un fel nou adeziunea credinciosului de azi. Ele ar fi în același timp expresii ale geniului uman creator, și un nou limbaj de comunicare între omul de azi și Dumnezeul același ieri, astăzi și în veac, precum spune Scriptura.

Există desigur o relație între credincios, rugăciune și locaș. Mai precis, în creștinism, între liturghie și locaș. Aggiornarea liturghiei a impus de fapt aggiornarea locașului. Punctul de plecare a fost, mai ales după Conciliul al II-lea Vatican, dar și înainte, altarul. Săvârșim liturghia sus, departe de credincioșii care mai întâi nu înțeleg (latina), apoi nu aud, nu văd și astfel nu participă real la slujbă? (În anglicanism situația era aceeași). Răspunsul unanim a fost: nu. E timpul să schimbăm ceva, să coborâm în mijlocul credincioșilor care vor să înțeleagă, să participe. Să ne rugăm în limba lor,

16 În cartea **The Church and the Arts**, ed. de Rev. Frank Gledenning, S.C.M. Cf. J. D. Crichton. **op. cit.**, p. 51—52.

împreună cu ei, în văzul lor, cu participarea lor. Altfel, ei vor înceta de a mai căuta biserica. Într-un fel, s-a avut în vedere o anumită inadecvare a vechiului locaș, în catolicism și în anglicanism.

Primul lucru care s-a făcut, a fost aducerea sfintei mese jos, exact în fața băncilor pe care stau credincioșii, iar preotul și-a schimbat poziția: cu fața spre credincioși. Practica a fost adoptată simultan de catolici și anglicani. Sfânta masă portabilă, din scândură simplă, poate fi văzută acum în mai toate bisericile catolice și anglicane (ne referim în special la Anglia). Protestanții de toate nuanțele nu s-au lăsat nici ei mai în urmă. Există biserici aggiornate luterane, calvine, presbiteriene etc. După aceea, problemele care li s-au pus unora, li s-au pus și celorlalți. Altarul coborât în față, de pildă, s-a dovedit la fel de ineficient în bisericile lungi.

Așa a început proiectarea de biserici care să servească ideea participării, adică în care să se vadă și să se audă bine toată slujba. O dată cu aceasta însă, a trebuit să fie abandonate unele forme tradiționale: nava, crucea. Mai întâi în interior, apoi și în exterior. Dar, o dată mișcarea începută, ea a antrenat gustul și fantezia arhitecților pentru forme tot mai originale. Soluții din arhitectura laică și-au căutat un loc în cea bisericească. De la ideea participării credincioșilor la liturghie, care avea în vedere numai unele modificări interioare, s-a avansat la ideea participării motivului laic la cel religios, în interior și în exterior. Și astfel, cu intenție sau fără intenție anume, s-a ajuns să se construiască biserici pe care numai crucea — adeseori foarte discret plasată — le deosebește de alte clădiri, cum e de pildă catedrala catolică *Hristos Împăratul* din Liverpool, sau biserica Sfântul Engelbert (catolică) din Cologne-Rihel, din Germania; sau biserica Sfântul Alfred (catolică) din Saarbrücken, Germania.

Ba chiar, se pare, fantezia arhitecților a mers mult mai departe în arhitectura bisericilor moderne decât în cea a construcțiilor civile — exceptând poate Brazilia — bisericile oferind un câmp spiritual, de emoție și de poezie, cu totul particular pentru creație. Ceea ce nu-și permit cu o școală, cu un bloc de locuințe sau cu un spital, arhitecții își pot permite cu o biserică. Astfel, ca-

tedrala din Liverpool — una din cele la care ne vom referi în special — seamănă mai degrabă cu o navă cosmică în poziție de lansare. Biserica Sfântul Engelbert din Cologne-Rihel (romano-catolică) aduce cu circul din București, iar Sfântul Alfred (romano-catolică) din Saarbrücken, cu o hală rotundă. Biserica protestantă din Nagele (Olanda) pare o fabrică, iar biserica presbiteriană Sfânta Treime, din East Liverpool, Ohio — S.U.A., poate fi orice, dar pe dinafară cu greu ai putea bănui că e o biserică. Unele sunt doar „corpuri geometrice" — un dreptunghi cu acoperiș marginal în ogive, ca o vilă marină, iar deasupra cu un pătrat pe care îl acoperă un octogon (Sfântul Paul, anglicană, în Londra); există apoi „biserici-cort", legate de țăruși la cele patru colțuri (Sfântul Andrei, romano-catolică, în Nissa — Franța); „biserici-pagodă" (Essen, evanghelică, Germania) etc.[17] Foarte multe din ele păstrează turnul, pentru clopote sau numai decorativ, dar și acesta e complet restilizat. Totdeauna e foarte înalt, uneori din patru pereți drepți și albi, tencuiți, plasat alături de biserică și distinct de ea (Sfântul Engelbert), alteori e alcătuit doar dintr-un schelet metalic sau din ciment (Sfântul Columba, presbiteriană, Glenrothes — Scoția, Sfântul Albert, Saarbrücken). La Liverpool clopotele au fost așezate în patru nișe de forme diferite, pe o placă frontală de ciment, care nu face corp cu biserica propriu-zisă, e mult mai joasă decât ea și nu se vede decât din față. În sfârșit, trebuie să adăugăm că multe biserici fac corp comun cu întregul așezământ și nu se mai deosebesc, dinafară, de clădirile obișnuite (Sfânta Maria de la Tourette, romano-catolică de la Evreux — Franța, și chiar biserica Reconcilierii de la Taizé).

Dacă în interior poate fi vorba de o relație funcțională între liturghie și arhitectură și, prin urmare, se poate susține, pe ici pe colo, nevoia unei aggiornări, pentru exterior nu poate fi vorba de a relație funcțională. Numai întrucât aggiornarea din interior ar impune și schimbarea formelor clasice, tradiționale, acestea ar fi conexate relației funcționale. Dar actualele forme noi, exterioare, sunt, în mod sigur, nu rezultatul acestei

17 O întreagă colecție la Robert Maguire și Keith Murray, **Modern Churches in the World**, London, 1965.

conexări inevitabile, ci intenții artistice independente, expresii ale fanteziei libere a arhitecților. Se poate pune întrebarea: de ce adică o biserică să nu fie „artistică?" De ce ar fi asta o contravenție? Și încă o întrebare esențială: de ce ar interesa numaidecât formele exterioare ale bisericilor? Există forme sacre și pentru exterior? Trebuie să ne întoarcem la cele trei criterii enunțate mai înainte. *Dacă fantezia, în exterior și în interior, contravine criteriilor care fac specificul unei biserici, ea contravine sensului și scopului edificiului. Servește esteticul, dar nu servește sentimentul religios. E ca și cum s-ar face o fântână, dar fără apă, doar cu funcție decorativă. Nu potolește setea!*

Dacă înțelesul de sanctuar nu e făcut manifest în arhitectură — spun Robert Maguire și Keith Murray — atunci arhitectura vorbește de altceva. Ea implică o negație.[18] Ceea ce rezultă nu e biserică. Se realizează o desacralizare. De altfel ideea nu e departe de a fi intenționată ca atare. Protestantismul a venit cu ideea „secularizării", începând chiar cu Dumnezeu. Ca o reacție la teologia lui Barth, de pildă, care transcendentaliza excesiv și definitiv pe Dumnezeu („Cu totul Altceva"), a venit imanentizarea, în special din sursă americană. Dumnezeul nostru, cel viu, al lui Avraam, al lui Isaac și al lui Iacov, cum ar zice Kierkegaard, e socotit mort, și se caută altul. Dar biserica Dumnezeului imanent va fi orice, dar nu o biserică. Va vorbi despre orice, dar nu despre Dumnezeul sufletelor noastre. „Ceva se pierde, dacă întreaga idee de transcendență se abandonează", spun autorii unui articol despre catedrala din Liverpool.[19] Acest „ceva" e spus cu îngăduință: de fapt se pierde totul. Peter Hammond insistă și el asupra faptului că biserica trebuie să ne sugereze prezența lui Dumnezeu. Absența acestei sugerări l-a făcut pe Robert Lutyens să spună despre catedrala din Liverpool că este „o clădire esențialmente lumească"[20]. Dar să încercăm să ne oprim puțin asupra acestei catedrale.

18 **Op. cit.**, p. 9.

19 Richard O'Mahoney și William E. A. Locket, **Church Art and Architecture, The Metropolitan Cathedral of Christ the King**, în „The Clergy Review", sept. 1976, vol. LII, nr. 9, p. 757.

20 În „Catholic Herald", 19 ian. 1969.

Zidită pe o înălțime care domină o bună parte din *Liverpool*, i s-a construit mai întâi o platformă înaltă de beton, cu patru drumuri înguste de acces, în pantă și cu scări, iar pe jumătate de platformă s-a construit biserica. Sub platformă (deci și sub biserică) este un imens garaj — solicitare modernă — din care se poate intra — tot foarte modern — direct în biserică. Cealaltă jumătate a platformei e goală, menită să servească drept spațiu de respirație pentru reliefarea bisericii propriu-zise, ceea ce și reușește. Biserica e circulară, adunându-și acoperișul în formă de cort, într-un turn rotund cu vitralii multicolore și cu deschidere mare, poate mai largă de zece metri în diametru. Turnul acesta și acoperișul sunt legate lateral de platforma de beton, departe de zidul propriu-zis al bisericii, cu mai mult de zece „sfori" de beton. Acoperișul turnului nu se vede; pare deschis, iar niște prelungiri metalice, în sus, pe marginea circumferinței vor să sugereze tema catedralei: coroana lui Hristos-Împăratul. De fapt însă, întreg turnul se asociază în mintea privitorului cu coșul termocentralelor.

În jurul clădirii bisericii, sunt capele cu intrarea din interior, baptisteriul, o librărie etc. Schița de plan orizontal ar arăta ca o roată dințată, cu dinți drepți, dar și rotunzi, ca niște cisterne sau cuburi de ciment, cărora din afară nu le bănuiești rostul. Dacă ești străin și treci singur pe lângă această clădire, îți atrage neapărat atenția, prin imensitate și prin stilul cu totul ciudat, dar nu gândești că e biserică. Și aceasta e esențial. Nu cheamă la rugăciune. Poate că noi suntem pretențioși în această privință, poate venim cu pretenția ca biserica să ne spună ceva pe măsura criteriilor noastre vechi, poate că mai târziu și această clădire va chema la rugăciune!

Nu poate fi vorba însă de prejudecăți și de „mai târziu", pentru că astfel de biserici rămân mereu „unice". Nimeni nu le va mai repeta, așa că nu vor inaugura o tradiție. A fi modern înseamnă a fi diferit. Nici una din bisericile noi nu seamănă cu alta. Virtutea lor e să nu semene. Să nu creeze un „stil", să nu se statornicească în „simboluri", să nu devină „prototipuri". Ele nu vor putea deci lucra un *consens* în timp. S-ar putea reargumenta cu faptul că „măreția" lor suplinește „faimiliarul" și servește pe această cale tocmai „transcendența". Ele revelează, arată, sugerează măreția lui Dumnezeu[21] și diversitatea formelor sub care se revelează. Poate, într-un fel, dar nu sigur. E greu să găsești dimensiuni care să spună ceva adecvat despre Dumnezeu, la modul propriu. În această perspectivă, ar trebui să ne întrecem în turnuri Babel! Mai degrabă spune ceva o arhitectură cu dimensiuni interioare, cu *simboluri*. Tocmai de aceea și-a făcut loc simbolul în Teologie (în arhitectura, pictura, sculptura etc. legată de Biserică), pentru că s-a socotit, în cele din urmă, a fi mijlocul cel mai adecvat.

Și mai este ceva: nu toate catedralele și bisericile moderne sunt „imense". De obicei sunt numai fanteziste. Aceasta nu servește însă la statornicirea unui numitor comun de atitudine religioasă cu ajutorul lor.

Cu privire la monumentalitate, am mai putea spune ceva: „Aggiornamento"-ul preconiza o biserică smerită, săracă; biserica monumentală contrazice tocmai această ideeü „Să nu scandalizăm prin bogăție și fast o lume în care mai există încă atâția săraci!". Așa s-a zis. Și „aggiornamento" n-a vrut să însemneze o secularizare, o golire de sens și de taină religioasă, ci o comunicare mai intimă, mai apropiată, o mai apropiată trăire a tainei, nu a golului de taină. Dezideratul conciliar n-a vrut să compromită ideea de sanctuar, ci s-o facă mai accesibilă. El n-a vrut o biserică mai „ca lumea", ci mai „în lume".

În ceea ce privește arhitectura însă, multe din bisericile noi sunt în primul rând „ca lumea". Și trebuie să precizăm: prin „lume", arhitecții moderni — și poate și alte persoane — au înțeles greșit numai lumea cu gusturi evoluate, lumea gusturilor rafinate, lumea criteriului artistic. Conciliul al II-lea de la Vatican a vrut să înțeleagă, în primul rând, *lumea așa cum este azi*, în realitate, în diferitele locuri ale globului, mai ales nedezvoltată și săracă și numai după aceea minoritatea snoabă conjugată cu bogăția. Din acest punct de vedere e de preferat biserica Sfântul Andrei (romano-ca-

21 Așa o apără pe aceasta din Liverpool Peter Freeman, într-o dispută cu Robert Lutyens. Vezi „Catholic Herald", 10 ianuarie 1969.

tolică) din Nissa — Franța, care, chiar dacă nu seamănă cu ceea ce am vrea noi să semene ca biserică, și este tot fantezistă, este, cel puțin modestă, ieftină, simplă. În ea va intra săracul fără jenă, iar ceilalți, domnul sau doamna „rafinată", vor intra cu jena care nu le strică. Catedrala din Liverpool mai are de acum încolo de achitat datorii de un milion și jumătate de lire, ceea ce în banii românești ar fi peste 60 de milioane lei. Asta în timp ce chiar în Liverpool, un ziar catolic spune că s-au găsit într-o singură noapte 98 de persoane dormind în stradă.[22] (Datele sunt din 1969, când am scris acest studiu).

Dar să intrăm înăuntru, în catedrală.[23]

Să ne considerăm în continuare străini și singuri, fără însoțitor local. Nu ne vom da seama că suntem într-o biserică. Un spațiu vast, cu bănci de stejar lustruit, în jurul unui podium pe care e un bloc masiv, dreptunghiular, de marmură albă de Iugoslavia, având suspendat deasupra un imens candelabru metalic, în formă de orgă multiplicată circular. Vitraliii în diferite culori, fără chipuri, doar cu figuri geometrice, răspândesc o lumină plăcută, dar pereții sunt goi, din ciment. Nu icoane, nu tablouri, nu statui. S-ar putea ca edificiul să aibă un proprietar sau un director creștin, căci pe un perete se află o cruce de lemn, simplă, fără obișnuitul Christ răstignit. O intrare printr-un gang descendent, mult descoperit, duce la subsol, la garaj. Poți bănui că ești într-un hol din care se intră în metro, dacă încă nu ți-ai dat seama că ești într-o biserică.

Există totuși, oarecum, un sentiment de sărăcie în această clădire. Desigur a fost intenționat. Lipsa icoanelor, a statuilor, a oricărei decorații, în afara vitraliilor, vrea să sugereze tocmai sărăcia. Dar e o sărăcie artistică, o sugerare artistică mai degrabă, printr-un minus decorativ, nu o sărăcie creștină propriu-zisă. Căci

22 Cf. „Catholic Pictorial", din 2 febr. 1969.

23 Arhitectul catedralei este Frederick Gibberd, metodist, în vârstă de 60 ani. A câștigat concursul de proiectare, dintre 200 de participanți. El este printre altele arhitectul aeroportului Londrei. Când s-a dispulat angajarea lucrării și alegerea proiectului, la Liverpool era arhiepiscop Heenan. Clădirea a început în ianuarie 1662 și s-a terminat în mai 1967.

totul e vast, înalt, scump, iar decorația care ar fi dat nota de simbol, tocmai ea lipsește.

Nu intenționăm o critică anume a acestei catedrale. Ea a fost doar un exemplu la îndemână. Teologii care s-au ocupat de ea i-au găsit suficiente lipsuri chiar în realizarea scopului principal pe care și l-a propus: participarea la liturghie a credincioșilor. Căci oricât i s-ar părea de departe acest scop vizitatorului neavizat, constructorii au urmărit de fapt să facă posibilă participarea tuturor la liturghie. Pardoseala dreaptă creează distanțe; o parte din credincioși rămân oricum în spatele preotului slujitor și al citețului etc. — iată lipsuri constatate la prima vedere.

Ea are desigur și multe frumusețI și, în general, impresionează. Mai exact, surprinde, șochează din pricina noutății și a formei pe care a putut-o lua o biserică!

Semnul nostru de întrebare se îndreaptă, de aceea, spre întreaga mișcare de aggiornare arhitecturală a bisericilor. *Arhitectura secularizantă antrenează dispariția multor simboluri.* Secularizarea se extinde. Altarul ca idee mai rămâne încă, dar deja s-a restrâns numai la sfânta masă, plasată, de pildă, în mijlocul bisericii. Propriu-zis, altarul a dispărut, deci, ca loc geografic precis. Ne putem aștepta ca el să se mute în vreun amvon, sau să se suspende cumva. Taina „dinăuntru" dispare odată cu simbolurile și odată cu aceasta clădirea își pierde funcția, deci rațiunea de a fi.

Întrebarea e: vor răspunde aceste biserici mai adecvat cerințelor sufletelor creștinilor contemporani, decât vechile, tradiționalele biserici? Sau, dimpotrivă, se vor laiciza și vor favoriza un proces de laicizare, care va face să dispară, în timp, sentimentul special de „sacru" — experimentat cu ajutorul acestui mijloc care este biserica — și va pregăti forme noi de relație cu Dumnezeu, pe alte căi decât prin trăirea „sacrului"? Această mișcare de modernizare, de la un loc încolo, se dezvoltă numai *sub pretextul* aggiornării funcționale a liturghiei, dar de fapt servește un anumit gust public, arta, tentația permanentei înnoiri, esteticul.

O replică anglicană la catedrala catolică din Liverpool este catedrala din Coventry, oraș situat nu departe de Stratford-upon-Avon, unde e înmormântat Shakespeare, și în vecinătatea castelului Warwick. Vechea

catedrală din Coventry a fost bombardată de germani și i se mai păstrează doar zidurile, restaurate în așa fel încât să poată fi un loc de permanentă aducere aminte a unei calamități care nu trebuie să se mai repete. Panouri comemorative, în interiorul ruinei, povestesc evenimentul, și o cruce dintr-un lemn ars, care a aparținut probabil acoperișului, e așezată lângă Sfânta masă, cu evidentă străduință de a fi mărturie și artă.

De pe treptele unei intrări laterale a acestei catedrale distruse, se coboară direct în cea nouă, la intrarea principală. Gândul de a le lega astfel o integrează pe cea nouă în atmosfera celei vechi. Materialul nou — marmura roșie și sticla — și forma catedralei nu supără, dar nici nu trădează din exterior identitatea clădirii. În interior însă, sunt respectate canoanele clasice ale bisericilor de tip anglican. Te simți în biserică. Mai ales în nava principală.

Capelele celelalte însă, în care se intră din nava interioară, a *Unității*, *a lui Hristos Slujitorul* și a lui *Hristos în Ghetsimani* — sunt mai degrabă idei artistice decât capele. Capela *Unității* și a lui *Hristos Slujitorul* sunt două rotonde cu câte o masă în mijloc și scaune împrejur și cu mozaicuri de valoare pe jos. Capela *Hristos în Ghetsimani* e o încăpere mică, în care, pe peretele din fund, e lucrat din mozaic-auriu și metal un „Înger cu paharul suferinței" și „Apostolii dormind" (autor Stephan Sykes). E o mică bijuterie. Lumina discretă și intrarea cu ușa în forma coroanei de spini, desenată chiar de arhitectul catedralei (Basil Spence), atrag atenția și reține mult pe vizitatori.

Dar cel mai mult reține atenția pânza uriașă, pictată în 1962 de Graham Sutherland, și așezată pe peretele altarului, în spatele Sfintei mese. Pe un fond verde e pictat, în manieră modernă, într-o combinație de verde cu galben, un Hristos înconjurat de cele patru fiare apocaliptice care Îi slujesc. Sub El e pictată o răstignire, iar mai jos un potir. Episcopul Harry Carpenter de Oxford spunea că tocmai acest Hristos „frumos pictat" și „prea viu" (cu referire la culori), care este unul din punctele de atracție ale catedralei, îl deranjează. Centrează atenția sus, pe perete, și distrage de la Taina Euharistică de pe Sfânta masă.

Dar în *Coventry* nu numai această „tapestry" atrage atenția. Totul e făcut să atragă atenția. Vitraliile imense, care filtrează lumini diferite de la una la alta (cea de la baptisteriu desenată de John Piper și executată de Patrick Reyntiens), plăcile de piatră în care sunt sculptate versete din Scriptură, piatra de la Betleem din baptisteriu, sticla cu îngerii în mișcare, care ține loc de perete despărțitor între tindă și pronaos, totul e artă, gust și desigur simplitate. Dar o simplitate care a căutat expresia cea mai artistică; de aceea totul în această catedrală e semnat de cunoscuți artiști contemporani. Un arhitect observa că gustul modern merge spre simplificare, spre o singură lumânare într-o absidă.[24] Și la Coventry ideea e aplicată, dar câtă piatră și câte alte idei nu sunt cheltuite în jurul „absidei" cu o singură lumânare!

Cei întrebați spun că se pot ruga într-o astfel de catedrală. Păcat numai că ea, ca și cea din Liverpool, e prea mult socotită monument modern și vizitată ca atare. Credincioșii propriu-ziși se cam miră în fața acestor biserici construite „pentru ei" și „pe măsura" lor. Au totuși în ele sentimentul de muzeu.

Multifuncționalitate!

E puțin cam paradoxală situația, dar se speră într-o acomodare până la măsura statornicirii lor exclusive ca locașuri de închinare. Dar în această privință mai este ceva de spus. Se tinde cumva spre lărgirea funcției bisericilor moderne. Se urmărește să se depășească ceea ce în trecut a însemnat numai sanctuar și numai loc de rugăciune. Teama că aggiornarea va antrena mulțimi mai largi a fost deci îndreptățită. S-a început, tiptil, cu introducerea instrumentelor muzicale. Pe lângă orgă și pian, s-au introdus tobe, trompete, viori, flauturi etc. (și la Liverpool și la Coventry). Apoi s-a trecut la a se da concerte în biserică, apoi piese de teatru („Fizicienii" lui Durenmatt, sau „Vest side Story", sau „The Mystery Plays", cu „jucarea" vieții lui Hristos, inclusiv „Răstignirea", la Coventry); pe urmă tinerii s-au gândit la dans și ideea s-a și pus în practică. Pe

24 Cf. M. D. Breen S. J., **Report from Australia**, în „Liturgical Arts", vol. 36, nr. 3, mai 1968.

lângă catedrală s-a amenajat și un restaurant, așa încât încet-încet la biserică se vor găsi, cum zic englezii, „accomodations" de tot felul. Ideea este de a face din biserică un loc util din toate punctele de vedere.

Pentru aceasta încep să se caute chiar temeiuri istorice, și se găsesc. Spre exemplu, o revistă publică antecedente ca acestea: Se zice că în anul 360, într-o biserică din Cartagina s-a dansat după muzică din țiteră; în 1447 în biserica St. Peter Chepe din Londra s-a băut bere; în 1679 în biserica St. Mary, Overy, Southwark s-au făcut alegeri parlamentare.[25] Spre a răspunde unor scopuri multiple, s-a deschis în octombrie 1968, la Birmingham, biserica St. Philip and St. James, din Hodge Hill. Ea are o cameră de joc pentru copii, cameră pentru discuții și întâlniri prietenești, bucătărie etc. E o biserică-experiment.

Toate acestea îi pot părea unui răsăritean cel puțin curioase. Intrând însă în mentalitatea locului care le produce, ele solicită o oarecare înțelegere. O oarecare, nu una totală și definitivă. Acesta este sentimentul pe care îl au chiar localnicii.

Să ne explicăm. Nu s-ar putea spune că „credincioșii" cer numaidecât ca bisericile lor să devină multifuncționale. Poate chiar dimpotrivă, cei mai cuminți dintre ei ar dori să găsească măcar în biserică un loc de odihnă sufletească mai deosebită. Dar multifuncționalitatea li se impune. De fapt biserica vine cu toate aceste noutăți. Acesta este unul din răspunsurile, una din soluțiile pe care le-a găsit Biserica „crizei de participare a credincioșilor la serviciile divine" și poate chiar crizei credinței. E un fel de „a se face tuturor toate", de a se face pe măsura „modernă", spre a-i câștiga pe acești „moderni". Urmează să se verifice în timp, dacă metoda aleasă e cea mai bună. În Liverpool, sub patronajul parohiei St. John Tulbruk, există un club al tineretului, care, având și un preot (Pr. David Diamond), se străduiește să catehizeze vreo două sute de adolescenți delicvenți. Pentru aceasta le organizează două seri de dans pe săptămână și o participare la o liturghie, care dă dreptul la un bilet gratis de intrare la club. E tot un experiment „modern". Comportarea lor

25 In „Review", published by the Parish Churches of St. Alban, St. Cuthbert and St. Mark, Portsmouth, martie 1969.

continuă însă să rămână lipsită de real conținut spiritual. Biserica s-a „pogorât" la măsura lor, oferindu-le ceea ce le place lor, sperând să-i facă să le placă și lor cele ale Bisericii. Dar ce a obținut? O comportare scandaloasă chiar în prezența preotului care supraveghează dansul și distracția și care nu mai impune „ca la altar". Preotul s-a „secularzat", s-a „desacralizat" și aceasta s-a obținut înaintea înduhovnicirii tinerilor. Ei îl tratează acum pe preot ca pe un „instructor" sau „supraveghetor".

Am dat exemplul acesta anume. Generalizând, prin „secularizarea" bisericii, prin introducerea muzicii în biserică, a dansului, prin această plurifuncționalitate, biserica se desacralizează, nu mai vorbește oamenilor la modul grav, serios, în care vorbea Biserica de odinioară, în care nu se mânca, nu se vorbea tare etc.

*

Putem totuși rămâne într-o espectativă constructivă, considerând aggiornarea drept un experiment. Ca atare, rămânem deschiși concluziilor pe care timpul însuși le va impune. Biserica va gândi în acest timp, mai pe răgaz și mai în cunoștință de cauză, asupra a ceea ce are de păstrat din tradiția sa, și poate că pentru rezolvarea „crizei", dacă există o criză, va găsi mijloace mai adecvate, care să zidească fără să strice edificiul în altă parte, făcând de fapt o muncă de Sisif. Probabil că, în cele din urmă, aceste biserici plurifuncționale vor deveni un fel de noi instituții, între bisericile propriu-zise și unele așezăminte bisericești. În ele se va putea cheltui fantezie artistică și nimeni nu va socoti nepotrivit să intre în asemenea case, în care frumosul se dedică lui Dumnezeu, alături de util. Dar, desigur, multă vreme încă, credincioșii se vor ruga cu inimile încălzite sau frânte, în vechile biserici, în care locuiește tainic Dumnezeu, așa cum locuiește în cuvintele Scripturii.

Și nu e lipsit de semnificație faptul că, odată cu aceste biserici aggiornate, Biserica continuă să construiască și biserici în stilul clasic, care nu și-a epuizat încă posibilitățile, și este în stare să intereseze epoca modernă și pe credincioșii ei. Vom cita în acest sens două uriașe și frumoase catedrale în curs de construcție și finisare: Westminster Cathedral, romano-catolică, din Londra și catedrala anglicană din Liverpool.

CAPITOLUL XVII

STUDENTUL TEOLOG: VIITORUL PREOT

Domnilor studenți, veți pleca acum, după un trimestru de muncă, spre o binemeritată odihnă. Dar nu numai pentru aceasta veți pleca. Veți pleca îndeosebi ca să sărbătoriți sărbătorile noastre ale creștinilor, Nașterea, Anul Nou, Sfântul Vasile, Boboteaza, Sf. Ioan, pe vatra pe care ați crescut, acolo unde ați trăit primele sentimente ale întâlnirii cu aceste adevăruri. V-aș dori să retrăiți acele momente întorcându-vă acasă, în sânul familiei, la biserica din sat sau din oraș, acolo unde veți merge.

Trebuie să știți însă că, acolo unde mergeți, se așteaptă ceva de la dvs. Toți ochii vor fi îndreptați spre dvs., să vadă dacă v-ați întors altfel, alții decât cei care ați plecat. Pentru că, în fapt, toți cei care vă cunosc, și vă cunosc toți cei din mijlocul cărora ați plecat, toți așteaptă să vă vadă altfel. Să vă vadă cât de cât schimbați. Și trebuie să faceți dovada acestei schimbări. Pentru că intrarea într-o școală de Teologie, care pregătește preoți, urmărește tocmai acest lucru. Urmărește să-i schimbe, să-i transforme pe cei care intră într-o astfel de școală, în vederea unei misiuni speciale, aceea de propovăduitori ai învățăturilor Mântuitorului nostru Iisus Hristos.

Este important ca cei în mijlocul cărora vă veți duce să constate o devenire, să constate o definire mai precisă în ceea ce privește gândurile și în ceea ce privește faptele dvs. Să constate că ați parcurs un drum de la un anumit punct până la alt punct, de la neștiință la

---

* Cuvânt către studenți cu prilejul concertului de colinde din catedrala din Sibiu, înainte de Crăciunul anului 1987.

mai multă știință, de la dezordine sau întâmplare în gândire, spre mai multă ordine, de la intuiția credinței, la credința mai sigură, mai precisă, și de la credința bine definită acum, până la posibilitatea de a o argumenta. Ca viitori preoți va trebui să știți nu numai să vă argumentați propria credință, ci s-o argumentați și pentru alții, a o expune și a o apăra, pentru că sunt mulți care încearcă să ne schimbe credința. Mulți care se trezesc acum, după două mii de ani, s-o interpreteze altfel decât știm noi că au interpretat-o, au trăit-o, au crezut-o și au murit în ea moșii și strămoșii noștri.

Va trebui deci, cu cei cu care vă veți întâlni și veți sta de vorbă, să le faceți dovada că ați parcurs acest drum *de la mai puțin*, cu care ați intrat în această școală, *la mai mult*, la care ați ajuns învățând în această școală teologică. Nimeni nu va ierta, dacă vă va întâlni tot așa cum vă știau înainte de a intra în această școală. Trebuie să dovediți că ceea ce era la început doar o presimțire, este acum o certitudine a vocației pentru preoție. Și aceasta nu se poate decât printr-o definire precisă, și printr-o mărturisire precisă a ceea ce vreți, a ceea ce aveți de gând să-i învățați pe alții. Pentru aceasta trebuie să dispuneți de o putere de decizie permanentă, neîntreruptă, fără ezitări, în legătură cu vocația preoțească pe care v-ați ales-o. Să fiți în stare, cum spunea Șaguna, mitropolitul Ardealului, să spuneți că de o mie de ori de v-ați naște, tot preoți v-ați face. Așa spunea el. Sau să fiți în stare, să ziceți ca acel părinte care spunea că un călugăr, ca să fie călugăr bun, trebuie să se călugărească în fiecare dimineață din nou.

Un preot, ca să fie preot bun, trebuie să-și verifice și să-și mărturisească vocația preoțească în fiecare zi, din nou, iară și iară. Aceasta n-o veți putea arăta decât prin modul de comportare personală în mijlocul familiei, în mijlocul prietenilor, în mijlocul credincioșilor care vă știu, cărora va trebui să le arătați că nu înțelegeți preoția ca pe o profesiune, ci că înțelegeți preoția ca pe o misiune. E o mare diferență între profesiune și misiune. Și aceasta trebuie să se vadă din comportarea dvs. Un viitor preot trebuie să fie altfel decât cei care venind la școală vorbesc despre ultima modă, despre ultima tunsură, despre ultimul disc, despre ultima combinație de culori în îmbrăcăminte. Viitorul preot și

studentul teolog trebuie să fie un om sobru, dăruit unei anumite misiuni, și care trebuie să știe că, așa cum va apare acum înaintea credincioșilor, așa va fi și în viitor ca preot.

Aș vrea, domnilor studenți, să vă spun un lucru: *Trebuie să faceți în așa fel încât să fiți doriți ca preoți în satele și în parohiile de unde veniți.* Acesta va fi semnul că ați dovedit în fața lor că aveți vocație preoțească. Trebuie să vă mărturisesc că, în cursul acestui an, înainte de unul din Consiliile noastre eparhiale la care facem numiri și transferări de preoți, am primit mai multe scrisori dintr-un sat, în care credincioșii spuneau: I. P. S. vă rugăm să nu ni-l trimiteți pe preotul cutare, că e din sat de la noi. Îl cunoaștem din vremea studenției ce purtare avea, și nu e bun de preot. Și noi nu-l vrem de preot. Nu l-am dat. Dar vreau să vă spun că acesta e un termometru exact al felului cum apăreți în fața consătenilor dvs. Încă de pe acum veți fi cotați și apreciați pentru viitor, de cei în mijlocul cărora veți merge, și cărora trebuie să le dovediți că sunteți viitori buni preoți.

Pot să vă spun că anul școlar trecut l-am încheiat la Institutul nostru Teologic ca pe un an bun. Cu cea mai mare parte dintre studenți promovați. Este tot atât de adevărat că am avut și câteva cazuri în care Consiliul profesoral a trebuit să lase pe unii repetenți. Nu foarte mulți, nici măcar mulți, câțiva doar, 1,2%. Vă mărturisesc că la început am fost cam supărat pe situație. Ba chiar eram gata să mă supăr și pe profesori. După aceea însă am stat și m-am gândit și mi-am zis: Nu, au procedat bine. Cei căzuți s-au plâns: am rămas la ebraică, sau la greacă, sau la bizantinologie, sunt lucruri de care n-o să avem nevoie în viață. Accentul trebuie să cadă pe altceva. De ce m-au lăsat profesorii la aceste obiecte?

Mi-am dat seama după aceea că bine au făcut profesorii. Pentru că studentul, viitorul preot, trebuie să intre într-o anumită disciplină. Problema nu e de obiecte, problema e de disciplină. La armată faci atâtea exerciții de care nu se știe dacă vei avea nevoie vreodată. Campionii cei mari în sport fac atâtea exerciții, de care nu au nevoie în disciplina pe care o practică ei. Dar le fac pe toate, pentru că toate împreună le creează o disciplină mentală, în primul rând. Această disciplină mentală trebuiește cultivată. De aceea profesorii bine au făcut atunci când, pe cei care nu s-au înscris totalmente în această disciplină, i-au lăsat repetenți.

Nu avem multe cazuri. Întâmplarea face însă că cei care sunt în astfel de situații, nu sunt nici dintre cei mai buni la purtare. Dacă n-au intrat în disciplina de studii, e pentru că n-au fost în regulă cu disciplina în general. Eu stau și mă gândesc: ce-ar fi dacă pe unii din aceștia i-am duce în fața viitoarelor lor parohii și i-am prezenta de pe acum? Oare ar mai fi gata vreo parohie să-i primească? De aceea recomandarea mea e ca studențimea noastră teologică să fie permanent cu luare aminte atât la învățătură, cât și la purtare, pentru că toate acestea dau măsura viitorului preot, și noi avem nevoie de preoți buni, care să răspundă cu sinceritate, cu credință și cu evlavie, evlaviei mari a credincioșilor noștri, care-și pun în preot toată nădejdea, și de la care așteaptă sfat, pe care îl vor bun, pe care îl vor cunoscător al Sfintei Scripturi, pe care îl vor înțelept, și preotul trebuie să răspundă acestor cerințe ale credincioșilor.

Vor să fie moderni studenții noștri? Să fie moderni în cultură, în modul de comportare. Cu aceasta vom fi totdeauna de acord. Noi cheltuim, poate că e bine s-o știți și pe aceasta, cu fiecare student aproape 25.000 lei pe an. (situația din 1987). Noi, eparhia. Iar cei cu care nu cheltuim noi, cheltuiesc pe jumătate părinții lor, dacă nu sunt buni la carte. Jumătate cheltuim însă noi, indiferent de situația lor școlară. Noi facem acest lucru, și sunt sigur că și părinții fac acest lucru, cu speranța că vor scoate din cei care învață aici oameni adevărați și preoți adevărați. Eu vă asigur că Biserica este gata să facă totul și în continuare, toate eforturile, pentru ca să asigure Bisericii noastre slujitori buni, slujitori adevărați, iubitori de Biserică, iubitori de patrie și de tradiție bisericească, oameni care, cu adevărat, să răspundă vocației și misiunii lor preoțești. Și nu cerem altceva de la dvs. decât să doriți să răspundeți misiunii de slujire, pentru care ați venit să vă pregătiți, misiune care vă așteaptă cât de curând.

Avem toată încredințarea că în aceste idealuri ale noastre vom reuși. Din fericire, cei mai mulți, aproape

toți studenții noștri sunt tineri bine selecționați, care și-au ales propria lor vocație, și care depun toate eforturile pentru ca să realizeze ceea ce și-au pus în gând să realizeze. Vă rog, iubiți studenți, să transmiteți familiilor dvs. binecuvântările mele și urarea ca împreună să sărbătoriți toate sărbătorile care vin, în liniște, în pace și în bucurie sufletească.

CAPITOLUL XVIII

SFINȚII TREI IERARHI — MODELE PENTRU VIITORII PREOȚI

Sper că ceea ce voi spune nu va veni să dubleze sau să tripleze prea mult ceea ce deja s-a spus astăzi aici. Fiind al patrulea la rând să vorbesc în legătură cu hramul Institutului nostru, riscul acesta este aproape inevitabil. Am ascultat în biserică pe părintele prorector D. Abrudan. Am ascultat aici pe părintele rector C. Voicu, pe părintele protos. Casian Crăciun, spiritual al Institutului, și pe Prea Sfințitul Gherasim al Râmnicului și Argeșului, așa că, fără îndoială, fiecare dintre dv. își pune acum întrebarea: Ce-o să ne mai spună Mitropolitul? Ce mai poate fi spus? Vă spun drept că și eu îmi pun această întrebare!

Mă bizui totuși pe înțelepciunea strămoșilor noștri latini, care zicând „non multa sed multum", mă pot scoate din încurcătură, făcându-mă să cred că aș putea să vă spun puține din care să înțelegeți multe. Voi încerca să vi le spun în așa fel, încât să nu repet ceea ce s-a mai spus despre Sfinții Trei Ierarhi, despre legătura lor cu învățământul teologic de pretutindeni, deci și cu acesta de la noi. Căci pretutindeni în Ortodoxie ei sunt considerați patronii școlilor teologice.

Aș fi tentat să accentuez în special calitatea lor de *modele*. Fiindcă acesta este, după mine, rostul esențial al sărbătorii, anume acela de a ne pune în față niște modele pentru pregătirea studenților noștri în vederea preoției. Nu întâmplător, cred eu, au fost aleși aceștia trei, și nu întâmplător, cred eu, au fost aleși trei. Putea să fie ales numai unul. De altfel trebuie să înțelegem că, fiind aleși trei, cei care au propus alegerea lor

Cuvânt rostit la Facultatea de Teologie din Sibiu, în ziua Sf. Trei Ierarhi, patronii învățământului teologic. După înregistrare.

au gândit la unitatea în care se află ei, şi au vrut ca această „*troiţă de arhierei*", cum e intitulat unul din tecele pe care le-am auzit aici, e de fapt ceea ce este Sfânta Treime: Treime şi Unime. Trebuie să-i vedem aşadar ca pe o treime care exprimă o unime, o unitate în gândire, un model unitar pentru vocaţia preoţească.

Sigur că, din raţiuni de schematizare, fiindcă noi suntem obişnuiţi să gândim totdeauna schematic, putem să-i determinăm fiecăruia dintre cei trei, un specific. Sfântul Grigorie de Nazianz a fost mare teolog. Ne-a lăsat scrieri despre Dumnezeu, despre Sfânta Treime şi despre Sfântul Duh. Ne-a învăţat raportul în care trebuie să fim cu Dumnezeu. Sfântul Vasile cel Mare, la rândul lui, ne-a învăţat raportul în care trebuie să fim cu oamenii. Prin instituţiile sale filantropice, ne-a învăţat cum să-i tratăm pe oameni. El trece în istoria creştinismului drept întemeietorul operelor filantropice. Filantropia înseamnă iubirea de oameni. Ne-a învăţat cum să-l slujim pe Dumnezeu şi pe oameni, prin fapte. Diaconia faptei. Iar Sfântul Ioan Gură de Aur este acela care, prin excelenţă, a fost un mânuitor neîntrecut al cuvântului şi un îndrumător pastoral.

Aşadar de la doctrină, la faptă şi la propovăduire, iată drumul de la unul la altul al celor trei care, în fiecare preot, trebuie să fie unul. Fiecare din cei trei are un dar al lui, specific. Dar, bineînţeles, nu trebuie să mergem cu schematizarea prea departe, să credeţi cumva că darul acesta a fost singurul pe care l-ar fi avut, pentru că fiecare din ei, luat în parte, le-a avut pe toate. Poate că au avut un dar preponderent, un talant anume, cum are fiecare dintre noi, dar au avut şi alţi talanţi, care au făcut din ei oameni întregi şi, din toţi trei laolaltă, un întreg.

Noi aşa trebuie să-i asimilăm, ca pe un întreg, ca modele convergente şi întregitoare pentru preotul desăvârşit, care trebuie să fie şi învăţător despre Dumnezeu, şi învăţător despre raporturile dintre oameni, şi care trebuie să fie şi propovăduitor al Cuvântului şi îndrumător pastoral, părinte duhovnicesc.

Ei sunt, toţi trei, modele pentru perioada de acumulare, în primul rând, pentru studenţii care se pregătesc pentru preoţie. Cei care au vorbit aici despre dânşii, aţi observat că au accentuat foarte mult pe perioada de

acumulare a acestor trei Sfinţi Părinţi. Ne-au arătat cum s-au comportat ei în perioada lor de acumulare de învăţături, tocmai pentru ca să-i prezinte drept modele de acumulare şi pentru studenţii noştri teologi de astăzi.

Dar ei sunt, în acelaşi timp, şi modele pentru perioada de împlinire. Sunt, prin urmare, nu numai modele pentru studenţii teologi, ci sunt modele şi pentru preotul care va fi mâine studentul teolog de astăzi şi care va putea avea în ei, pentru toată viaţa, modele de urmat. Prin urmare suntem, în ceea ce-i priveşte, pe o linie de început, de continuitate şi de împlinire. Fiindcă vorbind despre ei ca modele, şi fiindcă Biserica i-a rânduit drept modele pentru învăţământul teologic, să precizăm că noi suntem aici într-o şcoală *în care modelăm*. Totdeauna, când modelezi, ai în faţă un model. Sculptorul are în faţă un model, pictorul are în faţă un model. Şi noi, aici în şcoală, suntem ca într-un atelier în care modelăm.

Şi dacă e să luăm metafora biblică în privinţa aceasta, metafora vasului, am zice că vasul care se modelează depinde în primul rând de olar, apoi de modelul pe care îl are în faţă sau în gând, dar depinde, fără îndoială şi de materialul pe care îl modelează. Cei trei, ca modele, sunt modele atât pentru modelatori, cât şi pentru cei modelaţi, atât pentru profesori, cât şi pentru studenţi.

Un lucru însă trebuie ştiut, de un lucru trebuie să fie conştienţi atât cei care modelează, cât şi cei care sunt modelaţi: că perioada e scurtă. Avem aici patru ani, o perioadă în care profesorii trebuie să dea tot ce pot şi tot ce ştiu, iar studenţii să acumuleze atât de mult cât pot, pentru ca în clipa în care îşi termină această perioadă de modelare, studenţii trimişi în lume să fie deja vase bine alcătuite, desăvârşite.

Când a ieşit pe poarta şcolii, studentul iese de aici gata crescut, gata format, gata să intre în lume, gata să facă singur ceea ce până acum făcuse sub îndrumare. Pe umerii lui apasă din momentul acela o foarte grea răspundere duhovnicească, pentru că devine din învăţăcel, învăţător, şi aceasta presupune întotdeauna o mare răspundere. Numai pentru omul inconştient, trecerea de la starea de învăţăcel la aceea de învăţător, poate să nu constituie o mare răspundere.

Școala are două țeluri principale. În primul rând acela de a-i face pe studenți să acumuleze cât mai multă învățătură, cât mai multe cunoștințe. Dar nu numai aceasta. Școala are și menirea de a-i prelucra duhovnicește, a le subția spiritul, înțelegerea, judecata, capacitatea de înțelegere, capacitatea de judecată, capacitatea de a deveni la rândul lor sfătuitori, și dascăli, și judecători. Paralel trebuie să meargă acestea: acumularea de cunoștințe cu creșterea duhovnicească, cu creșterea spirituală, cu subțierea spiritului, cu transformarea interioară, fiindcă numai așa, numai alcătuit din acestea două, din cunoștință și din progres spiritual, va putea cel care iese de pe băncile școlii noastre să fie un om întreg, să fie bun de trimis în misiune singur, pe picioarele lui și pe răspunderea lui. De aceea școala este chemată să pună accentul pe amândouă, pe acumulare și pe formarea preoțească, pe formarea caracterului, pe educația vocației, pe precizarea misiunii care îi așteaptă. Eu fac încă o dată, și de data aceasta, o chemare cu totul și cu totul deosebită către corpul profesoral, în primul rând, către studenți în al doilea rând, să nu uite nici o clipă de aceste două laturi necesare pentru devenirea întru preot.

Acumularea de cunoștințe trebuie să fie și acumulare de Duh Sfânt. Fiindcă dacă nu punem accentul pe acestea două, riscăm un lucru cu totul și cu totul nedorit. Și anume riscăm să trimitem în lume oameni neformați, adică infirmi. În loc să trimitem învățători și dascăli, adică oameni bine echilibrați prin această dublă alcătuire, riscăm să trimitem oameni neterminați: infirmi. Un infirm e cineva căruia-i lipsește ceva, care nu e un om în echilibru. Riscăm să trimitem oameni care să aibă, poate, cunoștințe teologice, dar care să fie lipsiți de duh. Experiența ne arată că numai cunoștința nu face nimic, dacă nu e și plină de duh.

Un preot care are numai cunoștințe teologice s-ar putea să fie un bun vorbitor, care expune bine ceea ce știe, dar nu va iradia dintr-însul Duh Sfânt, convingere, duh de sfințenie, de mângâiere, de odihnă și pace sufletească. Nu e preot bun acela despre care se zice în mod curent, și bine se zice, că știe carte, dar nu are *„trăire"*.

Pe de altă parte, dacă nu are suficiente cunoștințe, dar are trăire, nici așa nu este bine, pentru că unul fără cunoștințe cade ușor în dezechilibru. Așa cum spune Sf. Apostol Pavel, poate deveni unul dintre aceia care au *„râvnă fără pricepere"*. Râvna fără pricepere poate duce repede la superstiții, duce la sectarism, la îngustime în gândire.

De aceea noi punem și trebuie să punem în continuare, foarte mult, accentul pe această dublă pregătire, pe această dublă formare a viitorului preot: acumularea de cunoștințe și acumularea de Duh Sfânt. Avem în fața noastră multe exemple de oameni cu râvnă, dar care merg cu totul și cu totul pe căi greșite. Fenomenul sectar, să știți, nu este altceva decât o expresie a râvnei fără pricepere, a râvnei fără cunoștințe, a unor exegeze făcute pe textul scripturistic scos sectar din context, așa încât este bine motivată chemarea noastră atunci când spunem că trebuie să stăm bine în echilibru, echilibrând cunoștințele cu viața duhovnicească, și invers, viața duhovnicească cu cunoștințele. Să fim în același timp, pe de altă parte, oameni cu picioarele pe pământ, dar în același timp cu perspectiva spre înălțimi. Să fim realiști, dar să fim și idealiști, și să nu fim una fără alta. Să fim cu picioare și cu aripi. Numai târâtoarele nu au aripi. Aripile omului trebuie să fie aripi ale duhului, aripi ale Duhului Sfânt.

Preotul în viața lui, în desfășurarea vocației lui cu credincioșii, în lucrarea lui cu sufletele credincioșilor, în lucrarea lui de o viață într-o parohie, în contactele lui cu credincioșii, cu necredincioșii, sunt confruntați, ca și toți oamenii de altfel, cu foarte multe necunoscute. Sunt confruntați cu necunoscute despre lume, despre viață, despre om, despre materie, despre știință, dar ei trebuie să apară, și nu numai să apară, ci să fie în fața credincioșilor ca unii care cunosc, ca unii care știu, ca unii pentru care necunoscutele sunt cunoscute, ca unii care au soluții, ca unii care au răspunsuri la întrebări, la marile întrebări în primul rând. Și nu le pot avea dacă nu le învață aici. Și nu le pot avea pe cele adevărate și pe cele cu care ies din orice încurcătură, dacă nu și-au conjugat învățăturile, cunoștințele, cu o bună experiență duhovnicească, cu o lămurire a tuturor lucrurilor prin spirit, prin Dumnezeu.

Credincioşii cer de la preot răspuns la întrebările capitale. Preotul trebuie să ştie să le dea răspunsuri. Pentru asta trebuie să aibă răspunsuri.

Să ne înţelegem: nu am în vedere un preot enciclopedist. Nu mai e posibil astăzi. Ca pentru toţi oamenii, şi pentru preoţi sunt multe necunoscute la care nu au răspunsuri. Preotul nu trebuie să pretindă că ştie tot. Dar trebuie să fie sigur pe ceea ce ştie: anume că, pentru credincioşi, toate răspunsurile se cuprind în marele răspuns că de toate ştie Dumnezeu. Că în Dumnezeu totul are sens, chiar dacă nu-l înţelegem noi. Răspunsurile în smerenie sunt mai mari decât cele în orgoliu.

Dar, pe de altă parte, cât se poate şti, preotul să ştie. Ignoranţa cu privire la lucrurile elementare, şi mai ales cu privire la răspunsurile duhovniceşti, nu i-o va ierta nimeni.

Desigur toţi ar trebui să treceţi prin acea carte care a făcut vogă la un moment dat, în jurul celui de-al doilea război mondial, cartea doctorului Alexis Carrel: *„L homme, cet inconnu" — Omul, această necunoscută.* A fost o mare revelaţie această carte, la vremea ei, şi rămâne, să ştiţi, până astăzi. Fiindcă ne vorbeşte despre om ca despre o necunoscută din punct de vedere material. Şi să nu credeţi cumva că de atunci, de 40 sau 50 de ani, de când a apărut cartea, stadiul a fost depăşit până astăzi. Omul a rămas o necunoscută. Citeam zilele trecute un eseu al lui Anton Dumitriu, scris acum de curând. Anton Dumitriu, mare matematician la origine, este logician şi filozof şi unul din marii oameni de cultură din vremea noastră. Şi el spune: Ştim foarte multe lucruri despre univers, despre universul mare, şi cel mic, dar ştim cele mai puţine lucruri despre om.

Am avut bucuria să descopăr la Paris o carte care îl imită pe Alexis Carrel, folosind mai mult sau mai puţin aceeaşi sintagmă: *„L'esprit, cet inconnu"*, scrisă de Jean Charon. Mă gândeam că preotul care este chemat să fie dascăl de spirit, trebuie să spună: *„L'esprit, cet connu"* — Spiritul, acest cunoscut!

Evident, sensul în care foloseşte Charon sintagma e îndreptăţit pentru că el, ca fizician, arată cât de mult spirit necunoscut există în lumea materiei, şi cât de mult mai e de făcut pentru descoperirea lui. Preotul e mai avantajat, pentru că el lucrează cu spiritul ca şi

cu un dat sigur, prin credinţă, dar şi prin tot ceea ce îl învaţă Teologia despre aceasta.

Am auzit în prezentările care ni s-au făcut aici, ale celor trei Sfinţi Ierarhi, cât de mult cunoşteau ei din ştiinţele profane, şi cât de mult îndemnau la cunoaşterea din domeniul ştiinţelor şi cunoştinţelor profane. Poate că pe linia aceasta ar trebui să mergem şi noi ceva mai mult. Cât de mult i-ar ajuta totuşi unui preot ca, dincolo de Teologie, să ştie fizică, să ştie chimie, să ştie botanică, zoologie, mineralogie, antropologie. Theillard de Chardin, cunoscut om de ştiinţă, era preot. Se ştie. Şi catalogul preoţilor savanţi în ştiinţe ar fi foarte lung dacă ne-am apuca să-i identificăm pe toţi.

Cât de mult i-ar ajuta preotului să ştie despre aceste lucruri, fie şi numai pentru un singur motiv: anume acela de a descoperi cât de mari sunt tainele care ne înconjoară, cât de absolute sunt tainele care ne înconjoară, taine din care nu putem ieşi decât prin explicaţiile spirituale. Theillard de Chardin nu a văzut nici o incompatibilitate între a fi preot şi a săvârşi Sfânta Liturghie, cu toată credinţa, de care nu s-a lepădat niciodată, şi a fi un mare om de ştiinţă, tocmai pentru că, în căutarea adevărurilor, pe calea ştiinţei, a ajuns la un punct peste care n-a mai putut trece şi pe care l-a numit „punctul Omega" — Dumnezeu, punctul fără de care nu se poate explica nimic. Pe linia lui Theillard de Chardin merge şi Jean Charon cu *L'esprit, cet inconnu*, nu pentru a-l nega, ci dimpotrivă pentru a-l afirma. El ajunge la descoperirea că fiecare electron din compoziţia a tot ceea ce este material în lumea aceasta, este de fapt purtător de spirit. Şi mai mult decât atâta, fiecare electron, prin diferitele stări prin care trece, în existenţa lui multimilenară, are memorie. Gândiţi-vă, ce este un electron? Este o parte mai mică decât un atom. Ei bine, spune Charon, electronul este în primul rând o alcătuire spirituală, şi are memorie.

Iată un exemplu: dacă iei un electron şi printr-un bombardament asupra lui îl desfaci în două, şi o jumătate pleacă la dreapta, iar cealaltă jumătate pleacă la stânga, mişcările pe care le face electronul-jumătate din dreapta — să spunem că face o curbă, linie dreaptă, curbă, linie dreaptă, unghi, linie dreaptă etc., exact aceleaşi mişcări le face şi jumătatea care a pornit în

partea stângă: curbă, linie dreaptă, curbă, linie dreaptă, unghi, linie dreaptă etc., ceea ce înseamnă că amândouă jumătățile au memoria întregului. Nu fac mișcări anarhice. Foarte interesantă treabă. Or, a avea memorie, e deja din ordinea spiritului.

V-am dat numai un singur exemplu. Fizica modernă, în general, știți bine că reduce în cele din urmă totul la energie, la energia aceea despre care vorbea în secolul al XIV-lea Sfântul Grigorie Palama. Energia este spirit. De aceea, mă gândeam, în timp ce ascultam conferințele despre cei Trei Sfinți Ierarhi, că aveau dreptate să îndemne la cunoștințe și din domeniul profan. Cât de util ar fi și pentru viitorii preoți să știe cât de multe lucruri din aceste domenii!

Fără îndoială, așa cum am mai spus, o pregătire enciclopedică în vremea noastră este imposibilă. Imposibilă pentru toți, nu numai pentru clerici, din pricina multelor domenii în care se desfășoară astăzi cercetarea științifică. S-a ajuns la specializări. Înainte vreme, după cum știți, un doctor știa de toate. Te duceai la el pentru orice boală. Acum la unul te duci pentru gât, dacă mai ai ceva nu știu unde, te trimite la altul, și la altul, și e de ajuns să intri într-un spital, că te poartă dintr-un cabinet într-altul, și de la un aparat la altul, și de la un doctor la altul, pentru că fiecare, acum, nu mai știe decât bucățica lui. Dacă e orelist și ai ceva la ochi, te trimite la oculist etc., pentru că enciclopedismul nu mai este posibil. Dar un lucru este posibil și la aceasta v-aș îndemna pe toți. E posibil să ne punem la curent cu rezultatele cercetărilor din mai multe domenii. E posibil să ne punem la curent cu cărțile de sinteză. Cu cele de analiză e greu. Cu eseurile de sinteză, din domeniul diferitelor științe, nu e greu.

Aceasta nu poate decât să ne ajute la creșterea în noi a credinței în Dumnezeu, a credinței în spirit. Fiindcă credința se alcătuiește din toate cele pe care le știm și din toate cele pe care nu le știm, dar cu o condiție: ca despre cele despre care nu știm, să știm de ce nu știm, adică să știm că nu știm pentru că nu se poate ști. Pentru că depășesc capacitatea noastră de înțelegere. Nu a noastră, a mea, sau a ta sau a lui, ci capacitatea de înțelegere a oamenilor. Credința vine și din aceasta. Când un fizician, Kesler de pildă, premiul Nobel, vine și ne spune: Ne putem duce cu știința până la un moment dat, pe care-l numim „Marele Bang", adică până la momentul în care materia s-a transformat în spirit, înseamnă că recunoaște niște limite. Trebuie să spunem însă că acum lucrurile par a fi inversate: spiritul s-a transformat în materie, și merge spre retransformarea în spirit!

Când știi asemenea lucruri, acestea vin în sprijinul credinței noastre, fiindcă credința se alcătuiește din ceea ce se cunoaște, dar și din ceea ce rămâne tainic.

Tot ce v-am spus n-a fost decât o glosă pe tema imitației acestor Sfinți patroni ai învățământului teologic, de a adăuga cunoștințelor noastre teologice despre Dumnezeu, pe care le primim în școala noastră teologică, și tot felul de altfel de cunoștințe, care nu pot să ne ducă decât la creșterea credinței noastre, la hrănirea vocației preoțești și la consolidarea noastră spirituală, în vederea desfășurării activității preoțești.

Pledoaria mea se îndreaptă spre postularea acestui preot complex de care avem nevoie, în vremea noastră, care din toate punctele de vedere să fie bine înarmat cu cunoștințe, cu viață spirituală, în așa fel încât să poată deveni, odată ieșit din școală, el însuși dascăl, un dascăl ideal. Să poată deveni părinte. Să poată deveni îndrumător, luminător, dătător de soluții, de răspunsuri credincioșilor cu care va intra în contact și care-i vor fi dați în grijă.

Corpul profesoral de aici, ca și din toate școlile teologice, potrivit unei programe analitice bine studiate de către Biserică, caută să dea viitorilor preoți pregătirea de care au nevoie. Ei modelează pe viitorul preot și, în clipa când consideră că l-au modelat suficient, îl trimit episcopului pentru ca să cheme pogorârea harului lui Dumnezeu asupra lui, și să-l trimită la propovăduire cu acel: *„Mergând învățați..."* Trebuie să vă mărturisesc că spun aceste lucruri cu răspundere și dintr-o experiență personală cu acei care se trezesc în mijlocul credincioșilor lor, nu totdeauna înarmați așa cum trebuie, cu tot ceea ce e necesar pentru a deveni învățători, dascăli, sfințitori ai vieții creștine.

Cum spuneam mai înainte, sigur că aceasta depinde de olar, dar și de materia pe care o modelează olarul. De aceea, vina de a scoate pe porțile școlii, în lume,

preoți nu îndeajuns de pregătiți, nu e întotdeauna a profesorului. Poate că nu e întotdeauna nici numai a studentului. Chemarea mea se adresează tuturor. Uneori răspunderea trebuie împărțită, de aceea spunem că cei Trei Sfinți Ierarhi sunt modele atât pentru profesori, cât și pentru studenți.

Experiența îmi spune că spectacolul preotului infirm este degradant și pentru noi, și pentru el. Și trebuie să facem tot ce se poate face ca să nu scoatem pe porțile școlii preoți infirmi. În cele din urmă însă, în cea mai mare parte, lucrurile depind de cei care primesc, de felul cum reușesc să facă acumulările necesare de învățătură și acumulările necesare de spirit, în așa fel încât să fie adevărați mentori spirituali ai credincioșilor în mijlocul cărora merg. Pentru că este într-adevăr un spectacol degradant, atunci când te trezești că ai de-a face cu unii care-și zic preoți, dar de fapt nu sunt preoți, care-și gândesc viața în termeni economici, în loc să gândească în termeni spirituali, care în loc să fie modele bune, așa cum au învățat în școală, sunt, dimpotrivă, modele rele, modele care, degradate, ajung pe la porțile noastre cerșind îngăduințe peste îngăduințe și făcând promisiuni de care nu se țin.

Școala face totul pentru ei. Are o bună programă analitică și de viață de internat. Unii însă se strecoară prin ea, și trec prin ea, și ies din ea, înșelând buna credință a școlii. Aceasta iese însă curând la iveală și înșelăciunea se răzbună. Noi, în școală, trebuie să avem permanent în vedere astfel de lucruri care se mai petrec pe ici pe colo, și să le prevenim din vreme, în așa fel încât să trimitem în parohii paznici ai Duhului și nu oameni care să compromită pe Duhul Sfânt. Trebuie să trimitem preoți după modelul celor Trei Ierarhi, cu gândul permanent la misiunea lor, având pururea drept criteriu al activității lor pe cei ce le-au fost predați aici ca modele de viață și misiune.

În engleză există un sfârșit al tuturor rugăciunilor: THROUGH JESUS CHRIST OUR LORD, *„prin Iisus Hristos, Domnul nostru"*. Am stat de multe ori și m-am gândit: Ce vor fi vrând occidentalii să înțeleagă prin această formulă? Mi-am dat seama că nu e fără rost, fiindcă spunând *prin*, e ca și cum ar vedea în Iisus Hristos un *filtru*, un filtru al gândirii noastre, un filtru al acțiunilor, al activităților noastre, al sfaturilor pe care le dăm. Un filtru. Să filtrăm totul *prin* Iisus Hristos marele Model, *prin* învățătura lui despre om, despre Dumnezeu, despre spirit, despre bine, despre adevăr, despre dragoste.

În filozofia stoică Dumnezeu era numit *Dia* care era acuzativul de la Zeus, dar era și prepoziția dia care, în grecește, înseamnă *prin*, deci Dumnezeu era Cel *prin* care s-au făcut toate. Un joc de cuvinte foarte interesant și cu semnificație filozofică de mare precizie și, iată, ajunsă ca atare în anglicanism ca expresie creștină. De altfel expresie religioasă era și în stoicism, căci stoicii credeau în Dumnezeu.

Preotul trebuie să aibă, așadar, drept criteriu permanent, în față, acest filtru care este Dumnezeu, Iisus Hristos. Și numai dacă poate să orienteze întreaga lui gândire, întreaga lui vocație, întreaga lui misiune *prin* învățătura lui Iisus Hristos, numai atunci poate să-și dea seama că poate fi un adevărat preot, că are chemare la preoție și să rămână pe drumul care duce la ea. Dacă cineva crede că nu-și poate orienta viața și misiunea *prin* Iisus Hristos, atunci e bine ca din vreme să se gândească și să se orienteze spre ceea ce poate fi vocația lui, alta probabil decât aceea de a se face preot. Fiindcă dacă se face preot fără vocație, își compromite viața. Și avem pe pământ o singură viață. Și dacă și pe aceasta o compromitem, alegându-ne un drum greșit pe o viață întreagă, într-o misiune care nu e a noastră, înseamnă că ne-am ratat singura posibilitate pe care o avem de a trăi cinstit, de a trăi cum se cuvine, de a trăi cu conștiința împăcată pe pământ. Înseamnă că ne lansăm fără vocație într-o treabă care va face din noi niște profesioniști, cu o anumită aparență, dar care în fond nu va fi decât impostură.

De aceea, într-o zi ca aceasta, când aniversăm pe acești Sfinți Trei Ierarhi cu mare vocație pentru preoție, cu atât de mare vocație încât Biserica a considerat că pot fi modele pentru viitorii preoți, să fie o astfel de zi și o zi de examinare, o zi de popas și autocontrol, pentru fiecare dintre cei care se pregătesc pentru preoție. Pentru reîntărirea vocației, dacă o au, iar dacă își dau seama că nu o au, să fie cinstiți cu ei înșiși, să se îndrepte spre vocația reală pe care o au, să-și înmulțească

talantul pe care li l-a dat Dumnezeu, și să nu lucreze în preoție cu bani falși.

Sfinții Trei Ierarhi au fost oameni ai vremii lor, așa cum s-a arătat aici. Și noi cerem preoților noștri să fie oameni ai vremii noastre, să știe să dea răspuns la întrebările omului de azi. Școala noastră face aceste eforturi. La face calculat. Le face metodic. Le face în cadrul unei programe analitice bine gândite, fără să uite că crează cu material viu. Nu suntem ca niște maeștri tâmplari, care fac scaune și mese, lucruri care depind de măiestria tâmplarului, ci lucrăm cu material viu, cu sufletele viitorilor preoți, și reușita școlii depinde în foarte mare măsură și de materialul asupra căruia se revarsă învățătura.

Fac un apel călduros la corpul profesoral să-și continue cu aceeași râvnă, ca și până acum, misiunea de formare a viitorilor preoți, devenindu-le părinți duhovnicești, al doilea rând de părinți. Să-și desfășoare misiunea cu această conștiință, că sunt creatori de preoți pentru poporul nostru binecredincios.

Fac un apel, cu deosebire, la studenți, să-și deschidă inimile, să acumuleze cunoștințe, dar în același timp să ia parte cu conștiinciozitate la întregul program de educație duhovnicească din Facultate. Toate problemele care le creează anumite nelămuriri să le discute deschis, să le lămurească și să le clarifice *„cât sunt încă pe cale"*, și cât nu este încă prea târziu, în așa fel încât, la sfârșitul studiilor, formarea lor să fie un act rotunjit, un act împlinit. Să trimitem în parohiile noastre oameni întregi și nu infirmi.

Aș vrea să mulțumesc corpului profesoral pentru râvna pe care a depus-o până acum în educarea studenților noștri. Aș vrea să mulțumesc îndeosebi conducerii Institutului, să-mi exprim satisfacția că viața duhovnicească din Facultate se desfășoară mulțumitor. Rog pe Dumnezeu să ne ajute ca și de acum încolo să profităm toți de tot ceea ce avem la îndemână pentru pregătirea clerului, profesorii pentru a da, studenții pentru a primi. N-aș vrea să închei înainte de a vă mulțumi dvstuturor celor din afara Facultății care, socotesc eu, ați venit la această serbare a Facultății ca să vă arătați prețuirea pentru munca ce se desfășoară aici, pentru tinerii care se pregătesc aici, pentru înalta, frumoasa și mult răspunzătoarea misiune de preot.

Aș vrea să mulțumesc P. S. Gherasim, episcopul Râmnicului și Argeșului, pentru bunăvoința de a trece munții și a fi astăzi împreună cu noi la școala la care pregătim și o parte din preoții eparhiei P. S. Sale.

Să rugăm pe Sfinții Trei Ierarhi să fie mijlocitorii noștri înaintea lui Dumnezeu, în așa fel încât să ne dea Dumnezeu forțe spirituale noi, atât corpului profesoral, cât și studenților și toți întru răspundere să ne desfășurăm misiunea, așa cum trebuie, și să fim mulțumitori lui Dumnezeu pentru toate câte ne dă nouă.

Să fim mulțumitori conducerii Bisericii noastre Ortodoxe Române, care se îngrijește de pregătirea viitorilor preoți, meniți să țină trează conștiința ortodoxă a poporului nostru românesc, așa cum a fost ea de veacuri.

CAPITOLUL XIX

PREOȚIA ÎN TRATATELE SFINȚILOR IOAN GURĂ DE AUR, GRIGORE DE NAZIANZ ȘI EFREM SIRUL

Multe din cărțile mari ale omenirii nu se mai citesc decât, poate, de către specialiști și de cei care lucrează profesional cu ele. Uneori nici chiar de către aceștia. Nici în întregime, nici în parte. Multe din cărțile mari se cunosc adesea după ureche, din circulația culturală sub formă de regeste scurte din enciclopedii, manuale și altele asemenea, până când devin cunoscute fără să fie citite. Iliada și Odiseea scriu despre niște zei și eroi, amestecând istoria cu mitologia, Dante despre Infern (mai ales acesta e reținut), Goethe despre o vânzare de suflet, Shakespeare despre un dilematic și despre doi îndrăgostiți care o sfârșesc tragic din cauza părinților, Biblia despre Dumnezeu. Cam atâtea se știu, când se știu și acestea! Despre Biblie puțini sunt cei care știu cine sunt autorii. Cei mai mulți cred că are un singur autor. Eventual Iisus Hristos!

Nu e cazul să căutăm acum cauzele acestei triste realități culturale. Ele, bine înțeles, există și pot fi depistate cu minimum de investigație. La o anchetă deschisă n-ar recunoaște nimeni că n-a citit cărțile de mai sus, și încă vreo câteva zeci absolut obligatorii. La o anchetă mai discretă, și în orice caz sub anonimatul absolut al subiecților întrebați, ceea ce s-ar afla ar fi deconcertant.

Dar să nu fim nici prea aspri, nici prea pesimiști cu privire la soliditatea culturii noastre. Mulți pot trăi și cu atâta cât știu, și cu cât nu știu! Cărțile mari reduse la un slogan, la o idee sigură și precisă, se dovedesc într-adevăr mari și spun, chiar și numai prin atâta, totul, unor oameni extrem de inteligenți și de dotați, care sunt în stare să refacă singuri tot restul! Lăsând la o

parte gluma, trebuie să spunem că cei care se bizuie pe acest puțin și pe propriile lor întregiri, rămân privați de o mulțime de amănunte care, citite cu grijă, descopăr dincolo de regestul de circulație în pantaloni scurți, opera de artă, de filosofie, de istorie, de viață, aceea care dă ceea ce numai ea poate da, și care definește o cultură. Cultura nu se face din regeste de nici un fel, și nici din aproximații.

Cred că lucrurile se prezintă și la noi, în Teologie, în multe cazuri, cam tot așa. Mi-aduc aminte de o anchetă printre studenții din vremea imediat următoare celui de al doilea război mondial. Nici unul nu citise Biblia *în întregime*. Să zicem că era după război! Cum va fi fiind astăzi? Am o teamă secretă că urmările războiului dăinuie prin pregătirea multora până astăzi! N-am nici convingerea că absolut toți au Biblia lor. Au manuale, cursuri, notițe, dar câți merg la texte? Dar să nu mergem cu îndoiala prea departe. Poate că acest lucru se întâmpla când nu aveam voie să tipărim Biblia!

Dar să nu ne ducem chiar la Biblie, deși testul cu Biblia ar rămâne cel mai important. Să ne oprim însă la o altă carte de temelie pentru preoți: *Tratatul despre Preoție* al Sfântului Ioan Gură de Aur. Voi începe printr-o mărturisire: eu însumi l-am citit destul de târziu. Socoteam că știu despre preoție, din mulțimea de cursuri urmate în Seminar și din câte urmasem până atunci la Teologie, mult mai multe lucruri decât ar fi putut spune Sfântul Ioan Gură de Aur în secolul al IV-lea. Mai ales că pe vremea lui nu existau nici seminarii, nici facultăți de Teologie, nici manuale și cursuri, și el însuși nu absolvise astfel de școli înalte, ortodoxe, ca acelea pe care le avem noi azi și în care se predă totul. Învățase desigur gramatica, filosofia, retorica, literatura și arta, la școli încă păgâne, de nivel incontestabil superior, dar în Teologie era autodidact și în consecință lacunar!

Cam asemenea socoteli îmi voi fi făcut, deși profesorii Ioan Coman, Haralambie Rovența și alții încercau să ne convingă de absoluta necesitate de a studia *Tratatul* amintit, fiindcă el izvora dintr-o experiență personală imediată, și din experiența Bisericii primare, care mai păstra încă vii tradițiile instituite de Mântuitorul, de apostoli și de urmașii lor direcți. Nu știam pe vremea aceea că Sfântul Ioan studiase nu numai cu Libanius pă-

gânul, ci și Teologia cu Meletie episcopul Antiohiei (380—381), cu Flavian, viitor patriarh al Antiohiei (391—404), cu Diodor, episcopul Tarsului (+394), și cu un renumit ascet cu numele de Carterie. A fost deci un foarte mare învățat și un trăitor al creștinismului. Și-a petrecut șase ani în sihăstrie (372—378), în meditație și rugăciune.

Când am citit *Tratatul despre Preoție*, am avut o revelație: părea scris cu o zi înainte, în Biserica de azi, pentru preoții de azi, în condițiile mentalităților din vremea noastră. Mi s-a părut profetic. Și era. Și este. Dar mai mult decât profetic, era și este dovada că noi ne-am zidit pe asemenea tradiții, care s-au statornicit și au rămas vii în Biserică. I-am continuat pe cei care au pus temeliile. Le-am rămas fideli. Și trebuie să-i continuăm și de acum încolo cu aceeași fidelitate, îndreptându-ne ceasurile după ceasurile lor. Aceasta n-ar însemna anacronism, și nici conservatorism. Ar însemna păstrarea purității învățăturii despre *Preoție*, care nu se învechește, nu se schimbă, nu-și schimbă nici conținutul, nici țelul. Se poate înnoi în metode, și chiar trebuie să se înnoiască, dar nu în dauna conținutului și a țelului pentru care a fost instituită.

Se pot și trebuie înnoite metodele pastorale de păstrare a credincioșilor în Biserică, în adevărata credință, metodele de propovăduire potrivit cu nivelul de cultură și civilizație al vremii, modul de exprimare în funcție de evoluția limbii și a capacității de înțelegere a credincioșilor, dar oricum le-am înnoi pe toate acestea, esența Preoției, motivele instituirii, îndatoririle fundamentale, sacramentale și morale ale preoților, acestea rămân și vor rămâne pentru veșnicie aceleași. De aceea *Tratatul despre Preoție* al Sfântului Ioan Gură de Aur rămâne actual, în litera și în spiritul lui, pentru toate veacurile, pentru că el se ocupă de cele care nu se schimbă, și care nu au nevoie de schimbare.

Eu aș institui în toate școlile teologice — seminarii și institute — obligativitatea studiului acestui *Tratat*, și prezentarea în scris a unei lucrări despre el, de minimum cincizeci de pagini, elaborate cu mare atenție și examinate din timp de Comisia de capacitate preoțească. Această lucrare ar da Comisiei și posibilitatea de a se orienta asupra vocației celui ce vine să intre în pre-

oție. O asemenea lucrare ar fi, în același timp, și un examen de conștiință al candidatului, și un argument solemn pentru opțiunea lui, valabil pentru o viață întreagă. El i-ar rămâne preotului ca un *Memento* la care să apeleze din când în când, pentru reîntâlnirea vocației și misiunii lui preoțești, pentru reînviorarea curajului și a puterii lui jertfelnice. Ar fi ca o rescriere a *Tratatului* de către însuși viitorul preot, chiar dacă ar fi ca în mare parte să-l copieze pe cel al Sfântului Ioan Gură de Aur, sau să copieze o lucrare de sinteză a unui coleg. Simpla copiere ar fi ca o asumare personală.

Tratatul în sine e scris ușor, fluent, colocvial, sub formă de dialog, cum se scria adesea în antichitatea clasică, — să ne amintim de Platon — și aceasta îi dă oarecum autorului libertatea de a nu fi foarte sistematic. Nici viața și nici viața preotului nu sunt organizate după șabloane, aplicabile într-o anumită ordine de timp și de spațiu. Esențial e că sunt prinse în el aspectele cele mai importante ale vieții preoțești, și că el poate constitui un îndrumar plin de soluții pentru orice împrejurări, oricând și oriunde s-ar întâlni preotul cu ele.

Tratate despre Preoție au mai scris și alții. În volumul nu de mult publicat în Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă din București (1987) au fost adăugate, la *Tratatul* Sfântului Ioan Gură de Aur, și câte un *Cuvânt*, al Sfântului Grigore de Nazianz și al Sfântului Efrem Sirul. Al celui dintâi, care se leagă bine de al Sfântului Ioan Gură de Aur, se intitulează: *„Cuvânt de apărare pentru fuga în Pont după ce a fost hirotonit și pentru întoarcerea lui de acolo. În acest cuvânt și despre măreția slujirii prtoțești"*. Celor vechi le plăceau titlurile lungi! Sfântul Efrem Sirul are o scriere mai scurtă: *„Cuvânt despre preoție"*, precum se vede și mai scurt intitulată. Dacă ni se va potrivi, vom apela și la acești doi îndrumători de viață preoțească, și ei înscriindu-se în aceeași gândire originară despre preoție, care l-a condus și pe Sfântul Ioan Gură de Aur în alcătuirea *Tratatului* său, intitulat chiar *„Tratat despre preoție"*. Ediția din 1987 mai adaugă și *„Omilia rostită când a fost făcut preot"*. Traducerile sunt făcute, toate, de pr. D. Fecioru. Sunt indicate și traducerile mai vechi.

* * *

Cel dintâi lucru pe care Sfântul Ioan Gură de Aur îl dorește înțeles bine de către cititorii săi — mai ales de către cei doritori de preoție — este *sublimul și măreția preoției* și *marea răspundere a preotului în fața lui Dumnezeu și a oamenilor*. De altfel întreg *Tratatul* este o dezvinovățire a Sfântului Ioan Gură de Aur în fața Sfântului Vasile cel Mare, pentru faptul de a fi fugit multă vreme de preoție. Motivându-și fuga, arată că ea a fost provocată de teama de a nu fi vrednic de o asemenea slujire.

Se știe că în cele din urmă a primit-o, pentru că prea mulți îl învinuiau că fuge din slavă deșartă, ca să-i laude oamenii smerenia. Cum se pot întoarce lucrurile pe dos! Și în secolul IV ca și în al nostru!

Dialogul dintre cei doi, scris, evident, de Sfântul Ioan, e o capodoperă a demonstrației, cu mijloacele retoricii clasice, pe care amândoi o deprinseseră de la Libanius (314—393), marele retor păgân al Universității din Atena, care le fusese profesor. Încărcătura și mobilul dialogului sunt cu atât mai palpitante cu cât sunt alimentate de un scenariu care se preta de minune la exercitarea artei demonstrației. Sfântul Ioan fugise de preoție dar prin „înșelăciune" îl împinsese pe Sfântul Vasile s-o primească! Acesta din urmă era îndreptățit să-i ceară socoteală, ceea ce de altfel nici nu întârzie și nici nu ezită să facă. De la bun început scenariul devine atrăgător, și ne obligă să intrăm în logica atât a întrebărilor, cât și a răspunsurilor. Iar din acestea, să tragem învățăminte despre preoție. Evident, nu vom urmări toată desfășurarea demonstrațiilor. Ar însemna să luăm cititorilor plăcerea de a merge ei înșiși la lectura textului Sfântului Ioan. Vom sugera însă elementele dialogului ca să mărim interesul pentru el.

Dacă preoția era un rău sau o primejdie, pe care el o evitase, de ce l-a împins pe dânsul în această primejdie? — îl întreba Sfântul Vasile. Iar dacă nu era o primejdie, atunci el de ce a refuzat-o? (În special în cap. IV). Începând cu cap. V Sfântul Ioan își începe apărarea. O apărare ciudată. Se vede în ea stofa oratorului în devenire, iscusința de a-și alcătui argumente și virtuți tocmai din ceea ce „adversarul" îi socotea a fi slăbiciune și viciu. Cu abilitate de sofist întoarce cu ușurință lucrurile pe dos. Ne vom lămuri că nu e un simplu

exercițiu de sofist, numai când își va aduna concluziile în sprijinul ideii sublimului preoției.

Acuzat de Sfântul Vasile că l-a ademenit în preoție înșelându-l, el începe prin a proclama ingenios principiul că: *„Înșelăciunea nu este totdeauna păgubitoare, ci este bună sau rea, după gândul celor ce se folosesc de ea" (Cap. VI, ed. rom. 1987, p. 36).* Și apoi ca un adevărat artist în retorica demonstrației, face un pas mai departe, atacând el de data aceasta și cerându-i Sfântului Vasile: *„Dovedește-mi că am întrebuințat înșelăciunea cu gând rău"*. Și *„dacă n-am întrebuințat-o cu gând rău, ci cu gând bun, atunci este drept ca tu, om cu judecată, să mă lauzi că te-am înșelat, nu să mă hulești și să mă învinuiești"* (Ibidem).

Urmează o întreagă demonstrație cu exemple luate mai ales din strategia războaielor, ceea ce era la început socotită a fi înșelăciune, transformându-se încetul cu încetul în *istețime*. *„O victorie câștigată prin istețime, face ca patria să se bucure neștirbit de victorie"*, pentru că mor mai puțini decât prin lupta banală (Idem, p. 37), iar cei învinși sunt mai rușinați, pentru că n-au căzut în bătălie, ci în capcana istețimii învingătorilor.

Și acum Sfântul Ioan poate generaliza: *„Istețimea, cu cât o folosești mai mult, cu atât crește"* (Ibidem). Observația, după ce pornește de la viața militară, acum trece în domeniul psihologiei, și împrumută de aici definiții cu care își întărește și, nu numai că își justifică demonstrația, ci o și recomandă ca metodă de perfecționare a sufletului și a capacității dialectice de gândire.

Dar Sfântul Ioan, în apărarea sa, va merge și mai departe, explorând în folosul demonstrației sale și medicina, și unele procedee pedagogice ale Sfântului Pavel. De câte ori medicii nu înșală asupra bolii și asupra medicamentelor pe care le dau? O astfel de înșelăciune este în realitate *„purtare de grijă"*. Faptele oamenilor, așadar, se judecă după intențiile lor, conclude el, biruitor (cap. VII, p. 39).

Intenția Sfântului Ioan a fost aceea de a-l pune pe Sfântul Vasile în slujba lui Dumnezeu, — mărturisește el — iar cea mai mare slujire este preoția. Tocmai de aceea cere suflete mari și minunate. Convingerea Sfântului Ioan a fost că Sfântul Vasile avea un astfel de suflet mare, vrednic de primirea preoției. Că nu s-a înșe-

lat, o știm din istorie! Sfântul Ioan a știut-o de atunci, cunoscându-l încă din tinerețe. L-a împins pe Sfântul Vasile în preoție *„prin viclenie"*, pentru că știa *„că va fi folositor Bisericii"*. Îi arată virtuțile pe față, motivând că nu face altceva decât spune adevărul. El înțelege că Sfântul Vasile *din smerenie* respinge laudele, dar când e vorba de sluiirea Bisericii, nu smerenia, ci adevărul trebuie să prevaleze (p. 51). Tot ce mai poate răspunde Sfântul Vasile la aceasta, e să evite discuția: *„Să nu mai vorbim despre mine acum"* (p. 52).

Ei se admirau însă reciproc. Când îi vine bine, Sfântul Vasile nu face nici el economie de laude la adresa Sfântului Ioan. Și atunci cel care protestează e Sfântul Ioan: *„Pentru ce, o fericite, vrei să mă aduci aproape de rug?"* (p. 71). În cuvintele amândurora însă, ceea ce e prezentat cu cele mai frumoase cuvinte e *Preoția* însăși. Și nu sunt niște lăudători care nu țin seamă de condițiile în care se exercită preoția, de natura umană a preotului, de pericolele care îl pândesc. Amândoi au în vedere toate aspectele misiunii preoțești, și au grijă s-o situeze *în lume*. Această situare *în lume* e, inevitabil, situarea în societatea vremii lor.

Din această împrejurare, Sfântul Ioan Gură de Aur, mai ales, ne furnizează foarte importante date despre viața socială din sec. al IV-lea, despre mentalitățile epocii, despre oameni și lucrui, despre moravuri etc. Tratatul este astfel o importantă sursă istorică pentru cei care ar dori să știe ceva despre viața din sec. al IV-lea.

Tratatul, cu pretextul dialogului cu Sfântul Vasile, este în fapt ceea ce spune titlul: un tratat. Tot așa e și celălalt, al Sfântului Grigore de Nazianz, intitulat *„Cuvânt ..."*, iată de ce ne vom opri în primul rând asupra concepției lor despre preoție, iar apoi vom spune ceva și despre condițiile în care se desfășura misiunea preoților în sec. al IV-lea, și anume spre sfârșitul acelui secol. Și Sfântul Ioan și Sfântul Grigore de Nazianz au fost contemporani cu strămânii Ioan Casian și Sfântul Gherman din Dacia Pontică (v. Antonie Plămădeală, în „Mitropolia Ardealului", nr. 5 (sept. — octombrie) 1989 și în „Telegraful român", 35—38/1989, reluat și în „Magazin istoric" nr. 10 (283) 1990 și în „Noi Tracii" din Milano, nr. 184, februarie 1990).

* * *

Din chiar felul cum Sfântul Ioan argumentează obligația Sfântului Vasile de a se face preot, se vede că el are în vedere un preot dăruit în mod obligatoriu cu o seamă de calități care să-l recomande pentru aceasta. El e chemat să lucreze cu sufletele, cu păcatele și cu păcătoșii, și trebuie să aibă pricepere de a lucra cu acestea. *„Păstorul de suflete are nevoie de multă pricepere și mii de ochi, ca să vadă din toate părțile starea sufletească a păcătosului"* (p. 46). Numai așa va ști cum să-l trateze, să-l spovedească, să-i dea canonul potrivit în așa fel încât să-l câștige, să-l întoarcă de la viața păcătoasă și nu să-l piardă. Căci nu e ușor. Dacă unora li se dau canoane aspre, își pot pierde speranța îndreptării; dacă li se dau canoane prea ușoare, sau nu li se dau deloc, devin nepăsători, sau chiar devin și mai răi decât înainte. Duhovnicul trebuie să aibă pricepere de a da fiecăruia canonul pe măsura lui (p. 46).

Aș vrea să remarcăm, spre știința celor care neagă tradiția duhovniciei din viața creștină, și practica Tainei Spovedaniei, că iată, în sec. al IV-lea, aceasta era o practică bine statornicită în viața Bisericii. La vremea aceea o mare parte din rânduială privind penitența erau stabile, *Tratatul* e scris după Sinodul I ecumenic (325), poate între anii 372—378 sau, poate chiar după Sinodul II ecumenic (381), între anii 381—386 sau chiar spre anul 390, deci la îndemâna duhovnicilor se aflau deja instrumente suficiente de tratare, fie preventivă, fie punitivă, a păcatelor.

Preotul, în viziunea Sfântului Ioan, trebuie să fie plin de dragoste. Se va cunoaște că este ucenicul lui Hristos, dacă va avea dragoste, nu dacă va face minuni (cf. Ioan XIII, 35; p. 50), căci dragostea e mai mare decât harismele (cf. I Cor. XIII, sau I Cor. XII, 8—10). După *Tratat*, și evident în lumina Sfintei Scripturi, puterea a fost dată de Dumnezeu Fiului (Ioan V, 22). Acesta a încredințat-o preoților (p. 60), de aceea ceea ce face preotul jos, întărește Dumnezeu Sus (p. 59), motiv pentru care, fără preot, nimeni nu poate scăpa de focul Ghehenei, adică nu poate dobândi mântuirea (p. 60). Căci preoților, nu îngerilor li s-a dat a lega și dezlega (Matei XVIII, 18; Ioan V, 22, cf. p. 58).

E uimitor cum Sfântul Ioan știe să folosească Sfânta Scriptură pentru a scoate din ea învățături potrivite temei ce și-a propus, identificând în texte implicații dintre cele mai semnificative pentru rolul preoției în viața creștină și în mântuirea credincioșilor. Căci în viziunea sa preotul este mai ales *om pentru alții. „Preotul trebuie să aibă un suflet mare și curajos, ca să nu se descurajeze, să nu se deznădăjduiască de mântuirea celor rătăciți"* (p. 47).

Preotul este omul care trebuie să se dăruiască altora, căci *„omul care se îngrijește numai de mântuirea lui, mărginește numai la el folosul stăruințelor sale; dar păstorul de suflete întinde folosul strădaniei sale la tot poporul"* (p. 47). Această idee revine adesea în *Tratatul* său: *„Preotul trebuie să fie înfrânat, veghetor, să aibă ochii în patru, pentru că el trăiește nu numai pentru el, ci și pentru o atât de mare mulțime de oameni"* (p. 69).

Mereu, Sfântul Ioan Gură de Aur accentuează ceea ce de fapt e însăși esența preoției: o slujire pentru alții. Preotul slujește în primul rând lui Dumnezeu, în sensul că propovăduiește poruncile Sale, afirmă existența, puterea și iubirea Sa, slăvește și laudă măreția Lui (doxologia), învață că El este criteriul unic și sigur al moralei, și Cel care dispune de destinul nostru veșnic. Cel la care vom merge după moarte, Cel care judecă; dar, în același timp, preotul îi slujește și pe credincioși, pentru că îi pregătește pentru toate acestea, pentru întâlnirea cu Dumnezeu. El le întărește puterile și îi învață *cum* să-și pregătească aici destinul de dincolo. Dacă nu-i învață cum trebuie, e responsabil pentru destinul lor. Sau poate fi pedepsit, el *în locul lor*, dacă au greșit pentru că nu i-a îndrumat el pe calea cea bună. În privința aceasta am putea cita multe pagini de mare frumusețe din *Tratatul* Sfântului Ioan:

„Preoții sunt aceia cărora li s-a încredințat zămislirea noastră cea duhovnicească; ei sunt aceia cărora li s-a dat să ne nască prin botez. Prin preoți ne îmbrăcăm în Hristos (Gal. III, 27); *prin preoți suntem îngropați împreună cu Fiul lui Dumnezeu* (Rom. VI, 4; Col. II, 12); *prin preoți ajungem mădularele fericitului cap al lui Hristos"* (Col. VI, 15).

Toate acestea îl duc pe autor la concluzia că preotul e demn de mare cinste și ascultare, având aceste mari

calități și lucrări cu oamenii. Îl situează deasupra mărimilor lumii acesteia:

„Prin urmare e drept ca preoții să fie pentru noi nu numai mai înfricoșători decât marii demnitari și decât împărații, dar mai cinstiți și mai iubiți chiar decât părinții. Părinții ne-au născut din sânge și din voința trupului (Ioan I, 13); preoții însă ne sunt pricinuitorii nașterii noastre din Dumnezeu, ai acelei fericite nașteri din nou, ai libertății celei adevărate și ai învierii după har... Dumnezeu a dat preoților o putere mai mare decât părinților noștri trupești, nu numai când ne pedepsesc, ci și când ne fac bine. Deosebirea între unii și alții e tot atât de mare pe cât de mare este deosebirea între viața de acum și viața viitoare. Părinții noștri ne nasc pentru viața de acum; preoții pentru viața viitoare; unii nu ne pot apăra nici de moartea aceasta trupească, și nici nu pot îndepărta bolile care vin peste noi; ceilalți, de multe ori, au mântuit chiar sufletele bolnave, și pe cale de a pieri, pentru că le-au făcut unora mai ușoară pedeapsa, iar pe altele nu le-au lăsat chiar de la început să cadă în păcate, nu numai cu ajutorul învățăturilor și al sfaturilor, ci și cu ajutorul rugăciunilor. Preoții au puterea să ne ierte păcatele, nu numai când ne nasc din nou prin sfântul botez, ci și după ce ne-au botezat" (p. 60—62).

Iată motive pentru care Sfântul Ioan Gură de Aur nu ezită să-i condamne deschis pe cei care disprețuiesc preția. Parcă ar vorbi și unora din vremea noastră, acelora care au desființat preoția sacramentală în comunitățile lor rătăcite de la dreapta credință, așa-zisele culte neoprotestante, cărora poporul le zice secte: *„Deci cei care disprețuiesc pe preoți sunt cu mult mai nelegiuiți decât Datan (din Vechiul Testament,* Numeri XVI, 1—35) *și cei împreună cu el, și vrednici de mai mare pedeapsă"* (p. 61). Sfântul Ioan îi numește pe aceștia *„suflete ticăloase"* (p. 61).

Înălțând preoția atât de sus, Sfântul Ioan Gură de Aur se teme chiar să nu-i îndepărteze pe mulți de la preoție: *„Socotesc că cele spuse au sădit în sufletele ascultătorilor mei o teamă atât de mare de preoție, încât aceștia vor învinui de mândrie și de îndrăzneală nu pe cei ce fug de preoție, ci pe cei care, din proprie ini-*

ţiativă, se apropie de ea şi se străduiesc, pe toate căile, să dobândească această cinste" (p. 62).

* * *

Prin aceasta, de fapt, el deschide un nou capitol în expunerea sa, acela despre calităţile care se cer unui asemenea om care îşi asumă îndatoririle preoţiei. Îl urcă el pe treapta cea mai înaltă a scării, dar nu uită să arate şi ce calităţi se cade să aibă cel ce se dedică acestei misiuni. Căci unul ca acesta trebuie să fie un om deosebit. *„Trebuie să fie atât de curat, ca şi cum ar sta chiar în cer, printre puterile cele îngereşti"* (p. 57). Să aibă o bună pregătire, să cunoască metodele de lucru cu ereticii, cu evreii, cu elinii (p. 100) şi, mai presus de toate, să fie un om moral. Sub raportul pregătirii trebuie să cunoască Sfânta Scriptură, dar să aibă şi multe alte cunoştinţe despre oameni, despre ispitele care îi asaltează, şi despre cum trebuie dusă lupta cu ele. Nu poţi pune comandant de oştire pe un cizmar sau un fierar. Cine ar primi o asemenea slujbă ar fi un ticălos. Tot un irresponsabil ar fi şi acela care ar primi cârma unei corăbii, fără să fie pregătit pentru aceasta (p. 64). Cine ar da unuia care nu e arhitect să-i proiecteze o casă? Ar strica materialele (p. 97).

Sfântul Ioan Gură de Aur îi avertizează şi pe cei care intră în preoţie, şi pe cei care îi hirotoneşte, să fie conştienţi de ceea ce fac, ca să nu intre în preoţie oameni fără pregătirea necesară. De aceea Sfântul Apostol Pavel îi scrie lui Timotei ca *„mâinile să nu şi le pună degrabă pe nimeni"* (I Tim. V, 22). **Episcopul care face preoţi din oameni nevrednici, e ca un comandant care îşi angajează pe corabie piraţi care îl vor ataca şi pe el, şi pe ceilalţi corăbieri** (p. 78). El nu trebuie să se lase supus presiunilor când hirotoneşte un preot. *„Să fie cucernic, dar lipsit de mândrie; temut, dar iubit; autoritar, aspru, dar înţelegător. Trebuie să înalţe, cu multă autoritate, la treapta preoţiei numai pe cei vrednici, chiar dacă i-ar sta toţi împotrivă; şi iarăşi, cu aceeaşi autoritate, să nu primească în cler pe un nevrednic, chiar dacă ar fi toţi uniţi pentru numirea unuia ca acesta, ci să urmărească numai un singur scop: zidirea Bisericii, şi să nu facă nimic cu ură şi părtinire"* (p. 79).

* * *

Din cuprinsul *Tratatului* se vede cu claritate că Sfântul Ioan cunoştea bine realităţile timpului său, şi îşi dădea seama că mulţi intraseră în preoţie fără vocaţie, că între preoţi erau certuri, invidii, şi nu ezită să atragă atenţia asupra răului pe care îl fac aceştia Bisericii. Sfântul Pavel zisese că dacă pătimeşte un mădular, toate celelalte pătimesc. Dacă un preot e hulit, nedreptăţit, toţi resimt hula şi nedreptatea. Aşa ar trebui să fie. Se întâmplă însă şi altfel. Sunt cazuri în care ar trebui spus: *„Dacă pătimeşte un mădular, toate celelalte se bucură! ..."* (p. 73). Bun psiholog şi bun analist al realităţilor din vremea sa! Oamenii erau oameni şi atunci, cu aceleaşi păcate ca şi azi! Sfântul Ioan însuşi mărturiseşte că se temea de ... colegi (p. 74) şi, ştia din experienţă că, fără credinţă, nu se poate rezista la clevetiri (p. 73). Erau şi pe atunci din aceia care voiau să ia locul altora (p. 73), şi mulţi preoţi cădeau în păcate.

Despre preoţii care manifestau neglijenţă faţă de viaţa lor morală, Sfântul are cuvinte grele. El îi avertizează pe toţi că se află în văzul şi urmărirea tuturor şi că păcatele preotului, chiar egale cu ale altora, la el sunt văzute mai mari. Toţi măsoară păcatul după dregătoria celui ce-l săvârşeşte (p. 72). Cel mai mic păcat al preotului îi pune în umbră toate virtuţile, deşi *„om e şi el"*, recunoaşte Sfântul Ioan (p. 73). E om, dar trebuie să fie înger. Căci dacă alunecă pe alăturea de drumul cel drept, prietenii îi ajung duşmani, şi abia aşteaptă să-l înlăture din locul unde se află, ca să-i ia locul.

Preoţii trăiau şi pe atunci într-o societate în care nu toate mergeau foarte bine. Multe văduve stricau case şi făceau fapte urâte (p. 80). Pe acestea preotul nu trebuia să le ajute, nici să le viziteze. O grijă şi mai mare trebuiau să aibă de fecioare. Numărul văduvelor din Antiohia, pe vremea Sfântului Ioan, era de 3000 şi, în cea mai mare parte, erau întreţinute de Biserică (p. 80). Un număr extrem de mare.

Tratatul cuprinde informaţii despre moralitatea epocii, care arată că era destul de căzută şi, acest lucru, dădea mult de lucru preoţilor. Ei trebuiau să-şi păstreze o ţinută demnă de urmat pentru credincioşii lor. Diavolul bagă tâlharii în Biserică, pe acolo pe unde preotul

n-a păzit-o bine (p. 101). Prin aceste cuvinte Sfântul Ioan atrage atenția asupra luptei preoților cu ereticii, cu sectanții vremii. Parcă ar descrie unele situații din vremea noastră. *„Mare este primejdia în lupta cu acești ereticii Îngustă și anevoioasă este calea, și mărginită de o parte și de alta de prăpăstii adânci. Frica nu este mică. Te temi ca nu cumva lovind pe unul, să fii rănit de celălalt"* (p. 103).

Două mijloace indică Sfântul Ioan îndeosebi, în această luptă: predica și exemplul vieții personale, adică predica vieții. *„Dacă preotul trebuie să ardă sau să taie, trebuie neapărat să se folosească de predică"* (p. 99). Pentru aceasta trebuie să fie foarte bine pregătit. *„Fiți gata de răspuns oricui vă cere vouă cuvânt"* (I Petru, IV, 15). Dar mai ales prin purtările lor trebuie să vorbească preoții. *„Mulțimea păstoriților se uită la purtările conducătorilor lor ca la un model, și caută să se asemene în purtări cu ei"* (cf. Înț. lui Isus, fiul lui Sirah X, 2 cf. p. 71). Sfântul Ioan combate cu toată tăria păcatele preoților, tocmai pentru că acestea îi vatămă pe toți credincioșii (p. 72), și îi fac pe mulți să se îndepărteze de la credință.

* * *

Despre moralitatea epocii are cuvinte de condamnare și Sfântul Grigorie de Nazianz: *„Niciodată n-au fost printre creștini atâtea păcate și atâta ocară"* (p. 163). Ca și Sfântul Ioan Gură de Aur, și Sfântul Grigorie de Nazianz deplânge și moravurile unora dintre preoții epocii: *„Mi-a fost rușine să fiu alături de ceilalți preoți, care, cu nimic mai buni decât gloata — mare lucru dacă nu chiar cu mult mai răi — intră în locurile cele preasfinte cu mâini nespălate, cum se spune, și cu suflete necurate; care, înainte de a fi vrednici să se apropie de cele sfinte, se apucă de altar, se înghesuie și se împing în jurul Sfintei Mese, ca și cum ar socoti că preoția nu-i chip de virtute, ci mijloc de trai, nu-i slujire plină de răspundere, ci domnie fără îndatoriri. Și sunt aceștia la număr aproape mai mulți decât cei pe care îi păstoresc. Slabi în credință, ticăloși, cu toată strălucirea lor! Încât, după părerea mea, cu trecerea timpului și creșterea răului, n-au să mai aibă peste cine păstori, căci toți au să fie învățători în loc de ucenici ai lui Dumnezeu, după*

cum spune profeția (Isaia LIV, 13; Ioan VI, 45) și toți vor prooroci, ca să fie și Saul printre prooroci, precum spune proverbul (I Regi, X, 11) și istoria cea veche" (p. 163).

* * *

Văzând cum era epoca și o parte din preoțimea epocii, înțelegem mai ușor de ce și Sfântul Ioan Gură de Aur și Sfântul Grigorie de Nazianz au simțit nevoia să alcătuiască tratate despre preoție. Ele aveau intenția să atragă luarea aminte asupra măreției și răspunderilor preoției, să combată relele, și să deschidă ochii celor care se îmbulzeau la preoție, că o făceau spre pierderea lor, chiar dacă aparent, pentru moment, aveau din aceasta unele foloase. Sfântul Ioan Gură de Aur îl dă drept exemplu pe Sfântul Pavel care le scria Corintenilor că *„cu frică mare și cu cutremur"* a mers la ei (I Cor. II, 3). Și iată cum comenta aceste cuvinte: *„Așa grăia un om care a fost răpit până la al treilea cer și a luat parte la tainele lui Dumnezeu"* (II Cor. XII, 2—4), deci cu atât mai mult preoții trebuie să simtă frică și cutremur în misiunea lor (p. 63).

Din păcate, atunci ca și azi, mulți cădeau în păcatul slavei deșarte, crezându-se mari, în loc să-și simtă smerenia, crezându-se stăpâni pe cuvânt și pe judecata altora, în loc să fie slujitori; căzând în mrejele influențelor, în loc să fie liberi în Hristos. Sfântul combate aceste păcate preoțești. Îi blamează pe cei care țin predici ca să placă credincioșilor, lingușindu-i slugarnic, onorând nemeritat pe unii, ignorând pe săraci și făcând hatârurile bogaților, având smerenie de ochii lumii, dar hrănindu-și cu grijă o ascunsă slavă deșartă (p. 65).

Bun observator, fin psiholog, Sfântul Ioan observă și descoperă și păcatele subtile ale unor preoți care îi vrăjmășesc pe alți preoți, denunțându-le unora ca acestora, pe de o parte *bucuria și mulțumirea sufletească pe care le-o pricinuiesc cusururile și greșelile celorlalți slujitori"*, pe de altă parte *„mâhnirea pricinuită de succesele și bunăstarea altora"* (p. 65). Cu câte astfel de situații nu ne întâlnim și noi azi! Oare nu vin unii să-i reclame pe cei care au nume bun și realizări frumoase, contestându-le ca să și le scoată în evidență pe ale lor, și să ceară să le ia locul? Ca să nu mai vorbim de cei reclamați ca incapabili, tot cu intenția de a nu-i lăsa să

promoveze pe aceia, ci să fie luaţi ei în evidenţă. Frumos ar fi să-şi pună în valoare calităţile lor, fără să le compare neapărat cu ale altora, cu care sunt apropiaţi ca valoare.

Sfântul Ioan Gură de Aur face un apel insistent şi la episcopii care hirotonesc şi numesc preoţii, invitându-i să nu încredinţeze harul celor care nu-şi cunosc vocaţia şi vin la preoţie din întâmplare. După părerea lui cei mai mulţi ar trebui să fugă de preoţie, cunoscându-i răspunderile, iar dacă au intrat în ea şi simt că n-o pot onora, să plece din ea înainte de a fi judecaţi şi caterisiţi (p. 67). Plecarea din preoţie din astfel de motive, din proprie iniţiativă, ar fi o cinste pentru cel ce ar face-o (67). De aceea el însuşi a fugit de preoţie atâta vreme (p. 69).

Când Sfântul se ocupă de calităţile pe care trebuie să le aibă candidaţii la preoţie, de fapt se ocupă de metehnele pe care nu trebuie să le aibă, evident contrariul lor fiind virtuţile care i-ar recomanda pentru preoţie. De pildă, analizând capacitatea unora de postire, priveghere, îndurare de viaţă aspră, spune că acestea sunt semne foarte bune, dar numai dacă cei în stare de acestea sunt în stare să rabde insulta, ocara, mustrarea pe nedrept, *fără să se mânie*. Dacă nu rezistă mâniei, nu sunt buni, căci pe aceştia *„îi ameninţă focul iadului"* (Matei V, 23). Cei care se mânie uşor, nu pot fi pastori buni. *„Nimic nu tulbură atât de mult curăţirea minţii şi limpezimea judecăţii, ca mânia fără socoteală, care izbucneşte cu multă furie"* (p. 70). *„Mânia* — spune Scriptura — *pierde şi pe cei înţelepţi"* (Prov. XV, 1).

Autorul *Tratatului* cunoaşte bine sufletul omenesc! Şi avea cunoştinţe şi intuiţii sociale de mare exactitate, ca unul care studiase preoţia în context biblic, tradiţional, dar şi în contextul social al epocii. El era sigur că în preoţie impostura nu durează, nu poate dura. Se descoperă. Căci preotul e ţinta unor priviri atente, critice, din partea tuturor, *chiar şi*, şi mai ales, *din* partea păstoriţilor lui. *„Nu-i cu putinţă să rămână ascunse păcatele preoţilor. Dimpotrivă ies repede la iveală chiar cele mai mici păcate"*. Cunoscător al jocurilor atletice — ca şi Sfântul Pavel de altfel — Sfântul Ioan îi compară pe preoţi cu atleţii. Aşa cum aceştia îşi descoperă slăbiciunile în arenă, tot aşa preoţii şi le descoperă când ies la

pastoraţie în lume, dacă au astfel de slăbiciuni. Şi nimeni nu-i iartă (p. 71). De aceea preotul trebuie să fie acelaşi când e în singurătate şi când iese în lume, *„în toate împrejurările din viaţa lui"* (p. 72).

Nu neapărat din sentimente de ură, ci pentru că oamenii vor să vadă în preot un model de virtute, pe omul care să semene cu cuvintele lui, de aceea îl judecă mai aspru decât se judecă pe ei înşişi. *„De aceea preotul trebuie să se întărească din toate părţile, ca şi cu nişte arme de oţel, cu zel mare şi cu neîntreruptă supraveghere a vieţii sale. Trebuie să se uite mereu în jurul său, ca nu cumva să-i găsească cineva un loc descoperit şi nepăzit şi să-i dea o lovitură de moarte. Toţi stau în jurul lui gata să-l rănească şi să-l doboare; nu numai vrăjmaşii şi inamicii lui, ci chiar mulţi din cei ce-i arată pe faţă prietenie"*.

Citind cineva aceste rânduri şi-ar putea pune întrebarea: de ce atâta ură, pândire a păcatelor preoţilor? Cred că nu e vorba chiar de ură. E vorba de dorinţa celor din jur de a-l şti pe preot autentic, pur, adevărat preot. Căci credincioşii nu ar accepta ca preotul doar să-şi ascundă bine păcatele, ci să nu le aibă. Unul care doar şi le-ar ascunde bine, n-ar fi un preot adevărat. Şi credincioşii vor fără încetare să se asigure de aceasta. Se ştie că atunci când se conving, ei sunt în stare de orice sacrificiu pentru preotul lor. Când nu se pot convinge sau mai rău, când se conving de contrariu, ei văd în preot doar un instrument al harului, îl folosesc pentru har, dar îl disprețuiesc ca om şi, în cele din urmă, cer îndepărtarea lui. Credincioşii nu pot accepta prea mult diferenţa dintre preotul — sacerdot, şi preotul — om. Aceştia doi trebuie să fie unul, şi nu adunat în preotul — om, ci în preotul — sacerdot, deţinător al harului şi lucrător al Tainelor lui Dumnezeu.

Evident că preotul e *şi om*. Dar ca preot el trebuie să fie altfel decât ceilalţi oameni.

Iată de ce Sfântul Grigorie de Nazianz zice: *„Preotul trebuie să ştie că un credincios de rând este rău când face fapte rele, fapte vrednice de pedeapsă, pentru care legea este un stăpân aspru; iar un preot, un întâistătător, este rău când nu este bun în cel mai înalt grad"* (p. 166). De aceea preotul *„trebuie să-şi măsoare faptele sale cu poruncile, nu cu faptele vecinilor"* (p.

166), deci nu cu ale oamenilor, ale credincioşilor de rând. Pentru aceasta îi trebuie rugăciune, răbdare, devotare misiunii preoţeşti, luptă cu cele *omeneşti* din el, până la măsura în care să prevaleze în *toată* viaţa lui cele duhovniceşti.

Sfântul Ioan Gură de Aur ştie de toate acestea. El spune la un moment dat: *„Mai multe sunt valurile care tulbură sufletul preotului, decât vânturile care frământă marea"* (p. 65). Sfântul Ioan are înţelegere, până la un anumit loc, dar mai departe e necruţător. Şi pe bună dreptate.

Ca şi atunci, şi astăzi credincioşii sunt la fel de exigenţi. Ei cer preoţi buni. Ei cer *„preoţi adevăraţi"*. În multe din scrisorile lor cer *„preoţi credincioşi"*. Adică ei pun la îndoială chiar credinţa preotului, atunci când îi descoperă anumite lipsuri, păcate, incorectitudini în atitudini, în administrarea bunurilor parohiei. Tendinţa celor care judecă e întotdeauna să împingă judecata până la limite, şi atunci devin radicali. Poate că uneori exagerează. O dezordine în administrarea bunurilor, o chitanţă netăiată la vreme, o vorbă aruncată iresponsabil, poate fi o mânie sau o neglijenţă de moment, nu neapărat o dovadă de necredinţă...! Un păcat. Ca toate păcatele pe care le fac şi credincioşii, nu numai necredincioşii. Zic unii: un păcat e un moment de necredinţă. Sau de slăbire a credinţei. Sau de îndoială. Poate fi şi aşa, dar nu e neapărat aşa. Poate fi rodul rău al firii omeneşti, supusă ispitelor celui rău. Dar, oricum, ştiind cum se alcătuiesc judecăţile celor care pândesc viaţa preotului, acesta trebuie să fie cu mare atenţie în toate. Şi nu cu atenţie în a-şi ascunde păcatele şi slăbiciunile, ci să nu le aibă. *„Căci nu este nimic ascuns care să nu se descopere"* (Luca VIII, 17).

Sfântul Grigorie de Nazianz scrie şi el: *„Preotul trebuie întocmai ca argintul sau aurul, să nu sune niciodată fals"* (p. 164). Mai întâi pentru că aceasta se vede repede, dar şi pentru că el devine astfel un model rău. Credincioşii pot zice: dacă părintele face aşa, pot face şi eu! Căci el ştie ce face. El ştie ce e bine şi ce e rău. Şi dacă nu e rău pentru el, nu poate fi rău nici pentru mine. Cu drept cuvânt, aşadar, Sfântul Grigorie de Nazianz scrie despre păcatele preoţilor în stilul lui colorat, metaforic, plin de comparaţii şi asemănări, ca să fie convingător:

„Nu se prinde aşa de uşor vopseaua de o stofă, nici mirosul plăcut sau neplăcut de obiectele din apropiere, şi nici boala numită ciumă nu se răspândeşte aşa de uşor în aer şi cu ajutorul aerului în fiinţe, pe cât de uşor se prind de păstoriţi păcatele întâistătătorului, ale preotului. Se prind cu mult mai uşor decât faptele lui bune, decât virtuţile lui... căci păcatul se imită uşor, că e la îndemâna tuturor" (p. 164). Şi când păstoriţii cad în păcatele păstorilor, din cauza lor, păstorii vor suferi pedepsele pe care le merită păstoriţii lor, deoarece au fost modele rele (p. 197).

Evanghelia — spune Sfântul Grigore de Nazianz — trebuie să se răspândească datorită purtării preoţilor nu mai puţin decât cuvântului lor (p. 198). Altfel preotul ar fi unul care fericeşte poporul cu minciuni (Isaia IX, 16, cf. p. 191).

Multe sunt calităţile pe care şi Sfântul Grigore de Nazianz le cere preotului. În primul rând să aibă un perfect echilibru sufletesc şi să fie un om în care metodele, alternând, să nu se contrazică, ci să se completeze în chip armonios şi să se acomodeze fiecărui caz în parte, cu care lucrează pentru îndrumarea sufletului: *„Preotul trebuie neapărat să fie simplu şi unitar, potrivit cu spiritul de dreptate pe care trebuie să-l aibă în toate, dar şi multiform şi variat, potrivit cu firea deosebită a fiecărui credincios, iar în cuvânt să fie destoinic şi folositor tuturor"* (p. 182). Sfântul Grigore de Nazianz se dovedeşte a fi foarte bun psiholog, bun duhovnic şi bun pedagog. Ca şi Sfântul Ioan, şi el ştie că nu tuturora li se potriveşte aceeaşi măsură şi că, aplicând mecanic aceeaşi măsură tuturor, preotul ar greşi:

— *„Pe unii oameni îi vindeci cu cuvântul; pe alţii îi îndrepţi cu pilda vieţii tale"*.

— *„Unora le e de folos lauda, altora mustrarea: dar şi una şi alta la timpul lor; că vătămi dacă lauzi fără socoteală şi când nu e timpul"* (p. 175).

— *„Pe unii îi îndrepţi dacă îi mustri în văzul şi auzul lumii, iar pe alţii dacă îi sfătuieşti în taină"*.

— *„Faţă de alţi oameni e mai bine să treci cu vederea unele din faptele lor"*.

— *„Pe unii trebuie să te mânii uneori, fără ca în sufletul tău să fii mâniat pe ei"*.

— *„Adeseori e mai folositor ca pe unii să-i birui, iar de alţii să te laşi biruit"* (p. 175).

De ce toate aceste metode aparent contradictorii? Pentru că *„unora le este bună şi folositoare o doctorie, altora o doctorie contrară"* (p. 176).

* * *

Numai din aceste câteva îndrumări de mai sus, ne putem uşor da seama câtă pricepere îi trebuie preotului în misiunea lui. Nu e o misiune simplă şi uşoară. Acest lucru e evident din ambele *Tratate*, din care am căutat să alcătuim un portret al preotului de azi şi dintotdeauna.

Am pomenit la început şi de un *Cuvânt despre preoţie* al Sfântului Efrem Sirul. E mai scurt, dar ideile cuprinse în el sunt în mare aceleaşi ca şi în primele două. Şi el avertizează ca preoţia să nu se ia cu nevrednicie, pentru că aşa ceva se pedepseşte (Num. XVI, 1—25). Fiind o treaptă de mare cinste, Sfântul Efrem cere respect şi iubire pentru preoţi, şi îi condamnă pe cei care îi disprețuiesc, bineînţeles pe cei care o fac fără nici un temei. Căci *„fără cinstirea preoţiei nu se dă iertare de păcate"* (p. 226). Preoţia e *„comoară"*, *„pavăză"*, *„turn neclintit"*, *„temelie tare care de pe pământ se înalţă până la bolta cerească"* (225). Aşa e preoţia în gândirea lui Dumnezeu, a Mântuitorului care a instituit-o şi care i-a conferit drepturi sfinte şi datorii pe măsură. Aşa o prezintă aceşti trei mari gânditori creştini, şi aşa a predat-o vechea tradiţie ortodoxă Bisericii dintotdeauna, deci şi Bisericii de azi.

Avem ce învăţa de la ei. Cele însăilate de noi mai sus n-au putut prinde decât anumite linii generale ale portretului adevăratului preot. Textele celor trei autori sunt atât de dense, încât sunt aproape imposibil de rezumat. De aceea trimiterea la lectura lor atentă e cel mai bun lucru pe care îl putem recomanda şi preoţilor şi credincioşilor.

CAPITOLUL XIX

PREOTUL ÎN SCAUNUL SPOVEDANIEI

Potrivit unui obicei moştenit, deci nu e o regulă, unii episcopi fac hirotesirea întru duhovnic a preoţilor în taină, în altar. Eu am urmat acestui obicei şi le dau atunci noilor duhovnici sfaturi de taină, personale, îndrumându-i cum trebuie să-şi înţeleagă misiunea preoţească şi, în special, cum trebuie să-şi înţeleagă misiunea de duhovnici. De data aceasta m-am gândit să spun câteva lucruri în legătură cu misiunea de duhovnic a noului intrat în preoţie, în faţa dvs. a tuturor, fiindcă toţi suntem interesaţi să ştim cât mai multe despre misiunea unui preot duhovnic. Ce are el de făcut? Ce se aşteaptă de la dânsul? Ce misiune deosebită îi încredinţează Biserica? Ce aşteaptă credincioşii de la el şi, mai ales, ce aşteaptă Dumnezeu de la el.

Preotul, instituit de Mântuitorul Iisus Hristos în viaţa Bisericii prin Sf. Apostoli, are misiunea de a sfinţi prin Sfintele Taine şi Ierurgii, de a învăţa prin cuvânt şi prin exemplul personal, şi de a sluji în biserică şi în tot locul lui Dumnezeu şi oamenilor. De a învăţa despre Dumnezeu că există, că este Creatorul lumii, că este Creatorul nostru al tuturor, că şi noi, fiii Lui, suntem între noi fraţi. Că Dumnezeu creându-ne nu ne-a lăsat în părăsire, că veghează asupra noastră a tuturor, aşa cum spune Mântuitorul că nici un fir din părul capului nu cade fără ştirea lui Dumnezeu. Dumnezeu veghează asupra destinelor noastre în cele mai mici amănunte, iar preotul e cel care trebuie să dea mărturie despre Dumnezeu în faţa noastră, a oamenilor, şi care trebuie să dea mărturie lui Dumnezeu despre noi.

Cuvânt la hirotesirea în duhovnic a preotului Papară Zamfir Dan rostit în biserica din Sălişte — Grui, judeţul Sibiu, în ziua Sf. Ioan Botezătorul din anul 1996.

Nouă ne dă mărturie despre Dumnezeu, iar lui Dumnezeu îi dă mărturie despre noi. Pentru că preotul are misiunea de a conduce viața sufletească a credincioșilor care i s-au încredințat. El răspunde în fața lui Dumnezeu de credincioșii care i s-au încredințat.

Preotul este duhovnic. Mare taină este taina duhovniciei. Fără îndoială și celelalte sunt tot atât de mari. Fiindcă prin Botez preotul ne introduce în creștinism, în casa lui Dumnezeu. Preotul ne sfințește apoi toate evenimentele vieții și Îl aduce pe Hristos în viața fiecăruia prin Sfânta Împărtășanie. Preotul sfințește căsătoria și nașterea de prunci. Preotul ne conduce pe ultimul drum ,atunci când încheind socotelile cu viața pământească ne prezentăm dincolo, în fața lui Dumnezeu. Preotul ne conduce până la ultimul pas pe lumea aceasta, ca și cum ar da mărturie despre noi lui Dumnezeu până în ultima clipă a trecerii dincolo. Și va da, fără îndoială, mărturie despre noi *și dincolo.*

Dar preotul, fiind duhovnic, are misiunea extraordinară, permanentă și tainică de a ne împăca cu Dumnezeu. De a face în așa fel încât slăbiciunile noastre omenești, greșelile noastre omenești, păcatele noastre, să le facă, în virtutea mandatului primit de la Dumnezeu, iertate, și să ne nască din nou. Să ne facă din nou curați, așa cum am fost înainte, prin iertarea pe care ne-o dă după mărturisire, prin Taina spovedaniei.

Mare lucru este acesta și mare privilegiu. Eu aș zice că este cel mai mare privilegiu care s-a dat vreodată oamenilor. Acesta ca oamenilor să li se poată șterge trecutul. Gândiți-vă: de câte ori nu facem noi fapte ireversibile și iremediabile, condamnabile din punct de vedere moral. Legile civile nu știu ce-i aceea iertare. Legile civile pedepsesc orice călcare de lege. Iată că în creștinism există această posibilitate ca pentru greșelile împotriva normelor morale, prin duhovnic să fii iertat și să te împaci cu Dumnezeu. Chiar dacă aici pe pământ trebuie să-ți plătești unele fărădelegi, că drept este ca pe unele să le plătești dacă le-ai făcut, dar în conștiința ta ai posibilitatea să te știi împăcat cu Dumnezeu, să te știi iertat de ceea ce ai făcut.

Așa se întâmplă miracolul extraordinar al nașterii din nou. Aceasta înseamnă *om nou.* Mântuitorul și Sfântul Aposal Pavel, teologii și preoții în predicile lor vor-

besc adesea despre *nașterea din nou.* Ce este așadar nașterea din nou? Bineînțeles că nu este aceea pe care o înțelegea Nicodim, unul din învățații Legii vechi, care în întâlnire cu Mântuitorul L-a întrebat: *Doamne, cum o să mă pot eu naște din nou, că doar n-o să pot eu intra din nou în pântecele maicii mele?* Ei bine, nașterea din nou este nașterea spirituală prin iertarea păcatelor. Devii realmente om nou prin aceea că ți s-a șters tot trecutul.

Acest lucru se face prin duhovnic. Duhovnicul are această putere teribilă de a lega și dezlega. Vă dați dvs. seama ce înseamnă să dai unui om puterea de a dezlega păcatele, cu convingerea netă și sigură că odată pronunțată de către el dezlegarea, această pronunțare este luată în considerare de Dumnezeu? Și că din lista neagră a lui Dumnezeu ești șters din momentul acela prin cuvintele preotului?

Este așa, pentru că așa ne-a spus Dumnezeu că este. Și noi credem toți în această misiune iertătoare, extraordinară, teribilă, înnoitoare a preotului prin oficiul lui de duhovnic. Eu spun întotdeauna duhovnicilor pe care îi hirotesesc după ce i-am hirotonit preoți: să știe ce mare răspundere au. Fiindcă este adevărat că Dumnezeu ne iartă; este adevărat că Dumnezeu ia aminte la pocăința celui care a greșit. Dar trebuie să existe această pocăință. Toate păcatele se iartă, cu o singură condiție: să fie recunoscute ca păcate. Să fie recunoscute ca păcate și să fie căință pentru ele.

Toate păcatele se iartă. Există o singură excepție: păcatul împotriva Duhului Sfânt. Așa ne spune Mântuitorul. E vorba de păcatele care se fac din rea-voință, din rea-credință, pentru care nu se cere iertare și care nu sunt recunoscute ca păcate de către cel care le-a săvârșit. Păcatul împotriva Duhului Sfânt este păcatul împotriva evidenței. Adică toți văd că peretele acesta e alb, și totuși vine unul și spune că e negru. Toată lumea știe că e alb, și unul singur spune că e negru. Aceasta este păcat împotriva evidenței. Acesta nu se poate ierta pentru că vine dintr-o pervertire totală, fundamentală, ontologică, dintr-o pervertire cumplită a sufletului omenesc, aceea de a nu recunoaște evidența.

Acest păcat nu se iartă. Recunoscut, se iartă, pentru că toate păcatele recunoscute se iartă. Recunoscut, iese

din categoria păcatelor împotriva Duhului Sfânt. De aceea primul lucru pe care trebuie să-l aibă în vedere duhovnicul în scaunul spovedaniei este acesta: să-l facă pe cel care vine să-şi spună păcatele, să le recunoască. Şi să facă promisiunea că nu le va mai face. După puterea lui, să facă pe loc promisiunea, să vrea atunci să nu le mai facă. Aceasta este condiţia care duce la iertare. De aceea, după fiecare spovedanie, chiar dacă se dă un canon, chiar dacă se dă o amânare de la Sf. Împărtăşanie, păcatele se iartă. Păcatele mărturisite se iartă. Împăcarea cu Dumnezeu se produce în momentul acela, şi ea depinde de înţelepciunea, de tactul, de cunoaşterea, de priceperea duhovnicului.

Fără îndoială, sunt păcate care necesită o oarecare formă de pocăinţă. De aceea Sf. Părinţi au stabilit canoane, care spun: pentru o greşeală anumită, trebuie să se facă următoarea pocăinţă, oprire de la împărtăşanie, metanii etc. I se dă penitentului un oarecare canon şi acesta, în taina sufletului şi a odăii lui, trebuie să facă această pocăinţă, pentru ca să simtă şi în felul acesta iertarea lui Dumnezeu care i-a venit prin preot.

Preotul trebuie să ierte, dar trebuie să fie şi cu grijă ca să dea celor cu păcate mai grele o anumită penitenţă de executat. Să nu fie nici prea grea, să sperie, să nu fie nici prea uşoară, încât să creadă credinciosul respectiv că se iartă prea uşor, şi că totul se iartă fără condiţii. Totul se iartă, dar cu condiţia îndreptării şi cu o anumită condiţie a ispăşirii păcatului respectiv.

Iată lucruri pe care trebuie să le ştie duhovnicul.

Dar lucrul cel mai important pe care trebuie să-l ştie duhovnicul, este acela că trebuie să păstreze secretul spovedaniei. Este o obligaţie esenţială. Duhovnicul care dezvăluie secretul spovedaniei, trebuie depus de îndată din treapta preoţiei, ca nedemn de ea.

Aceasta este rânduiala. E foarte aspră, dar altfel nu se poate, pentru că preotul care dezvăluie secretul spovedaniei, îşi pierde încrederea credincioşilor. E o trădare a lor. De aceea sfatul cel dintâi şi cel mai important pe care îl dau eu tuturor duhovnicilor este acesta: *păstraţi secretul spovedaniei.*

Spovedania se face ca în faţa lui Dumnezeu. Preotul nu mai este atunci om ca toţi oamenii. În scaunul spo-

vedaniei el este ca şi Dumnezeu care ascultă mărturisirea omului. El nu are dreptul prin urmare să facă uz de ceea ce au auzit urechile lui. Nu are dreptul să facă uz în faţa nimănui, nici în faţa altui preot, nici în faţa episcopului, decât când are un caz foarte grav pe care nu ştie cum să-l rezolve. Atunci vine la episcop să-i ceară sfat, dar nu-i spune despre cine este vorba. Nu are voie să dezvăluie numele celui în cauză.

Duhovnicul trebuie să primească spovedania, dar numai a aceluia care vine să se spovedească. Aceasta e o altă regulă importantă. Că sunt unii care vin şi-i spovedesc pe alţii. Pe asemenea oameni duhovnicul nu trebuie să-i spovedească. Fiecare îşi spovedeşte păcatele lui, cele pe care le-a făcut el. Şi, odată spuse, păcatele sunt spuse pentru totdeauna. Penitentul nu le mai spune niciodată nimănui. Odată iertate, sunt iertate pentru totdeauna şi nu le mai repetă la altă spovedanie. Iar preotul, odată ce le-a auzit, nu şi le mai aduce aminte. Nu le aminteşte nici măcar celui care i le-a spovedit odată. Acela trebuie să rămână cu convingerea că s-au iertat şi s-au uitat. Să nu rămână cu vreo jenă faţă de preot.

Preotul nu trebuie să-şi schimbe atitudinea faţă de cel de la care a auzit spovedania. Acela trebuie să-şi menţină în faţa preotului aceeaşi demnitate pe care a avut-o mai înainte. Să-şi menţină demnitatea şi în faţa lumii. Preotul nu are voie să se prevaleze de ceea ce a auzit la spovedanie, în nici o împrejurare şi sub nici o formă. Fiindcă ceea ce s-a spus la spovedanie e lucru de taină, e lucru de mare încredere în preot şi în Dumnezeu.

Un caz petrecut de mult în Polonia, la curtea unui rege, ne poate fi un exemplu de păstrare a secretului spovedaniei chiar cu preţul vieţii.

Bănuindu-şi soţia de adulter cu unul din curteni şi fiind foarte gelos, un rege a pândit-o când s-a dus la duhovnic să se spovedească. Îndată după aceea a chemat pe duhovnic la sine şi i-a poruncit să-i dezvăluie ce i-a spus regina la spovedanie. Preotul i-a răspuns că, în legătură cu spovedania, nu poate primi porunci de la nimeni. *„Dar eu sunt regele şi am puteri nelimitate. De mine eşti obligat să asculţi. Cu atât mai mult, cu cât e spre binele ţării, pentru că regina, dacă face ceea ce*

se vorbește, trebuie pedepsită". — „Regina și-a spovedit păcatele lui Dumnezeu, nu mie. Eu am fost doar martor și nu pot trăda taina spusă lui Dumnezeu". — „Vei muri, dacă nu-mi spui" — l-a amenințat regele. *„Voi muri dacă așa crede Măria Ta să trateze un preot credincios misiunii lui preoțești. Ce-ai zice dacă cei care ți-au depus jurământ de credință, te-ar trăda în cazul în care le-ar fi amenințată viața?"*

Dar regele era prea furios și prea doritor să-și confirme infidelitatea soției sale. Preotul i-a spus că soția îi este fidelă, dar el nu l-a crezut. A pus de l-a legat și l-a dus la marginea unui fluviu, amenințându-l că dacă nu-i spune adevărul, îl va arunca în apă și îl va îneca. Preotul a refuzat până în ultima clipă și a fost aruncat în fluviu. Fiind cu mâinile și cu picioarele legate, s-a înecat de îndată. Cinstea reginei a fost însă însă salvată. Și demnitatea preoției.

Un asemenea preot, ca' acesta, poate fi sigur că își va câștiga încrederea credincioșilor lui, dacă aceștia vor ști că păstrează secretul spovedaniei. Unui asemenea preot oricine va avea toată încrederea să-i spună orice și, în felul acesta, prin el, să se împace cu Dumnezeu.

Așa trebuie să arate un bun duhovnic, în afară de faptul că trebuie să fie un bun sfătuitor, un înțelept prieten al tuturor credincioșilor lui.

Preotul nu-ți poate fi decât prieten de încredere. El îți știe secretele. Dar le știe ca pe secretele încredințate lui Dumnezeu, nu lui. De aceea preotul are în mâinile sale inimile credincioșilor săi. De aceea e ascultat. De aceea e iubit. El e cel care îi împacă pe credincioși cu Dumnezeu.

Cine uită acest lucru despre preot, înseamnă că nu știe ce este un preot. Preotul care uită despre sine acest lucru, nu este un adevărat preot. Dar cei care sunt adevărați preoți țin în mâinile lor sufletele comunității ce le-a fost dată în păstorire, mai mult decât oricine altul.

Credincioșii știu că din mâinile lui se vor cere sufletele lor. Preotul ideal este acela care se luptă să ajungă în fața Dreptului Judecător cu întreaga lui turmă. Una pe pământ, una în ceruri!

* * *

În limbajul tradițional bisericesc spunem că, atunci când spovedește, preotul se află în *„scaunul spovedaniei"*. Se spune așa și pentru că preotul stă pe scaun când spovedește, ca să fie odihnit și concentrat numai asupra slujbei pe care o îndeplinește. Dar *„scaunul"* este și o *catedră*, un *tron*, precum Dumnezeu stă *„pe tron"* ca împărat al cerurilor și al pământului, conducând lumea creată de El. Starea *„pe tron"* e semnul majestății, semnul autorității, semnul împuternicirii pe care o are preotul de a asculta *„ca și Dumnezeu"*, mărturisirea greșelilor care de bună voie i se spun de către cei care vin să se spovedească.

Cel care vine, stă în genunchi. Aceasta e prima dovadă a lui că vine smerit, că vine nu să se înalțe, ci să se pocăiască. El recunoaște totodată mandatul preotului ca venind de sus. Și se prosternează la picioarele lui care, în clipa aceea, nu mai sunt picioarele lui, starea pe scaun fiind simbolul autorității și al dreptului de a decide asupra mărturisirii penitentului.

Spovedania este marea noutate adusă de creștinism ca Taină, ca lucrare sacră. Ea nu există în nici o religie în felul acesta. Această noutate a fost adusă de Mântuitorul.

Noutatea e aceea că, prin spovedanie, se iartă tot trecutul cel rău al vieții, când e mărturisit ca greșeală. Fiind iertat, omul se naște din nou. Aceasta este ceea ce Biserica numește *„nașterea din nou"*. Fiecare spovedanie e ca un nou botez. O naștere duhovnicească. Omul, după o spovedanie bună, devine ca un nou născut, fără păcat, așa cum e după Botez. Un botez făcut în pruncie iartă păcatul originar. Un botez făcut la maturitate, iartă și toate păcatele făcute înainte de botez.

Preotul în scaunul de duhovnicie, *în primul rând, trebuie să știe să asculte*. Personal sunt împotriva spovedaniei grăbite, a spovedaniei date peste cap. Mă refer la acea spovedanie când preotul e nerăbdător, pune întrebări de rutină și termină de îndată. *„Și ce-ai mai făcut? Atât? Bine."* Aceasta nu e spovedanie. Spovedania trebuie să fie o convorbire temeinică și serioasă.

Duhovnicul trebuie să știe să întrebe. Dar nu cu insistență. Doar să-l stimuleze pe credincios să spună ce vrea el. Spovedania este un act liber. Vii liber în fața lui Dumnezeu și spui ce vrei. Preotul trebuie să-i atra-

gă atenţia credinciosului că spovedania nu e un act constrângător, dar să ştie că ceea ce nu spune, nu se iartă. Chiar dacă preotul zice: *„Şi eu te iert şi te dezleg"*, ceea ce n-ai spus, nu se iartă. Să nu se păcălească nimeni. Când vede că penitentul e mai timid, poate mai fricos, preotul trebuie să-l ajute, intrând în problemele lui cu calm şi cu înţelegere.

Duhovnicul trebuie să aibe răbdare. Să nu facă niciodată o spovedanie grăbită. Să clarifice, să lămurească toate problemele sufleteşti chiar şi neîntrebat, dacă îşi dă seama din spovedanie că penitentul are probleme sufleteşti neclarificate. Eu, pe când eram încă student, veneam la Mânăstirea Sâmbăta unde se afla un mare duhovnic, părintele Arsenie. Nu slujirea lui era altfel decât a altora, ci duhovnicia. L-am cunoscut foarte bine. El m-a călugărit. Mi-a fost şi duhovnic şi primul stareţ.

Cel mai important lucru pe care-l făcea el, în cea mai bună tradiţie ortodoxă, era spovedania. La Sâmbăta, fiind obşte mică, slujbele erau scurte: vecernii, utrenii, Sf. Liturghie nu în fiecare zi şi, din tipic, esenţialul. Dar la spovedanie petrecea cu un singur credincios câte o oră sau cât trebuia. Aceasta o făcea cu mare răbdare, cu pricepere şi har. Al doilea lucru care era foarte important în viziunea lui liturgică, era predica. Era precis, sintetic, parcă la nivelul sufletului fiecăruia.

Duhovnicul trebuie să păstreze cu sfinţenie secretul spovedaniei. Numai aşa credinciosul poate avea încredere în preot, dacă este sigur că preotul păstrează secretul. Despre aceasta am spus mai multe mai înainte şi am dat şi câteva exemple grăitoare despre aceasta. Preotul, în cazul pe care l-am relatat, a preferat să fie el condamnat şi înnecat, dar n-a dezvăluit secretul spovedaniei.

Asemenea preoţi ne trebuie. Asemenea duhovnici. In care credincioşii să aibe încredere deplină.

Duhovnicul ţine, în scaunul spovedaniei, locul lui Dumnezeu. Pentru cei care se mărturisesc drept, preotul asigură iertarea. *„Căci vă spun vouă, ce veţi ierta pe pământ, va fi iertat şi în ceruri"*. E cuvântul Mântuitorului. E clar. Aceasta este, cum am mai spus, marea noutate a creştinismului.

Duhovnicul trebuie să-şi facă din penitent un prieten.

Penitentul trebuie să ştie şi să aibe încredinţarea că duhovnicul îi vrea binele.

Duhovnicul trebuie să cunoască regulile bisericeşti, canoanele. Toate canoanele, în legătură cu toate păcatele şi cu toate pedepsele pe care le prescrie spre îndreptare. În acelaşi timp să aibă discernământ, să gândească, să aprecieze, să cântărească bine totul pentru că, există cazuri în care greşala este compensată de căinţă, şi atunci canonul devine mai blând. Este foarte important. Când căinţa este pe măsura greşelii, sau mai mare, atunci preotul nu aplică şi nu dă canoane de ispăşire în chip automat, de felul: *ai făcut cutare, nu te mai împărtăşeşti 20 de ani.* Nu. Preotul trebuie să-şi dea seama din convorbirea cu credinciosul în ce stare sufletească se află el. O întâmplare din tradiţia duhovnicească mai veche din vieţile sfinţilor, ne spune că la un duhovnic mare, la o mânăstire, s-a prezentat un mare păcătos care voia să se îndrepte. *I-a spus duhovnicului: „Părinte, eu sunt cutare. Am făcut cutare şi cutare rele. Ce trebuie să fac? Rămân aici în mânăstire. Mă îndrept. Spune-mi ce trebuie să fac pentru a fi iertat de Dumnezeu? Vor fi de ajuns 30 de ani de pocăinţă?"* Duhovnicul i-a spus: *„Nu. Vor fi de ajuns 15 ani"*. El a protestat. *„Cum adică 15 ani? Pentru ceea, ce am făcut eu, nu e de ajuns"*. Şi atunci duhovnicul i-a spus: *„Ştii ce, şi 7 ani de pocăinţă sunt de ajuns"*. Păcătosul şi mai scandalizat, pentru că nu găsea pedeapsa pe măsura greşelilor lui, a zis: *„Părinte, cred că am greşit adresându-mă dumitale. Dumneata n-ai destul discernământ, n-ai destulă judecată, ca să apreciezi fapta pe care am făcut-o eu. Eu am făcut lucruri prea rele părinte"*. — *„Şi-ţi pare rău"? — I-a întrebat preotul. Dacă nu-ţi părea rău, nu veneai la mine". Stai în genunchi.* Şi i-a zis: *„Şi eu duhovnicul te iert şi te dezleg!"*

Ce observăm din această, poate o parabolă, poate o întâmplare adevărată din vieţile marilor nevoitori şi sfinţi. Observăm că pedeapsa este direct proporţională cu greşeala, iar iertarea este şi ea direct proporţională cu pocăinţa, aşa încât pe un asemenea om, care a ajuns în stare de căinţă totală, duhovnicul acesta înţelept — nu era deloc naiv, cum îl socotise el — duhovnicul a socotit că poate să-l dezlege pe loc. Şi, ne spune para-

bola, omul a murit îndată și a murit mântuit. Așa cum a murit tâlharul de pe cruce, dezlegat de Mântuitorul.

Noi venim adesea la spovedanie fără gând de căință adevărată. Și căutăm iertare ușoară. Vin unii care fură, vin unii care fac adulter, vin și foarte mulți din cei care bârfesc pe alții. M-aș opri asupra unor greșeli mai deosebite, cum e aceea a furtului. *„Am furat"*. Spun *„am furat"* și așteaptă ca preotul să zică: *„Și eu te iert și te dezleg"*. Ei bine, recunoașterea e bună, dar îi mai trebuie ceva. Duhovnicul nu spune *„te iert și te dezleg"*, decât după ce penitentul promite să dea înapoi ceea ce a furat, să restabilească dreptatea. Altfel cum? *Legalizăm furtul și îl încurajăm printr-o iertare ușoară?*

Cel care vine cu adevărat să se spovedească pentru furt, acela se hotărăște și să dea înapoi ce a furat. Preatul nu-l va părî niciodată, nimănui. Dar dacă se vrea împăcat cu adevărat în conștiința lui, trebuie să meargă până la capăt. Să dea înapoi ceea ce a furat. Numai atunci se va face dreptate. Adulterinul să înceteze adulterul. Bârfeala să înceteze, pentru că, uneori, bârfeala este egală cu o crimă. Poți să-i strici cinstea unui om. Prin bârfeala ta îi distrugi demnitatea, autoritatea, îi distrugi situația socială, familiară. Acestea, sunt ca și crima. Ca să fie iertați, trebuie să promită în fața duhovnicului că nu vor mai face greșeli asemănătoare.

Iată, așadar, că spovedania e un lucru mult mai important decât pare la prima vedere. Aș vrea ca aceste lucruri să se știe, iar preotul să mai știe ceva.

Preotul, din clipa în care a auzit mărturisirea, s-o uite. Să nu și-o mai amintească niciodată. Nici celui care se spovedește să nu i-o mai amintească niciodată. Cu atât mai mult să n-o spună, să n-o dezvăluie nimănui, nici familiei lui, nici prietenilor, nici dușmanilor.

Preoții să se teamă de judecata credincioșilor. Dar și a Bisericii. Și, înainte de toate, de Dumnezeu.

Să știți: *preotul care dezvăluie secretul spovedaniei, a doua zi este caterisit.* Este depus din preoție. Adică pentru dezvăluirea secretului spovedaniei se ia preoția. Episcopul este obligat ca *imediat* ce află despre un asemenea caz, să-i ia preoția celui care a comis această faptă. De aceea păstrarea secretului, uitarea pur și simplu a mărturisirii, trebuie să fie totală.

Duhovnicul să se poarte cu penitentul, cu cel care s-a spovedit, ca și cum nu s-a întâmplat nimic.

Și să încurajeze îndreptarea.

La un duhovnic a venit un păcătos care i-a spus: *„Părinte, am greșit, am căzut într-un păcat"*. Și duhovnicul l-a întrebat: *„Și dacă ai merge pe drum și ai cădea, ce-ai face? — M-aș ridica"*. — *„Ei, tot așa să faci și acum. Dacă ai căzut, ridică-te. Îndreaptă-te și nu mai face. Tratează-ți greșeala cu pocăință, cu căință, cu părere de rău"*. A trecut o vreme și omul iar a venit. *„Părinte, ce să fac? Iar am greșit"*. Părintele i-a spus: *„Bun, și dacă ai merge pe drum și ai cădea din nou, ce ai face?"* — *„M-aș ridica"*. *„Tot așa să faci și acum"*. — *Și cum, așa la infinit? Greșesc și mă ridic, și tot așa?"*. Pe drept i s-a părut omului că nu e prea corect. Că, adică, acesta, într-un fel, poate să încurajeze păcatul. Va ajunge să zică: *„Am să păcătuiesc, pentru că preotul, oricum, mă iartă"*.

Citeam undeva o glumă, mă iertați că am să v-o spun, dar e exact la temă. Un evreu convertit s-a dus la un duhovnic și i-a spus că a făcut un anumit păcat, poate comercial, poate altfel, și preotul i-a spus: *„Pentru păcatul acesta să faci o milostenie*, să zicem, *de un milion de lei"*, ca să luăm o cifră de azi, mai mare. Acela, evreu cu spirit comercial, l-a întrebat: *„Știi ce părinte, dezleagă-mă de două milioane. Așa voi mai putea păcătui încă odată"!*

Ei, așa nu merge. Preotul trebuie să trateze spovedania cu mare seriozitate. Spovedania nu e comerț.

Dar ne-am luat cu vorba și am lăsat neterminată parabola cu cel care era povățuit ca după fiecare cădere să se ridice. Luată doar așa, și aceasta devine un comerț și, în fapt, o încurajare a păcatului. Cel care întrebase ce să facă după fiecare cădere nouă, și-a dat seama că ceva nu e în regulă, și l-a întrebat pe duhovnic: *„Și cât timp să fac așa?* Duhovnicul l-a întrebat: *„Știi când ai să mori?* — „Nu știu". — *„Dar dacă ai să mori mâine?"* — *„Nu știu, se poate"*. — *„Ei, atunci, află de la mine ce spune Scriptura: în ce te va găsi moartea, în aceea te va judeca. Dacă atunci te va găsi jos, te va judeca ca pe un căzut în păcat. Străduiește-te să stai cât mai mult în picioare, adică ridicat, adică nu în păcat. Ca*

să ai parte, în cazul când vei muri mâine, de mântuire. Dacă te va găsi moartea jos, în iad vei merge".

Aici e cheia acestor iertări. Te iartă duhovnicul, Dumnezeu te iartă prin duhovnic, dar cu atenție: Nu merge la nesfârșit!

Iată, aceste lucruri am vrut să i le spun părintelui pe care l-am hirotesit astăzi duhovnic, dar am vrut să le auziți toți și, cred că mi-ați da dreptate că v-au fost de folos, dacă v-aș întreba. Eu aș dori să vă fi fost de folos pentru că, fiecare din noi suntem atrași în greșeli, dar suntem, în același timp, iată, și în situația de a putea să căpătăm iertare.

Sunt unii credincioși care vor spovedanie după carte. Eu am cunoscut mulți care vin și spun: *„Părinte, pe mine să mă spovedești după carte" — „Cum adică"? — „Să iei din Molitfelnic întrebările și să mi le pui pe toate. Și eu am să răspund".*

E bine și așa. Dar nu toți știu să apeleze la acest lucru. Pe aceștia trebuie să-i ajute preotul, iar ei să accepte întrebările preotului. Unora le vine mai ușor să răspundă la întrebări, decât să-și povestească singuri greșelile. Preotul, prin întrebări, îi ajută în spovedanie. Nu insistă. Cum vă și spuneam, credinciosul trebuie să fie mereu în libertatea de a spune ce vrea el. Că pe atâta e iertat, pe cât recunoaște.

Care e rolul mărturisirii în fața preotului? Rolul e acela de a mărturisi, de a recunoaște, dar recunoașterea aceasta e în fața lui Dumnezeu. Cel care se mărturisește, își verifică și își afirmă criteriile morale după care își conduce viața. Știe că va da socoteală înaintea lui Dumnezeu. Pe preot îl putem minți sau păcăli. Pe Dumnezeu nu putem.

Uneori venim și spovedim pe alții. În loc să spunem ce am făcut noi, spunem ce au făcut alții. Aceasta mai ales pentru că vrem să ne dezvinovățim pe noi. Să dăm vina pe alții. Dar trebuie să știm că atunci când greșim, greșim numai din voia noastră. Când nu e din vina noastră e păcat fără voie. Dumnezeu nu e absurd. E *Drept Judecător.* Acest lucru trebuie să ne fie clar tuturor. Nu ne ducem la spovedanie să dăm vina pe alții. Dacă o facem, o facem degeaba. Devenim acolo nu oameni care vin să se spovedească, nu penitenți, nu oameni care vin să-și recunoască greșelile lor, ci *devenim*

pârîtori. Facem alt păcat. De aceea la spovedanie, se spovedește fiecare pe sine.

Cel care vine să se spovedească *se cercetează înainte.* Unii vin chiar cu păcate scrise. Am văzut eu că foarte mulți fac așa. Nu e rău, dar trebuie să aibă grijă ca îndată după aceea să ardă hârtia. Duhovnicul, la rândul său, nu are voie să rețină astfel de hârtii. E mai bine ca spovedania să se facă oral.

Înaintea spovedaniei trebuie *o oarecare pregătire.* Ea nu se face întâmplător, ocazional și formal. Eu îmi aduc aminte de tata și de mama cum, de câteva ori pe an se pregăteau, țineau post, iar când plecau la spovedanie se îmbăiau, își luau rufe curate, se duceau la o mânăstire sau la preotul nostru, și-și făceau spovedania cu curățenie trupească și sufletească.

Spovedania este un act solemn. Se face individual.

Știm noi o etnie care uneori cere să vină la duhovnici, soț-soție, ca să jure că n-au făcut cele de care se învinuiesc reciproc. Și jură. Dar după aceea vin individual pentru dezlegare de jurământ fals! Și aceasta e o târguială fără efect spiritual. Și tot așa e și dezlegarea dinainte calculată sau cea dată și primită în comun.

Nu sunt bune aceste spovedanii. Pot fi autoînșelătoare.

De acestea dacă va ține seama preotul, în răspunderea lui de duhovnic, va fi un duhovnic bun.

Pentru orientare în aplicarea canoanelor, recomand P. C. preoți să se informeze din *Pidalion* (ultima ediție, București, 1992) și din colecțiile de canoane publicate (Arhid. prof. dr. Ioan N. Floca, *Canoanele Bisericii Ortodoxe,* note și comentarii, 1992, cu foarte bun indice. A fost reeditată de curând și cartea *Spovedanie și duhovnicie* a pr. prof. Petre Vintilescu (Alba Iulia 1995).

Canoanele sunt normative, dar în aplicare trebuie să lucreze discernământul preotului. Cu cei îndărătnici și „recidiviști" se aplică litera. Cu cei cu părere de rău, se aplică mijloace mai blânde de îndreptare.

Unora li se aplică *acrivia* (strictețea), altora li se aplică *iconomia* (blândețea). Judecător este duhovnicul. Dar tot el este și cel care răspunde în fața lui Dumnezeu de sentința pe care o dă, și de penitența pe care o prescrie.

BIBLIOTECA M.M.B.
PROVENIENȚĂ
ocn RMF 42
PREȚ
4700 lei

CUPRINSUL

pag.

I. Comportarea preotului — mijloc de pastoraţie şi de apărare a credinţei . . 5
II. Nu nesocotiţi harul care este în voi . . 22
III. Uneltele preotului: a fi, a şti şi a face . 56
IV. Cei care învaţă pe alţii să se înveţe mai întâi pe ei înşişi 69
V. Să rămânem credincioşi vocaţiei preoţeşti şi dreptei noastre credinţe . . . 90
VI. Cultura în ajutorul vocaţiei şi misiunii preotului 101
VII. Opt poveţe către preoţi spre neîncetată luare aminte 121
VIII. Modelul Şaguna 130
IX. Convorbire cu studenţii teologi 136
X. Preotul în faţa lui Hristos, în faţa propriei conştiinţe şi în faţa lumii . . 145
XI. Preotul şi predica 175
XII. Sfinţii noştri evanghelişti şi „evangheliştii" micilor ecrane şi ai stadioanelor 188
XIII. „Evanghelişti" de modă nouă 195
XIV. Preotul în şcoală, în armată, în spitale şi în penitenciare 200
XV. Cum să ne construim bisericile 207
XVI. Cum să nu ne construim bisericile . . 218
XVII. Studentul teolog: viitorul preot 241
XVIII. Sfinţii Trei Ierarhi — modele pentru viitorii preoţi 243
XIX. Preoţia în tratatele sfinţilor Ioan Gură de Aur, Grigorie de Nazianz şi Efrem Sirul 275
XX. Cuprinsul 289

B.M.M.B. 2003-2004

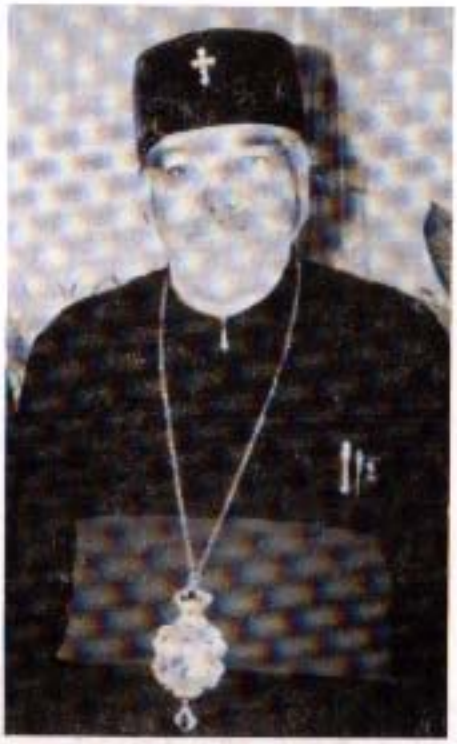

Preotul e un generos. El e un făcător de bine, dacă se poate spune așa, de profesie. Preoția nu e profesiune, dar a fi de profesie făcător de bine, e un act de dăruire.

Preotul vrea ca toți să se mântuiască. El trebuie să-i învețe cum s-o facă. De aceea misiunea preoțească e mare și frumoasă. E fratele tuturor oamenilor. E cel de care oricine se poate sprijini. E prietenul, fratele și părintele tuturor.

Avem astfel de preoți? Avem. Și tocmai pentru a avea cât mai mulți de felul acesta, de fapt pe toți, am realizat această carte. Ea e adunată din mai multe vorbiri ținute fie preoților, fie studenților teologi, de-a lungul anilor. Am socotit că ar fi folositoare și astăzi, pentru reîmprospătarea simțului misionar al preoților, adesea amenințat de rutină. Am crezut că-mi îndeplinesc o misiune pastorală esențială, insistând să avem preoți de calitate, de simțire duhovnicească, cu bună influență în popor.

Preoții sunt chemați să fie sfințitori ai vieții și învățători ai credinței. Și modele.

Studenții teologi trebuie să intre în preoție cu convingeri bine conturate, cu toate marile probleme clarificate. Din ucenici, prin hirotonie devin învățători. Răspunderea e mare.

Toată viața preotului trebuie să fie o Liturghie. Cineva a găsit pentru aceasta o formulă foarte potrivită: viața și propovăduirea preotului să fie „o Liturghie după Liturghie". Așa cum biserica e un loc sacru în mijlocul satului, sau într-un cartier de oraș, tot așa și preotul trebuie să fie un sacerdot, un om sfințit și sfințitor, oriunde s-ar afla. Sfinții Părinți tratează preoția cu mare respect, cu temere și cu sfială. Se vor găsi în acest volum câteva pagini despre aceasta.